

WIR NÖSNER

Beiträge zur Geschichte und Kultur der
Stadt Bistritz und des Nösnerlandes

Contribuții la istoria și cultura orașului
Bistrița și a Ardealului de Nord

Sonderausgabe /Ediție specială 2010

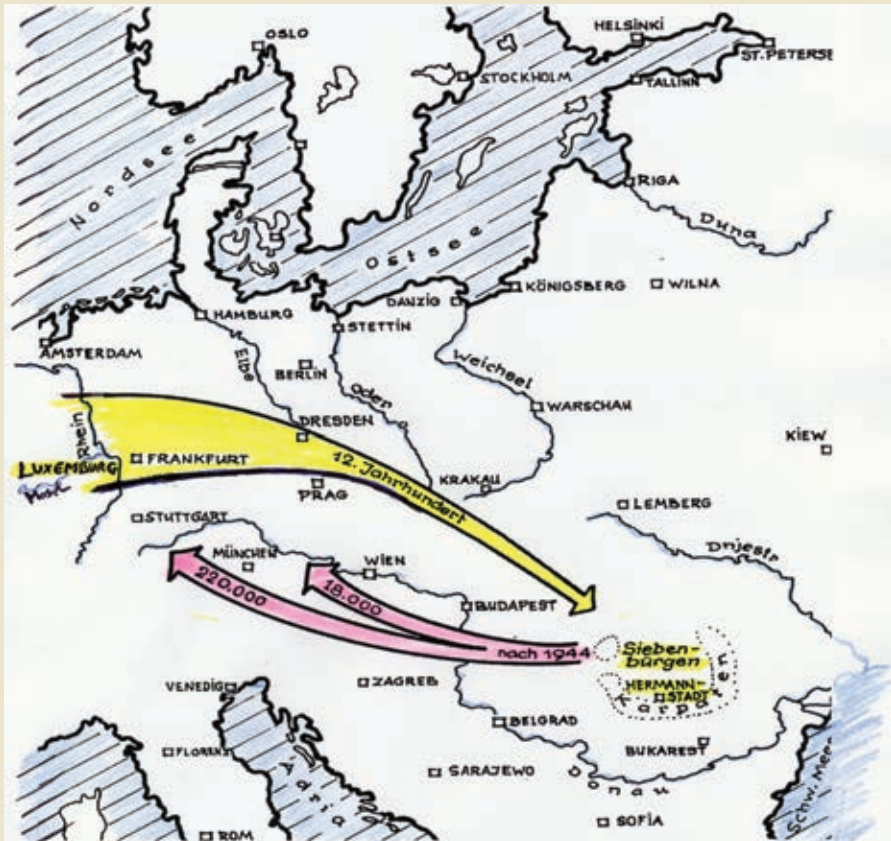
Hort der Bildung

Vom Evangelischen Deutschen Gymnasium zum Nationalkolleg
„Liviu Rebreanu“ Bistritz

Lăcaș al educației și al culturii

De la Gimnaziul Evanghelic German la Colegiul Național
„Liviu Rebreanu“ Bistrița

Nürnberg 2010

Im 12. Jahrhundert folgten deutsche Siedler dem Ruf des ungarischen Königs Geisa II nach Siebenbürgen. Dort fanden sie eine Heimstätte und schufen in 800 Jahren ein blühendes Gemeinwesen. Die Kriege und Wirren des 20. Jahrhunderts haben die Siebenbürger Sachsen in alle Welt verstreut, die Mehrzahl lebt heute in Deutschland (ca. 300.000). Die Nord-siebenbürger Sachsen blieben mehrheitlich nach der Evakuierung 1944 im Westen (ca. 30.000), die 1945 Zurückgekehrten (ca. 6.000) sind im Zuge der Aussiedlung der Deutschen aus dem kommunistischen Rumänien vorwiegend in den 1970er und 1980er Jahren hauptsächlich nach Deutschland gelangt.

În sec. al XII. coloniști germani au urmat chemării regelui maghiar Geza II. în Transilvania. Aici au găsit adăpost și au construit în decurs de 800 de ani o comunitate (obștie) înfloritoare. Războaiele și dezordinile secolului XX au dus la împrăștierea sașilor transilvăneni în toată lumea. Majoritatea lor trăiește actualmente în Germania (aprox. 300.000). Sașii din Nordul Ardealului au rămas în majoritatea lor după evacuarea lor din septembrie 1944 (aprox. 30.000) în vest, cei repatriați în 1945 (aprox. 6.000) au părăsit România comunistă mai ales în perioada 1970-1985, majoritatea lor stabilindu-se în Germania.

WIR NÖSNER

Beiträge zur Geschichte und Kultur der Stadt Bistritz
und des Nösnerlandes

Contribuții la istoria și cultura orașului Bistrița
și a Ardealului de Nord

Hort der Bildung

Vom Evangelischen Deutschen Gymnasium zum Nationalkolleg
„Liviu Rebreanu“ Bistritz

Lăcaș al educației și al culturii

De la Gimnaziul Evanghelic German la Colegiul Național
“Liviu Rebreanu” Bistrița

Herausgeber

Dr. Hans-Georg Franchy / Horst Göbbel

Beiträge von / Contribuții de la Ioan Arcălean, Vasile Duda, Dr. Hans
Georg Franchy, Dr. Corneliu Gaiu, Horst Göbbel, Günter Klein,
Dr. Michael Kroner, Hans-Werner Schuster, Michael Weihrauch

**Sonderausgabe / Editie specială 2010
zum Sachsentreffen 2010 in Bistritz
cu ocazia Întrunirii sașilor 2010 la Bistrița**

Verlag / Editura Haus der Heimat
Nürnberg 2010

Die Finanzierung und Drucklegung dieses Buches wurde vom Haus der Heimat Nürnberg, von der HOG Bistritz-Nösen und Einzelpersonen gefördert.
Finanțarea acestei cărți a fost posibilă datorită sumelor puse la dispoziție de către Haus der Heimat Nürnberg, Asociația Sașilor Bistrițeni și donatori privați.

WIR NÖSNER

SONDERAUSGABE / EDIȚIE SPECIALĂ 2010

© Verlag / Editura Haus der Heimat Nürnberg 2010
Alle Rechte vorbehalten

NÜRNBERG 2010

ISBN 978-3-00-031874-0

Diese Publikation der HOG-Bistritz Nösen sieht sich in der Nachfolge der Schriftenreihe „Beiträge zur Geschichte der Stadt Bistritz“, herausgegeben von Dr. Ernst Wagner in den Jahren 1980, 1982, 1984, 1986, 1990 und 1992.

Herausgeber:

Haus der Heimat Nürnberg, Vorsitzender Horst Göbbel
Heimatortsgemeinschaft Bistritz-Nösen, Vorsitzender Dr. Hans-Georg Franchy

Redaktion:

Horst Göbbel

Bildernachweis:

Ioan Arcălean, Vasile Duda, Dr. Hans Georg Franchy, Horst Göbbel, Günter Klein,
Gabriela Molnar, Mihai Rusti, Michael Weihrauch, u.a.

Layout:

Horst Göbbel · Anton Stodal

Gesamtherstellung / Tiparul executat la:

Druckerei Schobert Nürnberg, Inhaber Gerhard Adam
Bulmannstr. 32 · 90459 Nürnberg · Tel. +49-(0)911-440669
E-Mail: info@schobert-druck.de

Vertrieb /Difuzare:

Annemarie Wagner · Kepler Str. 24 · 90766 Fürth
Tel. 0049 (0) 911 73 92 66 · E-Mail: annywagner@t-online.de

E-Mail: hausderheimat-nbg@t-online.de
<http://www.hausderheimat-nuernberg.de>
<http://www.bistritz-noesen.de>

Inhaltsverzeichnis / Cuprins

Horst Göbbel:

Lassen oder tun? Zum Geleit / *Lăsăm sau facem?* - *Notă asupra ediției* 5

Ovidiu Crețu / Dr. Paul Jürgen Porr: Grußworte / *Cuvinte de salut* 7

Dr. Michael Kroner:

Das Schulwesen der Nordsiebenbürger Sachsen /
Învățământul la sașii din nordul Transilvaniei 10

Günter Klein:

Das Evangelische Gymnasium A.B. in Bistritz. 100 Jahre seit dem Umzug in das neue Gymnasialgebäude.
Gimnaziul Superior Evanghelic C.A. Bistrița. 100 de ani de la darea în folosință a noii clădiri. 52

Vasile Duda:

Colegiul Național "Liviu Rebreanu" Bistrița 1945-2010 /
Das Nationalkolleg „Liviu Rebreanu“ Bistritz 1945-2010 67

Ioan Arcălean:

Die deutsche Abteilung des Nationalkollegs „Liviu Rebreanu“ heute /
Secția germană a Colegiului Național "Liviu Rebreanu" astăzi 83

Dr. Corneliu Gaiu:

Colecția muzeală a Gimnaziului Evanghelic din Bistrița /
Die museale Sammlung des Evangelischen Gymnasiums Bistritz 88

Horst Göbbel / Michael Weihrauch:

Ein wahrer Schatz. Die alten Bücher des Evangelischen Gymnasiums in der Kreisbibliothek Bistritz-Nassod
O comoară prețioasă: Cărțile vechi ale Gimnaziului Evanghelic în Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud 95

Dr. Hans-Georg Franchy:

Von der Ackerbauschule zum „Grup Școlar Agricol“ Bistritz /
De la Școala Agricolă la "Grupul Școlar Agricol" Bistrița 102

Horst Göbbel / Hans-Werner Schuster:

Kurzgeschichte der Siebenbürger Sachsen / *Scurt istoric al sașilor ardeleni* 123

Dr. Michael Kroner:

Evakuierung und Flucht der Nordsiebenbürger Sachsen 1944 /
Evacuarea și refugiul sașilor din nordul Ardealului 1944 131

Horst Göbbel:

Bildung ist Zukunft – Festvortrag beim Sachsentreffen 2010 in Bistritz /
Educație și cultură înseamnă viitor – Discurs onorific rostit la Întâlnirea sașilor 2010 la Bistrița 134

Biografische Notizen der Autoren / *Note biografice ale autorilor* 159

Lassen oder Tun?

Zum Geleit

Es gibt immer wieder gute Gründe, um etwas zu tun oder um etwas zu unterlassen. Wir, die HOG-Bistritz-Nösen, meinen seit Jahren, mit vielen Gleichgesinnten – der Ev. Kirche, der Stadt Bistritz, dem Demokratischen Forum der Deutschen – so viel Sinnvolles für unser Bistritz und das Nöserland zu tun, wie nur möglich. Seit Dr. Hans Georg Franchy 2005 den Vorsitz unserer Heimatortsgemeinschaft übernommen hat, sind wir mit unseren Partnern in besonderem Maße am Werk: beratend, finanziell, initiativ. Und insgesamt sehr erfolgreich. Zunächst ging es uns vornehmlich um die Renovierung der Perle von Bistritz, seiner Ev. Stadtpfarrkirche, die 2013 ihr großes 450jähriges Renaissance-Umbaujubiläum feiern soll. Das Turmdach war neu eingekleidet, das Gerüst zur Renovierung der Turmfassade stand, da erfolgte der verheerende Brand am 11. Juni 2008. Er zerstörte den Turm und ein Drittel des Kirchendaches. Dach, Glocken, Turmuhr waren einfach weg. Die HOG hat sofort darauf reagiert. Ihre Spendenaufrufe und ihr kontinuierliches Handeln vor Ort - man konnte zeitweise den Eindruck gewinnen, Dr. Franchy habe seinen Wohnsitz nach Bistritz verlegt - waren so erfolgreich, dass wir am 11. Oktober 2009 ein Wunder erleben durften: Das Turmdach im Rohbau fertig, das Kirchendach renoviert und neu gedeckt, die von der HOG-Bistritz-Nösen gespendeten drei neuen Glocken montiert und be-

Lăsăm sau facem?

Notă asupra ediției

Întotdeauna există motive bune ca să faci ceva sau să lași totul așa cum este. Noi, Asociația Sașilor Bistrițeni din Germania și Austria ne străduim de ani de zile împreună cu cei însuflețiți de aceleași convingeri – Biserica Evanghelică, Forumul Democratic al Germanilor, Orașul Bistrița – să facem tot ce ne stă în putință (ideal și material) pentru Bistrița noastră, pentru melegurile strămoșești bistrițene. De când domnul dr. Hans Georg Franchy a preluat în 2005 conducerea asociației noi împreună cu partenerii noștri suntem activi în mod deosebit: sfătuind, finanțând, propunând inițiative noi. Și toate acestea cu mare succes. La început se punea problema renovării perlei Bistriței, a Bisericii Evanghelice C.A. (care în 2013 va sărbători 450 de ani de la reconstruirea în stil renescentist). Acoperișul turnului era nou renovat, schela pentru renovarea zidului turnului deja montată, și dintr-o dată la 11 iunie 2008 a avut loc incendiul dezastruos: turnul a fost distrus, o treime a acoperișului bisericii la fel. Acoperișul, clopotele, ceasul au dispărut dintr-o dată. În această situație Asociația Sașilor Bistrițeni (împreună cu mulți alții) a reacționat imediat. Apelul ei pentru donații și acțiunile ei continue la fața locului (unii au avut impresia că dl. dr. Franchy și-a stabilit domiciliul la Bistrița) au fost atât de eficace, încât la 11 octombrie 2009 am avut ocaza de a simți că a avut loc o minune: Turnul în lemn stă, acoperișul bisericii are țigle noi, cele tei clopote noi,

reit, von Bischof Dr. Christoph Klein im Beisein vieler hundert Gäste von nah und fern geweiht zu werden. Ein erhebendes Gefühl! Am 17. Juli 2010 hatte die HOG Bistritz-Nösen erneut Grund zum Feiern: Die neue, von ihr gespendete Uhr und der entsprechende renovierte Turmabschnitt wurden im Rahmen der Bistritzer Festtage 2010 ihrer Bestimmung übergeben. Glocken, Uhr und die erforderlichen Steinarbeiten stellten eine Investition von ca. 200.000,- EURO dar. Unsere Spender haben es der HOG Bistritz-Nösen ermöglicht, diese wunderbare Geschichte zu realisieren, nach dem Tiefpunkt, den die Brandkatastrophe des Jahres 2008 bedeutete. Herzlichen Dank dafür!

Bereits vor dem Brand arbeitete die HOG-Bistritz intensiv daran, das seit 20 Jahren in Siebenbürgen stattfindende Sachsen-treffen, 2010 in Bistritz zu veranstalten. Nach entsprechendem Beschluss des Organisations, des Demokratischen Forums der Deutschen in Siebenbürgen, wird dieser Wunsch im September 2010 Realität. Das Sachsen-treffen in Bistritz steht unter dem Motto „Bildung ist Zukunft“. Anlass für dieses Motto sind die Jubiläen zweier Bistritzer Schulen. Zum einen jährt sich am 10. September 2010 der Unterrichtsbeginn im 1910 fertiggestellten, imposanten Gebäude des Ev. Gymnasiums A.B. Bistritz (heute Nationalkollég „Liviu Rebreanu“ Bistritz). Zum anderen feiert die 1870 gegründete Ackerbauschule Bistritz heuer ihr 140jähriges Jubiläum. Ein Sachsen-treffen im Zeichen der Bildung erstmals in Bistritz zu begehen, ist Anlass genug, auch die Publikation WIR NÖSNER durch die HOG Bistritz -Nösen herauszugeben als Sonderfolge 2010 zum Thema Bildung generell in Siebenbürgen, sowie speziell in Bistritz. Ich danke allen Mitarbeitern, die Texte oder Fotos dafür bereitgestellt haben, ebenso allen, die uns dabei finanziell unterstützten, wie z.B. das „Haus der Heimat“ in Nürnberg.

Nürnberg, im August 2010
Horst Göbbel

donate de Asociația Sașilor Bistrițeni sunt instalate și episcopul dr. Christoph Klein le sfințește sub ochii a multor sute de oaspeți din apropiere și de departe. Un sentiment înălțător! La data de 17 iulie Asociația Sașilor Bistrițeni a avut din nou prilejul de a sărbători: Noul ceas și noua parte renovată a turnului – ambele donații ale Asociației – au fost predate în mod festiv în cadrul Zilelor Bistriței 2010. Clopotele, ceasul și lucrările în piatră au necesitat o investiție de circa 200.000,- EURO. Donatorii noștri ne-au dat posibilitatea de a realiza această istorie minunată după catastrofa incendiului din 2008. Mulțumim tuturor!

Totodată Asociația Sașilor Bistrițeni a lucrat intensiv deja înaintea incendiului pentru realizarea unei dorințe vechi: de a aduce întrunirea sașilor de pretutindeni în anul 2010 la Bistrița. După decizia respectivă a organizatorului, Forumul Democratic al Germanilor din Transilvania, această dorință devine realitate în septembrie 2010 sub titlul: „Educație și cultură înseamnă viitor“. Aceasta și datorită faptului că la 10 septembrie 1910 a avut loc prima zi de școală în noua clădire impozantă a Gimnaziului Evanghelic din Bistrița, azi Colegiul Național „Liviu Rebreanu“ Bistrița, terminată în 1910. Deci clădirea Colegiului Național aniversează 100 de ani. La fel fosta Școală Agricolă Bistrița, înființată în 1870, aniversează jubileul de 140 de ani. A organiza o întrunire a sașilor transilvăneni prima dată la Bistrița sub acest moto „Educație și cultură înseamnă viitor“ este totodată un prilej adecvat pentru a edita această publicație a Asociației Sașilor Bistrițeni cu titlul WIR NÖSNER ca o ediție specială 2010.

Muțumesc tuturor colaboratorilor, care au pus la dispoziție texte sau fotografii, totodată tuturor celor, care ne-au sprijinit pe plan financiar, cum a fost de exemplu „Haus der Heimat“ din Nürnberg

Nürnberg, în august 2010
Horst Göbbel

Cuvânt de salut al primarului orașului Bistrița Ovidiu Teodor Crețu

Încercată de-a lungul istoriei de vicistudinile vremurilor sau de silnicia oamenilor, Bistrița - cetatea sașilor din Nordul Ardealului - a reușit de fiecare dată să renască, și să se afirme ca un punct luminos pe harta civilizației Europene. Municipiul parcurge în prezent o perioadă de dezvoltare și afirmare în care elementul central și definitoriu este reabilitarea și punerea în valoare a tezaurului architectural din centrul istoric, moștenire creată în cei peste 700 de ani de civilizație săsească.

Este cunoscut faptul că sașii au alocat educației și formării un loc de vârf în ierarhia valorilor societății, de aceea Gimnaziul Evanghelic C.A. (azi Colegiul Național "Liviu Rebreanu") are o clădire monumentală - cum n-o mai are nici un alt liceu în România; de aceea prima Școală Agricolă din Transilvania s-a înființat la Bistrița în urmă cu 140 de ani; de aceea Turnul Bisericii Evanghelice este cel mai înalt turn de piatră din Transilvania.

Suntem mândri de înaintașii noștrii și le suntem recunoscători pentru moștenirea lăsată, totodată ne considerăm și responsabili pentru ca această moștenire să fie păstrată și transmisă generațiilor viitoare în toata splendoarea ei.

Ca primar și cetățean al Bistriței mă simt urmaș al celor care au creat orașul prin

Grusswort des Bistritzer Bürgermeisters Ovidiu Teodor Crețu

Dem wehrhaften Bistritz, der sächsischen Stadt in Nordsiebenbürgen, ist es im Laufe der Geschichte immer wieder gelungen, trotz aller Heimsuchungen und Gewalt durch Menschenhand, die es erleiden musste, als leuchtendes Beispiel auf der Landkarte der europäischen Zivilisation zu erscheinen. Die Stadt durchläuft zur Zeit eine Periode der Entwicklung und der Selbstdefinierung, wobei die Restaurierung und Erschließung des architektonischen Erbes der Bistritzer Altstadt im Mittelpunkt steht, eines Schatzes, der in über siebenhundert Jahren siebenbürgisch-sächsischer Zivilisation geschaffen wurde.

Es ist bekannt, dass in der siebenbürgisch-sächsischen Gesellschaft Bildung und Kultur einen hohen Stellenwert besaßen. Deswegen schufen die Bistritzer Sachsen ein solch monumentales Gebäude wie das Evangelische Obergymnasium A.B. (heute Nationalkolleg „Liviu Rebreanu“), das seinesgleichen in Rumänien sucht, deswegen gründeten sie vor 140 Jahren die erste Ackerbauschule in Siebenbürgen, deswegen bauten sie den höchsten Kirchturm Siebenbürgens.

Wir sind stolz auf unsere Vorgänger und wir sind ihnen für das überlassene Erbe dankbar. Gleichzeitig fühlen wir uns auch dafür verantwortlich, dieses Erbe zu pflegen und in all seiner Pracht an zukünftige Generationen weiter zu reichen.

Als Bürgermeister und gleichzeitig Bürger der Stadt Bistritz fühle ich mich als Nachfolger jener Siebenbürger Sachsen, die diese Stadt durch Willens- und Arbeitskraft erschaffen haben und sie verteidigten, indem sie ihr Leben dafür opferten. Ich fühle mich als Nachfolger jener Sachsen, die diese Stadt erbaut ha-

truda minții și a brațelor și l-au apărat cu jertfa sângelui, mă consider urmaș al sașilor care au construit orașul nu a celor care l-au trecut „prin foc și sabie”.

Decizia luată de Forumul Democrat al Germanilor din Transilvania, de a ține întâlnirea din acest an a sașilor la Bistrița, o consider ca pe o apreciere a implicării administrației în refacerea valorilor civilizației săsești, a solidarității cetățenilor cu aceste acțiuni, și, nu în ultimul rând, a succeselor obținute de H.O.G. Bistritz-Nösen în acțiunea de refacere a Turnului și Bisericii Evanghelice, la care a coagulat eforturile sașilor bistrițeni emigrați.

Le urez participanților la întâlnire „bun venit acasă” și le doresc să-și dorească să se reîntoarcă mereu la Bistrița.

Grusswort des Vorsitzenden des Demokratischen Forums der Deutschen in Siebenbürgen

Dr. Paul-Jürgen Porr

Es ist zum ersten Mal seit der Wende, dass ein Sachsentreffen in Bistritz stattfindet. Und das ist nicht zufällig: Die Nösner sind ein wichtiges Segment der siebenbürgisch-sächsischen Gemein-

ben und nicht als jener, die sie mit „Feuer und Schwert“ überzogen haben.

Der Entschluss des Demokratischen Forums der Deutschen in Siebenbürgen das diesjährige Sachsentreffen in Bistritz zu veranstalten, werte ich als Anerkennung der Bemühungen der Bistritzer Stadtverwaltung auf dem Gebiet der Wiederherstellung der Werte der sächsischen Zivilisation und der Solidarität unserer Mitbürgerinnen und Mitbürger mit diesem Bestreben. Nicht zuletzt verdanken wir das Sachsentreffen den Erfolgen, die die HOG Bistritz-Nösen beim Wiederaufbau der Kirchturms und Evangelischen Kirche zu verzeichnen hatte in Zusammenarbeit mit den Bistritzer Siebenbürger Sachsen aus aller Welt.

Ich heiße die Teilnehmer am Sachsentreffen „Herzlich willkommen zu Hause“, und ich hoffe, dass dieses Treffen Sie dazu veranlassen wird, auch künftig immer wieder nach Bistritz zurückzukehren.

Cuvânt de salut al președintelui Frontul Democratic al Germanilor din Transilvania

Dr. Paul-Jürgen Porr

Este pentru prima dată după revoluție că, o întâlnire a sașilor are loc la Bistrița. Și acest fapt nu este întâmplător: sașii din Transilvania de Nord constituie un segment important al comunității

schaft. Der Wiederaufbau der Bistritzer Kirche nach der tragischen Feuersbrunst des Turmdaches stellt einen Beweis unseres sprichwörtlichen Gemeinschaftssinnes dar, der siebenbürgisch-sächsischen Solidarität weltweit, aber auch anderer zahlreicher Personen und Institutionen in Rumänien und nicht nur. Das runde Jubiläum der deutschen Ackerbauschule und des Gebäudes des heutigen Nationalkollegs „Liviu Rebreanu“ bot sich ebenfalls für dieses Treffen an.

Es geschieht zum ersten Mal, dass ein Motto wie dieses - „Bildung ist Zukunft“ - über einem Sachsentreffen steht. Die Tradition der siebenbürgisch-sächsischen Schule ist wohlbekannt. Im dunkelsten Mittelalter, als es an verschiedenen europäischen Königshöfen noch genügend Analphabeten gab, konnten in jedem siebenbürgisch-sächsischen Dorf alle Kinder lesen, schreiben und rechnen. Diese Tradition verpflichtet uns auch für die Zukunft. Einen Beweis in diesem Sinne repräsentiert die Tatsache, dass wir seit der Wende, trotz massiver Auswanderung und umgekehrter Alterspyramide, keine einzige deutschsprachige Schule geschlossen haben.

Es passiert auch zum ersten Mal, dass sich eine Heimatsortsgemeinschaft und ein Bürgermeisteramt so intensiv, von allen Standpunkten aus gesehen, impliziert haben, wie es die Bistritzer für das heurige Sachsentreffen getan haben, und dafür gebührt ihnen unser aller Dank.

Ich wünsche allen Teilnehmerinnen und Teilnehmern von nah und fern, bei diesem Fest schöne und erlebnisreiche Tage in Bistritz, viele Begegnungen und gute Gespräche, und den Leserinnen und Lesern dieses Buches eine ersprießliche Lektüre.

săsești. Reconstrucția bisericii evanghelice din Bistrița, după tragicul incendiu al turnului ei, este o dovadă a proverbialului nostru spirit comunitar, a solidarității sașilor de pretutindeni, dar și a numeroase persoane și instituții din România și nu numai. Jubileul rotund al fostei școli agricole germane, respectiv a clădirii Colegiului Național „Liviu Rebreanu” de azi, de asemenea, se pretează pentru această întâlnire.

Este pentru prima dată că, un moto ca acesta – “Învățământul și cultura sunt viitorul” – caracterizează o întâlnire a sașilor. Tradiția școlii săsești este bine cunoscută. În evul mediu cel mai întunecat, când la diferite curți regale existau încă suficienți analfabeți, în fiecare sat săsesc toți copiii știau să citească, să scrie și să socotească. Această tradiție ne obligă și pentru viitor. O dovadă în acest sens este faptul că, după revoluție, în ciuda emigrării masive și a unei piramide de vârstă răsturnate, nici o școală de limbă germană nu a fost închisă.

Este și pentru prima dată că, o asociație a sașilor emigrați și o primărie să se fi implicate atât de intensiv, din toate punctele de vedere, cum au făcut-o anul acesta bistrițenii pentru această întâlnire. Pentru aceasta trebuie să le mulțumim cu toții.

Doresc tuturor participanților la această sărbătoare zile frumoase și interesante la Bistrița, multe întâlniri și discuții rodnice, iar cititorilor acestei cărți le doresc o lectură plăcută..

Dr. Michael Kroner:

Das Schulwesen der Nordsiebenbürger Sachsen

Anfänge des Schulwesens

Die siebenbürgisch-sächsische Schule ist aus der Notwendigkeit entstanden, den Nachwuchs für das Priesteramt zu sichern. Dabei wurden auch Knaben ausgebildet, die als Sänger bei der Gestaltung der Liturgie und bei Prozessionen mithalfen. Der Unterricht bestand im Auswendiglernen von lateinischen Gebeten und Chorälen sowie im Schreiben- und Lesenlernen. Knaben, die nicht Geistliche wurden, konnten als Schreiber oder in Diensten, wo Schreiben und Lesen erforderlich war, ihre Kenntnisse verwenden. Der Lehrer war ein Geistlicher, die Schule selbst eine Einrichtung der Kirche und der politischen Gemeinde. Ab wann es derartige Schulen gab, vor allem solche, die außer geistlichem Personal auch sonstige Jugendliche ausbildeten, lässt sich dokumentarisch nicht belegen. In Nordsiebenbürgen ist urkundlich erstmals ein „rector scholaris“ im Jahre 1388 in Bistritz erwähnt. Im 15. Jahrhundert mehren sich dann die Nachrichten über Lehrer und Schulhäuser; aus dem 16. Jahrhundert besitzen wir zusätzlich Schulordnungen. Dass es im 15. Jahrhundert Dorfschulen gab, bezeugt ein Schreiben des siebenbürgischen Bischofs aus dem Jahre 1438 an die Pfarrer des Bistritzer und des Kiralyer Kapitels in dem er ihnen strengstens gebietet, keine Lehrer und Glöckner zu dulden, die von den Gemeinden ohne ihre Zustimmung angestellt werden. Diese Verordnung wird im folgenden Jahr erneuert und 1468 mit dem Zusatz ergänzt, die Pfarrer sollten es nicht zulassen, die Einkünfte der Lehrer und Kirchendiener seitens der Gemeinden zu schmälern. Aus diesen Dokumenten ist ersichtlich, dass es in den Ge-

Dr. Michael Kroner:

Învățămîntul sașilor din Ardealul de Nord

Începuturile învățămîntului

Școala transilvăneană săsească a luat naștere din necesitatea de a asigura personalul calificat din cadrul serviciului religios necesar comunităților locale. Așa zisul plan de învățămînt se compunea din învățarea scrisului și cititului, din memorarea de rugăciuni și coraluri bisericești în care băieții deprindeau cântatul liturghiei și a cântecelor religioase utilizate în cadrul procesiunilor. Băieții care nu aveau perspectiva de a deveni preoți își puteau alege ocupații unde scrisul și cititul era necesar. Învățătorul era în cele mai multe cazuri preotul din comunitate, iar școala funcționa ca o instituție a bisericii și a autorității politice. Nu se poate documenta exact începuturile medievale ale acestor școli și mai ales acelea care educă pe lînga personalul preoțesc și tineri de rînd. În anul 1388 este atestat documentar un „Rector scholaris” care implică existența unei școli specializate, dar forma și caracteristicile acesteia rămîn neprecizate. Din secolul al XV-lea avem știri mai numeroase despre învățători și lăcașuri școlare; iar din secolul al XVI-lea suntem și în posesia unor regulamente școlare. Existența școlilor rurale este atestată documentar în secolul al XV-lea printr-o scrisoare a episcopului din anul 1438 adresată preoților din Bistrita, din capitlul Kiraly (Chiraleș), prin care le este interzisă angajarea învățătorilor și a clopotarilor fără consimțămîntul comunelor. În anul următor se pune din nou accent pe această hotărîre și se completează în 1468 cu anexa următoare: Preoții să nu accepte micșorarea veniturilor învățătorilor și acela care fac servicii pentru biserică. Aceste documente atestă existența școlilor dezvoltate în strînsă

meinden und wohl auch in der Stadt Bistritz mit der Kirche in Zusammenhang stehende Schulen gab, deren Lehrer von den Gemeinden gewählt und entlohnt und vom Pfarrer bestätigt wurden. Die Gemeinden hatten versucht, den Einfluss der Pfarrer bei der Wahl der „scolastici“ einzuschränken. Direkte Hinweise auf die Existenz von Schulen haben wir zudem aus Tekendorf (1403), Lechnitz (1452), Reen und Senndorf (1497). Die Schulmeister waren zugleich Gehilfen des Pfarrers. In einer Vereinbarung von 1514 zwischen der Bistritzer Stadtpfarrei und der Kirchengemeinde wird bestimmt, dass der Rektor der Schule und der Glöckner mit Einverständnis der Gemeinde und der Altschaft gewählt werden sollten, dass dem Rektor für die Messe, die er am Donnerstag zu halten hatte, eine gute Bewirtung zustand. Die Schule von Bistritz muss sich eines guten Rufs erfreut haben, denn sie wurde um 1500 auch von Schülern aus Schäßburg und Klausenburg besucht. Obwohl das Quellenmaterial spärlich ist, gibt es doch genügend Belege, um davon auszugehen, dass es, wie sonst im Sachsenland, auch in Nordsiebenbürgen zur Zeit der Reformation kaum ein sächsisches Dorf gegeben hat, das längere Zeit keine Schule hatte. Damit schneidet das Schulwesen der Sachsen im europäischen Vergleich ganz gut ab. Man kann jedoch nicht von eigentlichen Volksschulen sprechen; es waren vielmehr Stätten, in denen einige Knaben Lesen, Schreiben und Gesänge lernten. Dementsprechend umfasste der Lehrstoff Gebete, Choräle, Lesen und bei einigen auch Schreiben, wobei das meiste in lateinischer Sprache gepaukt und auswendig gelernt wurde. Die Disziplin war streng und hart, die Rute als Symbol des Schulmeisters das oft gebrauchte Zuchtmittel. Sowohl auf dem Lande als auch in der Stadt waren die Schulen nur für Jungen zugänglich, Mädchen haben sie nur ausnahmsweise

legătură cu biserica și controlul pe care preoții din comunitate îl exercitau asupra învățătorilor. Conducerea laică a comunelor a încercat să reducă influența preoților la alegerea „scolasticilor”.

Primele atestări documentare de școli în comunitatea rurală apar pentru localitățile mari în cursul secolului al XV-lea la Teaca (1403), Lechința (1452), Reghin și Jelna. Învățătorii acestor școli erau totodată și ajutori ai preotului. Prin hotărâre din 1514 între Parohia Bistriței și a comunei confesionale se stabilește ca rectorul școlii și clopotarul să fie ales de comună și de către consiliul vărstnicilor, iar rectorul să fie bine ospătat pentru liturghia, pe care o ținea în fiecare zi de joi. Se pare că școala medievală din Bistrița a fost renumită și apreciată în întreaga zonă, în anul 1500 aici erau prezenți și tineri din Sighișoara și Cluj. După această perioadă documentele care precizează diverse informații legate de existența școlilor din așezările săsești din nordul Transilvaniei se amplifică. În perioada reformei religioase (sec. XVI) sunt puține sate cu comunități lutherane care nu aveau încă școală. Pe plan european învățământul sașilor a fost considerat competitiv și de bună calitate. Cu toate acestea în perioada respectivă nu putem vorbi de școli elementare, ci doar de lăcașuri în care câțiva băieți învățau să scrie, să citească și să cânte la biserică. Majoritatea materiei predate se rezuma la transmiterea unor cunoștințe care se „toceau”, se memorau. Disciplina era severă și aspră, nuiaua era simbolul învățătorului și totodată un mijloc de educație riguroasă.

Atât la țară, cât și la oraș aveau acces la școli numai băieții, fetele frecventau învățământul doar în mod excepțional. Nu există documente care să precizeze numărul celor școlarizați și nici reguli clare a modului de frecventare, dar este unanim cunoscut că învățământul nu este obligatoriu în această perioadă.

besucht. Wie viele Jungen von dem Bildungsangebot Gebrauch gemacht haben, lässt sich nicht feststellen. Sicher ist bloß soviel, dass es kein allgemeiner Schulbesuch war.

Die Schulen der Städte und Märkte hatten natürlich ein höheres Bildungsniveau als die Dorfschulen und wurden daher vermehrt von solchen Dorfknaben besucht, die höher hinauswollten. In den Stadtschulen nahm der Unterricht zum Erlernen der lateinischen Sprache in den höheren „Klassen“ eine vorrangige Stellung ein, um den Jugendlichen die Möglichkeit zum Besuch eines ausländischen Gymnasiums oder einer westeuropäischen Universität zu ermöglichen. Bekanntlich war die damalige Unterrichtssprache an allen Universitäten das Lateinische.

Unmittelbar vor der Durchführung der Reformation werden als akademisch ausgebildete Rektoren bzw. „Iudimagister“ der Bistritzer Schule ein Lucas (1549), Nicolaus (1550) und Franz Davidis genannt. Mehrere Stiftungen zur Unterstützung von Studierenden an ausländischen Hochschulen gehen auf diese Zeit zurück. So erhielten die Studenten Petrus Ludovici und Laurentius Klein, die 1548/49 in Wittenberg studierten, eine finanzielle Unterstützung. Es sind zugleich die ersten Bistritzer, die in der Lutherstadt studierten.

Höhere Bildung erwarb man an westeuropäischen Gymnasien und Universitäten. Aus Bistritz haben nachweislich bis um 1520 25 Studenten an westlichen Universitäten studiert. Aus Teckendorf studierten um 1500 mehrere Studenten an der Universität von Wien, während aus Reen in den Jahren 1472-1517 zwölf Studenten an der Universität von Krakau inskribiert waren. Das Studium umfasste hauptsächlich Theologie, Philosophie, Medizin und die Rechtswissenschaften. Mit dem akademischen Grad eines Baccalaureus, Magisters ar-

Şcolile oraşelor și a târgurilor aveau desigur un nivel de educație mai înalt decât școlile de la țară. Băieții din mediul rural, care vroiau să fie mai bine educați urmau școlile din mediul urban. În școlile din oraș obiectul de limbă latină avea un loc preponderent, datorită căruia absolvenții puteau urma un gimnaziu străin sau o universitate europeană. În toate universitățile medievale din Europa Occidentală predarea se realiza în limba latină oferindu-se absolvenților din toate școlile creștine posibilitatea urmării cursurilor. În perioada premergătoare reformei luthereane sunt numiți rectori cu pregătire academică, așa ziși „Iudimagister” ai școlii Bistrițene: un Lucas (1549), Nicolaus (1550) și un Franz Davidis. În acest timp se constată organizarea mai multor fonduri pentru sprijinirea acestor studenți. Astfel, au primit sprijin bănesc studenții Petrus Ludovici și Laurentius Klein, ei studiind în 1548/49 în Wittenberg. Ei sunt de fapt primii bistrițeni care au frecventat studii superioare în orașul lui Luther. În această situație se constată că tinerii din această zonă puteau dobândii o formare culturală în gimnaziile și universitățile din vestul Europei. Documentar sunt atestați în jurul anului 1520, 25 de studenți bistrițeni care au studiat la universități vestice. Din Teaca au studiat pe la 1500 mai mulți studenți la Viena, iar între 1472-1517 12 studenți din Reghin au fost înscriși la Krakovia. Studiul cuprindea în special Teologia, Filozofia, Medicina și Științele Juridice. Cu gradul unui Baccalaureus, al unui Magister Artium sau Doctor se reîntorceau în patria lor unde funcționau în special ca preoți, unii ca notari sau învățători și foarte puțini ca medici.

Şcolile din mediul rural după Reforma religioasă a lui Martin Luther

În urma Reformei Luthereane s-au observat impulsuri școlare pozitive atât în Ger-

tium oder Doktors kehrten die weitaus meisten in ihre Heimat zurück, wo sie hauptsächlich als Pfarrer, einige auch als Notare oder Lehrer, sehr wenige als Ärzte, Anstellung fanden.

Nachreformatorische Dorfschule

Von der Reformation gingen wie in Deutschland auch bei den Siebenbürger Sachsen vielfache Impulse für die Belebung des Schulwesens aus. Die Kirchenordnung von 1542 widmete ein Kapitel den Schulen. In dem Kapitel „Vom Aufrichten der Schulen“ heißt es einleitend: „Gleich wie man in gärten stets iunge beumel pflantzet, auff das man (wo die alten abgehen) andere in ire stat hab. Also haben auch vnserere grossväter erstlich von nöten geschetzt, das die iugent zu gemeinem nutz erzogen, vnd der gottesdienst vnd christlich ordnung dadurch erhalten mögen werden. Derhalben hat man auch vberall schulen aus gemeinen kosten aufgerichtet, welche in langen vngnedigen zeiten durch nachlässigkeit etlicher amtleut byssher schier gantz gefallen sein.“

Aus dieser Feststellung geht zunächst hervor, dass die von den Gemeinden aufgerichteten Schulen hauptsächlich Jugendliche für die Gestaltung des Gottesdienstes ausbildeten. Die Schulen waren aber, wie es heißt, wegen „ungnädiger Zeiten“ (es dürfte dabei der Bürgerkrieg um den Thron Ungarns nach 1526 gemeint sein) zum Teil eingegangen. Die Kirchenordnung forderte die Wiedereinrichtung der Schulen in Städten und Dörfern und von den Schulmeistern, die Knaben nicht nur im Gesang für den Gottesdienst, sondern auch in den „freien Künsten“ und in der „christlichen Lehre“ zu unterweisen. Die Schüler sollten zuerst in deutscher Sprache lesen und schreiben lernen, um dann den Latein- und Griechischunterricht zu beginnen. Die Gemeinden sollten für die Errichtung entsprechender Schul-

Frühere Deutsche Dorfschule in Wermeș - Fosta școală germană Vermeș - Foto Horst Göbbel 2004

mania cât și la sașii transilvăneni ceea ce a dus la ridicarea nivelului de învățământ al populației. Regulamentul bisericesc din 1542 a dedicat un capitol școlilor. În capitolul „Despre înființarea școlilor” se poate citi: “Așa cum se plantează în grădini pomi tineri, ca atunci când cei bătrâni nu mai sunt, să-i avem în locul lor, așa au socotit strămoșii noștri foarte serios; să fie educat tineretul în folosul comunității, ca prin acest fapt să se păstreze serviciul divin și ordinea creștinească. Pentru acest lucru s-au deschis cu mijloace bănești ale comunității școli noi, care în vremurile grele sau din neglijența unor prefecți decăzuseră sau au fost desființate.” Din această constatare reiese, că în școlile redeschise de comune au fost școlarizați în primul rând tineri care să ajute la pregătirea și desfășurarea slujbelor religioase. Dispariția unor școli din Transilvania secolului al XVI-lea a fost desigur cauzată și de conflictul intern dintre diverse grupuri politice pentru dobândirea tronului Ungariei de după 1526. Regulamentul bisericesc pretindea reamenajarea școlilor atât în orașe cât și la sate, iar învățătorilor li se cerea să formeze băieți nu numai pentru a fi capabili să cânte la biserică ci și în “arte libere”, desigur în spiritul învățământului creștin. Elevii învățau mai întâi scri-

gebäude, sowie für Anstellung und Besoldung der Schulmeister Sorge tragen. Es sollte dafür gesorgt werden, dass niemand seiner Armut wegen die Schule nicht besuchen konnte. Begabte Dorfjungen sollten auf Vorschlag des Pfarrers und auf Kosten der Gemeinde zur höheren Weiterbildung in Stadtschulen geschickt werden. Der Lehrer war gemeinsam von Stadt bzw. Gemeinde und Pfarrer zu bestellen.

Die Schulordnung bezieht sich bloß auf die Unterweisung von Knaben, die Zulassung von Mädchen erfolgte erst später und allmählich.

Die übliche Lehrmethode blieb weiterhin Gedächtnisarbeit durch Auswendiglernen. Lehrbücher gab es kaum. Sie wurden durch die Wachstafel ersetzt, auf welche die zu lernenden Texte und Schreibübungen eingeritzt wurden. Auf wie viele Jahre sich der Unterricht er-

sul și cititul, iar apoi limba latină și chiar greacă. Comunei îi revenea sarcina de a ridica școli corespunzătoare, de a angaja și plăti învățătorii. Comuna să aibă grijă ca nimeni să nu rămână în afara școlii din cauza sărăciei. Pe baza propunerii preotului și pe cheltuiiala comunei (parohiei), să fie trimiși băieți dotați în școlile de la orașe pentru o educație mai înaltă. Învățătorul era numit în funcție și angajat de oraș, respectiv de comună. Regulamentul școlar se referă numai la educarea băieților, admiterea fetelor a urmat mai târziu și treptat. Metoda de învățare rămânea și pe mai departe neschimbată, adică memorarea, dar nu exista o unitate deplină a conținuturilor deoarece nu existau manuale școlare. Instrumentul principal al elevilor erau tăblițele cu ceară pe care se crestatu textele și exercițiile necesare pentru scris. Nu ne este cunoscut pe câți ani s-a extins

Mitten im Dorf: Schule und Kirche - Wallendorf Juli 2010 - În mijlocul localității: Școala și biserica - Unirea în iulie 2010 - Foto: Michael Wehrauch

streckte, wissen wir nicht. An der Entlohnung der Schulmeister beteiligten sich alle Gemeindebewohner, unabhängig davon, ob sie Kinder hatten oder nicht. Die Bezüge bestanden in Naturalien. Der Schulmeister hatte auch Nebeneinkünfte, so wenn er Teilbriefe bei Erbschaften anfertigte, oder für Gesang und Läuten bei Begräbnissen, Taufen und Hochzeiten entlohnt wurde. Von der Gemeinde erhielt er jedes Jahr das erforderliche Brennholz.

Die meisten Schulmeister erwarben die Fähigkeit zu unterrichten bei einem anderen Lehrer, dem sie als Gehilfen dienten. Sie begannen ihre Laufbahn als „Diskantist“ (Sänger), wurden dann „Campanator“ (Glöckner), „Cantor“ (Organist), „Collaborator“ (Mitarbeiter) und schließlich Schulmeister. Besser ausgebildete Lehrkräfte, die eine Stadtschule besucht hatten, gingen nicht selten in ein Prediger- oder ein politisches Amt über.

Das 17. Jahrhundert brachte keine wesentlichen Neuerungen. Die Schulordnungen sind fast ausschließlich Überarbeitungen älterer Vorlagen. Für den Lehrer bürgerte sich die Bezeichnung „Rektor“ ein. Aus Reen hat sich eine Schulordnung aus dem Jahre 1619 erhalten, die die Anstellung der Lehrer und ihre Aufgaben regelte. Im Unterricht wurde das Hauptgewicht auf die religiöse Unterweisung und die Pflege des Kirchengesangs gelegt. Am Morgen sollte der Unterricht mit Gesang und Gebet beginnen. In den folgenden drei Stunden wurde das Lesen geübt. Mit Gesang und Gebet wurde der Unterricht abgeschlossen.

Fortschritte in der Zeit von 1700 bis um 1850

Sowohl die Synode als auch die Nationsuniversität beschäftigten sich im 18. Jahrhundert wiederholte Male mit dem Schulwesen und forderten Maßnahmen zu dessen Verbesserung. Eine erste Maß-

Dorfschulen / Școli in Jaad (Livezile), Deutsch-Zepling (Dedrad), Petersdorf (Petriș), Sankt Georgen (Sângeorzul săseșc) - Fotos Horst Göbbel 2004

nahme in diesem Sinne erfolgte 1722, als die Synode beschloss, die allgemeine Schulpflicht einzuführen. Im ersten Artikel heißt es wörtlich: „Alle Kinder, beyderley Geschlechts, in Städten und Dörfern mit obrigkeitlichem Befehl zur Schule anzuhalten, dass sie lesen, schreiben und den Catechismus lernen.“ Dass dieser Beschluss nicht sofort und vollständig verwirklicht wurde, beweisen spätere Forderungen der Synode bzw. des Oberkonsistoriums oder Klagen im Zusammenhang mit dem Schulbesuch. Wichtig war aber das verkündete Prinzip der allgemeinen Schulpflicht sowohl für Knaben als auch für Mädchen. Die Sachsen haben sich dadurch früher als viele andere Völker um die schulische Erfassung aller Kinder bemüht und die allgemeine Schulpflicht größtenteils auch verwirklicht. Der Beschluss von 1722 sah auch vor, es sollten auf Kosten der Nation Schulbücher gedruckt und an arme Kinder kostenlos verteilt werden. Die Kirchenkapitel oder Städte haben aufgrund dieser Bestimmung eigene Schulordnungen beschlossen und dabei Maßnahmen zur allgemeinen Erfassung von Jungen und Mädchen durch die Schule festgelegt. Für unentschuldigtes Fehlen vom Unterricht wurden Geldstrafen für die Eltern festgelegt.

Im Jahre 1763 besaßen die Sachsen Nordsiebenbürgens in jeder Gemeinde eine Volksschule, ein städtisches Gymnasium in Bistritz und vier höhere Volksschulen in Klausenburg, Mettersdorf, Reen und Tekendorf.

In den gewöhnlichen Volksschulen lernte man lesen und schreiben, etwas rechnen und Gesang. Der Unterricht erfolgte in sächsischer Mundart, wobei man deutsche Lehrbücher benutzte. Man las den deutschen Text und übertrug das Gelesene ins Sächsische. Nach den methodischen Anleitungen des Pädagogen Marcus Fronius von 1704/05 sollten die Kinder erst dann zum Säch-

școlarizarea. Toți locuitorii unei comune erau obligați să contribuie la retribuirea învățătorului, indiferent dacă aveau copii sau nu, iar plata se făcea în naturalii. Învățătorii mai aveau venituri suplimentare, de exemplu pentru scrierea de scrisori parțiale de moștenire, pentru cântat și tras clopotul la înmormântări, botezuri sau nunți. El primea de la comună lemnele necesare în fiecare an. Cei mai mulți învățători învățau metoda de predare de la un alt învățător, căruia îi serveau ca ajutor. Ei începeau cariera lor ca „discantist” (cântăreț) apoi ca „campanator” (clopotar), „cantor” (organist), „collaborator” (colaborator) iar în sfârșit „Maistru Școlar”, Cadrele didactice cu o pregătire mai bună, absolvind o școală de oraș, treceau la un post de predicator sau într-o funcție politică.

În secolul al XVII-lea nu s-au produs schimbări importante în forma și caracterul învățământului, iar regulamentele școlare vechi au fost prelucrate în continuare. Se constată însă o accentuare a individualizării învățământului unde învățătorul se numea de acum „rector”. Din Reghin avem un Regulament școlar din anul 1619 care reglementa angajarea și sarcinile învățătorilor. În învățământ se punea accentual principal pe instruirea religioasă și pe cultivarea cântărilor bisericesti. Programul zilnic de învățământ începea dimineața cu cântări și rugăciuni, se continua cu trei ore în care era exersat cititul și se încheia cu cântări și cu rugăciuni.

Progrese între anii 1700-1850

Sinodul evanghelic și Universitatea Națiunii Săsești (Nationsuniversität, cel mai înalt for politic al sașilor transilvăneni) s-au ocupat în secolul al XVIII-lea, în mai multe rânduri de organizarea învățământului și au dispus măsuri de îmbunătățire a acestuia. Prima măsură în acest sens a fost luată în 1722, când Consiliul Sinodal a hotărât

sischlesen angeleitet werden, wenn sie gut hochdeutsch lesen konnten. Es sollte nicht etwa deutsch buchstabiert und sächsisch gelesen werden. In den höheren Schulen der Marktflecken wie Reen und Tekendorf wurde auch Lateinunterricht angeboten. Was die Mädchen betrifft heißt es: „Rechnen und Schreiben geht das Geschlecht nichts an.“ Sie lernten bloß lesen. Wo die Umstände es erlaubten, gab es getrennte Knaben- und Mädchenschulen, sonst gemischte Klassenzüge. Die Trennung wurde jedenfalls gefordert, wobei die Mädchen vom Organisten oder Glöckner unterrichtet wurden. Immer wieder gingen Ermahnungen an die Gemeindeobrigkeit und Rektoren, den Schulbesuch nachdrücklich zu fördern. Der Unterricht beschränkte sich meistens auf die Wintermonate, da die Kinder in den anderen Jahreszeiten zu Feldarbeiten herangezogen wurden. Trotzdem leistete die Schule für ihre Zeit nicht wenig. Als der Kronprinz und spätere Kaiser Joseph II. sich während seiner Siebenbürgen-Reise von 1773 bei dem ihn begleitenden Mediascher Notar Konrad von Heidendorf über den Stand des sächsischen Schulwesens informierte, antwortete dieser: „Es gibt keinen Ort in der ganzen Nation, Euere Majestät, wo wir nicht eine Schule haben, wenn er auch noch so klein ist...Die mehrsten Schulmeister sind gut. Daher kommts auch, dass beinahe die meisten sächsischen Bauern lesen und schreiben können, auch sogar das weibliche Geschlecht kann meistens lesen.“

Ein Erlass des kaiserlichen Oberschulrates von Straußenburg, der im Jahre 1818 in Bistritz weilte, empfahl den Gemeinden dafür Sorge zu tragen, ihre Dorfnotäre selbst heranzubilden. Sie sollten dafür zwei begabte Schüler durch Förderung an städtische Schulen zur Ausbildung schicken.

Eine allgemeine Neuregelung für das Volksschulwesen brachte die Schulord-

școlarizarea obligatorie a tinerilor evanghelici. În primul articol se menționează: ”Toți copiii, de ambele sexe, din orașe și sate să fie îndrumați spre școli, pentru a învăța să scrie, să citească și să învețe catehismul.” Acest ordin s-a dat de autoritatea publică, dar în consens cu autoritatea religioasă. Aplicarea acestei hotărâri a întâmpinat dificultăți, fapt care reiese din cererile sinodale al Consistoriului Superior și din reclamațiile în legătură cu vizitarea școlilor. Extrem de important pentru aceste prevederi moderne, era stipularea obligativității învățământului și pentru fete, nu doar pentru băieți cum se stipulase până acum în mod tradițional. Sașii s-au străduit mult timp înaintea altor popoare să introducă școlarizarea obligatorie și au realizat-o în mare parte, începând cu secolul al XVIII-lea. Hotărârea din 1722 prevedea ca manualele școlare să fie tipărite și plătite de națiunea săsească și să fie împărțite la copiii săraci în mod gratuit.

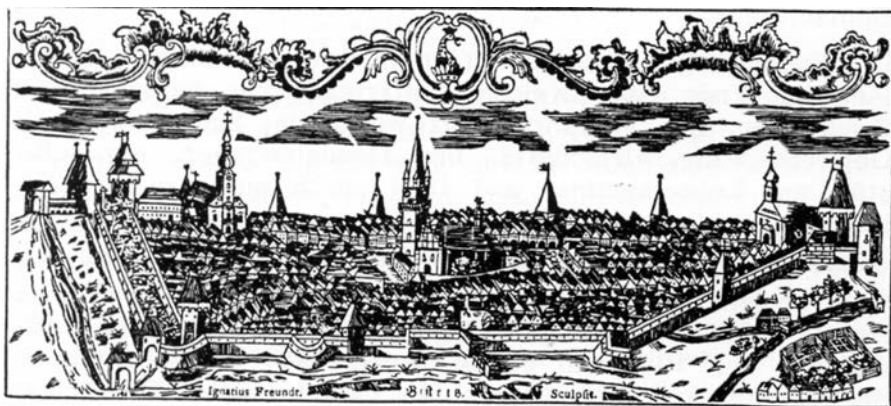
Capitulul bisericesc a decis pe baza acestei hotărâri, să editeze un regulament școlar în care să cuprindă toți copiii, atât băieți cât și fete. Pentru lipsirea nemotivată de la școală s-a stabilit o amendă bănească care să fie plătită de părinți.

În anul 1763 sașii din nordul Transilvaniei posedau în fiecare comună o școală primară, iar în orașul Bistrița un gimnaziu. Școli elementare superioare se aflau la Cluj, Dumitra, Reghin și Teaca. În școlile elementare se învăța scrisul și cititul, socotitul și cântul. Predarea se făcea în dialect săsesc, dar se foloseau manuale școlare în limba germană. Se citea textul în germană și se traducea în dialect. Conform indicațiilor pedagogului Marcus Fronius din 1704/05 să fie îndrumați copiii să citească în limba germană, iar apoi să traducă în dialect, deci să nu silabisească în germană și să citească săsește. În școlile elementare superioare de la Teaca și Reghin s-a oferit elevilor și învățarea limbii latine.

nung von Bischof Georg Daniel Neugeboren aus dem Jahre 1821. Danach wurde die Schulpflicht bei Knaben vom 6. bis 14. und für Mädchen bis zum 12. Lebensjahr festgelegt. Als Lehrinhalte der Volksschule bestimmte die Schulordnung Neugeborns: Lesen, Schreiben, Religion und Sittlichkeit, Singen, Gedächtnisübungen, Abfassung von Aufsätzen, populäre anatomische Kenntnisse, einfache Messkunst und Berechnung von Flächeninhalten, Vaterlandskunde verbunden mit der Geschichte des Landes und Weltgeschichte in biblischer Beziehung. Die Mädchen lernten weiterhin nur lesen. Die Frau des Mädchenlehrers sollte ihnen aber auch weibliche Handfertigkeitenkenntnisse vermitteln. In Bistritz gab es bis Mitte des 19. Jahrhunderts eine Mädchenschule mit zwei Klassen.

Referitor la fete se cere: "Scrisul și cititul nu interesează sexul femeiesc". Ele învățau doar să citească. În situația în care exista posibilitatea clase de elevi se despărțeau în clase de băieți și în clase de fete, unde nu, rămăneau școli mixte. Separarea s-a pretins, pentru că fetele erau școlarizate de organistul bisericii. Din când în când, au fost somate conducerile comunelor și rectorii școlilor să stimuleze cu insistență participarea tuturor copiilor la școlarizare. Predarea se limita la lunile de iarnă, în celelalte luni copiii erau solicitați să ajute la muncile agricole de câmp. Cu toate dificultățile enumerate progresul școlar din secolul al XVIII-lea este incontestabil. Când prințul moștenitor, mai târziu, împăratul Iosif al II-lea, aflându-se într-o vizită în Transilvania prin anul 1773, însoțit de

Bistritz um 1800

Die Unterrichtssprache blieb weiterhin das Sächsische. Was das Lesen betrifft, vermerkt der Lehrplan, es müsste erreicht werden, das in deutscher Sprache Gelesene in sächsischer Mundart wiederzugeben. Die Schule habe die Aufgabe, die Schüler darauf vorzubereiten, im Gottesdienst das Kirchengesangbuch gebrauchen zu können und deutsch zu sin-

notarul Konrad de Heidendorf, s-a informat de situația învățământului, notarul i-a răspuns astfel: "Maiestate, nu există localitate în toată națiunea, în care să nu avem școli, fiind chiar și școli mici. Majoritatea învățătorilor sunt buni. Astfel cei mai mulți țărani știu să citească și să scrie, chiar și genul feminin știe să citească în mare parte." Într-

gen, noch besser wäre es, wenn sie möglichst viele Lieder auswendig lernten. Selbst Volkslieder sollten durch die Schule unter das Volk gebracht werden. Der Unterricht in sächsischer Mundart wurde an den Volksschulen bis 1848 beibehalten und dann wie im Gottesdienst durch das Hochdeutsche ersetzt.

Das Bistritzer Gymnasium – Gründung und Entwicklung bis Mitte des 19. Jahrhunderts

Auf Grund der „Constitutio Scholae Coronensis“ von Johannes Honterus wurde 1541 das Kronstädter Gymnasium gegründet. Es war von Anfang an eine gesamtsiebenbürgische Anstalt, die von vielen auswärtigen Schülern besucht wurde. So haben von 1544-1570 aus Bistritz 26, aus den Bistritzer Kapitelsgemeinden 41, aus Tekendorf 6 und aus Reen 12 Schüler die Kronstädter Anstalt besucht.

Die Schulordnung Kronstadts diente der Stadt Bistritz als Vorbild bei dem Aufbau eines gymnasialen Unterrichts.

Bistritz berief im Zuge der reformatorischen Umgestaltungen mehrere gelehrte Männer als Rektoren an seine Stadtschule, die diese beginnend von 1550 schrittweise zu einem Gymnasium ausbauten. Im Jahre 1596 wurde die von Rektor Gallus Rohrman ausgearbeitete Schulordnung angenommen, die sich an der Kronstädter „Constitutio“ orientierte. Gallus hatte zuvor in Basel und Straßburg studiert.

Nach seiner Schulordnung bestand die Schule aus zwei Abteilungen, den Unterklassen und Oberklassen (Obergymnasium). In den Unterklassen wurden Lesen, Schreiben und Grammatik in lateinischer, zum Teil auch in griechischer Sprache geübt, sowie Arithmetik und Geschichte durchgenommen. Den wichtigsten Teil bildeten die Religionslehre nach Luthers Kleinem Katechismus und die Lektüre aus dem Neuen Testament, die in der Muttersprache erfolgten. Der

Dorfschulen / Școli in Wallendorf (Unirea), Treppen (Târpiu), Klein-Bistritz (Dorolea), Passbusch (Posmuș) - Fotos Horst Göbbel 2004

Unterricht begann und schloss mit Gesang und Gebet. In dieser Abteilung unterrichteten als Gehilfen Schüler des Obergymnasiums.

In den oberen Klassen wurden in lateinischer Sprache folgende Fächer unterrichtet: Theologie, Philosophie (Logik, Dialektik), Grammatik, Geschichte, Geographie, Arithmetik, Geometrie, Astronomie, Physik, Musik u. a. Unterricht erteilte der Rektor, dem noch je zwei Lektoren und Collaboratoren zur Seite standen.

Die Schüler pflegten ferner den Gesang und übten sich auch in szenischen Darstellungen. Bereits 1552 wird in den Stadtrechnungen die Aufführung einer „Comedia“ im Rathaus durch Schüler erwähnt. Sie erhielten für ihren Auftritt aus der Stadtkasse einen Betrag von zwei Gulden. Sie gestalteten außerdem den musikalischen Teil des Gottesdienstes.

Die Schulordnung von 1596 verbot den Schülern das Deutschsprechen in der Schule. Das Verbot wurde damit begründet, dass der größere Teil der Schüler die lateinische Sprache verachte und vernachlässige, die Schule ungebildet verlasse und trotz zwingender Notwendigkeit, die Gedanken nicht lateinisch ausdrücken könne. Deshalb sollten die Lehrer mit Hintansetzung der Muttersprache alle lateinisch sprechen und auch die Schüler dazu zwingen. Diese Bestimmung dürfte sich bloß auf die Schüler der Oberklassen bezogen haben. Außerhalb der Schule hat man natürlich sächsisch gesprochen.

Im Jahre 1565 wurde neben der Stadtpfarrkirche ein neues Gebäude für das Gymnasium errichtet. In ihm wohnten zugleich die auswärtigen Schüler, die sich zum Teil ihre Existenz durch „Cantationen“, d. h. Ständchen in Bürgerhäusern oder bei Festveranstaltungen, sicherten. Sie begleiteten durch Gesang auch Leichenbegängnisse.

Als Stadtpfarrer Michael Fleischer 1548

un decret inspectorului școlar superior von Straussenburg, care se afla în anul 1818 la Bistrița, s-a propus comunelor să-și crească singuri notarii. În acest sens să trimită doi elevi dotați la școlile orașenești și să-i susțină.

O structurare generală nouă pentru învățământul elementar a fost prevăzută într-un regulament nou de episcopul Georg Daniel Neugeboren în 1821. Prin el a fost stabilită durata școlarizării la băieți de la 6-12 ani. iar la fete până la vârsta de 12 ani. De asemenea s-a lărgit numărul obiectelor după cum urmează: cititul, scrisul, religia, comportarea morală, cântul, exerciții de memorare, scrieri de compuneri, cunoștințe anatomice populare, arta de a putea efectua măsurători, de a socoti suprafața unei arii geometrice, educația patriotică legată de istoria țării și a lumii în relația biblică. Fetele învățau mai departe numai cititul, iar soția învățătorului făcea cu ele lucru de mână.

La Bistrița au existat până la mijlocul secolului al XIX-lea o școală de fete cu două clase. Limba de predare urma mai departe să fie dialectul săsesc. Planul de învățământ prevedea ca cele citite în germană să poată fi redată în dialect. Școala avea sarcina să pregătească elevii în așa fel, încât să fie capabili să folosească la slujbele religioase și cartea de corale în limba germană pentru care se recomanda memorarea. Planul de învățământ prevedea și transmiterea cântecelor populare prin intermediul școlii.

Învățământul în dialectul săsesc s-a efectuat la școli elementare până în 1848, iar apoi, ca și la slujbe, s-a trecut numai la limba germană.

Gimnaziul din Bistrița -Înființarea și dezvoltarea lui până la mijlocul secolului al XIX-lea

Pe baza „Constitutio Scholae Coronensis“ a lui Johannes Honterus, s-a înființat

starb, hinterließ er testamentarisch 172 Dukaten als Stiftung, aus der arme Studenten unterstützt werden sollten, die sich als Gegenleistung dafür verpflichten mussten, nach ihrem Studium im Nösnergau in den Dienst der Kirche und der Schule zu treten. Sie sollten zugleich nach ihrer Anstellung die erhaltenen Studiengelder an die Stiftung zurückerzahlen. Diese Unterstützungskasse wurde durch weitere acht Stiftungen vergrößert. Bis zum Jahre 1597 konnten daraus 19 Studierende gefördert werden und zwar 15 Bistritzer Bürgersöhne und je ein Bauernsohn aus Minarken, Budak, Baierdorf und Tekendorf. Die Kasse ist in dem turbulenten Kriegsjahr 1602 abhanden gekommen.

Eine weitere Stiftung machte der Fürst Sigismund Báthory 1590 während seines Besuchs in Bistritz. Zum Unterhalt des Gymnasiums schenkte er eine Quartie (ein Viertel) des Zehnten von Petersdorf.

Im 17. Jahrhundert gliederten sich die Gymnasien in eine Unterstufe mit 6-8 Klassen und eine Oberstufe mit 3-5 Klassen.

Die Städte waren bemüht, durch Berufung tüchtiger Lehrer ihren Schulen einen guten Ruf zu sichern. Sie konnten diese meistens nicht lange behalten. Für die Gymnasiallehrer, die durchwegs Theologie studiert hatten, war das Lehramt eine verpflichtende Stufe vor dem Wechsel ins Pfarramt. Nur durch die Aussicht auf eine gut dotierte Pfarrstelle konnte angesichts der niedrigen Gehälter die Lehrerschaft gesichert werden. Den sächsischen Pfarrern stand nämlich der Zehnte zu. Die Lehrertätigkeit galt bloß als vorübergehende Beschäftigung, da man an der Hochschule Theologie im Hinblick auf ein geistliches Amt studiert hatte.

Die Gymnasien befähigten ihre Absolventen zum Besuch von Universitäten. In der Zeit von 1520 bis 1700 haben

in 1541 Gimnaziul din Braşov. El a fost de la început o instituție transilvăneană generală, care a fost frecventată de mulți elevi externi. În anii 1544-1570 au frecventat acest gimnaziu 26 elevi din Bistrița, 41 din comunele Capitului Bistrițean, 6 din Teaca și 12 din Reghin. Regulamentul gimnaziului Braşovean a servit ca pilă de edificare a învățământului gimnazial. Cu ocazia reformismului religios, Bistrița a numit bărbați erudiți la școala orașenească, care treptat au început din anul 1550 să o transforme într-un gimnaziu. În anul 1596 a intrat în vigoare regulamentul școlar preluat de directorul Gallus Rohrmann, un umanist care studiasse la Basel și Strassburg. În regulamentul acestuia școala se compunea din două cicluri, cel al claselor inferioare și cel al claselor superioare (gimnaziul). În clasele de jos se preda cititul, scrișul și gramatica în latină, în parte se exersa și în limba greacă, aritmetică și istorie. Partea cea mai importantă era religia după Catehismul lui Luther și lectura din Noul Testament, care se desfășura în limba maternă. Cursurile începeau și se terminau cu cântec și rugăciune. La clasele inferioare lucrau ca ajutoari elevi din clasele superioare.

La clasele superioare s-au predat în limba latină următoarele obiecte: teologia, filozofia, (logică și dialectică), gramatica, istoria, geografia, aritmetica, geometria, astronomia, fizica, muzica și altele. Predarea o făcea rectorul, ajutat de câte doi lectori și colaboratori. Elevii aveau obiceiul să cânte și să se ocupe de reprezentări scenice. Deja în anul 1552 apar în notele de plată ale orașului prezentarea unei "Comedii" de elevi, pentru care au primit din casa de bani a orașului 2 guldeni. În afară de aceasta ei pregăteau partea muzicală a slujbelor religioase.

Regulamentul școlar din 1596 a interzis elevilor să comunice între ei în limba germană. Justificarea suna în fe-

aus Bistritz 126 Jugendliche an ausländischen Universitäten studiert. Studiert wurde vor allem an den protestantisch-lutherischen Universitäten Deutschlands - in Wittenberg, gefolgt von Frankfurt an der Oder, Straßburg, Königsberg, Leipzig, Jena, Altdorf bei Nürnberg, Rostock und Tübingen. Das Studium umfasste fast ausschließlich Theologie, nur wenige studierten Medizin und Jurisprudenz.

Jene Gymnasialabsolventen, die nicht eine Hochschule besuchten, fanden Anstellung als Lehrer, Prediger, nichtakademische Pfarrer, Stadtschreiber u. ä.

Die fünf sächsischen Gymnasien bemühten sich im 18. Jahrhundert, durch neue Schulordnungen den Erfordernissen der Zeit zu entsprechen. Obwohl die Gymnasien ihre Hauptaufgabe darin sahen, durch Latein- und Griechischunterricht nach wie vor ihre Absolventen zum Besuch von Universitäten vorzubereiten, wurde der deutschen Sprache und Literatur sowie der vaterländischen Geschichte mehr Aufmerksamkeit gewidmet. In Bistritz empfahl der Unterrichtsplan des Gymnasiums von 1735, es sollte, nachdem die Schüler lesen und schreiben konnten, in den folgenden Klassen Geographie und Historie so lange in „teutscher“ Sprache unterrichtet werden, bis sie fähig seien, dass ihnen diese Fächer in lateinischer Sprache vorgetragen werden könnten. Im Jahre 1753 beschloss das Oberkonsistorium der evangelischen Kirche, die Absolventen der Oberstufe einer Reifeprüfung zu unterziehen.

Die Gymnasien erhielten 1823 eine neue Organisationsform und einen neuen Lehrplan, der aber erst 1835/36 eingeführt werden konnten. Die neue Gliederung sah jeweils eine sechsjährige Unter- und Oberstufe (Unter- und Obergymnasium) vor. Die Unterrichtsfächer waren im Allgemeinen dieselben wie im 17. Jahrhundert, wobei an den oberen

lul următor: „Elevii ar putea disprețui și neglija limba latină, ar părăsi școala încluși și deși ar fi foarte necesar, ei nu și-ar putea exprima gândurile în limba latină. De aceea, lăsând limba maternă la o parte, să vorbească și învățătorii în limba latină și să forțeze elevii să folosească limba latină”. Această dispoziție credem că s-a aplicat numai la clasele superioare, iar în afara școlii s-a vorbit desigur săsește.

În anul 1565 s-a construit lângă biserica evanghelică o clădire nouă pentru gimnaziu. În ea au locuit totodată și elevii, care-și asigurau existența parțială prin cântat („Cantationen”), făcînd serenade pe la case înstărite, la manifestări culturale și la înmormântări. Preotul orășenesc Michael Fleischer a lăsat pe bază de testament în 1548, 172 de ducați ca fonduri, din care să fie sprijiniți studenții săraci, ei obligându-se ca după terminarea studiilor să intre în serviciul bisericii sau a școlii, dar numai în ținutul Bistriței (Nösnergau). Totodată să fie obligați, ca după angajarea lor, să restituie banii fondului inițial. Această casă s-a mărit cu încă 8 fonduri pentru tineri, iar până în 1597 au putut fi sprijiniți 19 studenți, din care 15 fii ai cetățenilor din oraș și câte unul din familii de țărani din Monariu, din Budac, din Crainimăt și Teaca. Casa de bani s-a pierdut în timpul războiului din anul 1602.

Un alt fond de susținere a tinerilor a fost realizat de principele Sigismund Bathori în anul 1590 cu ocazia vizitei sale la Bistrița, pentru întreținerea gimnaziului el a donat o quartă (o pătrime) din dijma de la Petriș.

În secolul al XVII-lea s-au divizat gimnaziile într-o treaptă (secție) cu 6-8 clase și într-una superioară cu 3-5 clase. Orașele se străduiau să aducă profesori buni la școlile lor pentru a le asigura un renume financiar. În principiu profesorii studiaseră teologia și erau obligați, ca

Evangelische Mädchenschule Bistritz (bis 1910 Evangelisches Gymnasium Bistritz) - Postkarte von 1929 - Școala evanghelică de fete (fostul Gimnaziu Evanghelic Bistrița până în 1910) - Carte poștală din 1929

Gymnasialklassen akademisch ausgebildete Lehrer unterrichteten.

Das Bistritzer Gymnasium erhielt 1833 an Stelle des alten ein neues Schulgebäude neben der evangelischen Stadtpfarrkirche. Die Inschrift an der Fassade des Gebäudes lautete in lateinischer Sprache: „Docili juventuti largitio civium“ (Der auszubildenden Jugend eine Spende der Bürger). Die auswärtigen Schüler, die im Schulgebäude untergebracht waren, nannte man Togaten. Sie hatten den Gottesdienst und die „Leichen“ durch Gesang und sonstige Handlungen in geistlichen Kleidern mit zu gestalten. Dafür erhielten sie freie Wohnung und freien Tisch („Coquin“) im Schülerheim, das sie selbst verwalteten. Auch an Sonntagen wirkten die Schüler durch Gesang bei den drei Gottesdiensten – Frühkirche, Hauptgottesdienst, Vesper – mit. Schüler, die bei ihren Eltern wohnten,

inainte de a intra într-o funcție de preot, să preia un profesorat. Numai pentru că aveau în perspectivă un post de preot bine dotat, lucrau ca învățători. Numai astfel s-au asigurat cadre didactice. Preoților li se cuvenea o dijmă, dar învățătorii aveau salarii mici și din această cauză activitatea în învățământ era privită ca o activitate trecătoare. Gimnaziile pregăteau absolvenții lor în așa fel, încât să poată urma o universitate. Între 1520-1700 au studiat 126 de tineri la universități străine. S-a studiat mai ales la universități protestante lutherane germane mai ales la Wittenberg, urmate de Frankfurt de pe Oder, Strassburg, Königsberg, Leipzig, Jena, Altdorf de lângă Nürnberg etc. Studiul cuprindea aproape în exclusivitate teologia, puțini studiau medicina sau științele juridice. Absolvenții gimnaziilor, care nu urmau studiul la universități, găseau

nannte man Chlamydaten, die Gymnasialschüler insgesamt „Studenten“. Der Unterricht begann 6 Uhr morgens und dauerte, mit einer Mittagspause von einer Stunde, bis 5 Uhr nachmittags. Am Gymnasium gab es auch Seminaristen, d. h. Schüler die als Schulmeister für die Volksschulen ausgebildet wurden. Die Absolventen der Gymnasien studierten weiterhin in Deutschland und Österreich an evangelisch-lutherischen Universitäten in Wittenberg, Halle, Tübingen, Berlin, Wien u. a. Für den Zeitraum von 1700 bis 1848 konnten rund 3500 siebenbürgische Studierende an ausländischen Hochschulen ermittelt werden. Die Schüler waren in einer Vereinigung zusammengeschlossen, die sich in Bistritz seit 1698, wie in anderen Städten, „Coetus“ nannte.

Das Bistritzer Gymnasium hat Höhen und Tiefen erlebt, was sich auch an der Zahl der Schüler widerspiegelt. Infolge des Kuruzzenkrieges und einer Pestepidemie wurde das Gymnasium im Jahre 1712 mangels Schüler für ein Jahr geschlossen. Auch 1803 sank die Schülerzahl auf acht. Im 19. Jahrhundert erfolgte ein Aufschwung, der durch eine Schulreform des Rektors Traugott Klein im Jahre 1809 eingeleitet wurde. Er modernisierte den Unterricht durch Einführung neuer Fächer, führte unter anderem Abiturientenprüfungen ein und schaffte die erniedrigende Bettelei der Schüler ab. Unter ihm stieg die Schülerzahl auf 200 an.

Im Jahre 1845 erhielt in Bistritz eine Bürgerschule für Knaben, die ein Handwerk erlernen wollten. Der Unterricht erfolgte deutsch oder sächsisch.

Modernisierung des Schulwesens (1850-1918)

Die sächsischen Volksschulen erhielten 1870 eine neue Schulordnung, wodurch sie in ihrer Struktur und ihren Lehrinhalten dem damaligen europäischen Standard entsprachen. Der Lehr-

Ausschnitt aus einer Ansichtskarte aus dem Jahr 1914 mit dem Wappen des Coetus Bistritia, der Schülerverbindung des Ev. Obergymnasiums A.B. Bistritz - Fragment dintr-o Carte poștală din anul 1914 cu stema Coetus-ului Bistritia, organizația elevilor Gimnaziului Superior Evanghelic C.A. Bistritza - Foto: Sammlung Günter Klein - colecția Günter Klein

posturi de învățători, de predicatori, de preoți neacademici, de notari (notarius civitatis) și alte funcții. Cele cinci gimnazii săsești s-au străduit în secolul al XVI-II-lea să facă față cerințelor vremii și au acordat o atenție mai mare limbii și literaturii germane și educației patriotice. La Bistritza planul didactic al gimnaziului din 1735 recomanda învățarea geografiei și a istoriei în limba germană atâta timp, până elevii să fie în stare, să li se predea aceste obiecte în limba latină. În anul 1753 Consistoriul Superior al bisericii evanghelice a hotărât, ca absolvenții să fie supuși unui examen de bacalaureat. În anul 1823 gimnaziul a primit o nouă formă de organizare și un plan de învățământ nou, care a putut intra în vi-

plan umfasste folgende Unterrichtsfächer: Deutsche Muttersprache, Religion, deutsche und lateinische Schrift, ungarische Sprache, Rechnen mit Geometrie, Erdkunde, Geschichte, Naturgeschichte, Gesang, Zeichnen, Turnen und weibliche Handarbeiten. Für die männliche Jugend wurde die Schulpflicht, die nach dem 6. Lebensjahr begann, auf 9, für die Mädchen auf 8 Jahre festgelegt. Daran schloss sich im Winter wöchentlich an zwei Abenden die Fortbildungsschule für die 15-19jährigen Burschen und 14-18jährigen Mädchen (wenn sie nicht geheiratet hatten) an. Jede Gemeinde musste eine Volksschule halten, die je nach Anzahl der Kinder ein- oder mehrklassig war. In mehreren Dörfern gab es nur eine einklassige Schule mit einem einzigen Lehrer oder Rektor, der im Simultanunterricht alle Schüler, in Gruppen oder Abteilungen gegliedert, gleichzeitig oder zu verschiedenen Uhrzeiten am Vor- und Nachmittag unterrichtete. Während der Lehrer aktiv mit einer Gruppe beschäftigt war, erhielten die anderen Gruppen jeweils eine stille Beschäftigung. Die meisten Landvolkschulen hatten einen Rektor und einen Kantor (Collaborator, Lehrer) und dementsprechend eine zweiklassige Schule. Dabei ist es zum Teil bis Anfang des 20. Jahrhundert geblieben. Bloß in Bistritz und Reen gab es für jede Klasse einen Lehrer. Um größere Klassenstärken zu erzielen, wurden auf dem Lande ab 1906 bloß jedes zweite Schuljahr Schüler in die erste Klasse aufgenommen und auf diese Art die Anzahl der Klassenzüge auf die Hälfte reduziert.

Eine moderne Umgestaltung erfuhren die Gymnasien durch den so genannten Organisationsentwurf von 1850/51. Die Gymnasien, die bisher in der Hauptsache Vorbereitungsschulen für künftige Theologen gewesen waren, wurden nun in neuhumanistische Bildungsanstalten umgewandelt. Im neuen Lehrplan der

goare abia în 1835/36. Se prevedea divizarea claselor gimnaziale în două trepte, una inferioară și una superioară, ambele cuprinzând câte șase ani. Obiectele de predare rămâneau aceleași ca și în secolul al XVII-lea, cu deosebirea predării numai de către profesori cu studii universitare. În locul clădirii vechi a gimnaziului s-a construit lângă biserica evanghelică a orașului o clădire nouă pe care se putea citi în limba latină: „Docili juventuti largitio civium”, tradus: „Pentru tineretul de educat, o donație din partea cetățenilor“. Elevii externi, care locuiau în internatul școlii, aveau misiunea de a pregăti și asista la slujbele religioase, la înmormântări cu cântul adecvat. Ei se numeau togați și purtau straie bisericești. Pentru aceste servicii aveau drept de locuit în internat și mâncarea gratuită, numită coquin. Totodată au administrat ei internatul. În fiecare duminică participau activ la slujbele religioase de dimineață, de înainte de masă și la vechernie. Elevii care locuiau la părinți se numeau „chlamidaten”, iar elevii de gimnaziu „studenti”. Programul școlar începea zilnic la ora șase și dura cu o pauză de o oră pentru prânz până la ora 17. În gimnaziu au fost pregătiți și seminariștii, viitori învățători pentru școlile primare. Absolvenții de gimnaziu își urmau studiile mai departe în Germania și Austria, la universități lutherane din Wittenberg, Halle, Tübingen, Berlin și Viena. În perioada dintre anii 1700-1848 au studiat 3500 de studenți la universitățile din străinătate. În 1698 au fost organizați elevii din Bistrița și din alte orașe sășești într-o asociație numită Coetus. Gimnaziul din Bistrița a trăit vremuri de amploare și vremuri mai puțin bune, lucru care se oglindește în numărul elevilor înscriși. În urma războiului curuților și datorită ciumei, gimnaziul a fost închis timp de un an din cauza lipsei de elevi. În anul 1803 a scăzut numărul lor la numai opt elevi. În secolul al XIX-lea școala a

Gymnasien nahmen Latein, gefolgt von Griechisch, zwar noch immer eine führende Stelle ein, der Anteil der anderen Fächer - Deutsch, Geschichte, Geographie, Mathematik, Naturwissenschaften, Religion und Philosophie - gewann aber an Bedeutung. Gesang, Turnen, Zeichnen, Schönschreiben sowie Magyarisch und Rumänisch wurden fakultativ angeboten. Erst nach 1867 wurde Magyarisch verpflichtend eingeführt. Nach Abschluss der 8. Klasse hatten die Schüler eine Maturitätsprüfung abzulegen.

Es erfolgte zudem eine klare Trennung zwischen Volksschule, Untergymnasium und Obergymnasium. Das Untergymnasium baute auf die vierklassige Elementarschule auf. Der Gymnasialunterricht wurde von 6 auf 8 Jahre festgelegt mit den Klassen Prima, Secunda, Tertia, Quarta im Untergymnasium und mit den Klassen Quinta, Sexta, Septima, Octava im Obergymnasium. Den Gymnasien wurden Seminare für Dorfschullehrer angeschlossen. Als Zwischenglied zwischen Volksschule und Gymnasien entstanden, ebenfalls auf vier Elementarklassen aufbauend, vierklassige Bürgerschulen und Realschulen.

Die führenden Kreise von Budapest betrieben nach 1867 eine gegen die nationalen Minderheiten gerichtete Magyarisierungspolitik, deren Schulen sie zu magyarisieren versuchten. Diese Absichten wurden daher von den Vertretern der nichtmagyarischen Nationalitäten abgelehnt; allerdings ohne Erfolg. Durch das staatliche Volksschulgesetz von 1879 und das Mittelschulgesetz von 1883 wurde nämlich den nichtmagyarischen Schulen Ungarns eine hohe verpflichtende Stundenanzahl in magyarischer Sprache vorgeschrieben sowie ungarische Sprachprüfungen für Lehrer eingeführt. Gefordert wurde bei der Reifeprüfung (Abitur) der Gymnasiasten, die vollkommene Kenntnis der ungarischen Sprache in Wort und Schrift. Im

1883 wurde Magyarisch verpflichtend eingeführt. Nach Abschluss der 8. Klasse hatten die Schüler eine Maturitätsprüfung abzulegen. Es erfolgte zudem eine klare Trennung zwischen Volksschule, Untergymnasium und Obergymnasium. Das Untergymnasium baute auf die vierklassige Elementarschule auf. Der Gymnasialunterricht wurde von 6 auf 8 Jahre festgelegt mit den Klassen Prima, Secunda, Tertia, Quarta im Untergymnasium und mit den Klassen Quinta, Sexta, Septima, Octava im Obergymnasium. Den Gymnasien wurden Seminare für Dorfschullehrer angeschlossen. Als Zwischenglied zwischen Volksschule und Gymnasien entstanden, ebenfalls auf vier Elementarklassen aufbauend, vierklassige Bürgerschulen und Realschulen.

Modernizarea învățământului între anii 1850- 1918

Școlile primare săsești au primit în anul 1870 un regulament școlar nou, care prin structura lui și prin conținutul materiei de predare corespundea standardului european. Planul de învățământ cuprindea următoarele obiecte: Limba maternă germană, Religia, Scrisul german și latin, Limba maghiară, Aritmetica, Geometria, Geografia, Istoria, Științe naturale, Cântul și Desen, Educația fizică și Lucru manual, specific pentru fete. S-a stabilit, ca elevii să frecventeze școala începând după al 6-lea an la 9 ani, iar fetele la 8 ani. În lunile de iarnă tinerii băieți între 15-19 ani, iar fetele între 14-18 ani, dacă nu erau măritate, să ia parte de două ori pe săptămână la școala serală de perfecționare. În mai multe localități exista numai o singură școală cu un singur învățător sau rector, care preda simultan la copii în grupe sau secții, și care veneau la ore diferite, înainte sau după masă la școală. Când învățătorul se ocupa activ de o grupă, ceilalți primeau teme individuale. Cele mai multe școli de la țară aveau un rector și un cantor (colaborator), adică o școală cu două clase. Numai la Bistrița și Reghin avea fiecare clasă un învățător. Pentru a obține clase cu un număr mai mare de copii într-o clasă, intrau la școală din 1905 tot în al doilea an în clasa I-a, astfel numărul claselor s-a redus la jumătate.

În anul 1850/51 s-a făcut o reorganizare modernă prin așa zisul Proiect de

Jahre 1895 wurde über Antrag des ungarischen Schulinspektors vom Bistritzer Verwaltungsausschuss des Komitats 15 sächsischen Lehrern der Entzug der Unterrichtsbefähigung beantragt, weil sie angeblich die magyarische Sprache nicht in genügendem Maße beherrschten. Die Verordnung wurde jedoch nach dem Protest des Landeskonsistoriums aufgehoben.

Da diese Schulgesetze nicht die erwünschten Magyarisierungsergebnisse erbrachten, wurde 1907 ein neues, von Kultusminister Apponyi vorgeschlagenes Schulgesetz eingeführt, das von den Absolventen der 4. Volksschulklassen die Kenntnis der Staatssprache forderte. Wurde dieses Ziel nicht erreicht, war der Lehrer disziplinarisch zu belangen. Staatliche Inspektoren hatten durch Schulbesuche und Assistenzen bei Prüfungen die Durchführung obiger Gesetze zu kontrollieren. Trotz dieser Bemühungen ergab eine Erhebung von 1910, dass 49,4% der siebenbürgischen Bevölkerung der ungarischen Sprache nicht mächtig war. Die Sachsen konnten die Magyarisierungspolitik abwehren und alle Schulen behalten.

Im Jahre 1883 empfahl das Landeskonsistorium den Gemeinden die Eröffnung von Kindergärten. Diese Empfehlung ist aber nur in geringem Maße befolgt worden.

Obwohl vor allem die Dorfschulen eine Reihe von Mängeln hatten, lag das Niveau der sächsischen Schulen dennoch weit über dem Landesdurchschnitt sowohl hinsichtlich des Inhalts als auch des Schulbesuchs. Der hohe Bildungsstand der Siebenbürger Sachsen ist vor allem daraus ersichtlich, dass bei ihnen schon im 19. Jahrhundert der Anteil der Analphabeten unerheblich war, der Prozentsatz der schulbesuchenden Kinder lag 1883 bei 98%, während der Landesdurchschnitt in Ungarn nur 76,6% betrug. Zudem kann man feststellen, dass

organizare. Gimnaziile, care pregătiseră în mod esențial studenții pentru urmarea studiilor teologice s-au transformat în instituții de educare neumaniste. În noul plan de învățământ locul preponderent îl mai aveau obiectele de Limba latină și greacă, însă Limba germană, Istoria, Geografia Matematica, Științele naturale, Religia, Filozofia se bucurau de o importanță mai mare. Obiectele: Educația Fizică, Desenul, Caligrafia, Limba maghiară și română au fost oferite în mod facultativ. După 1867 Limba maghiară a fost obligatorie, iar absolvirii de opt clase elevii trebuiau să depună un examen de maturitate. Ca urmare se produsese o despărțire clară între școala primară, gimnaziul inferior și cel superior. Gimnaziul inferior se baza pe elevii care terminaseră patru clase elementare. Învățământul gimnazial a fost stabilit de la 6 la 8 ani cu denumirile: Prima, Secunda, Tertia, Quarta, iar la gimnaziul superior: Quinta, Sexta, Septima și Octava. Gimnaziilor li s-au atașat seminare pentru pregătirea învățătorilor care să lucreze în zona rurală. Între școlile elementare și gimnazii au fost intercalate ca o verigă școli reale.

Cercurile conducătoare de la Budapesta au impus după 1867 o politică de maghiarizare împotriva voinței minorităților naționale, prin introducerea limbii maghiare în școlile minorităților. Aceste intenții au fost respinse de către reprezentanții minorităților nemaghiare, însă fără succes. Legea de stat pentru școlile elementare din 1879 și legea școlii medii din 1883 a prevăzut în școlile care nu erau maghiare un număr mare de ore obligatorii de limba maghiară. La fel erau obligate și cadrele didactice să depună un examen de limba maghiară, atât oral cât și în scris. În 1895, inspectorul maghiar al comisiei administrative al Comitatului a cerut să li se retragă la 15 învățători calificarea de învățător, pentru că nu stăpânesc limba maghiară în măsura

sich das Unterrichtsniveau der Dorfschulen gegen Ende des 19. und am Anfang des 20. Jahrhunderts wesentlich verbesserte, da immer mehr Lehrer und nach 1910 auch Lehrerinnen angestellt wurden, die ein Seminar absolviert hatten.

Bistritz besaß ein auf die Elementarklassen aufbauendes Gymnasium mit 8 Klassen, in dem gegen Ende des 19. Jahrhunderts nur noch akademisch ausgebildete „Professoren“ unterrichteten. Mit dem Gymnasium verbunden war ein Seminar, das aber gegen Ende des Jahrhunderts aufgegeben wurde, nachdem in Hermannstadt 1894 ein zentrales Landeskirchenseminar eröffnet wurde, das auch von Bistritzer Schülern besucht wurde. Bistritzer Gymnasialabsolventen studierten weiterhin an deutschen und österreichischen Universitäten, belegten aber nach dem Mittelschulgesetz von 1883 auch einige Semester an ungarischen Hochschulen (seit 1872 gab es in Klausenburg eine ungarische Universität), um die staatliche Lehramtsprüfung als „Professor“ zu bestehen. Das Studium der Theologie wurde nun zweitrangig, die sächsischen Studenten belegten meistens zwei andere Hauptfächer, die sie dann als Fachlehrer unterrichteten. Immer mehr sächsische Studierende wurden Ärzte, Apotheker, Ingenieure, Juristen. Wichtig war, dass durch das Studium in Deutschland die Verbindung mit dem deutschen Mutterland und der deutschen Wissenschaft aufrechterhalten blieb.

Im Jahre 1870 wurde auf Initiative des Landwirtschaftsvereins und mit Unterstützung der Nationsuniversität neben den Ackerbauschulen von Mediasch und Marienburg auch in Bistritz eine zweijährige Landwirtschaftsschule gegründet, die von Bauernsöhnen aus den Gemeinden Nordsiebenbürgens, aber auch von Schülern aus anderen Landesteilen besucht wurde. Die Bistritzer Schule hat bis 1944 bestanden, und

cerută. La protestul Consistoriului General Evanghelic această dispoziție nu s-a aplicat.

În anul 1907 ministrul culturii Apponyi a propus o lege nouă a școlii (pentru că nu și atinseseră scopul de maghiarizare). Pe baza acestei legi se cereau absolvenților de patru clase stăpânirea limbii de stat. Dacă acest obisctiv nu era atins, se cerea ca învățătorul să fie pedepsit. Inspectorii de stat aveau misiunea să viziteze, să controleze, să asiste la examene și să urmărească dacă legea mai sus amintită a fost aplicată. După toate străduințele în acest sens, s-a constatat în 1910, că 49,4% din populația transilvăneană nu stăpânea limba maghiară. Sașii au putut să se apere de politica de maghiarizare și și-au menținut toate școlile lor. În anul 1883 Consistoriul evanghelic a recomandat comunelor deschiderea de grădinițe, dar această recomandare a fost urmată în măsură prea mică. Deși multe școli din mediul rural aveau diverse lipsuri, nivelul lor a fost mult mai ridicat, atât în conținut cât și la frecvență, decât al altor școli din țară. Nivelul educativ cultural la sași în secolul al XIX-lea, era ridicat. Erau puțini analfabeți, 98% din elevi frecventau școala, în Ungaria abia 76,6%. Astfel, s-a putut constata că nivelul învățământului spre sfârșitul seco-

Ackerbauschule Bistritz Hauptgebäude um 1942 / Școala agricolă Bistrița Clădirea principală pe la 1942 - Foto Archiv

es haben sie insgesamt 213 Schüler absolviert, darunter 164 aus allen Gemeinden des Nösner Landes, die meisten aus Lechnitz, Jaad, Heidendorf und Wallendorf, 18 aus sechs sächsischen Gemeinden des Reener Ländchens und der Rest aus anderen Teilen des Landes. In den ersten Jahrzehnten fand die Anstalt nur zögerlichen Zuspruch – etwa acht Absolventen pro Schuljahr –, da man in breiten Kreisen der Landbevölkerung immer noch meinte, dass der Bauer kein höheres Wissen benötige, es reiche aus, was er von den Altvordern mitbekomme. Nichtsdestotrotz sind von den Absolventen dieser Schule und von ihren mustergültig geführten landwirtschaftlichen Betrieben die für den Fortschritt erforderlichen Anregungen ausgegangen.

Dem Zusammenwirken von Gewerbeverein und Nationsuniversität verdankte die 1874 gegründete Bistritzer Gewerbelehrlingsschule ihre Entstehung. Sie wurde von Schülern besucht, die ein Handwerk erlernten, und sie war allen Bürgern, unabhängig von Nationalität und Religion, zugänglich. Von den 160 Schülern im Schuljahr 1882/83 waren nur 106 (60%) Deutsche.

Für die Mädchen gab es eine eigene Volksschule, die 1855 zwei und 1869 vier Klassen und einen eigenen Direktor erhielt. Im Jahre 1886 erfolgte eine Teilung in eine vierklassige Mädchenvolksschule und eine vierklassige Bürgerschule. Dabei blieb es bis 1928. Seit 1865 war die Schule im Eckhaus Kleiner Ring-Reußgasse untergebracht.

1881 wurde für alle Schulen an der Promenade im Stadtpark eine Turnhalle gebaut.

Die beiden Bistritzer Vorstädte besaßen eigene Volksschulen.

Im Jahre 1892 beschloss das evangelische Presbyterium von Bistritz die Errichtung eines modernen Schulneubaus. Zu diesem Zweck wurden an der Flei-

lului al XIX-lea s-a îmbunătățit în mod esențial, datorită angajării a mai multor învățători și învățătoare care absolviseră un seminar.

Bistrița a avut un gimnaziu bazat pe clase elementare de 8 clase, la care au predat la sfârșitul secolului al XIX-lea profesori numai cu grad academic. Spre sfârșitul secolului Seminarul din Bistrița a fost desființat, deoarece la Sibiu se deschisese un Seminar bisericesc pe țară, la care au studiat și elevii din Bistrița. Absolvenții gimnaziului din Bistrița studiau mai departe la universități germane și austriece, dar urmau după legea de școală medie din 1883 și unele semestre la universități maghiare.

Din 1872 exista la Cluj o universitate maghiară, la care au studiat studenții pentru a obține la examenul de stat gradul de profesor. Studiul teologie avea acum un rang secundar în cadrul programei școlare. Studenții sași alegeau câte două obiecte și se specializau la aceste obiecte. Tot mai mulți studenți deveneau medici, farmaciști, ingineri sau juriști. Important a fost că studiile permiteau și întreținerea legăturii cu patria mama și cu știința germană.

În anul 1870 la inițiativa asociației agricole și cu sprijinul de la Nationsuniversität au fost înființate la Mediaș, la Marienburg și Bistrița câte o Școală Agricolă de doi ani. Fiii țăranilor din nordul Transilvaniei, dar și din alte părți ale țării, au urmat cursurile acestei școli. Școala Agricolă cu predare în limba germană din Bistrița a funcționat până în anul 1944. În această instituție au absolvit 213 elevi, dintre care 164 din Lechința, Iad (Livezile), Vișoara, Aldorf (Unirea), 18 elevi din 6 comune de lângă Reghin, iar restul din alte părți ale țării. În primele decenii nu prea veneau elevi la această școală, circa 8 elevi pe an. În cercurile țăranilor mai circula mentalitatea veche, că țăranul n-ar avea nevoie de cunoștințe agricole mai înalte, ar ajun-

scherallee mehrere Gärten angekauft. Es sollten jedoch noch einige Jahre bis zum Baubeginn vergehen. Erst 1908 wurde in Anwesenheit des evangelischen Bischofs Friedrich Teutsch der Grundstein zum Neubau gelegt, dessen Errichtung durch freiwillige Spenden der sächsischen Bürger und der sächsischen Geldinstitute möglich geworden war. Er wurde nach den Plänen des bekannten Wiener Architekten Paul Brank durch die Baumeister Michael Huss, Michael Adleff und Karl Gottlieb Kramer errichtet. Bleibende Verdienste haben sich beim Bau der Rektor des Gymnasiums, Georg Fischer und Stadtpfarrer Friedrich Kramer erworben. Im Sommer 1910 war das Gebäude bezugsfertig, so dass am 8. September desselben Jahres der Umzug ins neue Gebäude erfolgte. Man sah von besonderen Feierlichkeiten ab, da der um den Bau der Schule verdienstvolle Stadtpfarrer schwer erkrankt war und am 28. Februar 1911 starb. Die feierliche Einweihung des Gymnasial-, Bürger- und Elementarschulgebäudes, wie es in der als Buch erschienenen „Festgabe“ heißt, erfolgte so erst am 7. Oktober 1911 durch Bischof Friedrich Teutsch im Anschluß an dessen Generalkirchenvisitation im Bezirk Bistritz. Es jährt sich somit der 100. Jahrestag seit dem Bau und der Einweihung dieses stattlichen Gebäudes.

Das im Neorenaissance-Stil errichtete Gymnasialgebäude von Bistritz gehört zu den imposantesten Gebäuden der damals in siebenbürgisch-sächsischen Städten errichteten Schulen. Beim Bau wurde die neueste Bautechnik angewendet: Eisenbeton, Asbestfußböden, Ventilatoren in allen Zimmern, Zentralheizung und Eternitdachbedeckung. Zur modernen Ausstattung gehörten ferner ein Physik- und naturwissenschaftliches Kabinett sowie ein geräumiger Festsaal. Die Schule besaß außerdem eine Bibliothek mit etwa 30.000 Bänden, darun-

ge ce au moștenit de la strămoși. În ciuda acestor idei preconceptuate absolvenții acestei școli conducându-și gospodăriile în mod exemplar au obținut recolte mai bogate și au ridicat nivelul de trai din mediul rural.

După 1944 învățământul agricol continuă la Bistrița, dar se realizează doar în limba română. În cadrul instituției se formează tineri specialiști în diverse domenii agricole.

Datorită concordanței dintre Gewerbeverein (Asociația meșteșăgărească) și Nationsuniversität a fost înființată în 1874 Școala de Ucenici Meșteșugari. Tineri de toate naționalitățile și indiferent de religie, care vroiau să învețe un meșteșug au urmat această școală. Dintre cei 160 de elevi din anul 1882/83 erau doar 106 (60%) germani. Pentru fete exista o școală elementară a lor, care cuprindea în 1855 două, iar în 1869 patru clase și un director. În anul 1886 a urmat divizarea acestei școli într-o școală elementară pentru fete de patru ani și o școală cetățenească de patru clase, care a funcționat până în anul 1928. Din

Ev. Obergymnasium A.B. Bistritz - Gimnaziul Superior Evanghelic C.A. Bistrița - Neubau 1910 - Clădirea nouă din 1910 - Foto Archiv

ter viele alte Drucke, sowie ein Archiv. Auch die Regierung zollte dem Bau ihre Anerkennung und zeichnete Gymnasialdirektor Fischer mit dem Titel „Ritter des Franz Joseph-Ordens“ aus.

Die Mädchenschule zog 1911 zunächst in das nun leer stehende Gymnasialgebäude vom Marktplatz ein, musste es aber 1935 räumen, da es wegen Baufälligkeit auf Anordnung der staatlichen Behörden niedergerissen wurde. Daraufhin fanden auch die Mädchen im Gebäude an der Fleischerallee Aufnahme.

Reen besaß nach 1850 eine Knaben- und eine Mädchenschule, für die es drei Schulgebäude gab. 1862 erhielt der Markt eine Realschule für die Ausbildung von Handwerkern, für die ein neues Gebäude errichtet wurde. Schon 1869 erfolgte die Umwandlung der Realschule in ein Realgymnasium und 1883 in ein humanistisches Untergymnasium. Einen Turnplatz besaß Reen seit 1847, auf dem die Jugend Turnunterricht erhielt. Ab 1889 verfügte die Stadt auch über eine Turnhalle und einen ausgebildeten Turnlehrer.

Die deutschen Schulen Rumäniens in den Jahren 1918-1948

In den ersten Jahren nach dem Anschluss Siebenbürgens an Rumänien verlief die Umstellung des sächsischen Schulwesens zunächst ohne nennenswerte staatliche Eingriffe. Die bestehenden Schulen konnten alle weitergeführt werden. Erst nach einigen Jahren offenbarten sich die Rumänisierungsabsichten. Sie äußerten sich darin, dass man den konfessionellen Schulen der nationalen Minderheiten die Lehrpläne der Staatsschulen aufzwang, sie verstärkter staatlicher Aufsicht und staatlichen Kontrollen unterzog sowie übermäßig hohen rumänischen Sprachunterricht forderte. Immer wieder wurden die Lehrer der Minderheiten zu rumänischen Sprachkursen gezwungen und rumä-

1865 se afla această școală în clădirea de colț din Pietișor (Reussgasse). În 1881 a fost construit pe promenada din parc o sală de gimnastică. Ambele suburbii ale orașului aveau școlile lor proprii.

În anul 1892 Prezbiteriul evanghelic din Bistrița a luat hotărârea de a construi o clădire școlară nouă, modernă. În acest scop s-au cumpărat pe Fleischerallee (pe bulevard) mai multe grădini. Dar până la începerea construcției au mai trecut câțiva ani. Abia în 1908 s-a pus temelie edificiului în prezența episcopului evanghelic Friedrich Teutsch. Construirea acestei clădiri a fost posibilă datorită donațiilor de bună voie în primul rând a cetățenilor sași, a comunelor săsești și de instituții bancare săsești. Imobilul a fost construit după planurile arhitectului Paul Brank din Viena, meșteri de construcție erau Michael Huss, Michael Adleff și Karl Gottlieb Kramer. Ei au fost sprijiniți de rectorul gimnaziului Georg Fischer și de preotul evanghelic al orașului Friedrich Kramer; lor li se cuvin merite deosebite. În anul 1910 clădirea a fost terminată, iar în 8 septembrie s-a realizat mutarea din școala veche în clădirea nouă. Nu s-au făcut festivități de inaugurare deoarece preotul Friedrich Kramer se îmbolnăvise grav, decesul lui urmând în 28 februarie 1911. Inaugurarea festivă a avut loc abia în 7 octombrie 1911 împreună cu Școala generală și Școala elementară. La inaugurare a luat parte episcopul Friedrich Teutsch cu ocazia vizitei sale generale bisericesti în ținutul Bistriței. Inaugurarea este descrisă într-o ediție festivă cu ocazia acestei ceremonii. Azi aniversăm 100 de ani de la terminarea și inaugurarea acestui edificiu impozant. „Această clădire construită în stil Neorenaissance este una dintre cele mai impozante clădiri școlare, care se ridicaseră în orașele săsești”.

La construcția ei s-au aplicat cele mai noi metode tehnice de construcție: beton ar-

nischen Sprachprüfungen unterzogen. Wer die Prüfung nicht bestand, für den gab es Vorbehalte bei der lehramtlichen Zulassung. Die Trägerschaft der evangelischen Kirche wurde zwar nicht in Frage gestellt, der Staat steuerte aber zum Unterhalt der Schulen kaum etwas bei. Die Landeskirche bzw. Gemeinden mussten daher für deren Erhalt durch Erhebung von Kirchensteuern und Schulgeld selbst aufkommen, was eine große Belastung für die sächsische Gemeinschaft darstellte.

Die Eingliederung der nichtstaatlichen Schulen in das rumänische Unterrichtssystem regelte das Partikularschulgesetz von 1925. Es forderte von den Partikular- bzw. Privatschulen, zu denen auch die konfessionellen Schulen der evangelischen Kirche zählten, die vollständige Angleichung der Lehrpläne, Lehrbücher, Schulordnungen, Lehrerausbildung und Leistungsbewertung an die entsprechenden Regelungen der Staatsschulen. Ab der dritten Klasse wurde in den Volksschulen Rumänisch als verpflichtendes Unterrichtsfach eingeführt.

Das Volksschulgesetz schrieb den Besuch des Kindergartens vor. Er war für Kinder zwischen dem 5. und 7. Lebensjahr verpflichtend. Die Volksschule bestand aus einer vierklassigen Elementarunterstufe und einer dreiklassigen Oberstufe. Schulpflicht bestand vom 7. bis einschließlich 14. Lebensjahr. Auf den sächsischen Dörfern galt weiterhin die Bestimmung, dass nur jedes zweite Jahr Kinder in die erste Klasse aufgenommen wurden. Es gab demzufolge in einem Schuljahr die Klassen 1., 3., 5. und 7. und im folgenden Schuljahr bloß die 2., 4. und 6. Klasse ohne Schulabgänger.

Nach Abschluss der 7. Klasse war in Anwesenheit von Beauftragten des Unterrichtsministeriums und des evangelischen Schulträgers eine Abgangsprüfung aus dem Stoff des Volksschullehrgangs abzuliegen, wobei der rumänische Beisitzer be-

mat, podela de azbest, ventilatoare în toate încăperile, încălzire centrală, acoperiș de eternit. Școala a fost înzestrată cu o sală de fizică, cu un cabinet de științe naturale și cu o sală festivă mare. Școala mai posedă o bibliotecă cu ca. 30.000 volume, printre care multe tipărituri vechi și o arhivă. Chiar și conducerea de stat și-a exprimat recunoștința, oferind directorului Fischer ordinul cu titlul: "Ritter des Franz Joseph-Ordens" (Cavaler al ordinului Franz Joseph).

Școala de fete s-a mutat în 1911 în clădirea gimnaziului vechi de lângă biserica evanghelică, dar în 1935 la dispoziția organelor de stat a trebuit să o părăsească, clădirea fiind șubredă. Ea a fost demolată, iar Școala de Fete a fost primită în clădirea nouă a gimnaziului. După anul 1850 la Reghin funcționa o școală de băieți și una de fete, pentru care erau consemnate trei clădiri. În 1862 în târgușorul Reghin s-a înființat o Școală reală meșteșugărească, pentru care s-a construit o clădire nouă. În 1869 Școala reală a fost transformată în gimnaziul real, iar în 1883 într-un gimnaziu umanistic inferior (Untergymnasium). Instituția avea un teren de sport din 1847, iar din 1889 o sală de sport și un profesor de sport specializat.

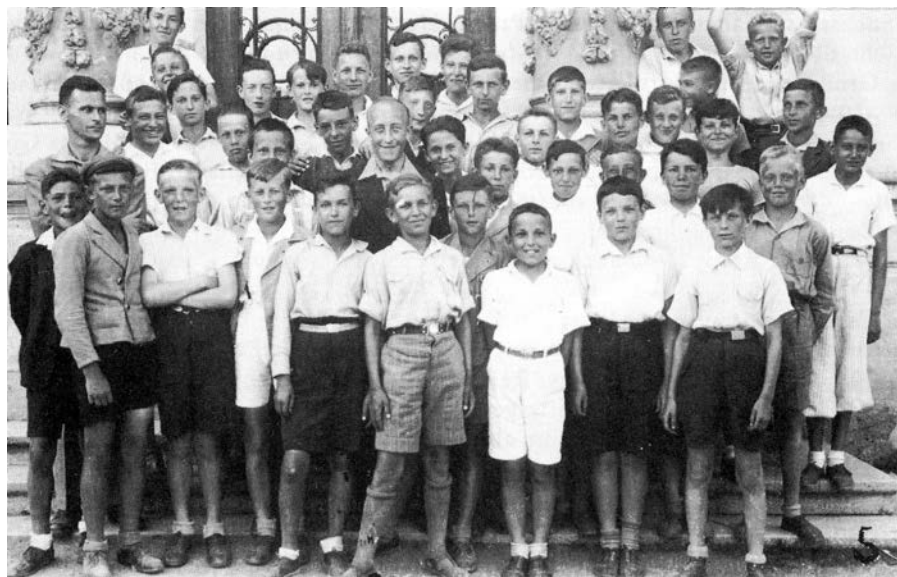
Școlile germane din România între anii 1918- 1948

În primii ani după unirea Ardealului cu România a decurs schimbarea învățământului săsesc fără intervenții de stat. Inițial toate școlile existente puteau să-și desfășoare activitatea ca și înainte, dar după câțiva ani s-au observat intențiile de românizare. Ele s-au manifestat în felul următor: Școlilor minorităților confesionale li s-au impus planuri de învățământ de stat. Ele au fost supuse unor observări și controlate de către organele statului, li s-au impus multe ore obligatorii de limba română. Învățătorii sași au fost forțați să urme-

sonders darauf achtete, in welchem Maße die Kinder die rumänische Sprache beherrschten. Man sprach daher von „der rumänischen Prüfung“.

Die sächsischen Gymnasien, die sich von der Prima bis zur Oktava in ein Unter- und Obergymnasium (Lyzeum) mit acht Klassen gliederten, hatten bereits 1920 die neue Staatssprache als Unterrichtsfach und von den modernen Sprachen das Französische zu Lasten des Lateins eingeführt. Auf allgemeinen Wunsch erfolgte zudem die Erweiterung des Unterrichts in Naturwissenschaften, Mathematik sowie in deutscher Sprache und Literatur. Es vollzog sich so der Wandel zum Realgymnasium. Viel Unmut erregten die Bakkalaureatsgesetze von 1925 und 1928, welche die Ansprüche sehr stark anhoben und vorschrieben, die Reifeprüfung (Abitur) vor einer aus fremden Lehrern staatlicher Schulen und unter dem Vorsitz eines Univer-

ze cursuri de limba română, fiind supuși unor examene de limba română. Cine nu reușea la acest examen, era pus sub rezervă la angajarea în învățământ. Statul a lăsat administrarea școlilor în seama organelor bisericești, el a contribuit în foarte mica măsură la întreținerea lor. Conducerea bisericii evanghelice a fost nevoită să fixeze un impozit bisericesc și bani pentru școlarizare, care au devenit o mare povară pentru comunitatea săsească. Integrarea școlilor care nu erau de stat, în sistemul de învățământ românesc o reglementa Legea Școlară Particulară din 1925. Ea pretindea de la școli particulare și private din care făceau parte toate școlile confessionale evanghelice să adapteze planurile de învățământ, manualele școlare, regulamentul școlar, pregătirea cadrelor didactice și aprecierea elevilor la rezultatele obținute la învățtură la cele al școlilor de stat. Din clasa a 3-a a fost

Ev. Gymnasium Bistritz - Die "Tertia" 1934/35 mit den Professoren W. Klemm und H. Gross - Gimnaziul ev. Bistrița - "Tertiã" în anul școlar 1934/35 cu profesorii W. Klemm și H. Gross - Foto Archiv

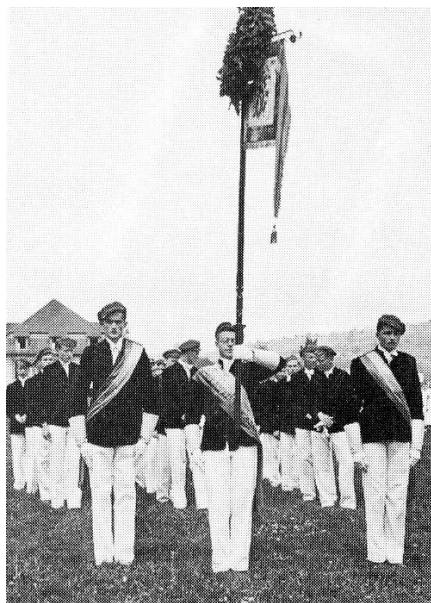
sitätsprofessors bestehenden Kommission abzulegen. Die deutschen Lyzeen beanstandeten vor allem die Tatsache, dass sich die Prüfungskommission aus rumänischen Professoren zusammensetzte, dass die Absolventen in drei Fächern, und zwar im Fach Rumänische Sprache und Literatur, in Geschichte und Geographie Rumäniens in rumänischer Sprache und höchstens in zwei Wahlfächern (Naturgeschichte, Physik, Chemie oder Mathematik) in der Muttersprache geprüft wurden, wobei das Fach Deutsche Sprache und Literatur nicht, dafür aber Französisch zu den Abiturfächern zählte. Man bezeichnete das Bakkalaureat daher mit Recht „rumänische Prüfung“. Es wurde besonders dadurch zum Horror, dass die Durchfallquote sehr hoch war.

Die Oktavianer des Bistritzer Gymnasiums legten das Bakkalaureat zunächst an dem rumänischen Lyzeum „Alexandru Odobescu“ von Bistritz ab, danach mussten sie sich zur Matura am rumänischen Lyzeum von Dej stellen. Die Durchfallquote war sehr hoch. 1939 bestand nur ein Schüler die Prüfung. 1940 wurde für die deutschen Schüler Siebenbürgens ein Zentralbakkalaureat in Hermannstadt organisiert, zu dem sich auch die Bistritzer Schüler stellten und alle die Prüfung bestanden. Die Ablegung des Bakkalaureats gewährte die Berechtigung zum Hochschulstudium. Die sächsischen Lyzealabsolventen und -absolventinnen besuchten nach Möglichkeit deutsche Universitäten, studierten aber, wenn sie Lehrer werden wollten, zumindest einige Semester auch an rumänischen Hochschulen.

Der Coetus „Bistritia“ entfaltete eine rege Tätigkeit und erlebte eine Glanzzeit. Außer den geselligen Treffen, Studentenbällen im Saal des Gewerbevereins und „Kränzchen“, in denen man sich in Familienwohnungen mit Mädchen traf, gehörten vor allem Proben und Auf-

introdușă predarea obligatorie a limbii române. Legea școlilor populare prevedea vizitarea obligatorie a copiilor de la 5-7ani a unei grădinițe de copii. Școala populară se compunea din 4 clase, ciclul unu și 3 clase superioare, ciclul doi. Copiii erau obligați să frecventeze școala de la 7-14 ani. În clasele sășești intrau copiii la școală tot în al doilea an. Așadar existau într-un an cl. a 1-a și a 3-a, a 5-a, și a 7-a, iar în anul următor cl. 2, 4, 6, fără absolvenți. După terminarea de 7 clase absolvenții trebuiau să depună un examen în prezența unui delegat din ministerul învățământului și al unui cadru din conducerea școlii confesionale, unde inspectorul român era foarte atent, să vadă în ce măsură cunosc copiii limba română. Acesta se numea examenul românesc

In anul 1920 s-au introdus în licee obiectele de limba română și de limba

Bistritzer Coetus am Schulfest 1939 - Coetusul Bistrițean la serbarea școlară din 1939 - Archiv

Foști elevi ai Gimnaziului Bistrița la Întrunirea sașilor transilvăneni la Dinkelsbühl 2009 - Frühere Schüler des Bistritzer Gymnasiums am Heimattag der Siebenbürger Sachsen in Dinkelsbühl 2009 Foto Horst Göbbel

tritte der „Blasia“ (Blasmusik), Vortragsreihen, Theateraufführungen, Konzerte, Sportbetätigungen, Schauturnen, „Bunte Abende“, Wandern, Ausflüge u. a. zu den in eigener Verantwortung organisierten Tätigkeiten, die von der Stadtbevölkerung mit Begeisterung verfolgt und aufgenommen wurden. Bei festlichen Anlässen trugen die Coetisten den so genannten „Flaus“, einen schwarzsamtenen, mit Schnüren versehenen Rock, darüber ein Brustband mit dem eingestickten Wahlspruch („Per aspera ad astra“, frei übersetzt „Durch Nacht zum Licht“), dazu weiße Hosen und auf dem Kopf eine rote Mütze. Die Schüler des Untergymnasiums trugen blaue und die Gymnasiastinnen grüne Mützen. An der Handels- und Gewerbeschule entstand Ende der 20er Jahre eine coe-

französisch, in detrimentul limbii latine. La dorința comună s-a lărgit materia de predare la științele naturii, matematică și la limba și literatura germană. Astfel s-a produs transformarea gimnaziilor în licee reale, legile de bacalaureat din 1925 au dus la încărcarea suplimentară a materiei pentru absolvenți. Materia de examinare a fost foarte vastă, examenul trebuia depus în fața unei comisii, care se compunea din învățători străini din școlile de stat, sub președenția unui profesor universitar. Liceele germane obiectau împotriva faptului că comisia de examinare este compusă din profesori români, că absolvenții trebuiau să depună examenele la limba și literatura română, la istoria și geografia României în limba română, și cel mult la două obiecte la alegere (științe naturale, fi-

tusähnliche Schülervereinigungen, die „Saxo Foeditia“ in Bistritz.

Großer Beliebtheit erfreute sich in Bistritz das Mai- oder Frühjahrsschulfest, „Majalis“ genannt. Am Morgen des festgesetzten Sonntags versammelte sich die gesamte festlich gekleidete Schuljugend auf dem Turnschulplatz am Ende der Promenade, marschierte von hier in festlichem Umzug auf den Marktplatz, wo der Stadtpfarrer Schüler und Bürger begrüßte. Zum Abschluss spielte die Studentenblaskapelle „Der Mai ist gekommen“ und „Siebenbürgen, Land des Segens“, wobei alle begeistert mitsangen. Danach begab sich Jung und Alt auf den traditionellen Wiesen- und Waldplatz im Schullerwald, wo unter großer Teilnahme der Bevölkerung ein wahres Schul- und Volksfest mit Gesang, Spiel und Wettkämpfen stattfand.

In Reen feierten Bürger und Schüler ein Maifest und am Ende des Schuljahres die Schüler ein Schulfest. Das Maifest verlief ähnlich wie jenes von Bistritz.

Zu den Veranstaltungen im Freien gehörte in Bistritz auch Schauturnen auf dem Sportplatz, zu dem auch Schüler der ländlichen Volksschulen eingeladen wurden, die ihrerseits Schulfeste veranstalteten.

Die künstlerisch-sportlichen Tätigkeiten des Coetus erhielten besonders durch die 1928 vom Direktor des Honterus-Gymnasiums Adolf Meschendörfer eingeführten Schülerolympiaden Auftrieb, bei denen sich Schülervertretungen aller deutschen Gymnasien Rumäniens trafen. Die Olympiaden umfassten literarische, musikalische, künstlerische und sportliche Wettbewerbe bzw. -kämpfe, bei denen Preise verliehen wurden. Sie fanden zwischen 1928 und 1938 jedes zweite Jahr in einer anderen Stadt statt und waren nicht nur für die Schüler, sondern auch für die sächsischen Bewohner des Austragungsortes das Sport- und Kulturereignis des Jahres. So stan-

zica, chimia sau matematica) în limba maternă. Limba și literatura germană nu contau ca obiect de examinare însă limba franceză da. Astfel la nivel popular acest bacalaureat s-a numit „Examen Românesc“. Numărul absolvenților care nu treceau acest examen era exorbitant de mare. După terminarea liceului, elevii aveau dreptul să depună examenul de bacalaureat la liceul Alexandru Odobescu din Bistrița, iar mai târziu la liceul românesc din Dej. Cota de nepromovare la acest examen a fost foarte mare, astfel în anul 1939 a reușit numai unul singur. În anul 1940 a fost organizat pentru elevii germani din Transilvania un Bacalaureat Central la Sibiu. La acesta s-au prezentat elevii din Bistrița unde au reușit toți examenele, având de acum dreptul de a urma o universitate. Absolvenții de liceu sași urmau studiile după posibilități la universități germane, iar cei care vroiau să devină învățători, urmau cel puțin câteva semestre la universități românești.

Organizația studențească Coetus din Bistrița desfășura activități strălucitoare, în afară de întâlniri de societate, de baluri studențești din sala festivă al Gewerbevereinului (astăzi Casa de Cultură) și în așa zisele cercuri, (Kränzchen), la care se întâlneau cu fetele în locuințele de familie, mai făceau probe și concert de fanfară, numită „Blasia“. Pe lângă acestea se mai țineau cuvântări, se puneau în scenă piese de teatru, concerte, activități sportive, spectacole sportive în aer liber, programe artistice, drumeții, excursii și multe altele, toate pe răspundere proprie, urmărind și trăite cu mult entuziasm de populația orașului. La ocazii festive studenții purtau așa zisul „Flaus“ o haină festivă neagră din catifea cu șnururi aplicate, iar pe piept o bandă, pe care era brodată deviza latină: „Per aspera ad astra“, (Cu greutate până la stele; Trebuie să muncești mult – și greu – ca să ajungi la performanță). Ei purtau

den für die Bistritzer die Ostertage von 1938 im Zeichen der Schülerwettspiele. Insgesamt nahmen an dieser Olympiade in Bistritz 427 Schüler teil, u. zw. aus Bukarest, Hermannstadt, Kronstadt, Mediasch, Schäßburg, Temeschwar und natürlich aus Bistritz. Die Zeitschrift „Schule und Leben“ schrieb darüber in der ersten Ausgabe von 1938/39: „Der feierliche Umzug durch die Hauptstraßen unserer altehrwürdigen Stadt wird Beteiligten und Nichtbeteiligten zum Erlebnis. Solch einheitlichen, geschlossenen und in jeder Beziehung eindrucksvollen Umzug haben die Bistritzer seit langem nicht mehr gesehen. Die drei Studentemusikkapellen, die bunten Fahnen und die schmucke Festtracht geben dem Zug ein besonderes Gepräge. Im Festgottesdienst wird den jungen Streitern das Beispiel der Altvordern von Bistritz vorgehalten“. Die Siegerehrungen, die im Gewerbevereinssaal stattfanden, boten ein weiteres erhebendes Bild. Als „Frühling unseres Volkes“ wurden die zu diesen Wettkämpfen angetretenen Schülergemeinschaften bezeichnet.

Es sollte dies nicht nur die letzte Schülerolympiade sein, deren Weiterführung der Ausbruch des Zweiten Weltkrieges verhinderte, sondern sie ist für Bistritz die letzte völkische Veranstaltung dieser Art gewesen, denn es folgte durch den Wiener Schiedsspruch von 1940 die Trennung von Südsiebenbürgen und dann 1944 die Flucht.

Mittlerweile waren die Siebenbürger Sachsen in den Sog des Nationalsozialismus geraten. Die nationalsozialistische „Erneuerungsbewegung“ erfasste vor allem die Jugend. Die Schulleitung des Bistritzer Gymnasiums verfolgte besorgt und mit Misstrauen die Politisierung der Schuljugend.

In Reen wurde die Jugend vor allem durch die von Pfarrer Arnold Roth im Jahre 1939 gegründete „Stephan-Ludwig-Roth-Erziehungsanstalt“ in den

pantoloni albi și un chipiu roșu. Băieții din gimnaziul inferior purtau chipie albastre, iar fetele chipie verzi. La Școala comercială și cea meșteșugărească s-a format o asociație a elevilor după modelul Coetus-ului, numindu-se „Saxo Foeditia“. La 1 mai avea loc o festivitate școlară de primăvară, numită „Majalis“, care se bucura de o popularitate mare. În dimineața duminicii stabilite, tineretul școlar s-a adunat în costum festiv pe terenul de sport de pe promenada din parc, de unde defilau spre Piața Centrală și unde erau salutați de preotul orașului. Ceremonia era însoțită de fanfară care intona cântecul mailuii „A sosit maiul“ și așa zisul imn al sașilor: „Transilvanie, țara binecuvântării“. Aceste cântece însuflețeau adunarea și erau cântate cu mult suflet de toți cei prezenți. Mai târziu se deplasau toți, tineri și bătrâni la Schullerwald unde se afla locul tradițional pentru evenimente câmpenești și pădure. Acolo se desfășurau jocuri, cântece și concursuri, la care participau de regulă toți cetățenii, era o adevărată sărbătoare populară al școlii.

La Reghin s-a sărbătorit la fel ziua de 1 mai ca și la Bistrița. La sfârșitul anului avea loc o serbare festivă. Pe lângă aceste manifestări în aer liber era susținută și o activitate de gimnastică coreografică pe terenul de sport din Bistrița, la care erau invitați și elevi ai școlilor populare din mediul rural.

Directorul Gimnaziului Honterus din Brașov, Adolf Meschendörfer a introdus Olimpiada elevilor, care a determinat un avânt al activităților sportive artistice prin intermediul Coetus-ului. La aceste Olimpiade luau parte reprezentanți ai tuturor gimnaziilor germane. Olimpiada cuprindea concursuri literar-muzicale, concursuri diferite și sportive, unde erau premiați cei mai buni participanți. Ele se desfășurau tot la doi ani (1928-1938) într-un alt oraș și reprezen-

Bann des Nationalsozialismus gezogen. Das „Kameradschaftshaus“ sammelte Jugendliche aus allen rumäniendeutschen Gebieten und bot Schulungen in nationalsozialistischem Geist an. Nach 1940 wurde die Anstalt Internat für auswärtige Schüler der Reener Schulen. Betrachtet man das deutsche Schulwesen in den Zwischenkriegsjahren, so stellt man fest, dass es sich gegen die staatliche, nationalistische Schulpolitik Rumäniens erfolgreich behaupten konnte. Der erhöhte rumänische Sprachunterricht und die forcierte „patriotische Erziehung“ durch den in rumänischer Sprache erteilten Geschichts- und Geographieunterricht Rumäniens haben keine Rumänisierungserfolge gezeigt, dafür aber Unmut und Unzufriedenheit erzeugt, die dazu beigetragen haben, dass die Sachsen für den Erhalt ihrer ethnischen Identität Hilfe beim deutschen Mutterland suchten. Die Sachsen haben andererseits aus eigenem Interesse die Staatssprache gelernt, der auf sie ausgeübte Druck erwies sich als unnötig. In der Erinnerung der Bistritzer, die 1944 geflüchtet und im Westen verblieben sind, lebt das Gymnasium als Mythos fort, um seine Professoren mit ihren Spitznamen ranken sich zahlreiche Anekdoten, und man schätzt das Gymnasium nicht nur als Schulanstalt im engeren Sinne des Wortes, sondern als völkische Kulturstätte mit identitätserhaltender Ausstrahlung.

Folgen des Wiener Schiedsspruches auf schulischem Gebiet

In Nordsiebenbürgen wurden nach dem Wiener Schiedsspruch von 1940 die rumänischen Schulgesetze außer Kraft gesetzt und die Schulen mussten sich den neuen ungarischen Gegebenheiten anpassen und verständlicherweise ungarischen Sprachunterricht aufnehmen. Die Sachsen Nordsiebenbürgens konnten alle Schulen weiter behalten, da sie

Bistritz 1903 Ev. Obergymnasium A.B. / Gimnaziul Superior Evangelic C.A. Foto: Sammlung G. Klein

aber von den Bildungseinrichtungen Südsiebenbürgens abgeschnitten worden waren, mussten sie entstandene Lücken ausfüllen. So wurden die Nordsiebenbürger Schüler des Hermannstädter Seminars sowie die Nordsiebenbürger Schülerinnen des Hermannstädter Mädchenobergymnasiums vom Bistritzer Knabenobergymnasium aufgenommen. Zudem wurde eine eigene Lehrerbildungsanstalt in Reen gegründet, die Lehrer und Lehrerinnen ausbildete. Die Anstalt zählte im Schuljahr 1943/44 rund 140 Schüler und Schülerinnen, für die als Internat die NS- Erziehungsanstalt „St. L. Roth“ zur Verfügung stand. Die sächsischen Schulen erfreuten sich eines großen Zuspruchs aus dem gesamten Gebiete Ungarns. So wuchs die Zahl der Bistritzer Gymnasialschüler und erreichte vor der Flucht etwa 250 Schüler. Für die auswärtigen Schüler wurde ein Schülerheim mit 40 Schülern eröffnet. Zum Unterschied von Südsiebenbürgen, wo die Deutsche Volksgruppe die Schulen übernahm, verblieben die deutschen Schulen in Nordsiebenbürgen in der Obhut der evangelischen Kirche, gerieten aber gleichfalls ins Fahrwasser des Nationalsozialismus. Der Coetus wurde in eine DJ-Organisation umgewandelt und die Jugendlichen vom 14. bis 18. Lebensjahr traten der DJ bei und trugen bei festlichen Veranstaltungen Uniform. Die Bruder- und Schwesterschaften auf dem Lande wurden nicht aufgelöst, sondern in die DJ integriert. Das Kriegsgeschehen berührte in immer größerem Maße auch den Schulbetrieb, da nicht wenige Lehrer zum Militärdienst – sowohl in die ungarische Armee als auch in die Waffen-SS - einberufen wurden. Einberufen wurden auch Schüler des Bistritzer Obergymnasiums, des Reener Seminars und sonstige Jugendliche. Der Jahresbericht des Obergymnasiums und der Knabenelementarschule über das Schuljahr 1943/44

tau eventimentul cel mai important al anului, atât pentru elevi cât și pentru populație. Astfel zilele de paști din anul 1938 stăteau pentru Bistrițeni sub semnul competițiilor școlare. La această olimpiadă au luat parte 427 elevi, din orașe precum București, Sibiu, Brașov, Mediaș, Sighișoara, Timișoara și bineînțeles și din Bistrița. În prima ediție din 1938/39 revista „Școala și viața” scrie: „Parada festivă de pe străzile principale al orașului nostru străvechi, plin de venerație a devenit atât pentru participanți cât și pentru ceilalți un eveniment. O astfel de defilare unitară și încheată din toate punctele de vedere, bistrițenii nu mai văzuseră de mult. Cele trei fanfare, steagurile colorate și uniformele festive au oferit convoiului o amprentă deosebită. La slujba religioasă festivă a fost invocat pentru tinerii participanți exemplul strămoșilor lor. Premiera câștigătorilor s-a făcut în sala festiva la Gewerbeverein (astăzi Casa de Cultură) oferind o notă înălțătoare. Aceste concursuri marcau primăvara poporului nostru”.

Izbucnirea războiului mondial, Dictatul de la Viena, care a despărțit Transilvania de Nord de zona sudică, precum și evacuarea sașilor au pus capăt acestor manifestări etnice săsești. Între timp sașii ajunseseră în vârtejul nazismului, care-și propuse să atragă mai ales tineretul. O mișcare național-socialistă de acest gen se numea: „Mișcarea de înnoire”. Conducerea școlii din Bistrița a urmărit cu îngrijorare politizarea tineretului școlar. La Reghin a fost atras tineretul în fascinația socialismului național prin preotul Arnold Roth în 1939, care a fondat: „Stefan Ludwig Roth- Erziehungsanstalt” („Instituția de educare Stefan Ludwig Roth”, în casa Kamaradului el aduna tineri din toate ținuturile cu populație germană și le oferea studii în spirit național socialist. După 1940 această instituție a devenit internat pen-

beurteilte die Ereignisse wie folgt: „Mit einem wohlorganisierten Luftschutzdienst, wobei die betonierten, weitläufigen Kellerräume als Unterstände in Aussicht genommen wurden, eröffneten wir am 3. November 1943 das neue Schuljahr mit 277 Schülern und 37 Schülerinnen... Wenn sich nun die Kampflinien auch in die unmittelbare Nähe unserer Heimat herangeschoben haben, so bleibt unsere Zuversicht doch unerschüttert, dass die deutschen Truppen und die im Verband der glorreichen deutschen Wehrmacht kämpfenden tapferen Truppen unseres Vaterlandes, unterstützt durch unsere treuen Karpatenwälder, uns vor den Schrecken einer Feindinvasion bewahren werden.“ Dann erwähnt Direktor Dr. Thomas Frühm die Einbeziehung der Gymnasialschüler in die Waffen-SS und betont: „Wie treu und opferwillig sie ihre Aufgabe erfüllt haben, ist daraus ersichtlich, dass schon viele unter ihnen ihr junges Leben für die hohen Ideale Europas hingaben. Auch in diesem Jahr haben wir ehemalige Schüler zu verzeichnen, die ihre Liebe und Treue zu Volk und Vaterland mit dem Tode besiegelten... Sie zählten zu den Besten. Unsere Schule wird ihnen ein treues und dankbares Gedächtnis bewahren.“ Es konnten die Namen von 23 gefallenen Schülern aus Bistritz und von 19 aus Reen ermittelt werden. Der Unterricht wurde in Bistritz bereits im März 1944 abgebrochen, da das Gymnasialgebäude für ein Lazarett eingerichtet wurde. Die Schüler wurden aufgerufen, die verwundeten Soldaten zu besuchen. Es waren zum Teil erschreckende Begegnungen.

Die im Herbst 1944 erfolgte Flucht der deutschen Bevölkerung setzte den deutschen Schulen in Nordsiebenbürgen ein vorläufiges Ende. Für die Flüchtlinge wurden in den deutschen, österreichischen und böhmischen Aufnahmegebieten Lagerschulen für Volksschü-

tru elevii externi ai școlilor din Reghin. Dacă se urmărește învățământul din anii războiului se constată că el s-a impus cu succes împotriva politicii naționaliste de stat.

Deși se cerea predarea limbii române în măsură mai mare și se forța educația patriotică prin predarea în limba română a geografiei și a istoriei României, ele nu au dus la succese politice de românizare. Aceste măsuri politice au produs numai indispoziție și nemulțumiri sașilor care doreau să-și păstreze tradițiile, și sa-și mențină identitatea etniei lor și a determinat în rândul acestei minorități orientarea spre sprijinul german din Mutterlandul (țara de mama). Pe de altă parte, sașii au învățat limba română din interes propriu; s-a dovedit că sub presiune a fost inutil. În amintirea bistrițenilor

Dr. Thomas Frühm (1884-1961) - letzter Direktor des Bistritzer Gymnasiums vor 1945 - ultimul director al Gimnaziului Ev. CA înainte de 1945 - Foto Archiv

care s-au refugiat în 1944 și nu s-au mai întors, trăiește gimnaziul ca un mit mai departe cu toate anecdotele și poreclele profesorilor. Gimnaziul nu a fost apreciat numai ca o instituție școlară ci și ca un lăcaș de cultură etnică care a emis raze de păstrarea etniei.

Urmările Dictatului de la Viena pe tărâm școlar

În urma Dictatului de la Viena din 1940 în Transilvania de Nord legile școlare

ler oder Schulen der Kinderlandverschickung (KLV) für Haupt- und Gymnasialschüler eingerichtet, an denen die eigenen Lehrer unterrichteten. So konnte Anfang November 1944 in Reichenberg (Böhmen) eine KLV-Schule für 750 Jungen und Mädchen den Unterricht aufnehmen, u. zw. für die Schüler und Schülerinnen des Untergymnasiums und der Lehrerbildungsanstalt aus Reen, des Mädchengymnasiums und des Obergymnasiums aus Bistritz, der deutschen Gymnasien aus Budapest und Fünfkirchen und der Lehrerbildungsanstalt aus Neuwerbaß. Für 100 Schüler aus Bistritz und Reen nahm in Franzendorf ein KLV-Lager mit Schule den Unterricht mit sechs Bistritzer Gymnasiallehrern auf. Bei der Annäherung der Front musste die Schule nach Zell am See und im Oktober 1945 nach Golling (Land Salzburg) evakuiert werden, wo sie bis 1946 funktioniert hat.

Es gab sodann in den Lagern Flüchtlingschulen. Da bis um 1950 bei den Flüchtlingen in Österreich noch die Illusion von einer möglichen Rückkehr nach Siebenbürgen geisterte, wurde in einigen Flüchtlingschulen sogar Rumänisch als Pflichtfach unterrichtet. Die schlechten Nachrichten aus der Heimat über die Behandlung der Rückkehrer und die Verfolgung der Deutschen in Rumänien ließen schließlich alle Heimkehrabsichten platzen.

Schule im Kommunismus

Für die sächsischen Schüler des Nösergaus, die 1945 von der Flucht zurückkehrten, gab es zunächst keine deutschen Schulen. Es fehlten sowohl Lehrer als auch Pfarrer, die meisten sächsischen Schulgebäude waren von rumänischen Schulen besetzt, und es fehlte auch die Genehmigung für die Eröffnung deutscher Schulen, da den Rückkehrern die staatsbürgerlichen Rechte entzogen worden waren. Außerdem waren viele Sach-

românești au fost abrogate, iar școlile trebuiau să se adapteze noilor condiții maghiare și bineînțeles să reia învățarea limbii maghiare. Școlile sașilor rămăneau mai departe în posesia lor. Legătura cu sudul Transilvaniei a fost întrerupt. Elevii bistrițeni care studiau la seminarul din Sibiu au fost readuși acasă, ei și-au urmat specializarea la noul institut pedagogic care a fost înființat datorită noilor împrejurări, la Reghin. În anul 1943/44 au frecventat acest institut 140 de elevi și eleve, ei locuind în internatul Stefan Ludwig Roth.

Școlile săsești se bucurau de o mare afluență de elevi din toate ținuturile Ungariei. Astfel numărul elevilor de liceu crescuseră înainte de refugiu la circa 250 de elevi. Pentru elevii externi s-a deschis un cămin pentru 140 de elevi.

În sudul Transilvaniei școlile au preluate de Deutsche Volksgruppe. În Transilvania de Nord au rămas școlile în supravegherea bisericii evanghelice, dar pe parcurs au ajuns și ele sub influențele național-socialismului. Coetus-ul a fost transformat în DJ "Deutsche Jugend" ("Tineretul German"), care a cuprins tineri de la 14-18 ani. Ei purtau la ceremonii uniforme festive specifice. Organizațiile de la țară, erau numite frății, din ele făceau parte feciorii și fetele, acestea nu au fost anulate ci integrate în DJ.

Desfășurarea războiului a atins în mare măsură și învățământul. Mulți învățători și profesori au fost concentrați atât la armatele SS, cât și la armata maghiară. La fel au fost concentrați și elevi din liceul Bistrița și seminariști din Reghin. Darea de seamă a gimnaziului superior și a școlii de băieți apreciază evenimentele din anul școlar în felul următor: "Deschidem la 3 noiembrie 1943 anul școlar nou cu 277 elevi și 37 eleve. Avem un serviciu antiaerian bine organizat, în caz de pericol ne putem retrage în încăperile beciului betonat. Chiar dacă s-au apropiat nemijlocit liniile de luptă în apropiere-

sen aus ihren Dörfern in rumänische Gemeinden zwangsumgesiedelt worden. Die sächsischen Kinder besuchten demzufolge, wenn überhaupt, rumänische Schulen. Durch die evangelische Landeskirche konnten einige Kinder nach Südsiebenbürgen vermittelt werden, wo sie, von sächsischen Gastfamilien aufgenommen, deutsche Schulen besuchten.

In Reen hingegen gelang es dem rückgekehrten Pfarrer Rudolf Hartmann bereits im Herbst 1945 eine deutsche Elementarschule zu eröffnen, wobei er selbst mit seiner Frau den Unterricht versah. Für die rund 80 Schüler aus sechs umliegenden Gemeinden – Nieder-Eidisch, Ober-Eidisch, Birk, Deutsch-Zepling, Botsch und Weilau – wurde im Stadtpfarrhaus ein Internat eingerichtet. Im Schuljahr 1946/47 kam eine zweite Lehrkraft hinzu.

Im Herbst 1947 konnte mit Unterstützung des Landeskonsistoriums auch in Bistritz eine deutsche konfessionelle Grundschule mit vier Klassen und zwei Lehrkräften – Luise Arz und Rudolf Rösler - den Unterricht aufnehmen. Keinen deutschen Unterricht gab es leider für die Schüler von der fünften Klasse an, sie besuchten rumänische Schulen. Für sie organisierte die Kirche in den Ferien mit den beiden genannten Lehrkräften Deutschunterricht, in dem vor allem Lesen und Schreiben geübt wurde, während die beiden Bistritzer Pfarrer für alle evangelischen Schüler Religionsunterricht erteilten.

Eine Wende brachte die Schulreform von 1948. Das gesamte Schulwesen Rumäniens wurde verstaatlicht und die Lehrinhalte von der herrschenden kommunistischen Ideologie bestimmt. Die konfessionellen Schulen der evangelischen Kirche wurden vom Staate übernommen, jeder Einfluss der Kirche ausgeschaltet und der Religionsunterricht aus dem Unterrichtsprogramm gestrichen. Den nationalen Minderheiten wurde jedoch der Unterricht in der Mutterspra-

rea vetrei noastre, ne rămâne încrederea nezdruccinată, că trupele germane, unite cu glorioasa armată a Wehrmachtului și al trupelor țării noastre sprijinite de valorile de apărare carpatine, să ne apere de invazia dușmanilor.” Directorul liceului dr. Thomas Frühm mai adăuga referitor la concentrarea elevilor de la liceu: “Cu câtă fidelitate și jertfă de luptă și-au împlinit misiunea, reiese din faptul că deja mulți tineri și-au dat viața pentru idealurile înalte ale Europei. Și în anul acesta avem elevi ai școlii noastre care și-au petcutuit cu moartea dragostea și fidelitatea față de popor și patrie. Ei au fost printre cei mai buni. Școala noastră le va purta o amintire de mulțumire și fidelitate.” Din Bistrița au căzut 23 de elevi, iar din Reghin 19. În luna martie 1944 a fost întrerupt învățământul, deoarece în clădirea gimnaziului a fost amenajat un lazaret pentru soldații răniți. Elevii au fost îndrumați să viziteze răniții. Parțial au fost întâlniri îngrozitoare. Refugiul, respectiv evacuarea populației germane în septembrie în anul 1944, a pus deocamdată capăt școlilor germane din Transilvania de Nord. Pentru refugiați s-au amenajat școli de lagăre, pentru elevii școlilor elementare, în ținuturile austriece și în Bohemia unde refugiații au fost primiți. Tot aici au găsit și copiii adăpost care au fost scoși din zonele periclitare de bombardamente. Au fost școli pentru ciclul 2 și pentru gimnaziu. Astfel s-a putut relua învățământul la începutul lunii noiembrie 1944 la Reichenberg (Bohemia) cu 750 elevi, fete și băieți pentru elevii gimnaziului inferior (Unterstufe) și a institutului pedagogic din Reghin, pentru gimnaziul de fete și gimnaziul superior din Bistrița, pentru gimnaziul german din Budapesta și Pecs și al Institutului pedagogic din Neuwerbass. Pentru 100 de elevi din Bistrița s-a desfășurat învățământul într-un Lager din Franzensdorf, unde au predat 6 profesori ai liceului din Bistrița

che zugesichert und der Staat übernahm die Entlohnung der Lehrer.

Das öffentliche Unterrichtswesen erhielt nach sowjetischem Vorbild folgende Struktur: Vorschulunterricht (Kindergärten), Elementarschulen, Mittelschulen und Hochschulen bzw. Universitäten.

In die Kindergärten wurden die vier- bis siebenjährigen (später drei- bis sechs-jährigen) Kinder aufgenommen, wobei es Halbtags- und Ganztagskindergärten gab, denen ein anspruchsvolles erzieherisches Programm vorgeschrieben war.

Die Elementarschule wurde als Einheits- und Allgemeinschule in zwei Zyklen gegliedert: den vierklassigen I. Zyklus (Grundschule) und den II. Zyklus (Oberstufe), der die Klassen 5 bis 7 umfasste und das Untergymnasium ersetzte. Der Abschluss der 7. Klasse gewährte die Möglichkeit, eine Mittelschule zu besuchen, zu denen die Zulassung aufgrund einer Aufnahmeprüfung im Rahmen der verfügbaren Plätze erfolgte.

Aufgrund der Schulreform von 1948 erhielt Bistritz zunächst einen deutschen Kindergarten sowie eine allgemeinbildende Schule mit I. Zyklus (Klassen 1-4) und II. Zyklus (Klassen 5-7). Erst ab 1953 bekam Bistritz eine deutsche theoretische Mittelschulabteilung, mit drei, später mit vier Klassen. Die Mittelschule schloss mit Abitur ab und eröffnete die Möglichkeit zum Hochschulstudium. Im Jahre 1956 gab es erstmals im Nachkriegsbistritz ein deutsches Abitur mit 28 Absolventen.

Im Herbst 1948 wurde auch auf den Dörfern, wo es mindestens sieben deutsche Kinder gab, eine deutsche Schulabteilung eröffnet. So erhielten Elementarschulen mit vier Klassen die Gemeinden Jaad, Petersdorf-Neudorf, Baierdorf, Tekendorf, Lechnitz, Paßbusch, Sanktgeorgen, Reen, Botsch, Obereidisch, Weilau und Deutsch-Zepling. Die meisten Absolventen dieser Elementarschulen be-

La apropierea frontului școala a trebuit să se mute la Zell am See, iar în octombrie 1945 la Golling în regiunea Salzburg, unde a funcționat până în 1946. În lagăre funcționau școli pentru refugiați. Până în 1945 a persistat iluzia reîntoarcerii acasă a refugiaților, de aceea a fost predată la unele școli limba română ca obiect obligatoriu. Vestile rele din patrie, despre tratarea reînțorșilor și urmărirea germanilor în România comunistă a determinat, ca visul întoarcerii acasă să nu poată devenii realitate.

Școlile în comunism

Elevii germani care se întorseseră din refugiu în 1945 nu aveau unde să frecventeze școli cu predare în limba germană deoarece acestea nu existau. Învățământul german era lipsit de dascăli și de preoți, iar clădirile școlare erau ocupate de școli românești. Cei care se întorseseră nu aveau nici un drept, nu li s-au aprobat cererile pentru redeşchiderea școlilor germane. În afară de această situație mulți locuitori au fost stabiliți forțat în sate românești, iar copiii sașilor, dacă mergeau la școală, învățau în limba română. Conducerea bisericii evanghelice a făcut posibil, ca unii copii să fie trimiși în sudul Transilvaniei unde ei erau primiți și găzduiți la familiile de sași și unde au putut să frecventeze școli germane. La Reghin, în 1945 preotul Rudolf Hartmann a reușit să deschidă o școală elementară germană unde a predat el și cu soția lui, iar pentru cei 80 de elevi din jurul localităților Idiciul de Jos, Idiciul de Sus, Petelea, Dedrad, Batoș și Uila s-a amenajat în casa parohială un internat. În anul 1946/47 a mai venit un cadru didactic la această școală. În toamna anului 1947 s-a putut deschide și la Bistrița, cu ajutorul Consistoriului evanghelic din Sibiu, o școală germană, confesională elementară cu 4 clase condusă de învățătorii Rudolf Rösler și Luise Arz. Din clasa a 5 a copiii

suchten anschließend den zweiten deutschen Zyklus in Bistritz, Botsch bzw. Reen. Sie wohnten dabei im Schulinternat oder pendelten mit dem Zug täglich zum Unterricht nach Bistritz.

Im I. Zyklus (Klassen 1- 4) der deutschen Elementarschule und im II. Zyklus (Klassen 1-7 bzw. 8) der Grundschule von Bistritz gab es bis Ende der 60er Jahre Parallelklassen von jeweils 25-30 Schülern, darunter allerdings eine große Anzahl von hauptsächlich rumänischen, aber auch von ungarischen und jüdischen Kindern. Die Absolventen der 7. bzw. 8. Klasse stellten sich größtenteils zur Aufnahmeprüfung für die deutsche Abteilung der Bistritzer Mittelschule. Nach Bistritz kam auch ein Teil der deutschen Absolventen des II. Zyklus aus dem Reener Raum.

Die deutsche Mittelschule, untergebracht im ehemaligen deutschen Gymnasialgebäude an der Fleischerallee, war eine Abteilung der rumänischen Mittelschule, die ab 1955 wieder Lyzeum genannt wurde. Dazu gehörte auch eine ungarische Abteilung. Die Schule zählte insgesamt über 1000 Schüler. Der Generaldirektor war ein Rumäne, während jeweils ein deutscher und ein ungarischer stellvertretender Direktor für die beiden nichtrumänischen Abteilungen zuständig waren.

Für die deutsche Abteilung gab es anfangs nicht genügend deutsche Fachlehrer, da von den einstigen Gymnasialprofessoren kein einziger nach der Flucht zurückgekommen war, so dass Hilfslehrkräfte oder rumänische Lehrer, die deutsch sprachen, angestellt wurden. Bis Ende der fünfziger Jahre konnten dann junge Lehrkräfte für alle Fächer gefunden werden, und das Lyzeum erreichte in der Nachkriegszeit seinen Höhepunkt Mitte der 60er Jahre.

Die deutschen Mittelschul- bzw. Lyzealklassen zählten durchschnittlich 25 Schüler. Davon haben etwa 40 bis 50

treubiău să frecvențeze școli românești. Pentru ei a fost organizat cu ajutorul bisericii, în timpul vacanței cu cele două cadre didactice un învățământ în limba germană unde se exersa scrisul și cititul, iar cei doi preoți evanghelicți au predat religia. Reforma învățământului din 1948 a dus la o schimbare radicală a întregului sistem de învățământ din România. Întregul învățământ a devenit învățământ de stat, iar conținutul planurilor de învățământ a fost stabilit de ideologia comunistă. Școlile confesionale au fost preluate de stat, orice influență a bisericii și religia din școli au fost interzise. Minorităților naționale li s-a asigurat dreptul de predare în limba lor maternă, iar statul a preluat salarizarea cadrelor didactice. Întregul învățământ a preluat structura învățământului sovietic începând de la preșcolari, mai întâi copiii de 4-7 ani, iar apoi de 3-6 ani, grădinițele fiind de o jumătate de zi sau de una întreagă. Lor le-a fost prescris un program educativ pretențios. Școlile elementare erau împărțite în ciclul I de la clasele 1-4 și ciclul II de la clasele 5-7. După absolvirea de 7 clase elevii aveau posibilitatea, în limita numărului de locuri, să urmeze o școală medie, pentru care se organiza un examen de admitere.

Pe baza reformei învățământului din 1948 la Bistrița a luat ființă o grădiniță germană, o școală de cultură generală cu clasele 1-4 și 5-7. Abia în anul 1953 a primit Bistrița o secție liceală teoretică cu 3, iar mai târziu cu 4 clase. La încheierea școlii medii, elevii trebuiau să susțină un examen de bacalaureat, după care puteau urma o universitate. În anul 1956 au dat acest examen primii 28 de absolvenți în Bistrița de după război. În toamna anului 1948 s-au deschis secții germane la școlile unde erau cel puțin 7 elevi germani în comunele Iad (Livezile) Petriș-Satul Nou, Crainimăt, Teaca, Lechința, Posmuș, Sângerzul Nou, Reghin, Batoș, Idiciul de Sus, Uila și Dedrad. Majori-

Prozent nach der Matura Hochschulen in Rumänien, oder nach der Aussiedlung in der Bundesrepublik besucht, so dass in den Nachkriegsjahren mehr als 150 Nordsiebenbürger sächsische Jungen und Mädchen eine akademische Ausbildung erhalten haben dürften.

Die deutschen Schulen waren gemeinsam mit der Kirche sowohl in den beiden Städten Bistritz und Reen als auch auf dem Lande die Träger des geistigen und kulturellen Gemeinschaftslebens. In den 50er Jahren konnte wieder ein deutsches Kulturleben angekurbelt werden, wobei die Lehrer in den Kulturhäusern die deutschen Chöre, Blaskapellen, Tanz- und Theatergruppen leiteten. Das Bistritzer Lyzeum bot sodann für die deutsche Bevölkerung verschiedene Kulturprogramme: Vorträge, Veranstaltungen mit Chor, Tanz und Gymnastik, führte Theaterstücke auf u. a. An Wochenenden wurden Wanderungen in die Umgebung von Bistritz (vor allem nach Colibita) und in den Ferien größere Rundreisen mit Bus und Bahn innerhalb des Landes unternommen.

Es würde zu weit führen, das kommunistische Unterrichtssystem an dieser Stelle zu untersuchen. Begnügen wir uns daher mit einem zusammenfassenden Urteil. Aus der Perspektive von heute kann man feststellen, dass die Schulen und Hochschulen Rumäniens trotz ideologischer Einschränkungen, nationalistischen Tendenzen und anderer belastender Bedingungen doch Beachtliches geleistet und den Schülern und Studenten eine gute berufliche Ausbildung gegeben haben. Wichtig für die Deutschen war der muttersprachliche Unterricht auf allen Stufen bis zum Abitur. Die deutschen Aussiedler aus Rumänien haben so auf Grund ihrer beruflichen Ausbildung und der Kenntnis der deutschen Sprache keine großen Schwierigkeiten bei ihrer Integration in die bundesdeutsche Gesellschaft ge-

teta absolventilor acestor secții elementare, urmau ciclul II din Bistrița, Batoș sau Reghin. Ei locuiau în internatele școlare din oraș sau erau navetiști, veneau zilnic cu trenul la școală. Până la sfârșitul anilor 1970 au fost la ciclul I din Bistrița clase paralele, iar la ciclul II numai până la sfârșitul anilor 1960, cu câte 25-30 de elevi. Numărul copiilor pe clase crescuse, fiindcă acum erau mulți copii români, maghiari, chiar și evrei înscriși la secția germană. Absolvenții clasei a 7 a, respectiv a 8 se prezentau la admitere pentru a urma o școală medie în limba germană. De asemenea veneau și de la Reghin elevi la secția germană a liceului din Bistrița. Secția germană funcționa în clădirea liceului de pe bulevard ca secție a Școlii Medii Românești, care din 1955 s-a numit din nou liceu. Secția maghiară aparținea tot de acest liceu. Directorul general era român, secția germană și cea maghiară aveau directori adjuncți, elevii înscriși erau peste 1000. Secția germană nu a funcționat de la început cu profesori de specialitate suficienți deoarece cei de dinaintea războiului și a evacuării din 1944 nu se mai întorseseră. În locul lor au fost angajate cadre suplinitoare sau profesori români, care cunoșteau limba germană. Totuși liceul a ajuns la mijlocul anilor 1960 la un punct culminant, în clasele secției germane de liceu erau înscriși în medie 25 de elevi, din care 40-50% au urmat după examenul de bacalaureat universități în România sau după transmigrare în Germania. Până în anul 1960 s-au găsit cadre didactice tinere, calificate pe specialități. În concluzie putem afirma că după cel de al doilea război mondial mai mult de 150 elevi au absolvit o universitate tocmai datorită sistemului de învățământ care a repornit după 1948.

Școlile și biserica din Bistrița, dar și din Reghin sau din mediul rural au fost purtătorii vieții sociale, spirituale și culturale a societății săsești. În anii

habt. Überspitzt kann man sagen, dass aus der kommunistischen Schule keine Kommunisten hervorgegangen sind. Es war nach der Aussiedlung nicht schwer, den ideologischen demagogischen Ballast, den man nicht verinnerlicht hatte, über Bord zu werfen.

Deutsche Schulen heute

In Rumänien wurde nach der Wende im Dezember 1989 der kommunistische Ballast des Lehrstoffes über Bord geworfen und neue Lehrpläne angenommen. Den nationalen Minderheiten wurde das Recht gewährt, Schulen in ihrer Muttersprache zu halten. In Nordsiebenbürgen überlebten nach dem postkommunistischen Exodus der deutschen Bevölkerung nur die deutsche Grundschule in Reen mit den Klassen 1-8 und die deutsche Abteilung des „Liviū-Rebreanu-Lyzeum“ von Bistritz mit den Klassen 1-12. Nach der Öffnung der Grenzen gegenüber dem Westen ist in Rumänien die Kenntnis westlicher Sprachen gefragt, so dass die deutschen Bildungsanstalten plötzlich einen Massenandrang rumänischer Kinder erleben, die sich in deutschen Kindergärten und Schulen die deutsche Sprache aneignen möchten. Es ergab sich nun vor allem in den Städten die Situation, dass einerseits die Zahl der deutschen Kinder auf ein Minimum zurückging, andererseits aber die Zahl der Kindergartenkinder und Schüler der deutschen Schulen stark anstieg. So beträgt heute der Anteil nichtdeutscher Kinder und Schüler in deutschen Kindergärten und Schulen in Bistritz etwa 97%. Den Schulen fehlen zum guten Teil Lehrkräfte, die die deutsche Sprache beherrschen, da die vormaligen deutschen Lehrer nach Deutschland ausgesiedelt sind. Im Schuljahr 2008-2009 gab es in Bistritz zwei deutschsprachige Kindergärten, der eine mit drei Gruppen und 65 Kindern, der andere mit fünf Gruppen und 100 Kindern. Auch Reen hat zwei deutschspra-

chische Schulen. 1950 a fost reanimată viața culturală, iar învățătorii și profesorii au pregătit și condus coruri, echipe de dansuri, de teatru și de fanfare. Liceul din Bistrița a oferit publicului german diferite programe culturale, care cuprindeau coruri, teatru, dans, gimnastică etc. La sfârșit de săptămână se făceau drumeții în împrejurimile Bistriței, mai ales la Colibița, iar în vacanța mare se făceau excursii prin țară cu autobuzul sau cu trenul. Ar fi prea vast să examinăm sistemul de învățământ comunist în acest articol și ne mulțumim doar cu o apreciere de sinteză. Din perspectiva de azi putem constata, că școlile din România, deși îngrădite de tendințe național-comuniste, și a altor condiții împovărătoare, au realizat o muncă importantă, care a deschis elevilor și studenților oportunitatea unor specializări profesionale generale. Important pentru germani a fost păstrarea limbii maternă pe toate treptele școlarizării până la bacalaureat. Astfel emigranții sași din România n-au întâmpinat greutăți în străinătate, ei cunoscând limba germană, integrarea lor în societatea germană nu a fost problematică. Se poate afirma în mod ironic, că din școlile comuniste n-au ieșit comuniști, deoarece după emigrare n-a fost greu de lepădat balastul demagogic, ideologic, care de fapt n-a intrat în sufletul elevilor.

Școlile germane de azi

După revoluția din decembrie 1989 s-a aruncat balastul comunist al conținutului demagogic iar pentru formarea tinerilor s-au creat noi planuri de învățământ. Minorităților naționale li s-a acordat dreptul să-și păstreze școlile în limba lor maternă. În Transilvania de Nord au supraviețuit după exodul în masă al populației germane numai școlile elementare cu clasele 1-8 și secția germană actualului Colegiu Național „Liviū Rebreanu” din Bistrița cu clasele 1-12.

chige Kindergärten mit jeweils Gruppen von 30 und 23 Kindern.

Am Bistritzer „Liviu Rebreanu“-Lyzeum gab es im Schuljahr 2008/09 von der ersten bis 12. Klasse jeweils einen Klassenzug, mit 101 Schülern in den Klassen 1-4, mit 83 Schülern in den Klassen 5-8 und 71 Schülern im Lyzeum. In Reen besaß die deutsche Abteilung der „Maior“-Schule die Klassen 1-8 mit jeweils folgenden Schülerzahlen: 10, 16, 14, 12, 13, 14, 14, 12, also insgesamt 105 Schüler.

Das Bistritzer Lyzeum unterhält Partnerschaftsbeziehungen mit Schulen aus Herzogenrath und Schweinfurt, zum Teil auch mit Oberasbach bei Nürnberg. Dabei finden jährlich gegenseitige Besuche von Schülern und Lehrern statt, die auch einem Erfahrungsaustausch dienen.

Nichtsächsische Schüler an deutschen Schulen

Schüler rumänischer und anderer Nationszugehörigkeit haben auch vor 1989 deutsche Bildungsanstalten - vom Kindergarten angefangen bis zum Bakka-laureat - frequentiert. Der deutsche Kindergarten, sowie alle deutschen Schulen von Bistritz wurden in den 1950er bis in die 1970er Jahre von vielen rumänischen, zum Teil auch von ungarischen und jüdischen Kindern besucht. In den Klassen 1 bis 7 bzw. 8 war fast die Hälfte der Schüler fremdnationaler Herkunft. Ihre Zahl nahm im Lyzeum zwar ab, ihr Anteil erreichte dennoch durchschnittlich etwa ein Viertel. Die deutsche Lyzeumsabteilung war auf diese Schüler angewiesen, um die für den Bestand einer Klasse erforderliche Zahl zu erreichen. Die sächsischen Schulen waren seit jeher für anderssprachige Mitbewohner offen, und sie sind von rumänischen, ungarischen, jüdischen und zigeunerischen Schülern besucht worden. Dazu ein kurzer historischer Überblick.

După deschiderea granițelor de vest, învățarea limbii germane a fost căutată datorită succesului economic de care se bucură Germania. Așadar au fost aglomerate școlile și grădinițele de copii de alte etnii, dar pentru care părinții doreau să le ofere oportunitatea însușirii limbii germane. În urma acestei schimbări situația școlară era următoarea: numărul copiilor germani scăzuse la un minimum, iar numărul copiilor, care vroiau să frecventeze școala sau grădinița la secția germană creștea enorm, până la 97%. Acum școlilor le lipsec o bună parte din cadrele didactice de specialitate care cunoscă limba germană bine. Cadrele anterioare care s-au format în medii culturale majoritar germane au plecat de asemenea în Germania. În anul școlar 2008-2009 au fost la Bistrița două grădinițe cu formare în limba germană, una cu trei grupe cu 65 de copii iar alta cu 5 grupe cu 100 de copii. La fel și la Reghin sânt două grădinițe cu câte 30 și 23 de copii. La Colegiul Național „Liviu Rebreanu” au fost în anul școlar 2008/09 din clasele 1-12 câte o singură clasă pe nivel, cu un total de 101 elevi în clasele 1-4, cu 83 elevi în clasele 5-8 și cu 71 de elevi la liceu. În Reghin secția germană de la școala „Maior” avea înscriși 10, 16, 14, 12, 13, 14, 14, 12 elevi în clasele 1-8, cu un total de 105 elevi. Colegiul Național „Liviu Rebreanu” din Bistrița întreține relații de parteneriat cu orașele Herzogenrath, Schweinfurt și parțial cu Oberasbach de lângă Nürnberg. (Germania). Această instituție desfășoară schimburi de experiență și vizitează anual aceste școli partenere din spațiul german.

Elevi de alte naționalități la Școala germană

Elevii români și de alte naționalități au urmat și înainte de 1989 instituții de cultură și educație germană, începând de la grădiniță până la bacalaureat. În clasele 1-8 erau la Bistrița aproape jumătate din elevi de alte naționalități. Numărul

Da es kaum rumänische Dorfschulen gab, dürften rumänische Kinder gelegentlich in sächsischen Schulen aufgenommen worden sein. In Nordsiebenbürgen wurden erst im 18. Jahrhundert auf dem Gebiet des Nassoder Grenzregiments rumänische Schulen errichtet. In den rumänischen Dörfern außerhalb dieses Gebietes hat es bis ins 20. Jahrhundert kaum rumänische Schulen gegeben. Selbst in Bistritz ist frühestens Mitte des 19. Jahrhunderts eine rumänische Elementarschule gegründet worden. In Nordsiebenbürgen waren daher die Bistritzer und die Reener deutschen Schulen sehr gefragt. Vor allem rumänische Jugendliche haben davon reichlich Gebrauch gemacht. Dazu einige konkrete Beispiele. Im Schuljahr 1851/52 besuchten 8 rumänische Schüler das deutsche Gymnasium von Bistritz. Deren Zahl erreichte 1856/57 14, im Schuljahr 1860/61 53 und danach nie weniger als 10, im Schuljahr 1916/17 sogar die Höchstzahl von 72. Im Jahr 1910 gründeten die rumänischen Schüler des Gymnasiums nach dem Vorbild des Coetus sogar eine eigene Schülervereinigung unter dem Namen „Dacia“. Zudem frequentierten jüdische und ungarische Schüler das deutsche Gymnasium. Die deutschen Schüler stellten so in einigen Schuljahren nur wenig mehr als die Hälfte der Studenten. Unter den 93 Schülerinnen der Mädchenschule befanden sich 1886 neben 72 deutschen, 10 jüdische, acht ungarische und zwei rumänische Schülerinnen. Die deutsche Lehrlingsgewerbeschule zählte im Schuljahr 1882/83 160 Schüler, darunter waren aber nur 66% (106) Deutsche, der Rest Magyaren (30), Rumänen (11) und 5 andere. In der Zwischenkriegszeit nahm die Zahl der rumänischen Schüler am deutschen Gymnasium nach der Eröffnung des staatlich-rumänischen „Alexandru-Odobescu“-Lyzeums (1923) zwar ab, es

lor la liceu a scăzut, dar totuși ponderea lor a fost de o pătrime. Funcționarea secției germane a depins de numărul acestor elevi negermani care completa numărul locurilor minim necesar pentru funcționarea unei clase pentru fiecare an de învățământ. Școlile săsești au fost mereu deschise și au fost mereu frecventate de elevi, fie români, maghiari, evrei sau romi. Astfel ne permitem o interpretare istorică de ansamblu și considerăm că în lipsa unor școli românești ar fi fost posibil, ca copiii români să fi fost la școlile săsești. După secolul al XVII-lea au fost înființate școli românești pe ținutul de grăniceri din Năsăud, dar în celelalte localități românești s-au deschis școli românești abia în sec. al XX-lea, chiar și în Bistrița s-a deschis o școală românească abia la mijlocul sec. al XIX-lea. Așadar în Transilvania de Nord școlile săsești din Bistrița și Reghin au fost căutate și frecventate de mulți tineri români care sunt consemnați statistic: în anul școlar 1851/52 au frecventat gimnaziul german din Bistrița 8 elevi de etnie română, în 1856/57, 14 elevi, în 1860/61 au fost 53 de elevi, iar în anii următori niciodată mai puțini de 10. În anii 1916/17 au fost 72 de elevi români la gimnaziul german. Elevii sași reprezentau în unii ani școlari numai ceva mai mult de jumătate din numărul total al elevilor. În anul 1910 elevii români au înființat după exemplul Coetusului o asociație a lor cu numele de „Dacia“. La școala de fete se aflau în 1886 din 93 eleve, din care 72 germane, 10 evreice, 8 maghiare și 2 românce. Școala germană meșteșugărească de ucenici avea în 1882/83 circa 160 de elevi, dintre care 66% sași (106), maghiari 30, români 11 și 5 de alte naționalități. În perioada dintre războaiele mondiale numărul elevilor români a scăzut, între timp se înființase liceul „Alexandru Odobescu“, dar totuși elevii români, maghiari și evrei au găsit și pe mai departe

finden aber weiterhin rumänische Jungen und Mädchen den Weg zu deutschen Schulen, ebenso jüdische und ungarische Schüler, obwohl das Unterrichtsministerium den Besuch von nichtdeutschen Schülern untersagte. Die deutsche Mädchenbürgerschule bzw. das Untergymnasium waren bei jüdischen Schülerinnen sehr gefragt. Nach dem Wiener Schiedsspruch suchten wieder viele Rumänen Zuflucht in deutschen Bildungsanstalten. Im Schuljahr 1941/42 waren in den acht Klassen des Bistritzer deutschen Gymnasiums 52 Rumänen eingeschrieben – das war ein Sechstel der Gesamtschülerzahl von 301. Unter den 133 Schülern der vier Elementarklassen befanden sich 21 rumänische Jungen und Mädchen.

Die Reener Schulen waren desgleichen von vielen nichtsächsischen Schülern gefragt. Es liegen uns Daten über die Jahre von 1870 bis 1911 vor. Danach erreichte der durchschnittliche Anteil fremdvölkischer Schüler in der Elementarschule 18% Magyaren, rund 14% Rumänen und etwa 5% Juden, im Untergymnasium 18% Magyaren, 15% Rumänen und 6% Juden und in der Mädchenschule 12% Magyarinne, 4% Rumäninnen und 7% Jüdinnen. Somit betrug der Anteil der deutschen Schüler in den drei Schulen nur 63, 61 und 77%, den anderen Anteil stellten nichtdeutsche Schüler.

Auch in der Zwischenkriegszeit waren die deutschen Schulen Reens von Nichtsachsen gefragt. Im Jahre 1934 besuchten die evangelische Elementarschule neben 134 deutschen Kindern auch 34 nichtdeutsche Schüler.

Die Tekendorfer Hauptvolksschule war bei Kindern rumänischer und magyarischer Intellektuellen gefragt, die, um deutsch zu lernen, einige Jahre die deutsche Schule besuchten.

Unter den prominentesten rumänischen Schülern des Bistritzer Evangelischen Gymnasiums finden wir Miron Cristea

drumul spre liceul german, deși ministrul învățământului interzise acest lucru. Școala de fete germană (Mädchenbürgerschule) și gimnaziul inferior au fost agreate mai ales de fete de evrei.

După dictatul de la Viena mulți elevi români s-au retras din nou în instituțiile de educație și cultură ale sașilor. În anul școlar 1941/42 au fost înscrși în cele opt clase ale școlii 52 români, ceea ce înseamnă o șesime din numărul total de 301 elevi, ai școlii germane. Acest fenomen a fost determinat probabil și de intenția tinerilor români de a se proteja de maghiarizarea forțată care se profila după instaurarea ocupației maghiare. În clasele 1-4 elementare erau 21 de români din numărul total de 133 elevi. La fel și școlile din Reghin au fost frecventate de mulți elevi nesași. Avem date asupra anilor 1870-1911. Partea medie a numărului elevilor din școala elementară, care nu au fost germani, a fost de 18% maghiari, 14% români și circa. 5% evrei, iar în gimnaziul inferior 18% maghari, 15% români, 6% evrei, iar în școala de fete 12% maghiare, 4% românce, 7% evreice. Astfel, componența germană din cele trei școli era de 63,61 adică 77%, restul erau elevi de alte naționalități. De asemenea și la Reghin era căutată școala germană între cele două războaie mondiale. În anul 1934 au vizitat școala evanghelică elementară 134 de elevi germani și 34 elevi de alte naționalități. Școala din Teaca a fost frecventată câțiva ani de copiii intelectualilor români și maghiari cu scopul de a învăța limba germană.

Printre elevii români ai Gimnaziului Evanghelic din Bistrița aujși celebrii se numără Miron Cristea (1868-1939), Patriarhul României și pentru scurt timp premier în perioada interbelică, dar și Alexandru Vaida-Voievod (1872-1950), publicist, medic, politician (de câteva ori ministru și premier al României, tot în perioada interbelică). În cazul marelui romancier Liviu Rebreanu (1885-1944),

Grundschule und Kirche in Wermesch - Școala elementară și biserica din Vermeș - Foto Horst Göbbel 2010

(1868-1939), rumänisch-orthodoxer Patriarch und kurzzeitig Premierminister in der Zwischenkriegszeit sowie Alexandru Vaida-Voievod (1872-1950), Publizist, Arzt, Politiker (öfters Minister und Ministerpräsident Rumäniens ebenfalls in der Zwischenkriegszeit). Ob Liviu Rebreanu (1885-1944), der große Romanautor und heutiger Namenspatron der Schule, auch hier Schüler war, ist nicht geklärt.

al cărui nume îl poartă azi Gimnaziul Evanghelic din Bistrița, nu avem dovezi că ar fi fost elevul acestei instituții.

*Traducere Margarete Schuster, Nürnberg
– Lectorat Vasile Duda, Bistrița*

Günter Klein:

Das Evangelische Obergymnasium A.B. in Bistritz. 100 Jahre seit dem Umzug in das neue Gymnasial- gebäude

Am 8. September 2010 jährt sich der Umzug des Evangelischen Obergymnasiums A.B. aus dem alten Gebäude neben der evangelischen Stadtpfarrkirche in das neue Gymnasialgebäude auf der Fleischerallee zum hundertsten Mal. Dabei handelt es sich um das Jubiläum des Umzugs und nicht um das hundertste Jubiläum des Bistritzer Deutschen Gymnasiums, denn dieses besitzt eine viel längere Geschichte, die bis ins 15. Jahrhundert zurückreicht, was allerdings kein Thema dieses Beitrags darstellt.

Günter Klein:

Gimnaziul Superior Evanghelic C.A. Bistrița. 100 de ani de la darea în folosință a noii clădiri gimnaziale

La data de 8 septembrie 2010 se aniversează centenarul dării în folosință a noii clădiri gimnaziale de pe Aleea Măcelarilor (Bulevardul Republicii). Este vorba de data mutării în noua clădire și nu de jubileul Gimnaziului German din Bistrița, deoarece acesta se mândrește cu o istorie mult mai lungă, care coboară până în secolul XV, ceea ce nu este însă tema acestui text.

*Das alte Evangelische Obergymnasium um 1910
Foto: Sammlung Günter Klein*

*Vechiul Gimnaziu Evanghelic pe la 1910
Foto: colecția Günter Klein*

Am 8. September 1910 versammelten sich Schüler und Lehrer um acht Uhr

În ziua de 8 septembrie 1910 s-au adunat toți elevii și cadrele didactice la ora

morgens vor dem alten Gymnasium und nahmen Abschied von ihrer Lehranstalt. Danach begab man sich in einem feierlichen Umzug vom Marktplatz über die Holz- und Beutlergasse sowie durch das Fleischertürlgässchen zum neuen Gebäude auf der Fleischerallee. Dort fand in der Aula eine kurze Feier statt. Die ursprünglich vorgesehene feierliche Einweihung des neuen Schulgebäudes entfiel, denn Stadtpfarrer Friedrich Kramer, der Mann, der die Hauptlast bei der Durchführung des neuen Gymnasialbaus getragen hatte, war schwer erkrankt. Kurze Zeit später verstarb er am 28. Februar 1911.

Deswegen wurde die feierliche Einweihung des neuen Gebäudes um ein Jahr verschoben. In Anwesenheit des Bischofs der Evangelischen Landeskirche A.B., Dr. Friedrich Teutsch, fand sie dann am 11. Oktober 1911 statt.

Die Bauplanungen

Das neue Gebäude auf der Fleischerallee besaß eine längere Vorgeschichte. Da das alte Gymnasialgebäude, das in den Jahren 1832-1833 errichtet wurde, nicht mehr modernen Ansprüchen genügte, beschloss das evangelische Presbyterium 1892, ein neues Schulgebäude zu errichten. Zunächst kaufte man in den Jahren 1892, 1904 und 1908 mehrere Grundstücke auf der Mitte der Fleischerallee. Danach begann man, die Geldmittel für den Neubau zu beschaffen. Zudem beschloss man, das alte Gymnasialgebäude an die Stadt Bistritz zu verkaufen. Der Verkauf des alten Gymnasiums kam schließlich am 7. Oktober 1900 zu Stande, wobei die Stadt 120.000 Kronen für das alte Gebäude zahlte. In das alte Gymnasium zog nun die Mädchenschule um, die bis dahin in einem Gebäude Ecke Reiß- Obere Neugasse untergebracht war.

Das für Bistritz und das gesamte Nösnerland äußerst ehrgeizige Projekt, stell-

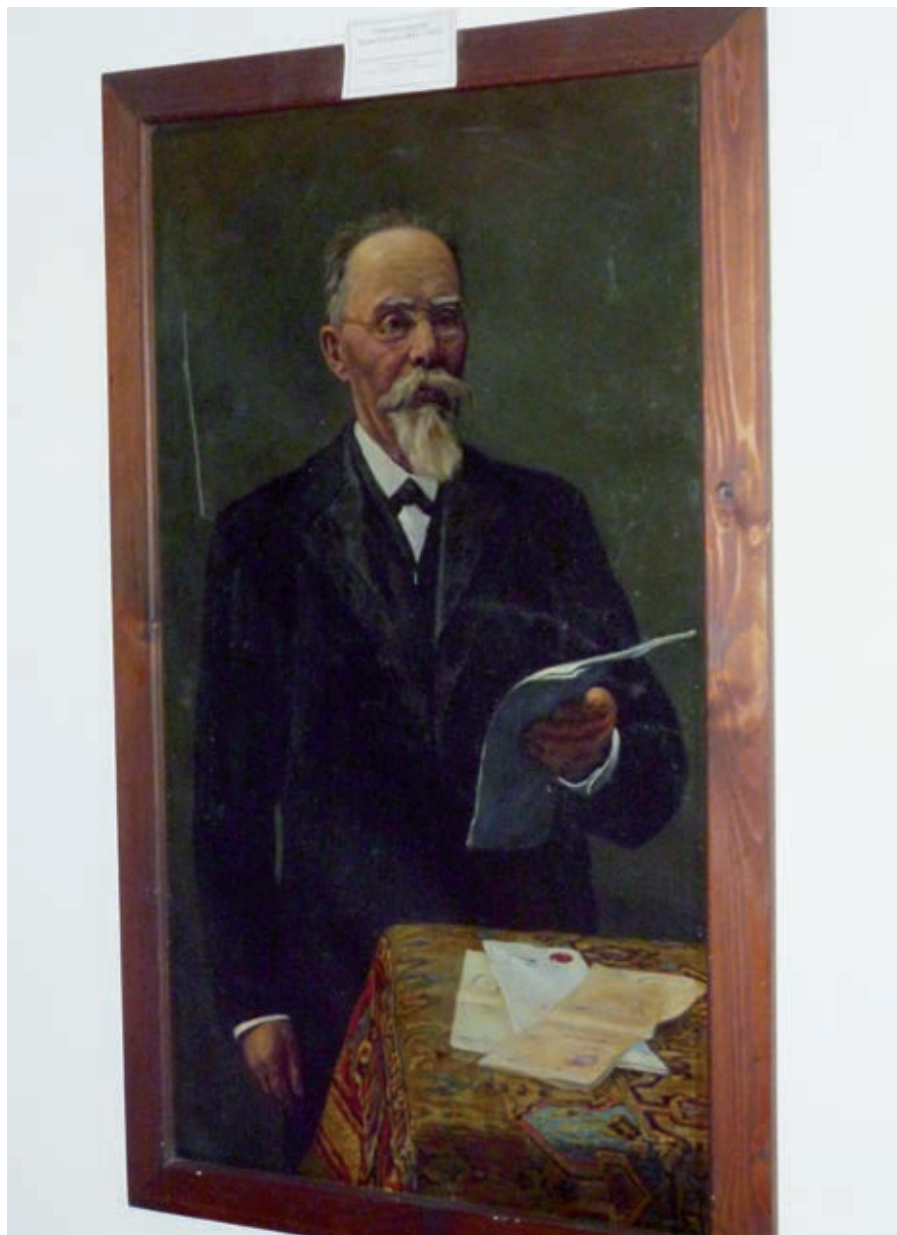
opt in fața vechiului lor gimnaziu pentru a-și lua rămas bun de la această instituție de învățământ. Încolonați, s-au îndreptat în marș festiv prin Strada Lemnelor (Strada Liviu Rebreanu), Strada Pungarilor (Strada Dornei) și Pasajul Porții Măcelarilor (Strada Spiru Haret) spre noua clădire. Acolo a avut loc în aula o mică festivitate. Inaugurarea propriu-zisă a clădirii, prevăzută inițial pentru această dată, a fost anulată, deoarece preotul paroh Friedrich Kramer, omul care purtase povara cea mai mare pentru realizarea noului edificiu, era grav bolnav. Puțin timp mai târziu, la 18 februarie 1911, avea să decedeze.

Inaugurarea noii clădiri a fost amânată cu un an. Ea a avut loc la 11 septembrie 1911 în prezența episcopului evanghelic C. A. din Sibiu, dr. Friedrich Teutsch.

Planificarea construcției

Noul sediu al gimnaziului de pe Aleea Măcelarilor (Bulevardul Republicii) are o istorie mai lungă. Deoarece vechea clădire din Piața Centrală construită în anii 1832-1833 nu mai corespundea cerințelor moderne, presbiteriul evanghelic a hotărât în anul 1892 construirea unui nou edificiu. În acest scop au fost achiziționate în anii 1892, 1904 și 1908 mai multe terenuri situate la mijlocul Aleei Măcelarilor. După aceea s-a început cu strângerea fondurilor pentru construirea noii clădiri. Același for bisericesc a hotărât, de asemenea, să vândă vechea clădire gimnazială orașului Bistrița. Contractul de vânzare a fost iscălit la data de 7 octombrie 1900, suma plătită de oraș fiind de 120.000 de coroane. În vechea clădire gimnazială s-a mutat Școala Evanghelică de Fete, care își avusese sediul într-o clădire la intersecția Pieței Mici cu Strada Zorilor.

Proiectul, deosebit de ambițios atât pentru Bistrița, cât și pentru întreaga zonă a Bistriței (Nösnerland), era de maxim interes pentru toți sașii din nordul Ar-

Gymnasialdirektor Georg Fischer (1843-1923) - Directorul Gimnaziului 1910 - Foto Horst Göbbel Juli 2010

Stadtpfarrer Friedrich Kramer (1840 - 1911) - Preotul Bis. Evanghelice 1910 - Foto Horst Göbbel Juli 2010

Die alte Evangelische Mädchenschule um 1905
Foto: Sammlung Günter Klein

Vechea Școală Evanghelică de Fete pe la 1905
Foto: colecția Günter Klein

te ein Anliegen sämtlicher Siebenbürger Sachsen aus Nordsiebenbürgen dar. Deswegen war es nur folgerichtig, dass alle „politischen“ Gemeinden des Nösnerlandes (von Baierdorf bis Windau, um bei der alphabetischen Reihenfolge zu bleiben), je nach Bevölkerungszahl und wirtschaftlichen Möglichkeiten zum Teil ganz erhebliche Summen für „ihr“ Gymnasium spendeten. Georg Fischer, der damalige Direktor des Gymnasiums, veröffentlichte die Liste aller Spender in seinem Buch „Die Geschichte des Neubaus des ev. Gymnasial-, Bürger- und Elementarschulgebäudes A.B. in Besztercze (Bistritz)“, das 1913 im Verlag von Carl Csallner in Bistritz erschien. Georg Fischer hat in diesem Buch penibel alle Spender aufgelistet, von den Schülern, die ihre bescheidenen Ersparnisse in Höhe von sechs

dealului. În consecință, toate localitățile săsești din Nösnerland, de la Arcalia la Vermeș (pentru a cita doar extremele alfabetice), au donat sume substanțiale pentru gimnaziul „Ior“, deosebit de impresionante, dacă se au în vedere numărul locuitorilor și posibilitățile lor economice. Georg Fischer, directorul gimnaziului în acel timp, a publicat lista tuturor donatorilor în cartea sa, „Istoria noii clădiri a Gimnaziului, Școlii Medii și Elementare C.A. din Bistrița“, apărută în anul 1913 la editura lui Carl Csallner din Bistrița. Autorul a enumerat meticolos numele tuturor sponsorilor, de la elevii, care au donat modestele lor economii de șase coroane până la băncile săsești din Bistrița, care au contribuit cu sume impunătoare.

În total s-au strâns 156.764,73 de coroane. Cei mai generoși donatori au fost

Kronen spendeten, bis zu den Bistritzer siebenbürgisch-sächsischen Banken, die erhebliche Summen für das neue Schulgebäude bereitstellten.

băncile săsești din Bistrița, anume Credit- und Vorschussverein și Bistritzer Distrikts Sparkassa A.G., care au contribuit cu 40.000, respectiv 42.000 de coro-

Beilage XIV.		Verzeichnis der Spenden zum Neubau des evang. Gymnasial-, Bürger- und Elementarschulgebäudes A. B. in Beszterce (Bistritz), zusammengestellt im Mai 1908 und ergänzt im Juni des Jahres 1913.	
	K	K	K
Abiturienten uns. Gymnasiums und Seminars ex 1890 aus Anlass d. zehnjährigen Wiederkehr ihres Reifeprüfungstages	140	—	Übertrag 4738-02
Abiturienten uns. Gymnasiums und Seminars ex 1894 aus dem gleichen Anlass	200	—	Leutnant d. Infanterieregiments Graf Jelacic in Budapest, in dankbarer Erinnerung an die angenehm verlebten Jahre am Gymnasium . . . . . 20—
Abiturienten uns. Gymnasiums ex 1897 aus demselben Anlass	100	—	Binder Friedrich, Lederhändler und dessen Gattin Eleonore geb. Scholtes . . . . . 200—
Abiturienten uns. Gymnasiums ex 1899 aus demselben Anlass	100	—	Binder Gustav, Buchhändler . . . . . 40—
Adleff Norbert, stud. theol. et phil.	11	70	† Binder Karl, Buchhändler . . . . . 200—
Akademikertanzkränzchen vom 23. August 1904, Reinertrag von demselben	66	32	Bistritiana, Spar- u. Kreditanstalt 100—
Alberti Karl und Richard, Gymnasialprofessoren, i. Sinne ihrer verstorbenen Eltern Karl und Luise Alberti geb. Eggenhofer	2000	—	Bistritzer Obervorstädter Gesangskränzchen aus dem Ertrage seines Singsperabends vom 17. Februar 1903 . . . . . 19—
Angyalossy Arpad v., prakt. Arzt	200	—	Beszterce-Naszoder Komitatspfandleih- u. Kreditinstitut, Aktiengesellschaft . . . . . 100—
Assmann Adolf, Fabrikdirektor in Viehofen, früher Schüler der Anstalt, zur Erinnerung an seine Schulzeit	50	—	Blumenfeld Hermann Dr., k. u. k. Bezirksoberarzt in Bruck a. T., aus besonderer Dankbarkeit für die im alten Schulhause genossene Bildung . . . . . 200—
Baierdorf, politische Gemeinde	400	—	† Blumenfeld Isak, Advokat . . . . . 800—
Bartelmäss Martin, Gymnasialpr.	200	—	Boek Wilhelm, Ackerbauschuldirektor und dessen Gattin Klotide geb. Fischer . . . . . 200—
Barth Traugott, Bäcker	20	—	Bohatsiu Marie, Schulinpektorswitwe . . . . . 20—
Berger Albert Dr., Gymnasialpr.	200	—	Botschar Theodor, Buchdrucker 200—
Berger Marie geb. Keintzel d. Gattin	100	—	Bozak Johann in Szombattelke 6—
† Berger M. Fr., Kupferschmied	100	—	Böhm David, Bürgerschuldirektor in Bielitz . . . . . 20—
Bertleff Friedrich und Paulini Michael, Kaufleute	600	—	Böhm Michael, ev. Pfarrer in Kleinbistritz . . . . . 280—
Beßuan Paul, Baumeister	50	—	Böhm Petrus, Landmann in Deutsch-Budak . . . . . 10—
Bidner Michael, Ökonom und dessen Gattin Sophie Bidner geb. Miess	200	—	
Biedler Paul, einstiger Schüler des Gymnasiums, nunmehr			
Fürtrag	4738	02	Fürtrag 7144-02

Ausschnitt aus der Spenderliste
Quelle: Georg Fischer

Extras din lista donatorilor
Sursă: Georg Fischer

Insgesamt wurden 156.764,73 Kronen gespendet. Die großzügigsten Spender waren die beiden siebenbürgisch-sächsischen Banken in Bistritz, nämlich der Credit- und Vorschussverein sowie die Bistritzer Distrikts Sparkassa A.G., die 40.000 bzw. 42.000 Kronen spendeten. Die größte Summe, die von einer Privatperson gespendet wurde, kam von Kamilla Textoris, die 4.120,54 Kronen spendete. Eine Krone aus dem Jahr 1910 besaß ungefähr die Kaufkraft von zwanzig Euro heute.

Zwar kamen weit über 90% der Spenden von Siebenbürger Sachsen aus dem Nösnerland, es soll aber nicht unerwähnt bleiben, dass auch zahlreiche, in Bistritz ansässige Rumänen, Juden und Ungarn Geld gespendet haben, v.a. jene, die ihren sozialen Aufstieg dem deutschen Gymnasium verdanken.

Das Bistritzer Evangelische Obergymnasium war unter den fünf siebenbürgisch-sächsischen Gymnasien die Anstalt mit dem höchsten Anteil an nicht-deutschen, vor allem rumänischen Schülern. Zu den prominentesten Rumänen, die das Bistritzer deutsche Gymnasium besuchten, gehörten zwei rumänische Premierminister. Hierbei handelte es sich um Alexandru Vaida-Voevod (1872-1950), den ersten Ministerpräsidenten Großrumäniens (1919-1920), sowie um Miron Cristea (1868-1939), den Ministerpräsidenten des Zeitraums 1938-1939. Miron Cristea war auch gleichzeitig der erste Patriarch der autokephalen rumänisch-orthodoxen Kirche (1925-1939). Liviu Rebreanu (1885-1944), dessen Namen das Nationalkolleg auf der Fleischerallee heute trägt, war nie Schüler des Bistritzer Evangelischen Obergymnasiums.

Der größte Betrag kam allerdings vom Kultus- und Unterrichtsministerium in Budapest, das 192.000 Kronen für den Schulneubau zur Verfügung stellte, obwohl es sich um eine konfessionelle

ane. În fruntea donatorilor individuali se află Kamilla Textoris cu 4.120,54 de coroane. Este de amintit că o coroană din anul 1910 avea puterea de cumpărare a zece euro din zilele noastre.

Chiar dacă mult peste 90% din sumele colectate au provenit de la sașii din Nösnerland, trebuie menționat faptul că și numeroși localnici români, evrei și maghiari au donat bani, în special dintre aceia care își datorau ascensiunea socială Gimnaziului German din Bistrița.

Între cele cinci Gimnazii Superioare ale sașilor transilvăneni, cel din Bistrița a avut cel mai mare procentaj de elevi români. Doi prim-miniștri ai României au frecventat această școală: Alexandru Vaida-Voevod (1872-1950), primul premier al României Mari (1919-1920) și Miron Cristea (1868-1939), prim-minstru în perioada 1938-1939 și, totodată, cel dintâi Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române autocefale. Liviu Rebreanu (1885-1944) însă, al cărui nume îl poartă astăzi Colegiul Național de pe Bulevardul Republicii, nu a fost elev al Gimnaziului Superior Evanghelic C.A. din Bistrița.

Cea mai mare sumă, anume 192.000 de coroane, a fost disponibilizată pentru noua clădire de Ministerul Culturii și Învățământului din Budapesta. Generozitatea acestui for tutelar se explică probabil prin condiția preeminentă a Gimnaziului Evanghelic ca singură instituție de acest fel din Bistrița, reședința comitatului Bistrița-Năsăud.

Costul total al noii clădiri școlare a fost de 496.959,05 de coroane, sumă în care nu sunt incluse cheltuielile pentru conductele de apă și de canalizare, precum și pentru instalația electrică.

Ridicarea construcției

Noua clădire a fost construită după planurile arhitectului vienez Paul Brang. În

V. Zusammensetzung der Baukosten.

Die Kosten des Gebäudes und seiner Einrichtung waren bisher die nachfolgenden:

1. Erwerbung des <i>Baugrundes</i> , und zwar Kaufpreis der als Bauplatz angekauften vier Gärten vorne an der Fleischerallee samt Übertragsgebühren und sonstigen Kosten (22970 K 40 h) und Zinsenverlust des Gymnasialfondes für die aus demselben zur Begleichung der Kaufschillinge vorschussweise entnommenen Beträge vom Jahre 1892 bis zum Jahre 1911 (16465 K 10 h), zusammen	39435 K 50 h
2. Beschaffung der <i>Baupläne</i>	6787 » 78 »
3. <i>Arbeitskosten der Unternehmer Huss und Adleff</i>	343707 » 32 »
4. Herstellung der <i>Fussböden</i>	13253 » 62 »
5. Herstellung der <i>Dampfheizung</i> und Reparatur derselben	50386 » 21 »
6. <i>Anstreicherarbeiten</i>	1596 » 56 »
7. <i>Entwässerung, Erdanschüttung</i> und <i>Pflasterung</i>	2403 » 48 »
8. <i>Bauleitung</i> und <i>Kollauidierung</i>	4718 » — »
9. <i>Einrichtung</i>	24226 » 58 »
10. <i>Verschiedene uneingeteilte Ausgaben</i>	10445 » — »
Gesamtsumme	496959 K 05 h

Schlussbemerkung: In dieser Zusammenstellung wurde auf die Erwerbung des hinter dem Bauplatz gelegenen Teiles des Kürschnerdammgartens und des Schmiededammgartens vom Jahre 1904 und den Verkauf eines Teiles jenes Kürschnerdammgartens keine Rücksicht genommen. Wir fügen weiter hinzu, dass wir genötigt sind, schon heuer oder im nächsten Jahre *Wasserleitung, Kanalisation* und *elektrische Beleuchtung* in das Gebäude einzuführen, wodurch die Baukosten eine weitere Steigerung erfahren werden.

Liste der Baukosten
Quelle: Georg Fischer

Lista cu costurile de construcție
Sursă: Georg Fischer

Schule mit deutscher Unterrichtssprache handelte und nicht um eine ungarische Staatsschule. Vermutlich verdankte man diese bedeutende Summe der Tatsache, dass sich der Komitatssitz des Komitats Bistritz-Nassod in Bistritz befand, und dass das Ev. Obergymnasium das einzige Gymnasium der Stadt war. Insgesamt kostete das neue Schulgebäude 496.959,05 Kronen, wobei die Kosten für Wasserleitung, Kanalisation und elektrische Beleuchtung nicht in diese Summe mit einbezogen waren.

lista donatorilor se găsește și numele arhitectului cu 500 de coroane. Potrivit directorului școlii, Georg Fischer, edificiul a fost conceput în stilul "renascentist german moderat" cu un tract principal de 72 m și cu două aripi alipite perpendicular cu 4 nivele (subsol, parter și două etaje). Clădirea avea să dispună pe lângă sălile de clasă normale și de o aulă (la etajul unu), de o sală mare pentru cadrele didactice, o sală de muzică, o sală de desen, săli speciale (amfiteatre) pentru fizică și

Das neue Gebäude wurde nach Bauplänen des Wiener Architekten Paul Brang errichtet. In der Spenderliste findet man auch den Namen des Architekten, welcher fünfhundert Kronen für das Gebäude spendete.

Das neue Gymnasialgebäude sollte in „mäÙig deutscher Renaissance“, so Georg Fischer, gehalten werden, und aus einem 72 m langen Haupttrakt mit zwei sich rechtwinklig anschließenden Flügeln bestehen und insgesamt vier Geschosse aufweisen.

Im Gebäude sollten neben den gewöhnlichen Klassenräumen eine Aula (im 1. Stock), ein großes Lehrerzimmer, ein Musiksaal, ein Zeichensaal, spezielle Räume (Amphitheater) für den Physik- und Naturkundeunterricht, sowie drei Bibliotheksräume und ein Museumsraum untergebracht sein. Zudem gab es noch eine „Schuldienerwohnung“ im Untergeschoss.

Nachdem man am 1. April 2008 mit den Bauarbeiten begonnen hatte, fand die feierliche Grundsteinlegung am 21. Mai 1908 in Anwesenheit des Ev. Landesbischofs, Dr. Friedrich Teutsch, statt.

Die Bauarbeiten wurden von einer Kommission in Auftrag gegeben, die unter dem Vorsitz des Stadtpfarrers aus den Presbytern Georg Fischer, Gottfried von Lani, Heinrich Raupenstrauch, Gottfried Simbriger, Karl Zintz und dem Stadtgenieur Oskar Kelp bestand. Die Bauaufsicht unterstand dem Oberingenieur Adolf Klein. Den Auftrag für die Bauarbeiten erhielten die Baumeister und Zimmerleute Michael G. Adleff und Michael Huss.

Beim Bau kamen die neuesten Errungenschaften der damaligen Bautechnik zur Anwendung. Man verwendete Eisenbeton und deckte das Gebäude mit Eternit statt mit Dachziegeln. Die Fußböden wurden aus Terazzo, Asbetit und Doloment hergestellt. Zudem war das Gebäude mit einer modernen Zentral-

științele naturii, de trei săli de bibliotecă și de o sală de muzeu. La subsol se afla locuința pedelului.

După ce au fost demarate lucrările de construcție la 1 aprilie 2008, a avut loc punerea festivă a pietrei de temelie la 21 mai 1908 în prezența Episcopului Evangelic C.A., dr. Friedrich Teutsch.

O comisie compusă din presbiterii Georg Fischer, Gottfried von Lani, Heinrich Raupenstrauch, Gottfried Simbriger, Karl Zintz și inginerul orașului Oskar Kelp (sub președinția preotului paroh) a însărcinat firmele de specialitate cu construcția noului edificiu, aceștea din urmă fiind supravegheate de inginerul șef Adolf Klein. Pentru executarea lucrărilor au fost angajate firmele maiștrilor zidari, respectiv dulgheri Michael G. Adleff și Michael Huss.

Au fost utilizate cele mai noi tehnici și materiale de construcție din acel timp, precum betonul armat, iar pentru acoperiș Eternit în loc de țigle. Dușumelele au fost executate din Terazzo, Asbetit și Doloment. Clădirea a fost dotată cu centrală termică. Construcția fiind aproape terminată în februarie 1910, s-a început dotarea interiorului.

Noile bănci de clasă (sistem Zahn) au fost comandate la firma H. Uhlmann din Gera. Pentru a reduce costurile au fost comandate doar părțile din metal în Germania. Părțile din lemn au fost comandate la tâmplarul bistrițean Johann Lang, care a montat mai târziu băncile „în mod impecabil”. Pentru aulă a fost comandat un podium la firma Thék din Budapesta. Tot la Budapesta au fost comandate la firma Thonet 204 scaune pentru aulă și pentru sala de muzică. Deoarece partea plănuită la intrarea principală a fost considerată nesatisfăcătoare din punct de vedere reprezentativ, a fost comandată o poartă cu două aripi și două porțițe de intrare la maistrul lăcătuș Friedrich Lang din Bistrița. În septembrie 1910 clădirea era gata pentru dare în folosință.

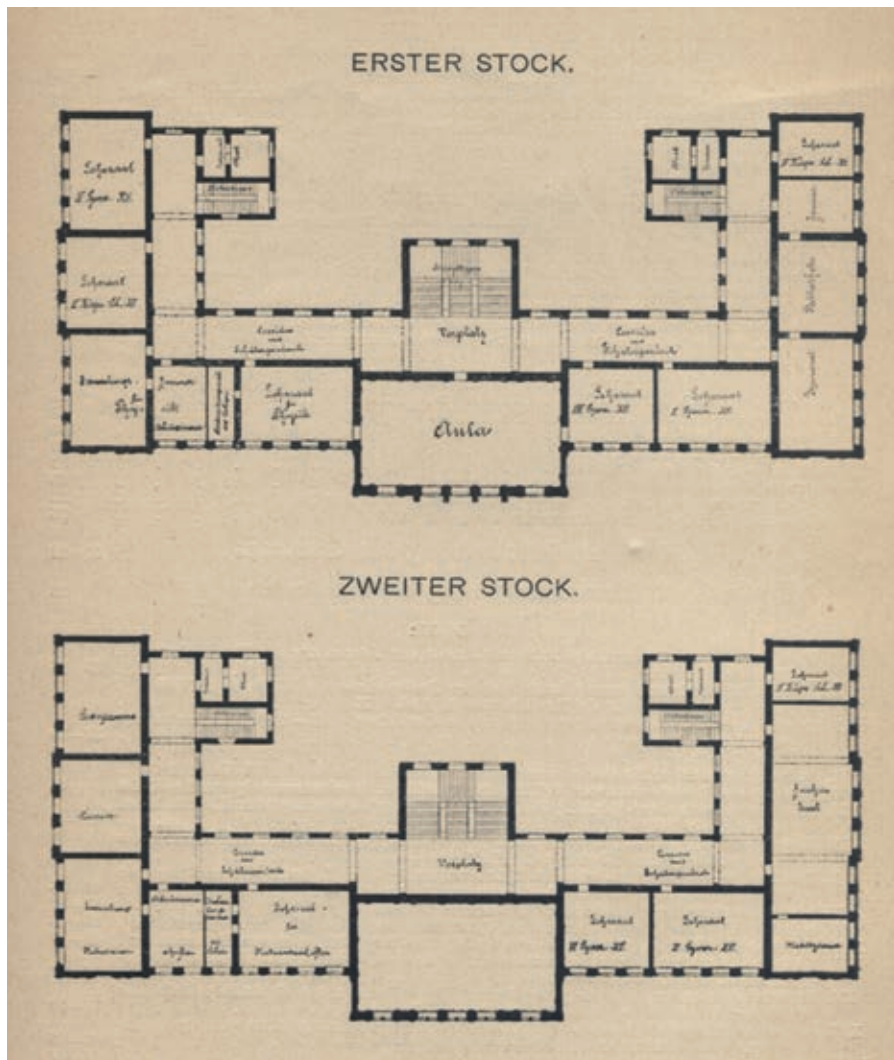
„Grundsteinlegung des Gymnasiums 1908“ / Punerea pietrei fundamentale a gimnaziului 1908 – Foto: Archiv

Bistritzer Gymnasium im Oktober 2009 – Hofansicht / Colegiul Național "Liviu Rebreanu" Bistrița – Vedere din curtea școlii în octombrie 2009 – Foto: Horst Göbbel

heizung ausgestattet. Bereits im Februar 1910 war das Gebäude fast fertiggestellt, so dass man mit der Inneneinrichtung beginnen konnte.

Edificiul nou construit avea să fie (și mai este până astăzi) una din cele mai impunătoare clădiri gimnaziale din Ardeal. O realizare culturală uriașă a tuturor

Grundrisse des neuen Gymnasialgebäudes: erster und zweiter Stock
Quelle: Georg Fischer

Planul noii clădiri:
etajul unu și doi
Sursă: Georg Fischer

Die neuen Schulbänke (System Zahn) wurden bei der Firma H. Uhlmann in Gera bestellt. Um die Kosten zu senken, wurden nur die Metallteile in Deutschland geordert. Die Holzteile wurden beim Bistritzer Tischlermeister Johann Lang in Auftrag gegeben und die Schulbänke von diesem in „tadelloser Art“ montiert. Für die Aula wurde ein Podium aus Eichenholz bei Firma Thék in Budapest bestellt. Ebenfalls in Budapest wurden 204 Sessel bei der Firma Thonet für die Aula und den Musiksaal bestellt. Da man mit dem ursprünglich geplanten Tor vor dem Haupteingang nicht zufrieden war, wurde beim Bistritzer Schlossermeister Friedrich Lang ein zweiflügeliges Gittertor mit zwei Seitentüren in Auftrag gegeben. Im September 1910 war das Gebäude bezugsfertig. Entstanden war ein Gebäude, das zu den imposantesten Gymnasialgebäuden Siebenbürgens gehörte und noch immer gehört. Eine gewaltige kulturelle Leistung aller Siebenbürger Sachsen aus dem Nös-

saßilor din Nösnerland – un monument grandios, care amintește covârșitoarea însemnătate acordată de înaintașii noștri educației școlare, promovată sub oblăduirea Bisericii Evanghelice C.A. din Transilvania.

Din păcate, această realizare demnă de admirație le-a rămas aproape necunoscută chiar și conaționalilor noștri sași din sudul Ardealului. Cine vizitează la Sibiu expoziția „Istoria Bisericii Evanghelice C.A. pe teritoriul României de astăzi, de la imigrarea sașilor transilvăneni până azi” din „Casa Friedrich Teutsch” va căuta în zadar o fotografie a Gimnaziului Evanghelic C.A. din Bistrița. Chiar dacă există o secție consacrată învățământului săsesc, în care sunt expuse fotografiile unor gimnazii evanghelice, fotografia celei mai frumoase clădiri de acest tip din Transilvania, gimnaziul bistrițean, nu se găsește printre ele.

Das neue Gymnasialgebäude um 1910
Foto: Sammlung Günter Klein

Fațada noii clădiri gimnaziale pe la 1910
Foto: colecția Günter Klein

nerland und ein Zeichen dafür, welch hohen Stellenwert die Schulbildung bei unseren Vorfahren und der Evangelischen Kirche A.B. in Siebenbürgen besaß. Höchst bedauerlich ist nur, dass diese bewundernswerte Leistung selbst unseren siebenbürgisch-sächsischen Landsleuten aus Südsiebenbürgen fast völlig unbekannt geblieben ist. Wer die Ausstellung „Geschichte der Evangelischen Kirche A.B. auf dem Territorium des heutigen Rumänien von der Einwanderung der Sachsen bis heutigen Tage“ im „Friedrich-Teutsch-Haus“ in Hermannstadt besucht, wird vergeblich nach einem Foto des Bistritzer Gymnasiums suchen. Zwar gibt es eine Abteilung über das siebenbürgisch-sächsische Schulwesen, in der auch Bilder der Evangelischen Obergymnasien A.B. zu sehen sind; das Foto des schönsten aller siebenbürgischen Schulgebäude, nämlich das des Bistritzer Evangelischen Obergymnasiums A.B., fehlt in dieser Abteilung.

Evangelische Kirche und Gymnasium (rechts oben) mit Sportplatz im Juli 2010 / Biserica evanghelică și Colegiul Național "Liviu Rebreanu" Bistrița în iulie 2010 - Foto: Michael Weihrauch

*Fassade des neuen Gymnasialgebäudes um 1910
Foto: Sammlung Günter Klein*

*Fațada noii clădiri gimnaziale pe la 1910
Foto: colecția Günter Klein*

Ausblick in die Zukunft

Im Jahr 2010 präsentiert sich das Gymnasialgebäude leider in einem schlechten Zustand, da in den letzten Jahrzehnten nur die dringend notwendigen Reparaturarbeiten durchgeführt wurden. Um einem weiteren Verfall der baulichen Substanz Einhalt zu gebieten, ist eine sofortige Generalrestaurierung unerlässlich. Die Frage ist nur, wer die dafür nicht unerheblichen Finanzmittel aufbringen soll?

Die große Weltwirtschaftskrise hat nämlich auch Rumänien mit voller Wucht getroffen, und es ist höchst unwahrscheinlich, dass die Restaurierung des Gebäudes auf der Fleischerallee für die Bukarester Regierung in nächster Zeit von primärer Bedeutung ist, obwohl dieses Gebäude unter Denkmalschutz steht. Was die Zukunft des Gebäudes betrifft, bleibt zu hoffen, dass man trotz allem bald mit den Restaurierungsarbeiten beginnt, denn unser altehrwürdiges Gymnasialgebäude befindet sich im Jahr seines Jubiläums leider in einem beklagenswerten Zustand.

Perspectivă

Din păcate, clădirea gimnazială se prezintă în anul 2010 într-o stare de degradare avansată, deoarece în ultimele decenii nu s-au efectuat decât lucrări de reparație superficiale, de strictă necesitate. Pentru a opri deteriorarea substanței arhitecturale a clădirii este neapărat nevoie de o restaurare totală în cel mai scurt timp. Întrebarea de neocolit este însă: De unde pot fi procurate sumele (considerabile!) indispensabile pentru o astfel de renovare?

Întrucât marea criză economică mondială a lovit între timp în plin și România, nu este probabil ca restaurarea clădirii de pe Bulevardul Republicii să se afle printre prioritățile guvernului de la București, chiar dacă este vorba de un monument istoric, de importanță națională. În ceea ce privește viitorul clădirii, rămâne speranța că, în pofida vremurilor grele prin care trecem, se va începe în curând restaurarea clădirii, deoarece clădirea gimnazială se află în anul jubileului într-o stare deplorabilă.

Das Gymnasialgebäude 2005
Foto: Günter Klein

Clădirea gimnazială în anul 2005
Foto: Günter Klein

Vasile Duda:

Colegiul Național „Liviu Rebreanu” Bistrița (1945-2010)

*Moto: Sapere aude –
îndrăznește să știi.*

Colegiul Național „Liviu Rebreanu” din Bistrița este una din unitățile reprezentative ale învățământului actual din România. Această școală s-a dezvoltat pe tradiția învățământului german din Transilvania și păstrează, prin clasele cu predare în limba germană, ca limbă maternă, o legătură directă cu tradiția învățământului din Europa Centrală. Cum este perceput acest trecut în formarea personalității tinerilor elevi de azi este greu de evaluat, dar toți absolvenții sau dascălii acestei școli în momentul reflexiei asupra activității școlare se raportează fie și doar emoțional la acest trecut de prestigiu al școlii.

Vasile Duda:

Das Nationalkolleg „Liviu Rebreanu” Bistritz (1945-2010)

*Sapere aude –
Wage, zu wissen.*

Das Nationalkolleg „Liviu Rebreanu” ist heute eine der angesehensten Lehranstalten Rumäniens. Diese Schule entwickelte sich aus der Tradition des deutschen Schulwesens in Siebenbürgen und schafft durch seinen Klassenzug, in dem mit Deutsch als Muttersprache unterrichtet wird, eine Verbindung zur Tradition des mitteleuropäischen Schulunterrichts.

Inwieweit diese Vergangenheit heute die Entwicklung der Schülerpersönlichkeiten beeinflusst, lässt sich schwer feststellen. Man kann jedoch davon ausgehen, dass sich sowohl die Absolventen als auch die Lehrer dieser Schule zu-

Bistritzer Gymnasium um 1970 / Liceul „Liviu Rebreanu” pe la 1970 – Foto: Helmut Hoos

Transformarea vechiului Gimnaziu Evanghelic C.A. din Bistrița, dintr-o școală specific germană, într-o școală cu o preponderență românească s-a derulat pe fondul unei adevărate catastrofe demografice și anume evacuarea populației germane din zona Bistriței în septembrie 1944. La ordinul autorităților militare germane peste 90% din populația germană din nordul Transilvaniei a părăsit atunci vatra strămoșească. După mai 1945, doar un sfert din cei care s-au refugiat în vest s-au reîntors în Transilvania și în fapt nici unul din profesorii Gimnaziului Evanghelic C.A. nu s-au întors la Bistrița. După 1945, în clădirea Gimnaziului German și-a început activitatea o școală cu predare în limba română. Imobilul a fost "naționalizat" după 1948 trecând din proprietatea Bisericii Evanghelice în proprietatea statului român. Învățământul cu predare în limba germană derulat în paralel cu predarea principală în limba română a fost acceptat doar la începutul anilor 1950 după o întrerupere de aproape o decadă. În această situație se poate discuta doar despre o continuitate sentimentală de la vechiul Gimnaziu Evanghelic C.A. la secția germană a Liceului, respectiv Colegiului Național "Liviu Rebreanu", fără să identificăm continuități ale procesului didactic în sine.

Învățământul în limba română din această zonă s-a dezvoltat în directă legătură cu înființarea graniței militare austriece în Transilvania și Banat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea după alungarea otomanilor din sud-estul Europei.

În Transilvania au fost fondate atunci două regimente de infanterie de graniță formate din grăniceri români și anume Regimentul 1 Grăniceresc cu sediul regimentului la Orlat, respectiv Regimentul 2 Grăniceresc cu sediul regimentului la Năsăud. Acesta din urmă a existat în perioada 1762-1850, și a avut o importanță

mindest emotional mit der prestigereichen Vergangenheit dieser Lehranstalt verbunden fühlen.

Die Umwandlung des evangelischen Obergymnasiums aus einer spezifisch deutschen Schule in eine überwiegend rumänische Schule war die Folge einer wahren demographischen Katastrophe, die im September 1944 ihren Lauf nahm. Auf Befehl der deutschen Militärführung verließen damals 90% der Deutschen Nordsiebenbürgens ihre jahrhundertealte Heimat. Von den Evakuierten kehrte lediglich etwa ein Viertel nach dem Kriegsende im Mai 1945 nach Siebenbürgen zurück. Darunter befand sich kein einziger Lehrer, der vor dem Krieg am Evangelischen Gymnasium A.B. in Bistritz unterrichtet hatte. Im Gymnasialgebäude hatte 1945 eine rumänische Schule ihre Tätigkeit aufgenommen, das Gebäude wurde 1948 vom kommunistischen Regime enteignet und ging in Staatsbesitz über.

Der deutschsprachige Unterricht, der in einem eigenen Klassenzug parallel zum rumänischsprachigen Unterricht stattfand, wurde in alten Gymnasialgebäude erst zu Beginn der fünfziger Jahre nach einer fast zehnjährigen Unterbrechung wieder aufgenommen.

Das rumänische Unterrichtswesen in Nordsiebenbürgen steht in direktem Zusammenhang mit der Einrichtung der österreichischen Militärgrenze in Siebenbürgen in der zweiten Hälfte des XVIII. Jahrhunderts nach der Vertreibung der Osmanen aus Südosteuropa.

In Siebenbürgen wurden damals zwei Grenzinfanterie-Regimenter gegründet, deren Soldaten Rumänen waren und zwar das 1. Grenzinfanterie-Regiment mit dem Regimentsstab in Ortenberg (Orlat) bzw. das 2. Grenzinfanterie-Regiment mit dem Regimentsstab in Nasod (Năsăud). Letzteres bestand im Zeitraum 1762-1850 und war von besonderer Bedeutung für das Unterrichtswesen

deosebită pentru învățământul românesc din zona Năsăudului și din întreaga Transilvanie.

La ordinul autorităților imperiale de la Viena, au fost fondate în anul 1764 la sediul regimentelor grănicerești și în fiecare batalion câte o școală cu predare în limba română. Școlile românești au fost înființate datorită convingerilor conducerii militare austriece conform căreia numai un soldat liber (grănicerii fuseseră eliberați din iobăgie) și școlit poate să fie și un soldat bun, motivat și capabil să înțeleagă tehnica militară modernă. Dezvoltarea acestui sistem de învățământ din imperiu se datorează și principiilor absolutismului luminat care domina rațiunile de stat din acea epocă.

Între 1778-1838 învățământul cu predare în limba română s-a extins în toate cele 44 de comune din zona Regimentului 2 Grăniceresc. În anul 1826 s-a înființat la Năsăud și o Școală de Fete în cadrul căreia s-a urmărit în special atragerea fiicelor de grăniceri. Pe lângă aceste școli pentru elevii "civili" a fost deschis la 1784 un "Institut de Educație Militară"¹ (Militär-Erziehungshaus), iar în anul 1867, în perioada guvernării regimului liberal austriac (1860-1867), s-a înființat Gimnaziului Superior Fundațional Greco-Catolic de la Năsăud (1863)² care a susținut formarea și dezvoltarea intelectualității românești de pe Valea Someșului în timpul monarhiei dualiste, până în 1918. Această structură școlară a învățământului românesc s-a dezvoltat pe baza fondurilor oferite din 1861 de Regimentul 2 Românesc de Graniță. Veniturile acestor fonduri erau împărțite în: Fondul central școlar din care se întreține Gimnaziul și celelalte școli erariale și Fondurile de stipendii din veniturile căruia au fost acordate mai bine de un deceniu peste 500 de burse la diferite școli din Transilvania și din imperiu³.

În această situație putem discuta despre posibili elevi români în școlile germane

în rumänischer Sprache nicht nur in der Nassoder Gegend, sondern in ganz Siebenbürgen.

Auf Befehl der kaiserlichen Behörden in Wien, wurde 1764 am Sitz eines jeden Regimentsstabs bzw. jeden Bataillons eine Schule mit rumänischer Unterrichtssprache gegründet. Die Gründung dieser rumänischen Schulen, erfolgte aus der Überzeugung der österreichischen Militärführung, dass nur ein freier Soldat (man hatte die Grenzer aus der Leibeigenschaft befreit), der gleichzeitig eine gewisse Bildung genoss, einen guten und motivierten Soldaten abgab, der in der Lage war, die moderne Militärtechnik zu begreifen.

Der Aufbau dieses Erziehungssystems hatte jedoch nicht nur militärische Gründe, er war auch eine Folge des aufgeklärten Absolutismus, der in jener Zeit die Staatsräson beherrschte. Im Zeitraum 1778-1838 wurde das rumänische Schulwesen auf alle 44 Gemeinden des 2. Grenzregiments erweitert. 1826 wurde in Nassod eine Mädchenschule gegründet, die vor allem für die Töchter der Grenzer gedacht war.

Neben diesen „zivilen“ Schulen wurde 1784 ein „Militär-Erziehungshaus“ eröffnet¹. 1867 wurde in der Zeit des österreichischen Liberalismus (1860-1867) das Griechisch-Katholische Obergymnasium in Nassod gegründet², welches für die Entstehung einer rumänischen Intellektuellenschicht im Someschtal während der k.u.k. Monarchie bis zum Jahr 1918 von außerordentlicher Bedeutung war.

Das rumänische Schulwesen dieser Zeit wurde mit Finanzmitteln des ehemaligen 2. Grenzregiments gefördert. Dazu gehörten der zentrale Schulfonds, mit dessen Hilfe das Obergymnasium sowie die Schulen der ehemaligen Grenzgemeinden finanziert wurden. Zudem gab es einen Stipendienfonds, mit Hilfe dessen innerhalb eines Jahrzehnts über 500

Nassod 1905 – Griechisch-katholisches Obergymnasium – Năsăud 1905 / Gimnaziul superior fundational greco-catolic – Foto: Sammlung: Günter Klein

din zonă și în mod special din Bistrița mai ales de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, dar caracterul german al Gimnaziului Evanghelic C.A. din Bistrița se păstrează indiscutabil.

Prima școală cu predare în limba română funcționa în Bistrița la începutul secolului XX pe actuala stradă Crinilor⁴ și oferea o predare simultană a claselor I-IV. Situația materială precară a instituției nu oferă un învățământ de înaltă calitate, ceea ce explică preferința românilor înstăriți pentru formarea cu precădere în învățământul german sau maghiar. Pe de altă parte la sfârșitul secolului al XIX-lea, în contextul constituirii Imperiului austro-ungar relația dintre românii și sașii transilvăneni se îmbunătățește substanțial sub presiunea de maghiarizare a autorităților de la Budapesta.

În același timp, Gimnaziul Evanghelic C.A. era unicul gimnaziu din Bistrița

Stipendien für den Schulbesuch in Siebenbürgen und der gesamtem Donaumonarchie vergeben wurden³.

Neben den rumänischen Schülern aus Nordsiebenbürgen, die rumänische Schulen besuchten, müssen auch die zahlreichen rumänischen Schüler erwähnt werden, die gegen Ende des XIX. bzw. Anfang des XX. Jahrhunderts deutsche Schulen besuchten, vor allem das Evangelische Obergymnasium A.B. in Bistritz, was jedoch nichts am rein deutschen Charakter dieser Schule änderte. Die erste Schule in Bistritz, in der auf Rumänisch unterrichtet wurde, funktionierte zu Beginn des XX. Jahrhunderts in der Trudenweihergasse (der heutigen Crinilor Straße), wobei in den Klassen eins bis vier Simultanunterricht erteilt wurde⁴. Die prekäre materielle Lage ermöglichte jedoch nur einen Unterricht minderer Qualität, so dass es die wohlhabenden Rumänen vorzogen, ihre Kin-

până în anul 1923. La toate acestea se adaugă și prestigiul pe care școala germană îl avea în zonă pentru toate etniile. Astfel, prezența într-o școală germană oferea garanția unei bune formări a absolvenților. Acest statut deosebit al școlii germane din Transilvania s-a datorat formării foarte bune a corpului profesoral, dar și datorită seriozității cu care era privită și apreciată școala în rândul sașilor din Transilvania. Modificarea componenței etnice în zona Bistriței așa cum începuse la sfârșitul secolului al XIX-lea nu a avut nici o influență asupra caracterului german al Gimnaziului Evanghelic C.A. până în anul 1944. Dimpotrivă, dacă numărul românilor în orașul Bistrita crește substanțial după 1918, românii devenind majoritari, numărul elevilor români ai Gimnaziului German scade considerabil după 1923, când își începe activitatea Liceul "Alexandru Odobescu", primul liceu românesc din Bistrița.

Având o alternativă, elevii români au ales cu precădere liceul în care se preda în limba lor maternă și în plus erau scutiți de taxe școlare. La Liceul Evanghelic doar elevii lutherani erau scutiți de taxe. În perioada interbelică numărul elevilor români era infim comparativ cu numărul elevilor români înainte de 1918.

Dictatul de la Viena din 1940 prin care Hitler și Mussolini impun României cedarea Ardealului de Nord spre Ungaria, nu a schimbat la început caracterul pedagogic al Gimnaziului Evanghelic C.A. din Bistrița. Această situație s-a datorat în special faptului că spre deosebire de România, unde organizația nazistă a Grupului Etnic German a forțat în anul 1942 Biserica Evanghelică C.A. să-i cedeze întregul sistem educațional german pentru a-l ideologiza, în nordul Ardealului, sub ocupație maghiară, școlile germane au rămas în continuare sub tutela Bisericii Evanghelice. O ideologizare

der auf deutsche oder ungarische Schulen zu schicken.

Die repressive Politik der Budapester Behörden gegenüber den nationalen Minderheiten führte gegen Ende des XIX. Jahrhunderts zu einer Annäherung zwischen Rumänen und Siebenbürger Sachsen, so dass ein Schulbesuch des Evangelischen Gymnasiums in Bistritz durch rumänische Schüler auch eine Folge dieser Solidarisierung war. Dazu kommt noch der hohe Stellenwert, den das einzige Gymnasium der Stadt für alle Nationalitäten besaß.

Die Änderung der ethnischen Konstellation der Stadt, die bereits Ende des XIX. Jahrhunderts begann, änderte nichts am rein deutschen Charakter des Evangelischen Gymnasiums A.B. Während der Anteil der Rumänen an der Stadtbevölkerung nach 1918 immer mehr wuchs, bis die Rumänen die Mehrheit der Bevölkerung stellten, nahm die Zahl der rumänischen Schüler am deutschen Gymnasium beträchtlich ab. Grund dafür war das 1923 neu gegründete rumänische Lyzeum „Alexandru Odobescu“, das erste rumänische Gymnasium der Stadt. Diese Schule war für die rumänischen Schüler von zweierlei Vorteil; zum einen wurden sie in ihrer Muttersprache unterrichtet, zum anderen mussten sie kein Schulgeld entrichten, da es sich um eine Staatsschule handelte.

Der zweite Wiener Schiedsspruch von 1940, mit dessen Hilfe Hitler und Mussolini Rumänien nötigen, Nordsiebenbürgen an Ungarn abzutreten, änderte zunächst nichts am pädagogischen Charakter des Evangelischen Gymnasiums A.B.. Dies war der Tatsache zu verdanken, dass das deutschsprachige Schulwesen Nordsiebenbürgens weiterhin unter der Obhut der Evangelischen Kirche verblieb, im Gegensatz zu Rumänien, wo die nationalsozialistische Deutsche Volkgruppe die Evangelische Kirche 1942 zwang, ihr das gesamte deutsche Erziehungswesen

a învățământului a avut loc fără îndoială și în nordul Ardealului, ea nu a avut însă amploarea ideologizării politice de tip nazist introdusă în școli de Grupul Etnic German în România.

În acest context, populația germană din Transilvania începe să fie dominată tot mai mult de o atitudine pro-nazistă după anii 30 și tot mai mult după 1940. Idealul naționalist, etnic este promovat peste interesele locale sau drepturile individuale. Fiecare german, din afara granițelor Germaniei, trebuia să-și subordoneze drepturile individuale intereselor naționaliste susținute prin rațiuni superioare de stat. În zadar voci precum cea a lui Gustav Zikeli combat teoriile naziste și susțin că un bun sas poate să fie un bun german chiar dacă nu aderă la doctrina nazistă. Subordonată statului „școala devine principalul mijloc de propagandă pro-nazistă, iar profesorii sau elevii din familiile care se opun nazismului sunt excluși din școală.

sen zu übertragen, um es in den Dienst der Naziideologie zu stellen. Zwar blieb eine Ideologisierung des deutschen Unterrichtswesens auch in Nordsiebenbürgen nicht aus, sie war jedoch bei weitem nicht so radikal wie in Südsiebenbürgen. Dies bedeutet jedoch nicht, dass die Naziideologie nicht auch in Nordsiebenbürgen seit der Mitte der dreißiger Jahre immer mehr Fuß fasste. Das nationalistic Ideal wurde dabei über individuelle und lokale Interessen gestellt. Auch die Deutschen außerhalb der Grenzen Deutschlands mussten ihre Interessen der nationalsozialistischen Volksgemeinschaft bzw. der nationalistischen Staatsräson unterordnen.

Stimmen, wie des Sozialdemokraten Gustav Zikeli, der die Naziideologie von Anfang bekämpfte und behauptete, man könne auch ein guter Siebenbürger Sachse und Deutscher sein, ohne sich den Nazis anzuschließen, verhallten ungehört.

Bistritzer Gymnasium 2009 / Colegiul Național "Liviu Rebreanu" Bistrița 2009 – Foto: Michael Weihrauch

În 1942 acordul dintre Ungaria și Germania permitea etnicilor germani din Ungaria să se înroleze voluntar în armata germană în cadrul trupelor Waffen-SS. Presiunea exercitată asupra sașilor bistrițeni este evidentă în momentul în care copiii celor care refuzau să se înroleze în trupele germane le era interzisă școlarizarea. Doar cine știe ce importanță aveau școlile pentru sașii transilvăneni poate să evalueze impactul acestei măsuri. Aceste măsuri totalitare au distrus prestigiul consolidat de secole al școlii germane în Transilvania și au demoralizat generațiile deceniilor respective facilitând inserarea comunismului după finalizarea războiului. În timpul ocupației horthyste, relațiile etnice sunt tensionate în zonă, deoarece fiecare etnie era suspectată de fidelitate față de statul național. În mai 1944, autoritățile maghiare concomitent cu deportările evreilor în lagărele de exterminare naziste, determină și ridicarea pentru muncă forțată a românilor pentru a fi duși în lagăre de muncă din Germania și Ungaria sau la munci defensive în spatele frontului. În acest context conflictele și suspiciunile etnice și sociale se acutizează, iar solidaritățile locale se dezintegrează.

Aceste efecte negative ale războiului se reflectă și la nivelul învățământului prin lipsă de personal și activități fără finalitate școlară în care sunt utilizați tinerii. Elevii români și maghiari din județul Bistrița-Năsăud, supravegheați de unități maghiare și controlate de organe SS din zonă, erau puși să muncească la construcții militare din șesul Orheiului. Evoluția situației militare de pe frontul de est și ieșirea României la 23 august 1944 din alianța cu Germania a determinat la începutul lunii septembrie 1944 aplicarea rapidă a unui plan de evacuare a populației de origine germană din zona Bistriței. Școala și desfășurarea programului școlar nu mai are importanță în

Die Schule, die immer mehr der Staatsräson untergeordnet wurde, entwickelte sich allmählich zu einem wirksamen Instrument der Nazipropaganda und die Lehrer und Schüler, die sich dem widersetzen, werden aus dem Schulsystem ausgeschlossen.

1942 unterzeichneten Deutschland und Ungarn ein Abkommen, das den Deutschen aus Ungarn (und somit Nordsiebenbürgen) gestattete, sich „freiwillig“ zur Waffen-SS zu melden. Der Druck der dabei auf die Nordsiebenbürger Sachsen ausgeübt wurde, war enorm, denn die Kinder jener, die sich weigerten, wurden aus den deutschen Schulen ausgeschlossen. Nur wer weiß, welche kapitale Bedeutung die deutschen Schulen für die Siebenbürger Sachsen hatten, kann die Tragweite dieser Maßnahme ermessen⁵.

Diese totalitären Maßnahmen haben das jahrhundertealte Prestige der deutschen Schulen in Siebenbürgen zerstört und die Schulgenerationen jener Jahre derart demoralisiert, dass die Kommunisten nach dem Kriegsende 1945 leichter an die Macht gelangen konnten.

Während der ungarischen Besatzungszeit kam es zu immer mehr Spannungen zwischen den einzelnen Volksgruppen, da man sich gegenseitig der Loyalität zum Mutterland verdächtigte.

Im Mai 1944 haben die ungarischen Behörden neben der Deportation der ungarischen Juden in die deutschen Vernichtungslager auch die Aushebung von Rumänen verfügt, die nach Deutschland und Ungarn deportiert wurden bzw. hinter der Front Zwangsarbeit leisten mussten⁶. In diesem Zusammenhang wurden die ethnischen und sozialen Konflikte immer akuter, wobei das lokale Zusammengehörigkeitsgefühl immer mehr zerfiel.

Negative Auswirkungen des Krieges wurden auch im Schulwesen sichtbar. Es herrschte Personalmangel, die Schü-

Bistritzer Gymnasium Juli 2010 / Colegiul Național "Liviu Rebreanu" Bistrița iulie 2010 – Luftbild / Fotografie aeriană; Michael Wehrauch

contextul supraviețuirii războiului. Județul Bistrița-Năsăud a rămas într-o situație deplorabilă, iar timp de o săptămână în teritoriul eliberat în 12-14 octombrie 1944 nu a ființat nici o formă de putere administrativă, judecătorească sau politică. Până în 21 octombrie 1944, Bistrița-Năsăud a fost considerată zonă de operațiuni militare organizate de frontul sovietic. În această perioadă școlile secundare sunt închise, iar lipsa profesorilor exclude desfășurarea activităților școlare în județ.

Zona Bistriței se organizează treptat sub îndrumările comandamentului sovietic, care consideră prioritară refacerea comunicațiilor, a inventarierii capacității economice și de subordonare a instituțiilor care încep să funcționeze după 13 decembrie 1944 odată cu instalarea noului Consiliul Județean numit de primul prefect Ștefan I. Pop. Autoritățile sovietice, sub pretextul colaborării cu

ler hatten keine Perspektive und wurden zu schulfremden Aktivitäten herangezogen. Rumänische und ungarische Schüler aus dem Kreis Bistritz-Nassod mussten unter der Aufsicht ungarischer Einheiten, die ihrerseits SS-Einheiten unterstanden, am Bau von Befestigungsanlagen auf der Burghaller Hochebene mitwirken.

Die militärische Lage an der Ostfront sowie der Frontenwechsel Rumäniens vom 23. August 1944 führten im September 1944 zu einer raschen Evakuierung der deutschen Bevölkerung Nord-siebenbürgens.

Als es nur noch ums nackte Überleben ging, waren schulische Aktivitäten völlig bedeutungslos.

Der Kreis Bistritz-Nassod befand sich nun in einer äußerst prekären Situation, denn auf dem Gebiet, das im Zeitraum 12.-14. Oktober von der sowjetischen Armee befreit wurde, gab es eine Woche

*Bistritzer Gymnasium Juli 2010 / Colegiul Național "Liviu Rebreanu" Bistrița iulie 2010 –
Luftbild / Fotografie aeriană: Michael Wehrauch*

regimul nazist în ianuarie 1945, trec la deportarea sistematică a populației de etnie germană în lagărele de muncă forțată sovietice. Această situație gravă a populației aflată la limita supraviețuirii a determinat pierderea coerenței școlare, astfel încât reorganizarea controlată de statul comunist român devenea ușor de justificat. Populația românească, care revine în nordul Ardealului după retragerile din 1940, nu are motive de simpatie față de etniile germană și maghiară care sunt asociate, fie și formal, cu ororile regimurilor hitlerist și horthyst.

În 1945 autoritățile române trebuie să reorganizeze învățământul din județ, să reînființeze Liceul românesc "Alexandru Odobescu" desființat de autoritățile maghiare după 1940 și să refacă practic învățământul cu predare în limba română. Astfel, în clădirea Gimnaziului Evanghelic C.A. din Bistrița funcționează între 1945 - 1948 Liceul

lang keinerlei Verwaltung. Bis zum 21. Oktober 1944 wurde der Kreis Bistritz-Nassod von der Roten Armee als militärisches Operationsgebiet betrachtet⁹.

Die Mittelschulen blieben geschlossen, und der Lehrermangel bewirkte das Ausfallen jeglicher Schulaktivitäten.

Der Wiederaufbau begann in der Bistritzer Gegend unter sowjetischer Aufsicht. Die sowjetischen Militärbehörden war vor allem an der Wiederherstellung der Infrastruktur sowie dem Erfassen sämtlicher Wirtschaftsdaten interessiert und bestrebt, die rumänische Verwaltung, die seit der Amtseinführung des neuen Präfekten, Ștefan I. Pop, am 13. Dezember 1944 ihre Arbeit wieder aufgenommen hatten, unter sowjetische Kontrolle zu bringen.

Unter dem Vorwand, die Deutschen hätten mit den Nazis kollaboriert, gingen die sowjetischen Behörden im Januar 1945 zur systematischen Deportation

“Alexandru Odobescu” și Gimnaziul de fete care din 1946 se transformă în Liceul teoretic de fete Bistrița.

După instaurarea comunismului în România se impune o reformă a învățământului, care modifică raporturile strânse dintre comunitatea locală și școală. Statul intervine brutal în selecția noilor cadre didactice și chiar a elevilor care puteau să beneficieze de pregătire școlară, de burse școlare etc. Regimul comunist începe un proces de epurare socială, prin eliminarea opozanților din sistemul de învățământ.

În 1948-1949 în localul Gimnaziului Evanghelic C.A. din Bistrița, se organizează Școala medie mixta nr.1 Bistrița, care reunea Liceul mixt Alexandru Odobescu cu Liceul teoretic de fete Bistrița. Tot în acest local, funcționau comasat și Școala medie tehnică horticolă și Școala medie tehnică de comerț.

Reformele din statul român comunist de după 1965 se răsfrâng și în organizarea școlară, unde se organizează noi structuri. Astfel, în actualul spațiu al Gimnaziului Evanghelic C.A., se organizează Liceul real – uman nr.1 Bistrița care funcționează în acest statut până în 1971. După 1968 în România comunistă se susțin tot mai mult valorile naționale, care se conturează ca o posibilă formă de rezistență față de comunismul sovietic. În acest context, personalitățile culturii române sunt promovate și susținute în cadrul național – comunismului, iar discursul ideologic este dublat de discursul naționalist. Cu această ocazie, instituții culturale sau de învățământ pot să primească numele unor personalități locale. La Bistrița s-a profitat de această oportunitate și la propunerea profesorului de limba română Leonida Dănilă se fac propuneri pentru a se adopta numele de Liviu Rebreanu.

În 1971 prin Decretul Consiliului de Stat nr.83 se adoptă denumirea de Liceul de matematică-fizică “Liviu Rebreanu

tion der deutschen Bevölkerung in sowjetische Arbeitslager über.

Sich am Rande der Existenz bewegend, war die deutsche Bevölkerung nun nicht mehr in der Lage, einen völligen Zusammenbruch ihres Schulsystems zu verhindern.

Dies erleichterte später dem kommunistischen Regime, die radikale Umwandlung des Erziehungssystems mit diesem Zusammenbruch zu begründen.

Die nach ihrer Flucht im Jahre 1940 nach Nordsiebenbürgen zurückgekehrten Rumänen, hegten keinerlei Sympathie für Deutsche und Ungarn aus der Gegend, sondern machten sie für die Verbrechen des Nazi- bzw. Horthyregimes verantwortlich.

1945 mussten die rumänischen Behörden das Schulsystem völlig neu reorganisieren. Das rumänische Lyzeum „Alexandru Odobescu“, das die ungarischen Behörden 1940 geschlossen hatten, wurde wieder eröffnet und der Unterricht in rumänischer Sprache von Grund auf wieder aufgebaut. Im Gebäude des Evangelischen Gymnasiums waren das Lyzeum „Alexandru Odobescu“ und das Mädchengymnasium untergebracht. Aus letzterem entstand 1946 das theoretische Mädchenlyzeum Bistritz.

Der Einführung des kommunistischen Systems Rumänien folgte eine Schulreform, die das enge Verhältnis zwischen Schule und örtlicher Gesellschaft grundlegend veränderte. Der Staat griff auf brutale Art und Weise bei der Auswahl der neuen Lehrkräfte und Schüler ein, sowie bei der Vergabe von Stipendien und der Durchführung von Fortbildungsmaßnahmen. Zudem führte man eine soziale Säuberung des Lehrkörpers durch, indem man alle tatsächlichen und potentiellen Gegner aus dem Schulsystem ausschloss.

1948/49 beherbergt das Gebäude des Evangelischen Obergymnasiums die sogenannte gemischte Mittelschule Nr.1,

nu”. Adoptarea unui nume de personalitate culturală locală pentru o instituție de învățământ din România de după 1948 era înțeleasă între intelectualii vremii ca o izbândă culturală în fața ideologiei comuniste și a subordonării față de sovietici. Astfel, fără să fi fost elev la această școală, scriitorul Liviu Rebreanu devine simbolul în jurul căruia se va organiza cea mai mare unitate de învățământ din Bistrița.

După revoluția anticomunistă din decembrie 1989 în România se adoptă noi modificări la nivelul organizării învățământului. Astfel, între 1990-1999 se adopta denumirea de Liceul Teoretic “Liviu Rebreanu Bistrița” și se organizează noi specializări în cadrul acestei instituții de învățământ.

În anul 1999 directorul Constantin Rus, cu acordul consiliului profesoral al școlii solicită Ministerului Educației Naționale acordarea statutului de colegiu național. Cu ocazia acordării denumirii de Colegiu Național “Liviu Rebreanu” se elaborează steagul și sigla colegiului. Culorile școlii sunt albastru-auriu, iar sigla este alcătuită dintr-un scut pe extrasul căruia este scris Colegiul Național “Liviu Rebreanu” și în partea inferioară, pe o filacteră, este trecut dictonul Sapere aude. În interiorul scutului sunt sugerate simbolurile umanismului și învățământului, prin reprezentarea unei cărți deschise și o peniță cu pană, iar în partea inferioară un struț încoronat cu potcoavă în cioc, amintește de stema tradițională a burgului Bistrița.

În intervalul 1945-2010 această instituție de învățământ se extinde și cu corpuri noi de clădiri, se realizează organizări ale curții interioare din preajma terenului de iarbă și se dublează aria construită a spațiilor de învățământ. În anul 1970 sunt realizate cele două clădiri ale gimnaziului actual, internatul, cantina școlară și sala de gimnastică.

După instaurarea regimului comunist această unitate școlară a fost condusă

die aus dem Lyzeum „Alexandru Odobescu“ und dem theoretischen Mädchenlyzeum Bistritz bestand. In demselben Gebäude fand auch der Unterricht der Ackerbauschule und Handelsschule statt¹².

Die politischen Reformen, die im kommunistischen Rumänien nach 1965 durchgeführt wurden, wirkten sich auch auf das Schulsystem aus, wobei neue Strukturen geschaffen wurden. Ins alte Gymnasialgebäude hielt nun das real-humanistische Lyzeum Nr.1 Einzug, das bis 1971 unter diesem Namen funktionierte.

Seit 1968 förderte das kommunistische Regime nationale Werte, die als eine Form des antisowjetischen Widerstands aufgefasst wurden.

In diesem Zusammenhang wurden zwischenzeitlich totgeschwiegene Persönlichkeiten der rumänischen Kultur und

Büste von Liviu Rebreanu im Eingangsbereich des Bistritzer Gymnasiums / Bustul lui Liviu Rebreanu la intrarea în Colegiul Național “Liviu Rebreanu” Bistrița - Foto: Horst Göbbel, 2010

Schüler des Bistritzer Gymnasiums K Klasse 10d 1961 / Elevi ai Liceului "Liviu Rebreanu" Bistrița clasa 10d 1961 – Foto Archiv Göbbel

doar de directori de naționalitate română, dar directorii adjuncți care răspundeau de secția germană au fost și de alte naționalități decât cea română. Directorii care au condus această școală în ultimii ani sunt: Ecateriana Bratu (1950-1954), Leon Titieni (1954-1957), Vasile Haja (1957-1973), Virgil Săcărea (1973-1976), Vasile Haja (1976-1978), Ioan Oltean (1978-1986), Nicolae Sanda (1986-1989), Constantin Rus (1990-1999), Mihai Mureșan (1999-2001), Constantin Rus (2001-2007), Pop Ioan (2007-2009), Constantin Rus din 2009 până în prezent.

În prezent, Colegiul Național "Liviu Rebreanu" are un număr de 107 cadre didactice, care formează un număr de 1700 elevi și 43 de persoane încadrate ca personal auxiliar necesar funcționării instituției. Unitatea de învățământ deține 47 de săli de clasă, 10 cabinete, 11 labo-

deren Werke wieder entdeckt und gefördert, wobei man all dies mit einem national-kommunistischen Diskurs untermalte.

Demzufolge erhielten manche Schulen Namen großer Persönlichkeiten. In Bistritz profitierte man von dieser Konjunktur und auf Vorschlag des Leonida Danilăs, Professor für rumänische Sprache, erhielt das Lyzeum Nr.1 den Namen Liviu Rebreanu¹³. Dies wurde durch das Staatsrat-Dekret Nr. 83 von 1971 amtlich, wobei die Schule den Namen Lyzeum für Mathematik und Physik „Liviu Rebreanu“ erhielt. Die Namensgebung wurde von den zeitgenössischen Intellektuellen Sieg über das kommunistische Regime und als Ausdruck anti-sowjetischen Widerstands verstanden. Obwohl Liviu Rebreanu nie Schüler dieser Schule war, wurde er zum Symbol der größten Bistritzer Lehranstalt.

*Schüler des Bistritzer Gymnasiums K Klasse 11d 1962 - Abitur / Elevi ai Liceului "Liviu Rebreanu" Bistrița
clasa 11d 1962 - bacalaureat - Foto Archiv Göbbel*

ratoare, 2 săli de sport, 2 centre de documentare, 2 cluburi de teatru cu sală de festivități de 200 de locuri și bibliotecă cu sală de lectură.

Colegiul Național "Liviu Rebreanu" oferă pentru anul de școlarizare 2010-2011 școlarizare la toate nivelele de învățământ. La ciclul primar există trei clase cu predare în limba română și o clasă cu predare în limba germană. La gimnaziu sunt două clase cu predare în limba română, din care una cu predare în limba engleză intensiv și o clasă cu predare în limba germană ca limbă maternă. În cadrul liceului sunt oferite specializări pe cele două filiere fundamentale: profil real și profil uman. La profilul real există specializări în profilul matematică - informatică, științele naturii, științele naturii - secția bi-

Nach der Wende 1989 wurde die Schule neu organisiert, wobei man neue Fächer eingeführt. Von 1990 - 1999 trug sie den Namen Theoretisches Lyzeum „Liviu Rebreanu“ Bistritz14.

1999 erwirkte Schulleiter Constantin Rus mit Zustimmung des Lehrerrates beim Ministerium für Erziehung die Umbenennung der Schule in Nationalkolleg „Liviu Rebreanu“. Hand in Hand mit der Namensverleihung ging der Entwurf einer Schulfahne und eines Schulsiegels. Die Farben der Fahne sind gold und blau, und das Siegel hat auf der Rückseite die Eingravierung Nationalkolleg „Liviu Rebreanu“, im Innenteil ist die Inschrift „Sapere aude“ zu sehen. Im Inneren des Wappenschilds ist ein geöffnetes Buch mit einem Federkiel, dem Symbol für Humanismus und Bildung

lingv engleză și științele naturii - secția germană. La profilul uman există specializări în domeniul filologie, filologie – intensiv franceză și științele sociale – bilingv engleză.

Imobilul istoric al Colegiului Național "Liviu Rebreanu" a fost retrocedat Parohiei Evanghelice C.A. din Bistrița care a deținut acest spațiu până la naționalizarea impusă de statul comunist. Această proprietate a comunității evanghelice, a fost concesionată prin contractul încheiat cu Primăria Municipiului Bistrița în 18.07.2007 în mod gratuit orașului Bistrița pe durata de 99 de ani sub condiția de a restaura clădirea, de a o întreține și a asigura în continuare funcționarea secției germane, clădirea rămânând în continuare proprietatea Biserice Evanghelice C.A.

În anul 2007 prin hotărârea consiliului local s-a început procesul de reabilitare și construire a Campusului Școlar Colegiul Național Liviu Rebreanu. Proiectul a fost realizat de S.C. Building OLM S.R.L. din Timișoara cu un grup de arhitecți și ingineri coordonați de directorul tehnic Ovidiu Murărașu.

În această formă, Colegiul Național "Liviu Rebreanu" continuă peste timp o frumoasă tradiție care îi oferă suport

Direktor Prof. Constantin Rus 2010

zu sehen, im unteren Teil ein gekrönter Strauß mit Hufeisen im Schnabel, der an die Tradition der siebenbürgisch-sächsischen Stadt Bistritz erinnert.

Zwischen 1945 und 2010 wurden auf dem Schulgelände mehrere neue Gebäude errichtet, der Innenhof um den Rausensportplatz wurde neu gestaltet, wobei die Unterrichtsfläche verdoppelte. 1970 wurden die beiden Gebäude errichtet, in dem das heutige Untergymnasium untergebracht ist, sowie das Internat, die Schulkantine und die Sporthalle.

In der kommunistischen Ära wurde die Schule ausschließlich von rumänischen Schulleitern geführt. Lediglich die stellvertretenden Schulleiter waren Deutsche. Sie waren auch für die deutsche Abteilung zuständig.

Die Schulleiter der letzten Jahre waren Ecaterina Bratu (1950-1954), Leon Titieni (1954-1957), Vasile Haja (1957-1973), Virgil Săcărea (1973-1976), Vasile Haja (1976-1978), Ioan Oltean (1978-1986), Nicolae Sanda (1986-1989), Constantin Rus (1990-1999), Mihai Mureșan (1999-2001), Constantin Rus (2001-2007), Ioan Pop (2007-2009) sowie Constantin Rus seit 2009.

Heute hat die Schule 107 Lehrer, 1700 Schüler und 43 Schulpersonal. Sie verfügt über 47 Klassenzimmer, 10 Kabine, 11 Labors, 2 Turnhallen, 2 Dokumentenzentren, 2 Theaterclubs und einer Aula mit 200 Sitzplätzen sowie einer Bibliothek mit Lesesaal.

Im Schuljahr 2010/2011 sind alle Jahrgangsstufen (1.-12.) vertreten.

Die Grundschule hat 3 rumänische und eine deutsche Klasse. Im Untergymnasium gibt es 2 Klassen mit rumänischer Unterrichtssprache, eine Klasse, in der denen in einer Englisch als Intensivfach unterrichtet wird, sowie eine Klasse in der Deutsch als Muttersprache in allen Fächern gelehrt wird. Im Untergymnasium können sich die Schüler für ei-

istoric și responsabilitate. Bistrița de azi are o componență etnică substanțial modificată față de acum 100 de ani când se inaugura această școală germană. Conform statisticilor din 2002, la nivelul întregului județ Bistrița-Năsăud trăiau doar 658 de etnici germani, cu o populație preponderent îmbătrânită. La nivelul municipiului Bistrița în 2002 au fost înregistrați 90,57% români, 6,42% maghiari, 2,42% rromi, 0,45% germani, 0,1% evrei și 0,13% alte naționalități. În această situație, clasele cu predare a limbii germane ca limbă maternă din cadrul Colegiului Național „Liviu Rebreanu” se formează și cu elevi de naționalitate română sau maghiară, care doresc să urmeze un învățământ în limba germană. Rezultatele școlare ale elevilor din această unitate școlară au determinat numeroase recunoașteri naționale și internaționale. În anul 2008 se obține Diploma de școală europeană, iar în 2009 Colegiul Național „Liviu Rebreanu” din Bistrița este nominalizat între primele 10 unități școlare din România oferind un motiv de mândrie tuturor bistrițenilor.

Colegiul Național „Liviu Rebreanu” la o distanță de 100 de ani de la inaugurarea noii clădiri a Gimnaziului Evanghelic C.A. se remarcă în continuare ca fiind cea mai prestigioasă unitate de învățământ din județ, în fapt, un veritabil brand pentru învățământul regional și național.

Șigla Colegiului Național „Liviu Rebreanu” – Bistrița / Siegel des Nationalkollegs „Liviu Rebreanu“ Bistritz

Diploma de nominalizare între primele 10 licee din România / Nominierungsdiplom unter den ersten 10 Gymnasien in Rumänien 2009 - Schularchiv

nen naturwissenschaftlichen bzw. einen sprachlichen Klassenzug entscheiden. Das Untergymnasium besteht aus einem naturwissenschaftlichen und einem humanistischen Zweig. Im Rahmen des naturwissenschaftlichen Zweigs können die Schüler zwischen den Schwerpunkten Mathematik-Informatik, Naturwissenschaften, dem zweisprachlich englischen Klassenzug und dem deutschen Klassenzug wählen. Im Rahmen des humanistischen Zweigs besteht die Möglichkeit zwischen Philologie, Französisch als Intensivfach sowie einem sozialwissenschaftlich- zweisprachlichen englischen Klassenzug wählen.

2007 wurde das historische Gebäude des Nationalkollegs „Liviu Rebreanu“ der evangelischen Kirche A.B. zurückerstattet, der es bis zur Enteignung durch das kommunistische Regime gehörte. Die Kirche hat das Schulgebäude der Stadt Bistritz für 99 Jahre verpachtet, wobei sich die Stadt verpflichtete, das Schulgebäude zu restaurieren, dessen Erhalt zu garantieren und für einen Weiterbestand der deutschen Abteilung am Gymnasium Sorge zu tragen, wobei die Evangelische Kirche A.B. nach wie vor Eigentümerin des Schulgebäudes bleibt. Am 18.07.2007 wurde diesbezüglich ein Vertrag mit der Bistritzer Stadtverwaltung unterzeichnet.

Klassentreffen am Bistritzer Gymnasium 1972 mit Zita Dănilă – Întâlnirea de 10 ani în 1972 - (Klasse 11d von 1962) cu Zita Dănilă - Foto Archiv Göbbel

- 1) Valeriu Țotropa, Districtul grăniceresc năsăudean, Cluj-Napoca 1975, p. 191-196.
- 2) Simion Reteagan, Politică și educație la românii din Transilvania în epoca liberalismului austriac (1860-1867), în Anuarul Institutului de Istorie Cluj, XXX, 1990-1991, p.73.
- 3) Aurelia Dan, Aspecte ale infrastructurii școlilor năsădene în perioada regimului liberal austriac, în Anuarul Asociației Profesorilor de Istorie din România, Anul I, 2006, p.70.
- 4) Oscar Skrabel, Bistrița, nostalgii citadine, 2001, p.99.
- 5) Günter Klein, Fidel convingerilor sale democratice: social-democrat, antifascist și anticomunist - Tipograful Gustav Zikeli (1876-1952), în Ziarul Primăriei Municipiului Bistrița, 2009.
- 6) Florina Pop, Retragerea ocupației hortyste din județul Bistrița-Năsăud în toamna anului 1944, în Anuarul Asociației Profesorilor de Istorie din România, Anul I, 2006, p.58.
- 7) Vasile Ilovan, Unele aspecte ale luptei de rezistență a maselor populare din județul Bistrița-Năsăud în timpul ocupației fasciste, vol. III, 1975, p.28.
- 8) Ioan Mureșan, Situația social politică și economică din județul Năsăud în timpul administrației militare sovietice (13 octombrie-12 aprilie 1945) în Revista Bistriței, Nr. 7, 1993, p.263.
- 9) Florina Pop, Urmările ocupației horthyste în județul Bistrița-Năsăud, în Anuarul Asociației Profesorilor de Istorie din România, Anul II, 2007, p.75.
- 10) Adrian Onofrei, Orașul Bistrița în timpul ocupației militare sovietice (13 octombrie 1944-13 martie 1945). Mărturii documentare, în Revista Bistriței, Nr. 16, 2002, p.356.
- 11) Ioan D. Rusu, Bistrița, 2007, p.58.
- 12) Constantin Rus, 90 de ani de învățământ la Colegiul Național Liviu Rebreanu Bistrița (1911-2001), 2001, p.3-4.
- 13) Ibidem.
- 14) Ibidem.
- 15) Lista directorilor școlii a fost furnizată de directorul Colegiului Național Liviu Rebreanu, Constantin Rus
- 16) Oferta educațională a Colegiului Național Liviu Rebreanu – 2010.
- 17) Contract, nr. Crt. 50951/18.07.2007.

2007 wurde auf Beschluss des Stadtrates mit der Rehabilitierung des Schulgeländes und dem Bau eines Schulcampus begonnen. Das Projekt wird von der Firma S. C. Building OLM S.R.L. aus Temeswar ausgeführt in Zusammenarbeit mit einer Gruppe von Architekten und Ingenieuren unter der technischen Leitung von Direktor Ovidiu Murărașu.

Auf diese Art versucht man, das historische Erbe und die schöne Tradition der Schule fortzusetzen.

Bistritz hat Als vor hundert Jahren diese deutsche Schule ihre Pforten öffnete, besaß Bistritz eine völlig andere ethnische Konstellation. Zur Zeit leben laut Statistik 658 meist ältere Deutsche im Kreis Bistritz-Nassod. Die Bevölkerung der Stadt Bistritz besteht aus 90,57% Rumänen, 6,42% Ungarn, 2,42% Roma, 0,65% Deutsche, 0,1% Juden und 0,13% anderen Nationalitäten.

Heute besuchen vor allem rumänische und ungarische Schüler die Klassen, in denen Deutsch als Muttersprache unterrichtet wird. Die Schüler dieser Lehranstalt nahmen an zahlreichen Schülerwettbewerben im In- und Ausland teil, wobei sie vielfach ausgezeichnet wurden.

2008 erhielt die Schule ein Diplom, welches sie berechtigt, den Titel Europäische Schule zu führen. 2009 hat das Nationalkolleg „Liviu Rebreanu“ in einer Rangliste der zehn besten Schulen Rumäniens den siebten Platz belegt, was alle Bistritzer mit Stolz erfüllte.

Hundert Jahre seit dem Umzug des evangelischen Gymnasiums A.B. in das neue Gymnasialgebäude auf der Fleischeralle ist das Nationalkolleg „Liviu Rebreanu“ die prestigereichste Schulanstalt des Kreises Bistritz-Nassod, ein wahres Markenzeichen für das regionale und nationale Schulwesen.

Übersetzung von Maria Török, Nürnberg / Günter Klein, Freiburg

Ioan Arcălean:

Die deutsche Abteilung des Bistritzer Nationalkolllegs „Liviu Rebreanu“ heute

Die deutsche Abteilung der prestigereichsten Schule unseres Kreises bestand auch während der dunkelsten Jahre des Kommunismus bzw. des sozialistischen Regimes. Lediglich gegen Ende der achtziger Jahre gab es keine deutsche Gymnasialstufe am Lyzeum „Liviu Rebreanu“, der größten Bistritzer Schule. Die Grundschule (Klassen 1-4) und die Allgemeinschule (Klassen 5-8) können auf eine ununterbrochene Kontinuität zurückblicken, die bis in die fünfziger Jahre des zwanzigsten Jahrhunderts zurückreicht.

Ende des Schuljahres 2009/2010 besuchten 1473 Schüler das Nationalkollleg „Liviu Rebreanu“, 268 davon lernten an der deutschen Abteilung, von der ersten bis zur zwölften Klasse, je eine Klasse pro Jahrgang.

Ioan Arcălean:

Secția germană a Colegiului Național „Liviu Rebreanu“ astăzi

Secția germană din cadrul celei mai prestigioase unități de învățământ din județ a fost reprezentată chiar și în anii comunismului și ai socialismului. Este adevărat că la sfârșitul anilor '80 învățământul liceal în limba germană la „Liviu Rebreanu“ a fost sistat, dar ciclul primar (clasele I-IV) și gimnazial (clasele V-VIII) au funcționat fără întrerupere.

La sfârșitul anului școlar 2009/2010 Colegiul Național „Liviu Rebreanu“ cuprindea 1473 de elevi, 268 dintre aceștia la secția germană de la clasa I-a până la a XII-a, câte o clasă pe nivel de studiu.

Schuljahr 2009/2010 / An școlar 2009/2010

Klasse / Clasa	Schüleranzahl / Număr de elevi	Grundschullehrerin/Klassenleiter / Învățători/Diriginți
I.	21	Melania Vârtic
II.	27	Cristina Armeanu
III.	24	Gabriela Tănăsescu
IV.	29	Martina Zey
V.	19	Iosif Bucur
VI.	19	Domnița Nistea
VII.	27	Helena Schuster
VIII.	25	Marianne Arcălean
IX.	27	Simona Sîngiorzan
X.	15	Remus Bude
XI.	21	Emil Cucu
XII.	14	Ioan Arcălean

Schüler der deutschen Abteilung im März 2010 /
Elevi ai secției germane în martie 2010
Foto: Horst Göbbel

Stellvertretende Schulleiterin, verantwortlich für die deutsche Abteilung, ist seit dem 1. September 2008 Frau Gabriela Mucea, die auch Deutsch lehrt. Ihre Vorgängerin war Frau Marianne Arcălean, die über zehn Jahre die Geschichte der deutschen Abteilung lenkte. Zurzeit werden leider nicht alle Fächer in deutscher Sprache unterrichtet. Folgende Lehrer haben am „Rebreanu“ im letzten Schuljahr in deutscher Sprache unterrichtet:

Director adjunct, responsabil cu secția germană este de la 1 septembrie 2008 d-na Gabriela Mucea, profesor de limba germană, după ce timp de peste 10 ani această responsabilitate a avut-o d-na Marianne Arcălean.

Din păcate, nu toate disciplinele sunt predate în limba germană. Profesorii ce au predat în limba germană la „Rebreanu“ în acest an școlar sunt:

Nr.	Lehrer / Profesor	Fach/Fächer Disciplina/Disciplinile
1.	Marianne Arcălean	Deutsch / Limba germană
2.	Gabriela Mucea	Deutsch / Limba germană
3.	Domnița Nistea	Deutsch / Limba germană
4.	Michael Lohde (Gastlehrer)	Deutsch / Limba germană
5.	Edith Levei	Chemie / Chimie
6.	Remus Bude	Physik / Fizică
7.	Rodica Chintăuan	Biologie (Klassen 5, 7 und 8) / Biologie (clasele 5, 7 și 8)
8.	Emil Cucu	Geschichte, Staatsbürgerkunde, Gesch. der Sbg. Sachsen / Istorie, Educație civică, Istoria sașilor transilvăneni
9.	Ioan Arcălean	Erkunde, Biologie (Klasse 6), Schülerzeitung „Schrei“ / Geografie, Biologie (cl. 6), Ziarul în lb. germană „Schrei“
10.	Alexandru Barbier	Musik / Muzică
11.	Anton Varga	Turnen / Educație fizică
12.	Johann-Dieter Krauss	Evangelische Religion / Religie evanghelică
13.	Johann Zey	Evangelische Religion / Religie evanghelică

*Schüler in Uniform im März 2010 / Elevi in uniforma scolii în martie 2010
Foto: Horst Göbbel*

Nur 17 (6,34%) der 268 Schüler sind Deutsche; das beweist das große Interesse der überwiegenden Mehrheit unserer Schüler, die deutsche Sprache auf muttersprachlichem Niveau zu erlernen. Nur wenige unserer Schüler sind evan-

Doar 17 (6,34%) dintre cei 268 de elevi sunt germani, ceea ce demonstrează interesul deosebit manifestat de populația majoritară în ceea ce privește limba germană. Puțini dintre elevii noștri sunt evanghelici (cca. 15-20), dar 85 de tineri

*Professor Remus Bude in Aktion 2009 / Profesor Remus Bude în acțiune 2009
Foto: Horst Göbbel*

*Marianne Arcălean und Remus Bude im Juni 2007 / Marianna Arcălean și Remus Bude în iunie 2007
Foto: Horst Göbbel*

gelischen Glaubens (ca. 15 bis 20), jedoch haben 85 (31,71%) am evangelischen Religionsunterricht teilgenommen.

Es gibt zwei ausgezeichnet funktionierende Schulpartnerschaften mit Schulen in Deutschland: dem Städtischen Gymnasium Herzogenrath (für die Klassen 7 und 8) und dem Celtis-Gymnasium Schweinfurt (für die Gymnasiasten).

Seit ca. 10 Jahren ist das „Rebreanu“ eine Deutsche Sprachdiplomschule und seit 2009 eine Pasch-Schule.

Ab der neunten Klasse haben die Jugendlichen, die die deutsche Abteilung besuchen, die Gelegenheit, in die siebenbürgisch-sächsische Volkstanzgruppe „Regenbogen“ einzutreten, die zum Bistritzer Deutschen Forum gehört. Selbstverständlich werden die meisten auch Mitglieder des Deutschen Jugendvereins Siebenbürgen – Filiale Bistritz. Eigentlich sind unsere jungen Leute und der Deutsche Jugendverein das Bindeglied zwischen Schule und Deutschem Forum. Die Unterstützung ist gegenseitig, insbesondere während einiger Veranstaltungen wie z.B. dem „Fasching im Forum“ (wo auch die kleinsten Schüler mitmachen), dem „Bistritzer Ostermarkt“, dem „Bistritzer mittelalterlichen Stadtfest“, dem „Wiesenfest in Tekendorf“, dem „Weihnachtsfest im Forum“ usw.. Als Mitglieder des DJVS können unsere Schüler an verschiedenen Projekten (Sozial-, Umwelt- und Geschichtsprojekten) teilnehmen, sowie zahlreiche Wanderungen im Gebirge, Sportwettbewerbe sowie mannigfaltige Seminare und Workshops durchführen. Das Forumsgebäude und der Kleinbus stehen immer zur Verfügung, wenn es nötig ist.

Die meisten Schüler, die die deutsche Abteilung des Bistritzer Nationalkollegs „Liviu Rebreanu“ besuchen und fast alle Lehrer, die an dieser Abteilung unterrichten, sehen ihr Hauptziel in der Pfl-

(31,71%) au studiat religia evanghelică. Există două parteneriate pedagogice deosebite cu unități de învățământ din Germania: cu Städtisches Gymnasium Herzogenrath (pentru clasele a VII-a și a VIII-a) și cu Celtis-Gymnasium Schweinfurt (pentru liceeni).

De aprox. 10 ani „Rebreanu“ este o școală ce are dreptul de a organiza examenele în vederea obținerii Atestatului de limba germană Sprachdiplom, iar din 2009 este o școală Pasch.

Începând din clasa a IX-a, tinerii ce studiază la secția germană au oportunitatea de a deveni membri ai formației de dansuri săsești „Regenbogen“ a Forumului German bistrițean. Bineînțeles, majoritatea devin și membri ai Organizației Tineretului German din Transilvania – filiala Bistrița. De fapt, elevii noștri și Organizația de Tineret reprezintă principala punte de legătură dintre școală și Forum. Sprijinul între aceste instituții este reciproc, în special cu ocazia unor manifestări de referință precum: „Carnaval în Forum“ (unde participă chiar și cei mai mici dintre elevi), „Târgul de Paști“, „Serbările Bistriței Medievale“, „Serbarea câmpenească de la Teaca“, „Sărbătoarea Crăciunului în Forum“ ș.a. Prin O.T.G.T. tinerii au prilejul de a participa la numeroase proiecte de istorie, de mediu sau sociale, dar și la mirifice drumetii și expediții în munți, concursuri sportive, diverse seminarii și ateliere de lucru. Atât spațiile Forumului German, cât și microbusul ne stau întotdeauna la dispoziție, atunci când avem nevoie.

Majoritatea elevilor și a profesorilor din cadrul secției germane a Colegiului Național „Liviu Rebreanu“ Bistrița au ca principal obiectiv perpetuarea limbii germane și a obiceiurilor și tradițiilor săsești, în strânsă colaborare cu instituțiile și organizațiile locale, regionale și internaționale deschise pentru astfel de acțiuni.

ge der deutschen Sprache sowie der Traditionen und Bräuche der Siebenbürger Sachsen. Dies geschieht in Zusammenarbeit mit den lokalen, regionalen und internationalen Behörden und Organisationen, die dafür offen sind.

Treffen ehemaliger Schüler Jahrgang 1953 im Juni 2007 / *Întâlnirea foștilor elevi ai școlii - contingentul 1953 - în iunie 2007 - Foto: Horst Göbbel*

Sächsische Tanzgruppe „Regenbogen“ am Ostermarkt 2008 / *Grupa de dansuri săsești „Regenbogen” la Târgul de Paști 2008- Leitung / Conducerea Ioan Arcălean Foto: Horst Göbbel*

Dr. Corneliu Gaiu:

Colecția muzeală a Gimnaziului Evangelic C.A. din Bistrița

La Bistrița, ca și în alte centre urbane sau reședințe nobiliare, interesul pentru antichități sau curiozități naturale s-a manifestat de timpuriu sub influența ideilor Umanismului și a Renașterii. Cea mai veche știre despre o astfel de colecție particulară datează din anul 1768, deținută de contele d'Ybarra, directorul general al minelor din Transilvania, ce-și avea sediul la Bistrița, în însemnările abatelui luxemburghez François-Xavier de Feller. De asemenea, curțile și parcurile familiilor Bethlen, Torma, Teleki au primit podoaba unor inscripții, statui sau replici ale unor piese antice, contribuind prin pasiunea și interesul manifestat la salvarea de la distrugere sau dispariție sigură a unor măturii și documente de mare valoare. Caracterul eterogen al acestor colecții, reflex al unei mode și etalare de statut social, a fost completat de generozitatea cu care multe dintre aceste obiecte au fost puse la dispoziția specialiștilor sau au format, prin donație, nucleele unor colecții publice. Concomitent cu înjgheburile de colecții particulare de către pasionați cu dare de mână s-au format și colecții școlare, a căror naștere a fost impulsionată de legislația imperială care prin „Ratio educationis” din timpul Mariei Theresa și „Organisationsentwurf” de la 1849, care dispunea constituirea de colecții și material didactic. Constituirea de colecții școlare a educat interesul pentru arheologie, istorie, etnografie atât în rândul elevilor cât și al dascălilor.

La Gimnaziul Evangelic C.A. din Bistrița, una din cele mai vechi și prestigioase instituții de învățământ din Transilvania, pe lângă o bogată și valoroasă bibliotecă, care cuprindea 33.000 de vo-

Dr. Corneliu Gaiu:

Die Sammlungen aus dem Museum des Evangelischen Obergymnasiums A.B. Bistritz

Das Interesse für Objekte aus der Antike und Besonderheiten der Natur manifestierte sich in Bistritz genauso wie in anderen urbanen Zentren und an gewissen Adelshöfen bereits zur Zeit des Humanismus und der Renaissance. Die älteste Nachricht über eine Privatsammlung des Grafen d'Ybarra, dem Generaldirektor der siebenbürgischen Bergwerke mit Sitz in Bistritz, stammt aus den Aufzeichnungen des luxemburgischen Abtes François-Xavier de Feller (Franz-Xaver von Feller) aus dem Jahr 1768. Bekannt ist auch, dass die Höfe und Parkanlagen der Adelsfamilien Bethlen, Torma und Teleki mit antiken Inschriften, Statuen und Repliken von antiken Statuen geschmückt wurden. Durch ihre Sammelleidenschaft haben diese Aristokraten zahlreiche Zeugnisse und Dokumente von großem Wert vor der sicheren Zerstörung oder vor dem Verschwinden gerettet. Der heterogene Charakter dieser Sammlungen war Ausdruck einer Modeerscheinung, zugleich aber auch ein Statussymbol. Hinzu kommt, dass die Eigentümer, viele ihrer Ausstellungsstücke Fachleuten zur Verfügung gestellt haben, oder durch Spenden zur Entstehung öffentlicher Sammlungen beigetragen haben. Parallel zur Entstehung dieser Privatsammlungen entstanden auch Schulsammlungen. Ausschlaggebend für diese Schulsammlungen waren das kaiserliche Edikt „Ratio educationis” aus der Zeit der Kaiserin Maria Theresia und der „Organisationsentwurf” aus dem Jahr 1849, welche das Anlegen von Schulsammlungen verfügten. Die Gründung von Schulsammlungen sollte das Interesse sowohl bei Schülern als auch

lume, se vor alcătui și interesante colecții de antichități, de istorie, de artă populară, numismatică și științele naturii, care în absența unei instituții muzeale în oraș vor atrage numeroase obiecte sortite altfel risipirii sau exodului către centre cu tradiție muzeistică. Colecțiile gimnaziului erau structurate în funcție de programa școlară, de formația corpului profesoral ori de diversitatea profesiilor și mobilității donatorilor. Astfel, alături de obiecte colectate în majoritate din teritoriul ținutului Nösnerland și ajunse prin interesul manifestat de către elevii gimnaziului și a cetățenilor din oraș sau din împrejurimi, colecțiile școlii au primit și unele materiale exotice aduse în urma unor călătorii pe alte meleaguri. În anul 1878/79 a intrat în colecțiile gimnaziului un lot de piese de artă africană a lui Carl Tontsch, iar în 1866/67 profesorul Fr. Krauss dona între altele două monede chinezești.

Vas din sec. II a. Ch. descoperit în 1923 la Sărățel / Gefäß aus dem II. Jh. vor Chr. entdeckt 1923 in Sărățel – Foto: Dr. Corneliu Gaiu

bei Lehrern für Archäologie, Geschichte und Völkerkunde wecken.

Das Evangelische Gymnasium A.B. in Bistritz, eine der ältesten und prestigereichsten Schulanstalten Siebenbürgens, besaß neben einer umfangreichen und wertvollen Bibliothek, die zuletzt 33.000 Bände umfasste, auch eine Reihe von interessanten Sammlungen aus der Zeit der Antike, sowie Sammlungen mit volkswissenschaftlichen, numismatischen und naturwissenschaftlichen Ausstellungsstücken. Da die Stadt Bistritz kein Museum besaß, wurden sämtliche Funde aus der Gegend ins Gymnasium gebracht, um sie so vor der Zerstörung zu bewahren oder zu verhindern, dass sie in andere Orte gebracht wurden, in denen es bereits Museen gab. Die Zusammensetzung der Schulsammlungen war eine Folge der Schulprogramme, der fachlichen Kompetenz des Lehrkörpers sowie der beruflichen Zugehörigkeit bzw. der Mobilität der Spender. Dazu gab es neben den Ausstellungsstücken, die hauptsächlich aus dem Nösnerland stammten, Ausstellungsstücke, die von Schülern, Bürger der Stadt und aus der Umgebung von Bistritz zur Verfügung gestellt wurden, sowie exotische Objekte, die von Auslandsreisen mitgebracht wurden. 1878/79 hat Professor Carl Tontsch der Schule eine Anzahl afrikanischer afrikanische Kollektion von Kunstobjekte geschenkt, Professor Fr. Krauss spendete ihr 1866/67 unter anderem zwei chinesische Münzen.

Die Art und Weise, wie der Umfang der Sammlungen zunahm, wurde im „Programm des evangelischen Obergymnasiums A.B. zu Bistritz“ vermerkt. Ab 1852 wurden darin alle Spenden sowie die Namen der Spender veröffentlicht. Dank der Gymnasialprogramme kann man im Nachhinein feststellen, wie groß die Vielfalt und die Bandbreite der Objekte war. Es handelte sich dabei um Objekte, die zufällig entdeckt wurden, Ob-

Modul în care patrimoniul muzeistic al gimnaziului a sporit an de an este evidențiat în "Analele" școlii „Programm des evangelischen Obergymnasium A.B. zu Bistritz”, care începând cu anul 1852 înregistrează donațiile și donatoriile obiectelor. Urmărind consemnările găsim în listele donațiilor o mare varietate de obiecte descoperite accidental, colectate din situri arheologice cunoscute sau evidențiate în acest mod, achiziționate de pe piață și dăruite cu generozitate școlii. Între cei mai activi susținători ai cabinetului s-au dovedit, așa cum era de așteptat, chiar profesorii gimnaziului cărora le revenea și sarcina de a identifica și determina obiectele nou achiziționate. În organizarea cabinetului de antichități cel mai activ s-a dovedit a fi profesorul Georg Fischer care prin pregătirea temeinică de clasicist și interesul acordat antichităților a reușit să determine și să aducă contribuții recunoscute despre o serie întreagă de tezaure, inscripții sau obiective arheologice din ținut. În mai multe rânduri numele îi este consemnat pentru donațiile făcute cabinetului de numismatică. În 1871 dăruia gimnaziului o tetradrahmă atică, 4 drahme Dyrachium, 12 denari romani republicani, 39 denari romani imperiali, 22 monede romane de bronz, 4 monede romane din aur și o serie de fragmente de vase preistorice găsite la Monariu (Minarken). Alte 4 monede romane găsite la Voivodeni (Johannisdorf) erau donate de către același cabinetului numismatic cu un an mai devreme (Programm 1870/71, S.86). Din partea profesorului Michael Auer se primeau în 1897/1898 un lot de monede medievale și fragmente de vase preistorice găsite la Viișoara (Heidendorf) și Budacu de Jos (Deutsch-Budak). Friedrich Kramer, directorul gimnaziului, contribuia la sporirea colecției prin doi denari de la Antoninus Pius, descoperiți la Orheiu Bistriței (Burghalle) (Programm

jekte, die aus Ausgrabungen stammten, käuflich erworbene Objekte sowie Objekte, die von Spendern in großzügiger Weise zur Verfügung gestellt wurden. Die eifrigsten Förderer der Sammlungen waren, wie es nicht anders zu erwarten war, die Gymnasiallehrer, denen auch die Aufgabe oblag, die neu erworbenen Ausstellungsstücke zuzuordnen und zu katalogisieren. Was die antike Sammlung betrifft, erwies sich Professor Georg Fischer als treibende Kraft. Aufgrund seiner Ausbildung als Altphilologe und seinem besonderen Interesse für die Schätze der Antike, gelang es ihm, wertvolle Beiträge über Ausgrabungsfunde und Inschriften aus der Bistritzer Gegend zu veröffentlichen, deren wissenschaftliche Bedeutung auch heute noch von Wert ist. Sein Name ist häufig in den Spenderlisten für das Münzkabinett zu finden. 1871 schenkte er dem Gymnasium eine attische Tetrachme, vier Drachmen aus Dyrachium, 12 römische Denare aus der Zeit der Republik, 39 römische Denare aus der Zeit des Imperiums, 22 römische Bronzemünzen, vier römische Goldmünzen und eine Reihe von Fragmenten prähistorischer Gefäße, die in Minarken gefunden wurden. Weitere vier römische Münzen, die in Johannisdorf gefunden wurden, spendete ebenfalls Professor Fischer dem Münzkabinett ein Jahr zuvor. (Gymnasialprogramm 1870/71, S. 86). Von Professor Michael Auer erhielt das Gymnasium 1897/98 eine größere Anzahl mittelalterlicher Münzen und Fragmente prähistorischer Gefäße, die in Heidendorf und Deutsch-Budak gefunden wurden. Gymnasialdirektor Friedrich Kramer trug zur Münzsammlung mit zwei Denaren aus der Zeit von Antoninus Pius bei, die in Burghalle gefunden wurden (Gymnasialprogramm 1879/80, S. 12), einen weiteren Denar aus der Zeit Alexander Severus' erhielt die Sammlung durch die

Altar roman găsit la Domnești în 1913 / Röm. Altar entdeckt in Billak 1913 – Foto: Dr. Corneliu Gaiu

1879/80, S. 12), un alt denar de la Alexander Severus intra în colecție prin intermediul profesorului Carl Weingärtner (Programm 1880/81, S. 16). Elevii sau foștii elevi au fost atrași în sporirea patrimoniului școlii. Menționăm spre exemplificare toporul de piatră găsit de către elevul Victor Moroșan la Bistrița (Programm 1899/1900, S. 22), un celt de bronz (Programm 1904/05, S. 27) și un vas roman (Programm 1908/09, S.54), descoperite la Domnești (Billak) de către elevul Fr. Eisenburger, Leo Scridon o brățară de argint (Programm 1909/10, S.38) iar Arthur Orendi un inel roman de argint (Programm 1902/03, S. 27). Fr.

Vermittlung Professor Carl Weingärtners (Gymnasialprogramm 1880/81, S. 16). Alle Schüler sowie die ehemaligen Schüler der Anstalt, wurden dazu angehalten, zur Vergrößerung des Fundus beizutragen. So hat z.B. der Schüler Alexandru Moroșan eine in Bistritz gefundene Steinaxt gespendet (Programm 1899/1900, S. 22), dazu kamen ein Bronzegefäß (Programm 1904/05, S. 27) und ein römisches Gefäß (Programm 1908/09, S.54), die beide in Billak vom Schüler Fr. Eisenburger gefunden wurde. Leo Scridon schenkte der Schule einen silbernen Armreif (Programm 1909/10, S.38) und Arthur Orendi einen silbernen römischen Ring (Programm 1902/03, S. 27). Fr. Lenk stellte 1879 eine griechische Münze aus Bronze zur Verfügung (Programm 1879/80, S. 12), während der Schüler Arthur Connerth mit mehreren silbernen und bronzenen Münzen zur Vergrößerung der Münzsammlung beitrug (Programm 1897/98, S.62). Weitere römische Münzen wurden durch die Schüler Gottfried (ein römischer Denar von Antoninus Pius, gefunden in Bistritz oberhalb der Rindemühle (Programm 1883/84, S.81). Michael Müller schenkte einen römischen Denar, gefunden in Sankt Georgen (Programm 1886/87, S.70), Emil Kaczowisky zwei Denare, die in Tekendorf gefunden wurden (Programm 1879/80, S.12). Da sie sich ständig inmitten ihrer Gemeinden befanden, gehörten die evangelischen Pfarrer zu den aktivsten Förderern der Sammlungen des Bistritzer Gymnasiums. Eine große Anzahl antiker Fundstücke, die aus dem römischen Kastum in Burghalle stammen, gelangten in die Sammlung Dank Pfarrer Johann Dienesch . Es handelte sich dabei um Wergzeuge, Waffen, Gefäße, Münzen, Ziegeln, die hauptsächlich während des Bauens von Gebäuden gefunden wurden (Programm 1881/82, S.13; Programm 1895/96, S. 127; Pro-

Lenk dăruia în 1879 o monedă grecească de bronz (Programm 1879/80, S.12), pentru ca elevul Arthur Connerth să contribuie la creșterea colecției numismatice cu mai multe monede din argint și bronz (Programm 1897/98, S.62), alte monede romane fiind salvate de către elevii Gottfried Lani (un denar roman de la Antoninus Pius aflat la Bistrița, mai sus de moara de scoară (Programm 1883/84, S.81), Michael Müller, un denar roman descoperit la Sângeorzu Nou (Sächsisch- Sanktgeorgen - Programm 1886/87, S.70), Emil Kaczowisky doi denari găsiți la Teaca (Programm 1879/80, S.12).

Prezenți permanent în mijlocul comunităților, preoții luterani se numără printre cei mai activi susținători ai colecției gimnaziului. Un mare număr de antichități, provenind din castrul roman de la Orheiu Bistriței, au ajuns în colecție prin grija preotului Johann Dienesch – unelte, arme, vase, monede, cărămizi, găsite cu ocazia unor lucrări edilitare (Programm 1881/82, S.13; Programm 1895/96, S. 127; Programm 1909/10, S. 29 -30). Valoroase obiecte menite să întregesc harta descoperirilor au fost aduse de către preoții din Sâniacob (Jakobsdorf), un cuțit de piatră (Programm 1913/14, S.32), cel din Vermeș (Wermesch) un topor de cupru (Programm 1905/06, S.51) ori preotul Albert Klemens din Batoș (Botsch) cu succesive descoperiri din hotarul localității mureșene, un topor neolitic, mărgelă și urne de factură halstattiană (Programm 1913/14, S.31; Programm 1914/15, S.33). Preotul Michael Herzog din Teaca (Tekendorf) dona o monedă dacică de argint recuperată dintr-o descoperire mai mare, un tezaur (Programm 1876/77, S. 20), Michael Wolff, preot în Cepari, un denar roman de la Hadrianus, găsit în hotarul satului împreună cu alte monede mărunte (Programm 1901/02, S. 25), pentru ca de la

gramm 1909/10, S. 29 -30). Wertvolle Gegenstände, die die Sammlungen vervollständigten, wurden von den Pfarrern aus Jakobsdorf (ein Steinmesser, Programm 1913/14, S.32), Wermesch (ein Kupferbeil, 1905/06, S.51) oder von Pfarrer Albert Clemens aus Botsch der mehrere Fundstücke spendete, die aus Ausgrabungen auf dem Gelände des Mirscher Ortes stammten. Es handelte sich dabei um eine Axt aus dem Neolitikum, Perlen und eine Urne Hallstatter Machart (Programm 1913/14, S.31; Programm 1914/15, S.33). Pfarrer Michael Herzog aus Tekendorf schenkte eine dakische Silbermünze, die aus einem größeren Fund stammte (Programm 1876/77, S. 20), Michael Wolff, Pfarrer in Tschippendorf, einen römischen Denar aus der Zeit Hadrians, der zusammen mit kleineren Münzern auf der Dorfge-markung gefunden wurde (Programm 1901/02, S. 25). Vom Pfarrer aus Weißkirch kam eine byzantinische Goldmünze aus der Zeit von Kaiser Leo I. (Programm 1866/67, S. 77).

In der Liste der Spender fehlen auch nicht anderen Vertreter der örtlichen Elite wie Ärzte, Apotheker, Beamte, Offiziere, Grundbesitzer sowie Personen, die auf Grund ihrer beruflichen Tätigkeiten oder auf Grund von Reisen antike Objekte und historische Dokumente erwerben. Der Apotheker Albert Scholtes erscheint in den Spenderlisten aus dem Jahr 1870 mit einer Schenkung von elf römischen Denaren (Programm 1858/59, S.70) und einer weiteren mit römischen und mittelalterlichen Münzen. Ein anderer Apotheker, Carl Weber, mit einer griechischen Goldmünze (Programm 1858/59, S.52), Albert Wachsmann, ebenfalls Apotheker aus Borgo Prund, mit einer griechischen Drachme aus Dyrhachium (Programm 1883/84, S.80) und sein Kollege aus Tekendorf, Ferdinand Wagner, mit einem Sesterzen von Julia Mamaea und einem feudalen Münzschatz

preotul din Albeștii Bistriței să provină o monedă de aur bizantină emisă de împăratul Leo I (Programm 1866/67, S. 77).

Nu lipsesc dintre cei dispuși la donații nici alți reprezentanți ai elitei ținutului: medici, farmaciști, funcționari, ofițeri, proprietari, persoane care prin preocupările și peregrinările lor au intrat în posesia unor antichități sau documente istorice. Farmacistul Albert Scholtes figurează cu o donație de 11 denari romani (Programm 1858/59, S.70) și o alta de monede romane și feudale, în 1870, un alt farmacist Carl Weber cu o monedă grecească din aur (Programm 1858/59, S.52). Albert Wachsmann, tot farmacist din Prundu Bârgăului o drahmă Dyrhachium (Programm 1883/84, S.80), iar colegul său din Teaca, Ferdinand Wagner un sestert de la Iulia Mamaea și un tezaur monetar feudal din secolul XVI, cu emisiuni poloneze, ungurești, prusace (Programm 1878/79, S.41), pe când Daniel Herbert apare în listele donatorilor cu mai multe loturi de monede din argint. Prin intermediul notarului de plasă Otto Scholtes ajungeau în colecțiile gimnaziului un lot din tezaurul de monede barbare găsite la Sângeorzu Nou (Sächsisch-Sanktgeorgen) în anul 1883 (Programm 1884/85, S. 61-62) și interesantul inventar de luptător format dintr-o cană de lut, o sabie și un umbo de scut, descoperit la Budești cu ocazia construirii căii ferate Lechința – Luduș, în anul 1888 (Programm 1887/88, S. 57), și care aparține orizontului gotic. La rândul său, notarul din Lechința (Lechnitz) dăruia în anul 1860 un denar roman și alte 5 piese numismatice.

Piese disparate și fără loc de proveniență au ajuns în colecția de antichități a gimnaziului prin intermediul unor negustori (J. Lutsch, Török, din Teaca), bijutieri (C. Brestowski, Benjamin Schreiber, Benjamin Hartner), ceasornicari (Fr. Bachmann, Johann Semanski) care

Umbo de scut cca 400 p. Ch descoperit la Budești in 1887 / Schildbuckel ca. 400 n. Chr. entdeckt in Budești 1887 – Foto: Dr. Corneliu Gaiu

aus dem 16. Jahrhundert mit polnischen, ungarischen und preußischen Prägungen (Programm 1878/79, S.41), während Daniel Herbert in den Spenderlisten mit mehreren Schenkungen von Silbermünzen erscheint. Durch die Vermittlung des Bezirksnotars Otto Scholtes kamen 1883 mehrere Münzen aus der Zeit der Völkerwanderung, die in Sächsisch-Sanktgeorgen gefunden wurden, in die Gymnasialsammlung (Programm 1884/85, S. 61-62) sowie die interessante Ausrüstung eines gotischen Kriegers bestehend aus einem Tongefäß, einem Schwert und einem Schildbuckel, gefunden in Budești während des Baus der Eisenbahnstrecke Lechnitz – Luduș im Jahr 1888 (Programm 1887/88, S. 57). Der Lechnitzer Notar schenkte dem Gymnasium 1860 einen römischen Denar sowie weitere fünf Münzen Einzelstücke, ohne genaue Angaben über den Fundort, gelangte in die antike Sammlung des Gymnasiums durch die Vermittlung einiger Kaufleute (J. Lutsch, Török aus Tekendorf), Goldschmiede (C. Brestowski, Benjamin Schreiber, Benjamin Hartner), Uhrmacher (Fr. Bachmann, Johann Semanski)

sporesc numeric colecția dar a căror valoare istorică, în lipsa unor precizări topografice, rămâne redusă. Lor se alătură meseriași sau țărani cultivați în spiritul observării și prezervării valorilor trecutului. Astfel, măcelarul Traugott Haitchi dăruia pentru gimnaziu un pinten și o masivă seceră din fier (Programm 1878/79, S.41), morarul Andreas Bernhardt din Orheiul Bistriței un fragment de coif din bronz, două vârfuri de lance și doi denari romani, iar tâmplarul Martin Hofgräff din Budac obiecte de fier de 3-400 de ani și o cahlă reprezentând un cavalier (Programm 1864/65, S. 98-99). Adunate cu stăruință și clasate cu pricere colecția școlară a gimnaziului evanghelic din Bistrița a fost utilizată în procesul didactic pentru consolidarea cunoștințelor generațiilor de elevi. În același timp, unele din piesele colectate au fost raportate într-o serie de repertorii și lucrări de specialitate, contribuind prin aceasta la mai buna cunoaștere a trecutului ținutului și la evaluarea mai corectă a fenomenelor istorice. Dramaticele evenimente din toamna anului 1944 și din anii ce au urmat a făcut ca mare parte din colecția școlară să se risipească, să fie înstrăinate sau să dispară orice informație despre soarta pieselor ce o alcătuia. La înființarea în anul 1950 a muzeului din Bistrița doar o parte din piesele colecției gimnaziului au putut sta la baza închegării noii instituții. A rămas în schimb informația comprimată în Programele liceului ca punct de pornire în depistarea și localizarea multor situri și locuri istorice.

*Traducere în limba germană /
Übersetzung ins Deutsche: Maria Török,
Nürnberg / Günter Klein, Freiburg*

ski), die den Bestand der Sammlung vergrößern, jedoch deren historischer Wert geringer ist, weil topografische Bezeichnungen und Präzisierungen fehlen. Zu all den Spendern gesellen sich auch Handwerker oder gebildete Bauern, denen der Wert und die Bedeutung der Funde bewusst war. So hat der Metzger Traugott Haitchi dem Gymnasium einen Sporn und eine massive Eisensichel geschenkt (Programm 1878/79, S.41), der Müller Andreas Bernhardt aus Burghalle ein Fragment eines Bronzehelms, zwei Lanzen spitzen und zwei römische Denare, während der Tischler Martin Hofgräff aus Deutsch-Budak drei- bis vierhundert Jahre alte Eisenobjekte und eine Kachel, auf der ein Reiter dargestellt ist, spendete (Programm 1864/65, S. 98-99).

Die mit viel Mühe gesammelten und mit viel Können katalogisierten Schätze der Schulsammlung des Bistritzer Evangelischen Gymnasiums wurden im Unterricht als Lehrmittel verwendet, um das Wissen der Schüler zu vertiefen. Gleichzeitig wurden einige der Objekte in fachliterarischen Publikationen erwähnt, um so zum besseren Verständnis der Vergangenheit dieser Landschaft beizutragen, und um die historischen Ereignisse richtig zu werten. Die dramatischen Ereignisse des Herbstes 1944 und der darauf folgenden Jahre haben dazu geführt, dass der größte Teil der Schulsammlungen zerstreut und entfremdet wurde bzw. spurlos verschwand. Als 1950 das Museum in Bistritz gegründet wurde, waren nur noch einige Objekte aus der Sammlung des Gymnasiums vorhanden und bildeten die Grundlage für den Neuaufbau dieser Einrichtung. Die komprimierten Informationen, die uns die Gymnasialprogramme liefern, sind jedoch erhalten geblieben und dienen als Ausgangspunkt für die Lokalisierung und Entdeckung zahlreicher Ausgrabungsstätten.

Horst Göbbel / Michael Weihrauch:

Ein wahrer Schatz: Die alten Bücher des Evangelischen Gymnasiums in der Kreisbibliothek Bistritz-Nassod

„Bücher sind Brillen, durch die die Welt betrachtet wird“, meint Ludwig Feuerbach. Die ältesten Bücher der Kreisbibliothek Bistritz-Nassod sind wahre Schätze.

Der Dokumentarische Teil der Bibliothek umfasst 22.164 Bücher. Die Mehrheit dieser Titel stammt aus der Bibliothek des Evangelischen Gymnasiums Bistritz. „Gleichzeitig mit der Schule“, schreibt Elena Dorobant, entstand auch der Kern der künftigen Bibliothek der berühmten deutschen Bistritzer Schule. Die Lehrtätigkeit stützte sich anfangs

Horst Göbbel / Michael Weihrauch:

O comoară prețioasă: Cărțile vechi ale Gimnaziului Evanghelic în Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud

“Cărțile sunt ochelari prin care se privește lumea”, zice Ludwig Feuerbach. Cele mai vechi cărți ale Bibliotecii Județene Bistrița-Năsăud sunt o comoară prețioasă.

Fondul documentar al acestei biblioteci deține 22.164 de volume. Majoritatea lor provine din Biblioteca Gimnaziului Evanghelic CA din Bistrița. “Concomitent cu școala”, scrie Elena Dorobant, “a apărut și nucleul viitoarei biblioteci a vestitei școli germane din Bistrița. Activitatea didactică s-a bazat la început numai pe colecțiile particulare ale profesorilor.

Kreisbibliothek Bistritz-Nassod 2010 – Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud 2010 – Foto: Mihai Rusti

nur auf die privaten Sammlungen der Professoren. Aber allmählich entstand die Gewohnheit, dass die Studenten, die an fremden Universitäten studierten, derjenigen Schule, die sie für das Leben vorbereitet hatte, einige Bücher aus den Städten, wo sie hingereist waren, mitzubringen.“ Die Professoren und Patrizier haben ihre Sammlungen mit besonders wertvollen Büchern der Schule überlassen. Diese Bücher wurden vorwiegend in den zentraluropäischen Zentren herausgegeben. Alte Bücher wurden u.a. gedruckt in: Amberg, Amsterdam, Augsburg, Basel, Brescia, Klausenburg, Florenz, Frankfurt, Genf, Gera, Graz, Halle, Hanau, Hannover, Jena, Kiel, Köln, Leipzig, London, Lübeck, Lüneburg, Lyon, Magdeburg, Naumburg, Nürnberg, Paris, Rudolstadt, Hermannstadt, Stettin, Strassburg, Stuttgart, Tübingen, Venedig, Wien, Wittemberg, Zürich ... Der Fundus Alter Bücher (1475-1700) umfasst 1081 Bände. Berühmte Autoren, die in der Gymnasialbibliothek präsent waren: Aristoteles, Bonifinus, Camerarius, Cicero, Hesiod, Iustinianus, Josephus Flavius, Martin Luther, Titus Livius, Philipp Melanchthon, Nicolaus Olahus, Olearius, Ovidius, Pausanias, Polybios, Sambuccus, Teocrit, Toppeltinus u.a.m. Die Inhalte der Bücher haben enzyklopädischen Charakter (Religion, Geschichte, Recht, Naturwissenschaften, Mathematik, Pädagogik, Geografie, Literatur). Die Mehrzahl der Titel ist in lateinischer oder deutscher Sprache verfasst. Leider gelangte die Bibliothek während des Zweiten Weltkrieges nach der Evakuierung der Nordsiebenbürger Sachsen im September 1944 in eine extrem schwierige Lage. Elena Dorobont schreibt: „Während der russischen Besetzung (ab Oktober 1944) wurden die Säle der Bibliothek durch Soldaten genutzt. Viele Bücher, haufenweise und unsachgemäß an verschiedenen Orten aufgetürmt,

Dar da devenit un obicei ca studenții care au terminat universitățile străine să doneze școlii care i-a pregătit pentru viață câteva cărți aduse din orașele prin care au trecut.” Profesorii și patronii au lăsat școlii colecțiile lor cu cărți extrem de valoroase care au fost editate mai ales în centrele centraleuropene. Cărțile vechi au fost tipărite printre altele la Amberg, Amsterdam, Augsburg, Basel, Brescia, Cluj, Florența, Frankfurt, Geneva, Gera, Gratz, Halle, Hanau, Hannover, Jena, Kiel, Köln, Leipzig, Londra, Lübeck, Lüneburg, Lyon, Magdeburg, Naumburg, Nürnberg, Paris, Rudolstadt, Sibiu, Stettin, Strassburg, Stuttgart, Tübingen, Veneția, Viena, Wittemberg, Zürich ... Fondul de carte veche (1475-1700) cuprinde 1081 volume. Autori renumiți prezenți la biblioteca gimnaziului evanghelic sunt: Aristotel, Bonifinus, Camerarius, Cicero, Hesiod, Iustinianus, Josephus Flavius, Martin Luther, Titus Livius, Philipp Melanchthon, Nicolaus Olahus, Olearius, Ovidiu, Pausanias, Polibius, Sambuccus, Teocrit, Toppeltinus, etc. Conținutul lor este enciclopedic (religie, istorie, drept, științele naturii, matematica, pedagogie, geografie, literatură beletristică). Majoritatea volumelor sunt scrise în limbile latină și germană. Din păcate în timpul celui de Al Doilea Război Mondial după evacuarea sașilor transilvăneni din zona Ardealului de Nord în septembrie 1944 și biblioteca gimnaziului ajunge într-o situație dificilă. Elena Dorobont scrie: „În perioada ocupației ruse (din octombrie 1944) sălile bibliotecii au fost ocupate de soldați. Multe cărți, îngrămădite în locuri necorespunzătoare, s-au deteriorat. În 1945, elevii și părinții au reorganizat biblioteca, au aranjat cărțile. Nu pentru mult timp. Biblioteca a fost desființată, cărțile au fost confiscate și depozitate în beciuri ... Probabil niciodată nu vom afla ce valori s-au pierdut. Ce a rămas a intrat în Fondul documentar al Bibliotecii Județene.“

wurden beschädigt. 1945 haben Schüler und Eltern die Bibliothek reorganisiert, die Bücher wieder geordnet. Jedoch nur für kurze Zeit. Die Bibliothek wurde aufgelöst, die Bücher konfisziert und in Kellern gelagert... Möglicherweise werden wir nie erfahren, welche großen Werte verloren gingen. Was übrig geblieben ist, ging in den Dokumentarbestand der Kreisbibliothek über.“

Laut Angaben von Katharina Wehrauch, langjährige Bibliotheksangestellte, gab es im Winter 1959/1960 einen Brand in der Bistritzer Bibliothek. Hier haben die Herren Ernest Bokó und Alexandru Hayeck mit der zur Verfügung stehenden Belegschaft glücklicherweise auch die alten Bücher der Bibliothek in Sicherheit gebracht. Alle vorhandenen Bestände des Bistritzer Gymnasiums wurden um 1970 von Johann Schuster (ehemaliger Lehrer aus Windau) und Ion Sabie (Richter/Judecator in Bistritz) unter der Leitung des damaligen Direktors Ernest Bokó klassifiziert.

Gegenwärtig wird dieser Bestand an alten Büchern in einer Villa in der Nähe der alten Post im Erdgeschoß in entsprechenden dunklen Räumen aufbewahrt. In dieser Bibliothek, wo viele jugendliche Besucher aus dem Reichtum der Wissenschaften und Kultur schöpfen wollen, dominiert eine positive Arbeitsatmosphäre bei allen Angestellten des Hauses unter der bisherigen und gegenwärtigen klaren Leitung von Olimpia Pop bzw. Mircea Oliv. Besonders hat uns nach freundlicher Vermittlung von Ioan Alexa und Marcel Săsărman beeindruckt, wie professionell, hilfsbereit und geschickt, Frau Gabriela Molnar uns beim Fotografieren einiger dieser wertvollen Bücher im Juli 2010 zur Seite gestanden ist, wofür wir danken.

Elena Dorobont hat in mühsamer präziser Arbeit die wertvollen Bücher der alten evangelischen Gymnasialbibliothek untersucht, bibliografisch erfasst und in

După informațiile doamnei Katharina Wehrauch, care a fost mulți ani angajată a bibliotecii, în iarna 1959/1960 în Biblioteca Județeană a avut loc un incendiu. Domnii Ernest Bokó și Alexandru Hayeck împreună cu angajații bibliotecii au salvat din fericire și cărțile vechi ale bibliotecii. Toate cărțile vechi ale bibliotecii Gimnaziului Evanghelic au fost clasificate prin 1970 de către Johann Schuster (fost învățător la Ghinda) și Ion Sabie (Judecator la Bistrița) sub conducerea directorului bibliotecii de atunci Ernest Bokó.

Actualmente acest fond documentar prețios este păstrat într-o vilă în preajma fostei poști la parter în camere corespunzătoare la întunec. În această bibliotecă, unde vin mulți tineri dornici să cunoască comorile științei și culturii, acum este o atmosferă de lucru, o atmosferă de politețe la angajații casei sub conducerea clară a domnului Mircea Oliv, succesorul doamnei Olimpia Pop. În mod deosebit ne-a impresionat amabilitatea și îndemnarea doamnei Gabriela Molnar, care după mijlocirea prietenească a domnilor Ioan Alexa și Marcel Săsărman ne-a ajutat cu mare răbdare la fotografierea unora dintre cărțile valoroase în iulie 2010, pentru care mulțumim.

Elena Dorobont a examinat într-o muncă anevoioasă cu mare precizie cărțile valoroase a vechii biblioteci a Gimnaziului Evanghelic, le-a clasificat din punct de vedere bibliografic și le-a editat în trei volume sub titlul: „Carte vechi în Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud”: volumul I (secolele XV-XVII) 2005, volumul II (1703-1785) 2006 și volumul III (1786-1830) tot în 2006. Toate au fost editate la Cluj-Napoca la editura EIKON.

Ca exemplu pentru munca cuprinzătoare a omului de știință prezentăm aici cea mai veche carte a bibliotecii, o biblie din 1475.

Cea mai veche carte din biblioteca gimnaziului evanghelic din Bistrița (din anul

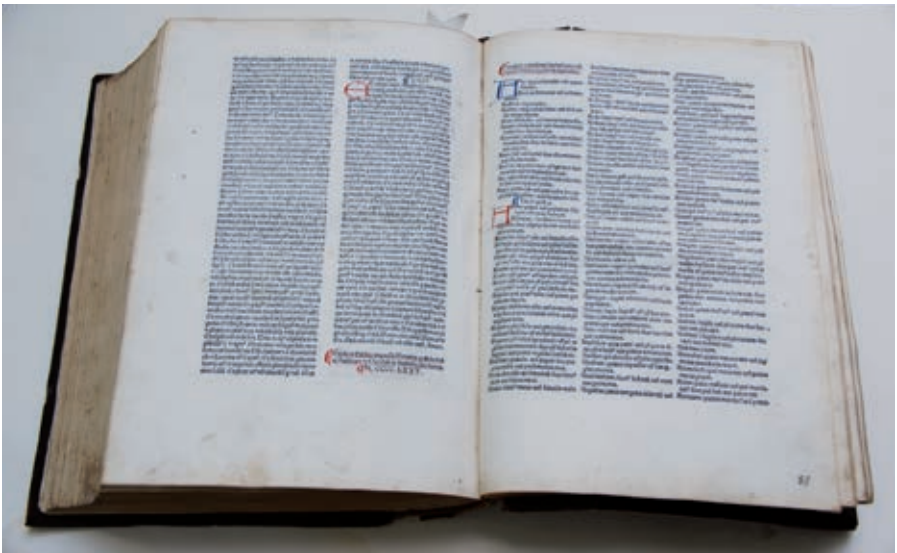
drei Bänden unter dem Titel „Alte Bücher in der Kreisbibliothek Bistritz-Nasod“ herausgegeben: Band I (15. bis 17. Jahrhundert) 2005, Band II (1703-1785) 2006 und Band III (1786-1830) ebenfalls 2006. Alle erschienen im Verlag ELKON aus Klausenburg.

Als Beispiel für die umfassende Arbeit der Wissenschaftlerin sei hier das älteste Buch der Bibliothek des Evangelischen Gymnasiums Bistritz, eine Bibel von 1475, angeführt.

Dieses wird von der Autorin Elena Dorobont 2005 folgendermaßen beschrieben:

1475 - BIBLIA / Sanctus Hieronymus; Impressa [...] P. Fra[n]ciscu[s] de Heilbrun; Nicolau[s] de Francofordia.

1475) este descrisă de către doamna Elena Dorobont în 2005 în felul următor:

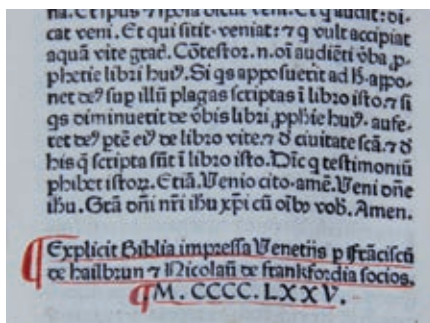

(Venetiis: P Fra[n]ciscu[s] de Heilbrun et Nicolau[s] de Francfordia Socios, M.CCCC.LXXV) . - [524] f.; In folio (30 cm), 51 R. (20x13cm)

Das Substitut des Titelblattes: PROLOGUS IN GENESIM // INCIPIT EP[ISTO]LA SANCTI HIERONYMI

1475 - BIBLIA / Sanctus Hieronymus; Impressa [...] P. Fra[n]ciscu[s] de Heilbrun; Nicolau[s] de Francofordia. (Venetiis: P Fra[n]ciscu[s] de Heilbrun et Nicolau[s] de Francfordia Socios, M.CCCC.LXXV) . - [524] f.; In folio (30 cm), 51 R. (20x13cm)

AD PAULINU[S] PRESBYTER //
 Kolofon: F. [436]: EXPLICIT BIBLIA IM-
 PRESSA VENETIIS P FRA[N]CISCU[S]
 // DE HEILBRUN ET NICOLAU[S] DE
 FRANCFORDIA SOCIOS. // M.CCCC.
 LXXV. //

MATERIALGRUNDLAGE: Filigranes
 Papier.

ÄUßERES AUSSEHEN: Schwarzer
 Druck; Initiale hangeschrieben mit roter
 und blauer Tinte; Der Text ist zweispal-
 tig strukturiert (der Index dreispaltig);
 ohne Signatur.

ENTHÄLT: Widmung des Hieronymus
 an den Pfarrer Paulinus und Vorspann
 von Hieronymus; Index.

Substitutul paginii de titlu: PROLOGUS
 IN GENESIM // INCIPIT EP[ISTO]
 LA SANCTI HIERONYMI AD
 PAULINU[S] PRESBYTER //
 Colofon: F. [436]: EXPLICIT BIBLIA IM-
 PRESSA VENETIIS P FRA[N]CISCU[S]
 // DE HEILBRUN ET NICOLAU[S] DE
 FRANCFORDIA SOCIOS. // M.CCCC.
 LXXV. //
 SUPORT MATERIAL: Hârtie
 filigranată.

ASPECT FIZIC: Tipar negru; inițiale
 scrise manual cu cerneală roșie și
 albastră; text structurat pe două colo-
 ane (indexul pe trei coloane); nu are
 signatură.

CŢÎNINE: Dedicăția lui Hieronymus
 către preotul Paulinus și prefață de Hie-
 ronymus; Index.

STĂRE DE CONSERVARE: Incunabul
 relativ bine conservat; prima filă este
 îngălbenită, cu numeroase pete; primele
 și ultimele file sunt uzate datorită folo-
 sirii; pe tranșă și marginile filelor sunt
 numeroase pete de apă; tăblia de lemn a
 copertii 2 e spartă, pielea ruptă la cotor;
 încuietorii sunt rupte.

LEGĂTURA: Suport de lemn învelit cu
 piele brună, ornamentată prin presare la
 rece cu ruleta și placa; 4 chenare concen-

KONSERVATORISCHER ZUSTAND: relativ gut konservierte Inkunabel (Als Inkunabeln oder Wiegendrucke (von lat. incunabula n. Pl. „Windeln, Wiege“) bezeichnet man die mit beweglichen Lettern gedruckten Schriften, die bis zum 31. Dezember 1500 hergestellt wurden.); erstes Blatt ist etwas vergilbt, hat zahlreiche Flecken; die ersten und die letzten Blätter sind abgenutzt wegen häufigem Gebrauch; im Inneren und auf den Rändern der Blätter gibt es viele Wasserflecken; die Holztäfelung des Einbandes 2 ist gebrochen, das Leder an den Rändern gerissen; die Schließer sind abgebrochen.

DER EINBAND: Holztafel eingebunden in braunes Leder, geschmückt durch Kaltdruck mit der Rolle und der Platte; 4 konzentrische Felder mit pflanzlichen Motiven dekoriert (Blümiges und Akanthusblätter), Medaillons mit biblischen (die Evangelisten) und symbolischen Figuren (barmherzigkeit und Gerechtigkeit); im zentralen Feld steht eine Reihe Akanthusblumen; auf dem Vorderen Einband in der oberen Kartusche sind die Initialen des besitzers eingepresst: M.S.D., und in der unteren Kartusche das Jahr der Bindung: 1579; Der Buchrücken weist 4 kräftig profilierte Rippen auf.

AUFZEICHNUNGEN: Vorderer Einband Innenseite: „Empta sunt a me Hac Biblia fl.1 d 50 1598; Vorsatz 1: 1598 15 die february mortiu hemitridie vir D. Gallus Enyedinsis pastor ecclesiae dom. Varheliensis.”

Randnoten.

Seite 469 verso und Vorsatz 2: Lektoreneinträge in lateinischer Sprache.

Hinterer Einband innen: 1601. 29 die January magna ...

Religie Hieronymus, S. (trad., dedic., pref.)

Paulinus, Pfarrer (dest)

Franciscus von Heilbrun (tip.)

Nicolaus von Francofordia (tip.)

Bistritzer Gymnasial Bibliothek (vorheriger Eigentümer)

trice decorate cu motive vegetale (fleureoane și frunze de acant), medalioane cu figuri biblice (evangheliștii) și simbolice (caritatea și justiția); în câmpul central e o coloană din flori de acant; pe coperta 1 în cartușul superior sunt presate inițialele posesorului : M.S.D., iar în cartușul inferior data legării: 1579; cotorul are 4 nervuri puternic profilate.

ÎNSEMNĂRI: Coperta 1 interior: “Empta sunt a me Hac Biblia fl.1 d 50 1598; forțaț 1: 1598 15 die february mortiu hemitridie vir D. Gallus Enyedinsis pastor ecclesiae dom. Varheliensis.”

Note marginale.

Fila 469 verso și forțaț 2: note de lector în limba latină.

Coperta 2 interior:

1601. 29 die January magna ...

Religie Hieronymus, S. (trad., dedic., pref.)

Paulinus, preot (dest)

Franciscus de Heilbrun (tip.)

Nicolaus de Francofordia (tip.)

Bistritzer Gymnasial Bibliothek

(deținător anterior)

Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud

(deținător)

Inventar: 17339

Proveniență: transfer

Bibliografie: Nu este în cataloagele consultate.

Traducere: Horst Göbbel, Nürnberg

Kreisbibliothek Bistritz-Nassod (Eigentümer)
Inventar: 17339
Herkunft: Transfer
Bibliografie: Nicht gefunden in untersuchten Katalogen.

Alle Fotografien aus der Kreisbibliothek Bistritz-Nassod von Michael Wehrauch (Juli 2010) /
Toate fotografiile din Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud (iulie 2010)

Dr. Hans Franchy:

**Die Landwirtschaftliche Schule in
Nordsiebenbürgen 1870 bis 2010
Der Weg der „Ackerbauschule“ zu
dem heutigen „Grup Scolar Agricol“**

Vorwort

Mit der Einwanderung der Siebenbürger Sachsen im 12. Jahrhundert beginnt die lange Geschichte der Urbarmachung und Bewirtschaftung des gerodeten Landes. Aus einem überwiegend von Wald bedeckten Gebiet, wurde in harter Arbeit über Jahrhunderte hinweg ein „Land des Segens, ein Land der Fülle und der Kraft“, wie es so schön in dem Siebenbürgenlied heißt. Dies war ein langer beschwerlicher Weg beeinflusst durch Kriege, Krankheiten und wetterbedingte Missernten.

Die aus der Urheimat mitgebrachten Kenntnisse im Ackerbau und in der Viehzucht waren die Grundbedin-

Dr. Hans Franchy:

**Școala agricolă din Transilvania de
Nord din 1870 până în 2010
Calea de la „Școala agricolă“ („Acker-
bauschule“) la „Liceul agricol“ de astăzi**

Prefață

Odată cu colonizarea sașilor ardeleni din secolul al XII-lea începe lunga istorie a deștelenirii și gospodăririi pământului defriat. Dintr-un ținut acoperit predominant de păduri s-a născut în urma unei munci asidue, timp de secole, o „Țară a bincuvântării, o țară a bogăției și a puterii“, așa cum este numită atât de plastic într-un cântec transilvănean. Aceasta a fost o cale lungă, anevoioasă, influențată de războaie, boli și recolte compromise de vreme.

Cunoștințele despre agricultură și creșterea animalelor aduse din țara de origine au constituit condițiile de bază pentru supraviețuirea coloniștilor. La

1901 Ackerbauschule auf der Rosenberg, Ansichtskarte aus dem Besitz Günter Klein / Școala agricolă Bistrița - Carte poștală din 1901 - Colecția Günter Klein

gungen für das Überleben der Einwanderer. Anfang des 19. Jahrhunderts war die erfolgreich praktizierte Dreifelderwirtschaft mit Vieh-, Weidewirtschaft und Flurzwang nicht mehr zeitgemäß. Die im westeuropäischen Raum beginnende Intensivierung der Agrarproduktion ließ auch die Siebenbürger Sachsen Überlegungen anstellen zur besseren Nutzung der natürlichen Ressourcen. An Stelle der extensiven Dreifelderwirtschaft mit zwei Getreideschlägen und einem Brachlandteil wurde eine Fruchtfolge zwischen Getreide, Hackfrüchten und Futterpflanzen angedacht. Zur Umsetzung wurde am 5. März 1845 in Klausenburg die Gründung des Siebenbürgisch-Sächsischen Landwirtschaftsvereins vollzogen, mit dem Ziel „der möglichen Verbesserung des Landbaus auf dem Sachsenboden“.

Mitte des 19. Jahrhunderts wurde mit Einführung des „Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches“ in Österreich die Privatisierung und Eintragung von Grundbesitz möglich. Eine gesetzlich angeordnete Flurbereinigung der zahlreichen durch Erbfolge zerstückelten Landbodenteile und Flurzwang wurde von der sächsischen Bevölkerung nur widerwillig angenommen. Es fehlten vielfach die fachlichen Voraussetzungen. Es wurde erkennbar, dass nur durch landwirtschaftliche Schulung der jüngeren Landwirte die Einsicht in die Notwendigkeit herbeigeführt werden konnte. Der Landwirtschaftsverein erarbeitete 1867 in Schäßburg ein Konzept das durch einen Fachausschuss der Nationsuniversität umgesetzt wurde. Es sah die Errichtung von 5 „niederer“ Ackerbauschulen vor. Außerdem sollte noch eine „mittlere“ Ackerbauschule errichtet werden. Die von der Nationsuniversität zur Verfügung gestellten Mittel reichten jedoch nur für zwei niedrige in Bistritz und Marienburg und eine mittlere in Mediasch. Viel später wurde die

începutul secolului al XIX-lea asolamentul trienal cu gospodărirea pădurilor, creșterea animalelor și cultivarea uniformă a ogoarelor, practicate cu succes, nu au mai corespuns cerințelor timpului. Începutul intensificării producției agricole în spațiul vest-european i-a determinat și pe sașii ardeleni să reflecteze asupra unei utilizări mai bune a resurselor naturale. În locul asolamentului trienal extensiv, cu două tarlale de cereale și un ogor nefolosit, s-a trecut la sistemul culturilor alternative cu cereale, legume prășitoare și plante furajere. Pentru punerea sa în practică, la 5 martie 1845 a fost înființată la Cluj *Asociația Agricolă a Sașilor Ardeleni* cu scopul „îmbunătățirii în măsura posibilă a agriculturii pe pământul sașilor”.

La mijlocul secolului al XIX-lea, odată cu introducerea „Codului General Civil Austriac”, a devenit posibilă privatizarea și intabularea proprietății funciare. Populația săsească a acceptat cu aversivitate desființarea haturilor, a terenurilor divizate prin succesiune și cultivarea uniformă a ogoarelor, adesea lipsind premisele de specialitate. A devenit evident faptul că doar prin școlarizarea în domeniul agricol a tinerilor agricultori se poate ajunge la convingerea necesității acesteia. Asociația agricolă a elaborat în anul 1867 la Sighișoara un concept care a fost pus în practică de o Comisie de specialitate a Universității Naționale Săsești (Universității Săsești) și care a prevăzut înființarea a cinci școli agricole „inferioare”. De asemenea, urma să se mai înființeze o școală agricolă „medie”. Însă mijloacele puse la dispoziție de Universitatea Săsească au ajuns doar pentru două școli agricole „inferioare” la Bistrița și Feldioara și una „medie” la Mediasch. Cu mult mai târziu a fost înființată Școala agricolă de iarnă de la Sibiu.

Deși plănuită pentru anul 1869, prima școală agricolă a putut să-și deschidă porțile la Bistrița de abia în aprilie 1870.

Landwirtschaftliche Winterschule in Hermannstadt eingerichtet.

Obwohl schon für 1869 geplant, konnte die erste Ackerbauschule in Bistritz erst im April 1870 ihren Betrieb aufnehmen. 1871 folgten Marienburg und Mediasch und 1930 Hermannstadt.

Hans Acker hat 1990 in dem im Wort und Welt Verlag, Thaur bei Innsbruck, erschienen Buch „Die Deutschen Landwirtschaftsschulen in Siebenbürgen“ die Geschichte dieser für die Siebenbürgische Landwirtschaft segensreichen Einrichtungen beschrieben. Seine akribische Arbeit bietet allen Interessierten umfangreiche Informationen zur Entwicklung der Ackerbauschulen in Siebenbürgen bis zum Jahre 1944.

Die Geschichte der 1870 gegründeten deutschen Ackerbauschule endet 1944. Die weitere Entwicklung dieser Lehranstalt zu dem heute erfolgreichen landwirtschaftlichen Gymnasium „Grup Scolar Agricol“ ist ein Kapitel in dem die Siebenbürger Sachsen keine Rolle mehr spielen. Es ist jedoch eine Entwicklung die durch die politischen Verhältnissen nach 1944 und vor allem nach der politischen Wende 1989 bedingt ist..

Auch dieses Kapitel soll und muss beleuchtet werden wenn man in diesem Jahr 140 Jahre Landwirtschaftlicher Ausbildung in Nordsiebenbürgen gedenken will.

Die Bistritzer Ackerbauschule von 1870 - 1944

Der Termin zur Inbetriebnahme der Ackerbauschule, von der Nationsuniversität für den 1. November 1869 geplant, konnte nicht eingehalten werden. Die erforderlichen 20 Joch Grundstück konnten erst im nächsten, darauf folgenden Jahr bereitgestellt werden.

Am 15. April 1870 öffnete die zweijährige Kreis-Ackerbauschule Bistritz ihre Pforten, nachdem Postmeister Ferdinand Fuß sein 22 Joch großes Grundstück zur vorläufigen Verfügung stellte.

În 1871 au urmat școlile agricole de la Feldioara și Mediaș iar în 1930 școala agricolă de la Sibiu.

Hans Acker a descris în cartea sa „Școlile agricole germane din Transilvania“, apărută în anul 1990 la editura Wort und Welt, Thaur bei Innsbruck, istoria acestei instituții binecuvântate pentru agricultura din Transilvania. Lucrarea sa scrisă cu acribie oferă tuturor celor interesați informații detaliate privind evoluția școlilor agricole din Transilvania până în anul 1944.

Istoria școlii agricole germane, înființată în anul 1870, se încheie în anul 1944. Dezvoltarea ulterioară a acestei instituții de învățământ până la gimnaziul agricol de astăzi, cu merite deosebite, numit „Grupul Scolar Agricol” constituie un capitol, în care sașii ardeleni nu mai sunt implicați. Această evoluție este condiționată de raporturile politice de după anul 1944, dar în special după schimbarea politică din 1989.

Și acest capitol trebuie cercetat mai îndeaproape, mai ales dacă se celebrează în acest an 140 ani de învățământ agricol în Transilvania de Nord.

Școala agricolă din Bistrița în anii 1870 - 1944

Termenul de deschidere a școlii agricole pe data de 1 noiembrie 1869 – așa cum l-a planificat Universitatea Săsească – nu a putut fi respectat. De abia în anul următor a putut fi pus la dispoziție terenul necesar de 20 jugări.

La data de 15 aprilie 1870 Școala agricolă județeană Bistrița de doi ani și-a deschis porțile după ce maistrul poștei Ferdinand Fuß a pus la dispoziție terenul său de 22 jugări. Un an mai târziu școala cumpără un teren de 20 jugări, încheiând astfel provizoratul cu Fuß.

Patronajul școlii a fost preluat de Magistratul districtului și orașului Bistrița. Universitatea Săsească a acordat anual o subvenție de 2000 florini (guldeni în valută austriacă). Anul școlar era compus

Ein Jahr später erwirbt die Schule ein 20 Joch großes Grundstück und beendet das Provisorium mit Fuß.

Träger der Schule war der Magistrat des Distrikts und der Stadt Bistritz. Die Nationsuniversität gewährte einen jährlichen Zuschuss von 2000 fl. (Gulden Österreichischer Währung). Das Schuljahr bestand aus einem Sommer- und einem Wintersemester. Die Schüler mussten das 14. Lebensjahr beendet haben und ausreichende Kenntnisse in Wort und Schrift vorweisen.

Erster Direktor der Ackerbauschule war der aus Mähren stammende Fachlehrer Ferdinand Krcek. Er wurde durch den Steiermärker Alois Foramitti unterstützt, der in Graz die Fachanstalt für Land- und Forstwirtschaft absolviert hatte. Die Unterrichtswoche bestand aus 30 Stunden in überwiegend landwirtschaftlichen Fächern, wobei der theoretische Unterricht durch praktische Ausbildung vor Ort ergänzt wurde.

Am 1. September 1871 übernahm Foramitti die Leitung der Schule nachdem Krcek ohne nähere Begründung ausgeschieden war. Die nordsiebenbürgische Landbevölkerung zeigte anfangs wenig Interesse an der neuen Lehranstalt. Nur wenige Schüler besuchten die Schule.

1872 wurde die Reb- und Obstbauschule erweitert. Es wurden Zuchttiere der Mariahofer Rinderrasse angeschafft.

1873 kam Ludwig Millota aus Mähren als Fachlehrer hinzu. Gymnasiallehrer halfen bei den naturwissenschaftlichen Fächern aus. Um den Schülermangel zu lindern haben einige Gemeinden (Dürnbach, Kleinbistritz, Mettersdorf und Treppen) für eigene Schüler Stipendien eingerichtet. Dank des unermüdlichen Einsatzes des Schulleiters Foramitti wurde die jährliche Subvention der Nationsuniversität von 2000 um eine Stipendiumsuzuwendung auf 2250 fl. erhöht.

Die ungarische Regierung hatte auf Anforderung ebenfalls die Anschaffung

dintr-un semestru de vară și un semestru de iarnă. Condiția era ca elevii să fi împlinit vârsta de 14 ani și să dovedească suficiente conștiințe în scris și oral.

Primul director al Școlii agricole a fost profesorul de specialitate, original din Moravia, Ferdinand Krcek, acesta fiind sprijinit de Alois Foramitti din Styria, care absolvise la Graz Instituția de specialitate pentru agricultură și sîvicultură. Săptămâna de învățămînt cuprindea 30 ore, în special discipline de agricultură, învățămîntul teoretic fiind completat de educația practică la fața locului.

La data de 1 septembrie 1871, după tragerea fără multe explicații al lui Krcek, Foramitti a preluat conducerea școlii. Populația rurală din Transilvania de Nord a arătat la început puțin interes pentru noua instituție de învățămînt. Doar câțiva elevi au frecventat această școală.

În anul 1872 a fost extinsă pepiniera de viță de vie și pomi fructiferi. Au fost achiziționate animale de prăsilă din rasa de vite Mariahof.

În anul 1873 s-a alăturat și profesorul de specialitate Ludwig Millota din Moravia. Profesorii de gimnaziu au preluat disciplinele de știință a naturii. Pentru a compensa lipsa de elevi, unele comune (Dipșa, Dorolea, Dumitra și Târpiu) au acordat burse pentru proprii lor elevi. Datorită implicării neobosite a directorului Foramitti, Universitatea Săsească a mărit cu o subvenție bursa, de la 2000 la 2250 florini.

De asemenea, la cerere, și guvernul maghiar a contribuit prin subvenții la achiziționarea de animale de prăsilă și material didactic.

Legea promulgată în 1876 a prevăzut dizolvarea pământului regesc și a districtelor, ceea ce a avut urmări nefaste asupra instituției tinere de învățămînt. Universitatea Săsească, în calitate de cel mai înalt for juridic și politic al sașilor ardeleni, a fost acum desființată,

von Zuchtvieh und Lehrmitteln bezuschusst.

Ein für die junge Lehranstalt folgenreicher Eingriff war das 1876 erlassene Gesetz zur Aufhebung des Königsbodens und Neugliederung der Distrikte. Die Nationsuniversität als oberstes politisches Rechtsgremium der Siebenbürger Sachsen wurde aufgehoben. Die bisherige sächsische Distriktverwaltung wurde durch eine ungarische Komitatsverwaltung ersetzt..

Das seit der Ansiedlung der Sachsen gemeinschaftlich erschlossene und für den Landbau geeignete Ackerland war anschließend in gleichgroße Parzellen (Lose) auf geteilt - wozu auch die Hofstelle gehörte - und den einzelnen Siedlern zur Nutzung übergeben. Sowohl das erschlossene Ackerland als auch der verbliebene, aus Wald, Weide, Gewässern und Ödland bestehende Gemarkungsteil, „die Gemeinerde“, waren somit ausschließliches Gemeinschaftseigentum der Siedlergemeinde. Einen privaten Grundbesitz des einzelnen Siedlers hat es daher lange Zeit nicht gegeben. Infolge Kriegereignisse und Seuchenzügen wurden ganze Dörfer beinahe ausgelöscht aber auch infolge fehlender Nachkommen fielen öde gewordene Höfe und Flurstücke an die Gemeinde zurück.

Die 1772 durch Kaiser Josef II. angeordnete Privatisierung des Grundbesitzes griff in Siebenbürgen nicht. Erst mit der Einführung im Jahre 1854 des „Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches“, wurden Eintragungen ins Grundbuch verpflichtend.

Die Trägerschaft der Ackerbauschule wurde nun einem dreißigköpfigen Aufsichtsrat übertragen, jede der 23 Gemeinden hatte einen Vertreter, die Stadt Bistritz sieben. Aufsichtsratsvorsitzender wurde Johann Hofgräff, der bisherige Obmann der Schulkommission.

1879 wurde das neue Schulgebäude, auf

administrația maghiară a comitatelor înlocuind administrația săsească de până acum a districtelor.

Încă de la colonizarea sașilor pământul arabil dobândit pentru folos obștesc și destinat agriculturii a fost divizat în parcele egale - în care era inclusă și curtea - și predat spre folosință fiecărui colonist. Atât pământul arabil cât și restul pământului obștesc („die Gemeinerde“), alcătuit din pădure, pășune, ape și teren necultivat, au constituit astfel în exclusivitate proprietatea colectivă a comunității coloniștilor. Prin urmare, timp îndelungat coloniștii nu au posedat nici o proprietate funciară. Războaiele și epidemiile au decimat uneori aproape în întregime populația satelor, însă și datorită lipsei de urmași, curți și terenuri pustii au reintrat în proprietatea obștii.

Privatizarea proprietății funciare ordonate în 1772 de împăratul Iosif al II-lea nu s-a extins și în Transilvania. De abia cu introducerea în anul 1854 a „Codului General Civil Austriac“ intabulările în Cartea funciară au devenit obligatorii.

Patronajul școlii agricole a fost transferat unui comitet de administrație compus din 30 persoane, fiecare din cele 23 comune având un reprezentant iar orașul Bistrița 7 reprezentanți. Președinte al comitetului de administrație a devenit Johann Hofgräff, fostul președinte al comisiei școlare.

În anul 1879 a fost amenajată noua clădire a școlii, colț cu gimnaziul de băieți construit mai târziu, și dată în folosință. Pe lângă cele două săli de clasă a mai existat și locuința a directorului și un internat pentru 16 elevi.

După mutarea la Mediaș în iunie a anului 1882 a directorului Forametti, deosebit de apreciat, s-a instalat o oarecare stagnare în instituția de învățământ. S-au ținut cursuri în special în lunile de iarnă, neglijându-se astfel gospodăria școlii.

În 1883 Heinrich Gräser din Mediaș, un absolvent al Facultății de cultură a

der Ecke gegenüber dem später erbauten Knabengymnasium, errichtet und in Betrieb genommen. Neben zwei Klassenräumen, gab es eine Wohnung für

pământului din Viena, a preluat conducerea școlii însă fără a putea revigora cu adevărat instituția școlară și ramura gospodărească a școlii. În anul 1887 po-

1879 erbaute Ackerbauschule. Haupteingang Fleischerallee / Clădirea Școlii Agricole construită în 1879 - Întrarea principală de pe Bulevardul Republicii - Foto Archiv Dr. Franchy

den Direktor und ein Wohnheim für 16 Schüler.

Nachdem der allgemein anerkannte und geschätzte Direktor Forametti im Juni 1882 zur Ackerbauschule nach Mediasch wechselte, trat ein gewisser Stillstand in der Lehranstalt ein. Es wurde überwiegend nur noch in den Wintermonaten Unterricht abgehalten. Der Wirtschaftsbetrieb der Schule wurde vernachlässigt. 1883 übernahm Heinrich Gräser aus Mediasch, ein Absolvent der Wiener Hochschule für Bodenkultur, die Schulleitung ohne zu einer wirklichen Belebung des Schulbetriebs und des Wirt-

stul de director a fost din nou scos la concurs, însă ocupat doar provizoriu de Wilhelm Bock. În 1889 Wilhelm Bock a fost acreditat ca director, exercitând această funcție timp de 17 ani. În anul 1889 planul de învățământ arăta precum urmează:

schaftszweiges der Schule beitragen zu können. 1887 wurde die Direktorenstelle neu ausgeschrieben, jedoch nur provisorisch mit Wilhelm Bock besetzt. Wilhelm Bock wurde 1889 als Leiter bestätigt und übte dieses Amt 17 Jahre lang aus. 1889 sah der Lehrplan der Schule folgendermaßen aus:

Tabelle nach Hans Acker / Tabel după Hans Acker

	Lehrfach / Disciplina de învățământ	Wöchentliche Stundenzahl / Număr ore pe săptămână	
		1. Jahrgang / I. an	2. Jahrgang / al II-lea an
1.	Pflanzenproduktionslehre/ Știința producției vegetale	4	
2.	Tierproduktionslehre / Știința producției animaliere	2	4
3.	Betriebslehre / Studiul procesului de producție	-	4
4.	Obst- und Weinbau / Pomicultură și viticultură	-	4
5.	Tierheilkunde / Medicină veterinară	-	2
6.	Naturgeschichte (Mineralogie, Botanik, Zoologie) / Istorie naturală (mineralogie, botanică, zoologie)	3	-
7.	Naturlehre (Physik) / Științe ale naturi (fizică)	2	-
8.	Chemie / Chimie	2	-
9.	Arithmetik / Aritmetică	2	1
10.	Geometrie und geometrisches Zeichnen / Geometrie și desen tehnic	2	-
11.	Baukunde und Feldmessen / Știința construcțiilor și topografie	-	2
12.	Freihandzeichnen / Desen cu mâna liberă	2	2
13.	Deutsche Sprache / Limba germană	2	2
14.	Magyarische Sprache / Limba maghiară	3	3
15.	Geographie und Geschichte / Geografie și istorie	2	-
16.	Praktische Beschäftigung / Activități practice	4	4
	Zusammen / Total	30	30

Der Unterricht wurde mit einer Prüfung sowohl nach dem ersten als auch nach dem zweiten Jahr beendet. Bis 1901 wurde in einem einfachen Wintersemester im Wesentlichen nach diesem Lehrplan gelehrt.

Primul an cât și cel de-al doilea an de învățământ se încheiau cu un examen. În principiu, până în anul 1901, un semestru de iarnă s-a desfășurat după acest plan de învățământ.

1879 erbaute Ackerbauschule Ecke Fleischerallee Kürschnerdamm / Clădirea Școlii Agricole construită în 1879 pe Bulevardul Republicii - Foto Archiv Dr. Franchy

1901 kommt neuer Schwung in die Lehranstalt. An der Rosenberg, auf dem Weg nach Treppen, wird ein neues, heute noch stehendes, Schulgebäude mit Unterrichtsräumen, ein Wohnheim für 40 Schüler und einer Wohnung für den Direktor gebaut. Der Lehrplan sah nun zwei Semester von September bis Juni mit zwei Monaten Ferien vor. Dem praktischen Unterricht wurde mehr Bedeutung zugemessen, er bestand nun aus zwei Stunden täglich.

Im Schülerheim waren 30 Plätze kostenlos für Schüler vorgesehen, 10 Plätze waren für zahlende Schüler reserviert.

Am 6. August 1901, wurde Albert Preiß als Lehrer eingestellt. Der 1876 in Bistritz geborene Albert Preiß hatte hier das pädagogische Seminar absolviert und war je zwei Jahre Lehrer in Metters-

În 1901 apare un nou avânt în instituția de învățământ. La poalele Dealului Trandafirilor, pe drumul Târpiului se construiesc o nouă clădire, care există și în zilele de astăzi, cu săli de clasă, un internat pentru 40 elevi și o locuință pentru director. Planul de învățământ a prevăzut două semestre din septembrie până în iunie cu două luni de vacanță. I s-a acordat mai multă importanță învățământului practic, acesta constând acum din două ore zilnic.

Internatul a fost prevăzut cu 30 locuri gratuite pentru elevi, iar 10 locuri fiind rezervate pentru cu plată.

La data de 6 august 1901 Albert Preiß a fost angajat ca învățător. Albert Preiß născut în anul 1876 la Bistrița, a absolvit Seminarului pedagogic și a activat tot câte doi ani la Dumitra și la Sibiu. El a

dorf und Hermannstadt. Er besuchte einen Obstbaukurs und kam nachher an die Bistritzer Ackerbauschule, wo er bis zu seiner Pensionierung 1942 vielen Schülern ein segensreicher Lehrer war. Er unterrichtete Naturgeschichte, Physik, Chemie, Geometrie, Geografie, Geschichte, Deutsch, Ungarisch, Religion und Freihandzeichnen. Außerdem leitete er die Baumschule der Anstalt und hat viele Schüler das Veredeln beigebracht, so wurden jährlich ca. 2500 Obstwildlinge veredelt und zum Teil verkauft. Außerdem war Preiß Schriftführer der Schulkonferenz und Bibliothekar. Während des ersten Weltkriegs wurde der Unterricht von 1916 bis 1919 eingestellt.

Erwähnenswert ist das Betreiben eines Versuchsfeldes mit dem Zweck, bisher

frequentat un curs de pomicultură, venind apoi la Școala agricolă din Bistrița, unde a fost până la pensionarea sa în 1942 o adevărată binecuvântare pentru elevii săi. El a predat științe ale naturii, fizică, chimie, geometrie, geografie, istorie, germana, maghiara, religie și desen cu mâna liberă. De asemenea, a condus pepiniera instituției, învățând elevii să altoiască pomi, astfel încât au putut fi altoiți anual ca. 2500 de puieti sălbatici, iar apoi o parte din aceștia vânduți. El a fost și secretarul consiliului școlii și bibliotecar.

În timpul primului război mondial, între anii 1916 până 1919, școala a fost închisă.

Eine Kuh und dieses Kalb gehören zu dem Viehbestand 2010 / O vacă și acest vițel aparțin șeptelului școlii în 2010 - Foto Archiv Dr. Franchy

wenig bekannte Feldfruchtarten und Sorten zu prüfen. Als Rinderrasse wurde das Pinzgauer Rind gezüchtet, das bis in die heutigen Tage vereinzelt noch in Nordsiebenbürgen gehalten wird.

Zum Pferdebestand gehörten Arbeitstiere. Mit 3 bis 5 Stuten wurde auch gezüchtet. Der Geflügelbestand setzte sich aus 8 bis 10 Hennen und einem Hahn zusammen. Ab 1909 wurden weiße reinrassige Wyandotte Hühner, als Fleisch- und Legerasse, gezüchtet. Schweine und Bienen ergänzten den Tierbestand.

1917 schied Wilhelm Bock als Schulleiter aus und wurde 1918 durch Michael Englisch ersetzt. Michael Englisch, ein Bauernsohn aus der Hermannstädter Gegend hatte nach sehr guter Schulleistung ein Stipendium an der Wiener Hochschule für Bodenkultur erhalten, und diese mit Diplom abgeschlossen. Nach einigen Lehrjahren in Mediasch und Kriegsdienst kommt er nach Bistritz zu einer Schule, die zu der Zeit nicht den besten Ruf genoss.

Doch Englisch stürzt sich in die Arbeit. Da 1918 die männliche Jugend kriegsbedingt noch fehlte, wurde ein Hauswirtschaftslehrgang für junge Bäuerinnen eingeführt und dem Wirtschaftszweig der Lehranstalt besondere Bedeutung zugemessen. Immerhin betrug der Schulgrundbesitz 76,5 Kataster Joch, das entspricht 43,9 ha. Davon waren sieben Joch Obstgarten, ein Joch Weinberg, acht Joch Vierfelderwirtschaft, 26 Joch Sechsfelderwirtschaft und 42,5 Joch Weideland.

Englisch hatte sehr früh erkannt, dass das Nösnerland günstige Voraussetzungen für Obst- und Gemüseanbau vorwies. Zur Verwertung vor Ort gründete er eine Konservenfabrik und 1920 die ESOGA die „Erste Siebenbürgische Obst- und Gemüseverwertungs-AG“. Leider scheiterte dies Vorhaben und die ESOGA wurde 1923 insolvent.

Der Anschluss Siebenbürgens an Rumä-

Demn de menționat este gospodărirea unui câmp experimental cu scopul cercetării unor soiuri de fructe și cereale mai puțin cunoscute până acum. Ca rasă de vite a fost crescută cea de Pinzgau, care se mai crește și până în ziua de astăzi pe alocuri în Transilvania de Nord.

Din efectivul de cai făceau parte caii de tracțiune. 3 până 5 iepe se țineau de prăsilă. Efectivul de păsări se compunea din 8 până 10 găini și un cocoș. Începând cu anul 1909 au fost crescute păsări de rasă pură Wyandotte, ca rasă de carne și ouătoare. Porcii și albinele completau efectivul de animale.

În anul 1917 Wilhelm Bock a ieșit din conducerea școlii și a fost înlocuit în 1918 de Michael Englisch. Michael Englisch, fiu de țărani din zona Sibiului, a obținut în urma rezultatelor deosebit de bune o bursă la Facultatea de cultură a pământului din Viena, pe care a absolvit-o cu diplomă. După câțiva ani de învățământ la Mediasch și după serviciul militar vine la Bistrița la o școală, care între timp nu s-a mai bucurat de cel mai bun renume.

Însă Englisch începe activitatea sa cu mare dăruire. Din moment ce în 1918 bărbaiții tineri mai erau pe front, a fost introdus un curs de educație gospodărească pentru țărăncile tinere, acordându-se ramurii economice ale instituției de învățământ o importanță deosebită. Oricum proprietatea funciară a școlii era de 76,5 juguri cadastrale, egale cu cu 43,9 ha, din care 7 juguri plantații de pomi fructiferi, 1 jug vie, 8 juguri asolament cu patru, 26 juguri asolament cu șase și 42,5 juguri pășune.

Englisch a recunoscut de timpuriu că Țara Năsăudului prezintă premize bune pentru culturile de legume și fructe. Pentru valorificarea la fața locului a înființat o fabrică de conserve iar în 1920 ESOGA, „Prima societate pe acțiuni din Transilvania pentru valorificarea legumelor și fructelor”. Din păcate acest

1901 auf der Rosenberg in Betrieb genommene Schule, Haupteingang / școala Luată în folosință în 1901 pe Dealul Cetății, Intrarea principală - Foto Archiv Dr. Franchy

nien 1918 hatte für die Ackerbauschule keine weitgreifenden Folgen. Lediglich die ungarische Sprache wurde im Lehrplan durch Rumänisch ersetzt.

Die engagierte Art des Michael Englisch für den gesamten Bauernstand der Region, fand nicht bei allen Landsleuten Anerkennung. Seine politisch konservative Einstellung wurde nicht von allen akzeptiert, vor allem denen nicht, die der neuen nationalsozialistischen Strömung frönten. Obwohl bei den Schülern sehr beliebt und verehrt wurde er 1940, als 60-jähriger gedrängt vorzeitig in den Ruhestand zu gehen. Dies war ein demütigender Abschied von einer als Berufung empfundenen Lebensaufgabe.

Mit dem Anschluss Nordsevenbürgens an Ungarn 1940 tritt nicht nur für die Ackerbauschule sondern für die ge-

proiect a eșuat iar în 1923 ESOGA intra-se în insolvență.

Unirea Transilvaniei cu România în 1918 a nu a avut consecințe importante asupra școlii agricole. Doar limba maghiară a fost înlocuită cu cea română.

Angajamentul lui Michael Englisch pentru întreaga țărănime nu a găsit recunoaștere la toți conaționali săi. Linia sa politică conservatoare nu a fost acceptată de toți, în special de adepții numeroși ai noului curent național socialist. Deși a fost iubit și stimat mai ales de elevi, a fost forțat în anul 1940, la vârsta de 60 ani, să iasă anticipat la pensie, aceasta însemnând o despărțire umilitoare de la scopul vieții sale trăit ca atâta vocație.

Odată cu anexarea Transilvaniei de Nord de către Ungaria în 1940, nu numai pen-

Klassenzimmer für Tierheilkunde / Laborator veterinar 2010 - Foto Archiv Dr. Franchy

samte siebenbürgische sächsische Bevölkerung ein schicksalhafter Wandel ein, der in der Evakuierung aller Sachsen aus Nordsiebenbürgen enden sollte.

1940 wurde Dipl.-Landw. Erich Szege-di, vormals Fachlehrer in Marienburg, zum neuen Direktor gewählt. 1942 ersetzte Robert Gassner den in Ruhestand gegangenen emsigen Albert Preiß. Die Schülerzahl stieg in dieser Zeit auf über 30 pro Jahrgang. Schüler und Lehrer waren von der neuen Entwicklung begeistert. Im renovierten Kuhstall wurden über 20 Simmentaler Milchkühe gehalten. Grünfuttersilos und Dungstätten eingerichtet. 300 Schweine wurden gemästet, der Maschinenpark erweitert, in der kleinen Wetterstation wurden dreimal täglich die Daten abgelesen und gespeichert. Diese positive Entwicklung

tru Școala agricolă ci și pentru întreaga populație săsească din Transilvania de Nord se instalează o schimbare fatală, care se va termina cu evacuarea tuturor sașilor din Transilvania de Nord.

În anul 1940 agronomul diplomat Erich Szege-di, fostul profesor de specialitate din Feldioara, a fost ales director iar în 1942 Robert Gassner l-a înlocuit pe Albert Preiß, ieșit la pensie. În acest timp numărul elevilor a ajuns să depășească cifra de 30 pe an. Atât elevii cât și profesorii au fost încântați de noua evoluție. În grajdul renovat au fost crescute peste 20 vaci de lapte Simmenthal. Au fost înființate silozuri pentru nutreț și locuri îngrășământ natural. De asemenea, au fost îngrășați 300 porci, parcul de mașini agricole a fost extins, de trei ori pe zi au fost citite și notate datele din mica

Absolventen der Ackerbauschule / Absolvenți ai Școlii Agricole 1935 (Michael Gierling aus Jaad/Livezile 2. von re. 2. Reihe u.- al 2-lea din dr. în rândul 2 j.) - Foto von Tochter Maria und Dr. Lazar Grecu, Nürnberg

Haupteingang der Schule/ Intrarea principală a școlii März/martie 2010 - u.a. Dr. Hans Franchy (3. von li./ al 3-lea din stg.) und Direktorin Maria Simona Belea (2. von re./a doua din dreapta) - Foto Horst Göbbel

wurde durch die Kriegereignisse unterbrochen. Im September 1944 wurde die Evakuierung aller Sachsen vor der heranrückenden sowjetischen Armee angeordnet und unter der Leitung des mit organisatorischem Talent begabten Robert Gassner umgesetzt. Die sächsische Bevölkerung aus den Dörfern machte sich im großen Bauerntreck mit Pferd- und Ochsenwagen auf einen Weg der zur Einbahnstraße für alle wurde. Nur ganz Wenige kamen 1945 zurück und fanden nichts von dem wieder was sie verlassen hatten. Die Ackerbauschule stellte 1944 ihren Betrieb ein. Sie war in diesen 74 Jahren zu einer wichtigen Lehranstalt geworden, die insgesamt 495 Schülern Aus- und Weiterbildungsstätte war. Eine Lehranstalt die mit dazu beigetragen hat modernen Obstbau in der Region zu ermöglichen. Eine Lehranstalt die manchem bäuerlichen Betrieb durch Vermittlung von Kenntnissen, die in der Praxis umgesetzt wurden, zu wirtschaftlichem Erfolg verholfen hat.

Der Landwirtschaftliche Unterricht von 1944 bis 1965

Nach dem 23. August 1944 gehörte Nordsiebenbürgen wieder zu Rumänien und man begann die durch den Krieg entstandenen Schäden zu beseitigen und das gesellschaftliche Leben neu zu organisieren. Im Rahmen dieser Bestrebungen wurde auch die Neuordnung des gesamten Schulwesens vorgenommen. Die Schulklassen wurden den Möglichkeiten entsprechend instand gesetzt und die Lehrer mit dem Nötigsten ausgestattet.

Der Erlass der Bistritzer Kreiskommission Nr. 2798/1944 sah vor, dass die Landwirtschaftliche Schule am 1. Dezember 1944 den Schulbetrieb wieder aufnehmen sollte. Die kriegsbedingten Beschädigungen des Schulgebäudes waren jedoch so erheblich, dass der Schulbeginn verschoben werden musste. Die Aufga-

station meteorologische. Diese evolution positiv war ein unterbrochen von den Ereignissen des Krieges. Im September 1944 wurde die Evakuierung aller Sachsen vor der heranrückenden sowjetischen Armee angeordnet und unter der Leitung des mit organisatorischem Talent begabten Robert Gassner umgesetzt. Die sächsische Bevölkerung aus den Dörfern machte sich im großen Bauerntreck mit Pferd- und Ochsenwagen auf einen Weg der zur Einbahnstraße für alle wurde. Nur ganz Wenige kamen 1945 zurück und fanden nichts von dem wieder was sie verlassen hatten. Die Ackerbauschule stellte 1944 ihren Betrieb ein. Sie war in diesen 74 Jahren zu einer wichtigen Lehranstalt geworden, die insgesamt 495 Schülern Aus- und Weiterbildungsstätte war. Eine Lehranstalt die mit dazu beigetragen hat modernen Obstbau in der Region zu ermöglichen. Eine Lehranstalt die manchem bäuerlichen Betrieb durch Vermittlung von Kenntnissen, die in der Praxis umgesetzt wurden, zu wirtschaftlichem Erfolg verholfen hat.

Învățământul agricol după anul 1944

După 23 august 1944 Transilvania de Nord a fost retrocedată României. Totodată a început înlăturarea daunelor produse de război cât și reorganizarea vieții sociale. Tot în acest cadru s-a acordat atenție întregului învățământ. Sălile de clasă au fost renovate, mai mult sau mai puțin, iar învățătorii și profesorii dotați cu minimumul necesar.

Ordonanța Nr. 2798/1944 a comisiei județene din Bistrița a prevăzut ca Școala agricolă să-și reia activitatea didactică la data de 1 decembrie 1944. Însă clădirile școlii au fost atât de avariate de război încât începerea anului școlar trebuia amânată. Scopul școlii a fost să școlarizeze muncitori agricoli pentru întregul județ.

Durata de școlarizare a fost de patru ani, din care trei ani au fost prevăzuți pentru învățământul teoretic iar un an

be der Schule war nun, die für das gesamte Kreisgebiet erforderlichen landwirtschaftlichen Arbeiter zu schulen.

Die Schuldauer war auf vier Jahre ausgerichtet, in denen drei Jahre theoretischer Unterricht und ein Jahr Praktikum vorgesehen waren. Am 22. Januar 1945 begann der Unterricht mit 11 Schülern im ersten Jahr. In die Schule wurden nur Jugendliche zwischen 12 und 17 Jahren aufgenommen die mindestens vier Jahre Grundschule nachweisen konnten. Nach Schulende und Besuch einer wei-

Sporthalle 2010 / Sala de sport 2010 - Ar. Franchy

teren Schule zweiten Grades konnten die Absolventen das Studium der Agronomie belegen.

Als Schulleiter wurde Ioan Nistor, der Agronom Ioan Brestfelean als Fachlehrer und Constantin Ternoveanu Verwalter ernannt.

Die geringe Schülerzahl ist sowohl auf die geringen Internatsplätze als auch auf die allgemeine Unbekanntheit einer rumänischen Landwirtschaftsschule zurückzuführen. Die rumänische Bevölkerung bevorzugte in der Zeit allgemein bildende Schulen und vernachlässigte die praktischen Berufe.

Im Frühjahr 1945 konnten die Schüler der landwirtschaftlichen Schule, die 41 ha davon 17 ha Ackerland, 6 ha Obstbaumbestand und 18 ha Weideland alles Eigentum der Schule, seinerzeit von den Sachsen erworbener Grund auf der Ro-

pen für praktische. La 22 ianuarie 1945 învățământul a început cu 11 elevi în primul an. Au fost primiți la școală doar copii între 12 și 17 ani, care au putut dovedi frecventarea a minimum patru ani de școală primară. După terminarea școlii și frecventarea altei școli de gradul doi, absolvenților li s-a acordat dreptul de a studia agronomia.

Director ajunsese Ioan Nistor, profesor de specialitate agronomul Ioan Brestfelean iar administrator Constantin Ternoveanu.

Schulbibliothek 2010 / Biblioteca Școlii 2010

Numărul mic de elevi se datora atât locurilor puține la internat cât și faptul că nu era cunoscută nici o școală agricolă română.

Populația română prefera școli de cultură generală, neglijând astfel profesiile practice.

În primăvara anului 1945 elevii Școlii agricole au putut cultiva 41 ha, din care 17 ha teren arabil, 6 ha livezi și 18 ha pășune, totul constituind proprietatea școlii de pe Dealul Târpiului, teren câștigat de la sași. După Reforma agrară, practic după exproprierea proprietății funciare din 1945 școala am mai câștigat 27,84 ha.

În 1956 suprafața agricolă folosită a fost extinsă, ajungându-se la un total de 100,94 ha. Într-un raport al Școlii către Ministrul Agriculturii din februarie 1946 se menționează: „întrea-

senburg, bearbeiten. Nach der Agrarreform, praktisch Enteignung des Privatbesitzes 1945, bekam die Schule noch 27,84 ha dazu.

In einem Bericht der Schule an den Landwirtschaftsminister aus dem Februar 1946 heißt es: „unser Bestreben ist es, dass die jetzige *Schule die Interessen aller Bewohner dieses Gebietes, ohne Unterschied der Nationalität, des Glaubensbekenntnisses und sozialen Herkunft dienen soll. Auf diese Art wird auch die sächsische Bevölkerung nicht daran gehindert ihre eigenen Kinder in dieser Schule zu unterweisen.*“ Gleichzeitig wird festgestellt, dass diese Schule die einzige dieser Art nicht nur im Kreisgebiet, sondern auch in den vier benachbarten Kreisen Klausenburg, Samosch, Maramuresch und Kimpolung ist.

Im Schuljahr 1945/1946 besuchten 35 Schüler davon 11 im zweiten und 24 im ersten Jahr den Unterricht. 1956 wurde die landwirtschaftlich genutzte Fläche auf insgesamt 100,94 ha erweitert.

Die Schule hatte mit der schweren allgemeinen Lage nach dem Krieg zu kämpfen. Trotzdem gelang es vom 11. „ 16. Februar 1946 82 Bauern in einem Sonderlehrgang zu schulen. Dies hatte einen guten Werbeeffect für die Schule. Der Bekanntheitsgrad wurde deutlich verbessert. Im nächsten Schuljahr stieg die Zahl der Schüler auf 63. 11 Lehrer, ein Student im Praktikum und neun Bedienstete bildeten das Schulpersonal die gemeinsam dazu beitrugen, dass am 30. August 5.190 Kg Weizen, 400 Kg. Gerste, 1.496 Kg Roggen, 1.464 Kg Hafer und 827 Kg Erbsen gelagert wurden.

Am 1. September 1947 wird die Untere Landwirtschaftliche Schule zum Technischen Landwirtschaftlichen Lyzeum umgewandelt. Unter diesen Umständen wurde das Gebäude mit den Schulklassen an dem Treppener Weg zu klein, so dass der Schulbetrieb in das gewesene Deutsche Knabengymnasium auf der

ga noastră străduință este ca actuala școală să servească intereselor tuturor locuitorilor, indiferent de naționalitate, profesiune și origine socială. În acest fel nu va fi împiedicată nici populația săsească să-și instruiască copiii proprii în această școală.”

Totodată se constată că această școală este singura de acel fel, nu numai pe teritoriul județului, ci și în județele învecinate Cluj, Someș, Maramureș și Câmpulung.

În anul școlar 1945/1946 au frecventat școala 35 de elevi, din care 11 în al II-lea an și 24 în I. an.

Școala trebuia să se lupte cu situația în general grea de după război. În pofida acestui fapt, în perioada 11 – 16 februarie 1946 au putut fi școlarizați 82 țărani prin cursuri speciale. Acest aspect a servit drept reclamă școlii, ea devenind astfel mai cunoscută. În următorul an numărul elevilor a crescut la 63. Personalul didactic se compunea din 11 profesori, un student în practică și 9 angajați, care au contribuit împreună ca la 30 august să poată fi depozitate 5.190 kg grâu, 400 kg. orz, 1.496 kg secară, 1.464 kg ovăz și 827 kg mazăre.

La data de 1 septembrie 1947 Școala agricolă inferioară va fi transformată în Liceu tehnic de agricultură. În aceste condiții clădirea de pe drumul spre Târbuiu a ajuns să fie neîncăpătoare, astfel încât întreaga instituție de învățământ este mutată în fostul Gimnaziu german de băieți de pe Aleea Măcelarilor, astăzi Bulevardul Republicii. Școala obține clădirea cu internat al liceului românesc Al. Odobescu situat tot pe Aleea Măcelarilor iar învățământul practic se desfășoară în continuare pe terenul fostei Școli agricole. După Reforma școlară generală, la începutul anului școlar 1948/1949, școala este subordonată Ministerului Agriculturii și transformată în trei etape în Școala tehnică medie de horticultură.

În prima etapă, care a durat până în 1952,

Fleischerallee verlegt wird. Die Schule erhält das Internatsgebäude des rumänischen Lyzeums Al. Odobescu, ebenfalls auf der Fleischerallee, der praktische Unterricht wurde weiterhin auf dem Gelände der ehemaligen Ackerbauschule durchgeführt.

Nach der allgemeinen Schulreform, zu Beginn des Schuljahres 1948/1949, wird die Schule dem Landwirtschaftlichen Ministerium unterstellt und in drei Abschnitten zu der Mittleren Technischen Gartenbauschule umgewandelt.

Im ersten Abschnitt, der bis 1952 dauerte, war es eine reine Gartenbauschule. Im zweiten Abschnitt von 1952 bis 1954 wird sie um den Zweig Viehzucht erweitert. In dem dritten Abschnitt der bis 1955 dauerte wird sie zur Mittleren Technischen Schule für Obstbau.

1955 erfolgt eine Neuregelung für die technischen und gewerblichen Schulen, so dass die Mittlere Technische Schule für Obstbau zu der Gewerblichen Schule für Lehrlinge im Obstbau wird. 1957 wird sie um den allgemeinen Gartenbau erweitert.

1957 wird der Schulbetrieb auf die Rosenburg, zu ihrem Ursprung zurückverlegt. Hier wurden zusätzliche Schulgebäude errichtet und nun 100,94 ha Flächen bewirtschaftet.

Die Erfolge in den Kollektivwirtschaften und in den staatlichen Betrieben sind in dieser Zeit rückläufig. Diesen Niedergang versuchte man durch ständige Veränderungen im landwirtschaftlichen Ministerium aufzuhalten. Die Folge davon war, die mehrfachen Umbenennungen und Veränderung des Profils der landwirtschaftlichen Schulen.

Ab 1959 wird die Trägerschaft der Schule der bis heute noch auf dem Burgbergexistierenden Obstbauversuchsstation übertragen.

Ab 1961 bis 1966 werden die Technische Landwirtschaftliche Schule, die Technische Veterinärschule, die Schule

a fost o școală doar pentru horticultură. În a doua etapă, din 1952 până în 1954, i se adaugă ramura de zootehnie. În cea de-a treia etapă, care a durat până în 1956 devine Școala tehnică medie de pomicultură.

În 1955 apare o nouă reglementare pentru școlile tehnice și profesionale, astfel încât Școala tehnică medie de pomicultură devine Școala profesională pentru ucenici în pomicultură. În 1957 ea va fi completată cu grădinăritul general.

În 1957 instituția de învățământ în drumul Târpiului va fi mutată din nou în locul ei de origine. Aici se mai construiesc clădiri ale școlii iar suprafața de cultivare și gospodărire însumând 100,94 ha.

Succesul agriculturii în cooperativele agricole și în întreprinderile de stat este în declin, astfel încât prin schimbări permanente în Ministerul Agriculturii se încearcă oprirea acestui regres. De aici provin și schimbările în denumirea și profilului școlilor agricole.

Începând cu 1959 școala este din nou subordonată Ministerului Agriculturii, patronajul revenind stațiilor experimentale de pomicultură, existente și în ziua de astăzi.

Începând cu anul 1961 până în 1966 Școala tehnică agricolă, Școala tehnică veterinară, Școala pentru contabilii din agricultură, Școala tehnică de maistrie și cursurile de calificare pentru personalul cooperativelor agricole vor fi comasate în Centrul pentru agricultură Bistrița. Pentru maistria școlarizarea a avut o durată de patru ani, pentru tehnicieni de trei ani, pentru contabilii doi ani iar pentru personalul cooperativelor agricole șase luni.

Din consemnările redactate cu ocazia inspecțiilor pot fi urmărite toate aspectele dezvoltării Școlii agricole până în anul 1966. Din școala care a avut în anul 1945 ceva mai mult de trei săli de clasă, puțin material didactic și 11 elevi, până în anul

für Landwirtschaftliche Buchhalter, die Technische Schule für Meister und die Fortbildungskurse für Personal aus den Kollektivwirtschaften in dem „Zentrum für Landwirtschaft Bistritz“ zusammengefasst.

Die Meisterausbildung dauerte vier Jahre, die Techniker Ausbildung drei Jahre, für die Buchhalter waren zwei Jahre vorgesehen während für das Personal der Kollektivwirtschaften die Schulung sechs Monate dauerte.

Aus den Niederschriften die anlässlich der Visitationen gefertigt wurden, kann man alle Aspekte der Entwicklung der Ackerbauschule bis 1966 zurückverfolgen. Aus der Schule die 1945 über drei Klassenräume, kaum vorhandenes Schulinventar und 11 Schülern verfügte, wurde bis 1966 eine Schule mit 13 Klassen, 3 Schullaboratorien, drei Räumen für didaktisches Material, einem Festsaal mit 200 Sitzplätzen, einem Schulinternat für 450 Schüler, einer Schulbibliothek, und einer Kantine für die Schüler. 1945 begann der Unterricht mit einem Lehrer. 1966 wurden an der Schule 10 Diplom Ingenieuren, zwei Betriebswirtschaftsfachleute, sechs Lehrer für Allgemeinbildung, zwei Laboranten und sechs Betreuer beschäftigt.

Dieser Abschnitt, in dem Fachleute für den landwirtschaftlichen Bereich geschult wurden. Fachleute die hinterher einer strengen politischen Vorgabe dienen mussten und deren Wissen politischer Willkür unterworfen war, endet in der sozialistischen Planwirtschaft, deren Erfolge bis 1989 in der Presse gefeiert wurden, aber de facto das Land in den Ruin führen sollte.

1966 war das entscheidende Jahr für den Durchbruch zum Gymnasium. Das neu gegründete Gymnasium hatte die Abteilungen Obstbau, Viehzucht, landwirtschaftliche Buchhaltung und den Veterinärbereich. Der Unterricht wurde in der ehemaligen Kaserne, in der oberen Vor-

1966 școala s-a extins la 13 clase, trei laboratoare școlare, trei spații pentru material didactic, o sală festivă cu 200 locuri, un internat școlar pentru 450 elevi, o bibliotecă școlară și o cantină pentru elevi. În 1945 învățământul a început cu un singur profesor. În 1966 și-au desfășurat activitatea la școală zece ingineri diplomați, doi economiști, șase profesori de cultură generală, doi laboranți și șase îngrijitori.

Acest capitol, în care au fost școlarizați specialiști pentru domeniul agricol, care au fost nevoiți să acționeze conform unor indicații politice severe iar ai căror cunoștințe au fost supuse arbitrarului politic, se sfârșește cu economia socialistă planificată, a căror succese au fost sărbătorite în presă, dar care de fapt urmau să ducă țara la dezastru.

1966 a fost anul hotărâtor pentru netezirea căii de trecere la gimnaziu. Gimnaziul nou înființat a avut secțiile de pomicultură, zootehnie, contabilitate agricolă și domeniul veterinar. Învățământul s-a ținut în fosta garnizoană, în Orașul de sus. Numărul elevilor a crescut în cele 21 clase la cifra de 668.

În 1968 secțiile de medicină veterinară, zootehnie și contabilitate agricolă au fost mutate la Șimleul Silvaniei iar secția de pomicultură s-a reîntors la vechiul lăcaș de învățământ de pe drumul Târpiului, pe Dealul Trandafirilor.

În 1977 a urmat o nouă modificare a profilului școlar. Zootehnia și economia agricolă au fost incluse în programul de învățământ iar suplimentar, a fost înființată o școală profesională de pomicultură. De acum înainte denumirea școlii era de Gimnaziu Liceu ???agro-industrial.

După schimbarea din 1990 nu a urmat numai o modificare a denumirii școlii, ci și o reorientare fundamentală a profilului educațional. Școala va fi numită „Grupul școlar agricol Bistritz” cu un

stadt gehalten. Die Schülerzahl stieg in 21 Klassen auf 668.

1968 wurden die Abteilungen für Veterinärmedizin, Viehzucht und landwirtschaftliche Buchhaltung nach Simleul Silvaniei und die Abteilung Obstbau wieder an die alte Lehrstätte, an dem Treppener Weg, auf die Rosenberg verlegt.

1977 erfolgte wieder eine Änderung des Schulprofils. Viehzucht und landwirtschaftliche Betriebswirtschaft wurden in das Lehrprogramm aufgenommen und zusätzlich eine Berufsschule für Obstbau eingerichtet. Ab nun hieß die Schule Agroindustriales Gymnasium.

Nach der Wende 1990, erfolgte nicht nur eine Änderung der Bezeichnung sondern auch eine grundsätzliche Neuorientierung in der Zielrichtung der Ausbildung. Die Schule wird umbenannt in „Grupul Scolar Agricol“ mit gymnasialem Zyklus. Der Unterricht erfolgt in Tages- und Abendkursen. Neben der allgemeinen Ausbildung, die nach bestandem Abitur den Universitätsbesuch ermöglicht, erfolgt je nach Wunsch eine zusätzliche Profilierung im Obstbau, im landwirtschaftlichen Maschinenbau oder im Veterinärbereich. Im Schuljahr 2009 „ 2010 besuchten 532 Schüler das Tagesgymnasium, 360 Schüler das Abendgymnasium und 233 Schüler die Berufsschule. 25 Lehrer, 11 Ingenieure, 29 Meister aus verschiedenen Berufen, sieben Hilfs- und 35 in der Verwaltung tätigen Personen gehören zu dem Personal der Schule.

In dem 1901 in Betrieb genommenen Schulgebäude werden heute veterinärmedizinische sowie lebensmittelrechtliche Kenntnisse vermittelt. Hier befindet sich auch eine Kappelle für Religionsunterricht.

In einem neuen Gebäudetrakt befinden sich neben Klassenräumen die Schuldirektion, das Lehrerzimmer sowie ein Internat für 80 Schüler. In einem weiteren

ciclu gimnazial, cu cursuri de zi și serale. Pe lângă cursurile de cultură generală, care confereau dreptul la studiu universitar după promovarea bacalaureatului, se mai putea opta pentru un profil suplimentar din pomicultura, construcții de masini agricole și domeniul veterinar. În anul școlar 2009/2010 sunt înscriși 532 elevi în cele 14 clase ale gimnaziului de zi, 360 elevi în cele 9 clase ale gimnaziului seral și 233 elevi în cele 6 clase ale școlii profesionale. Din personalul școlii fac parte 25 profesori, 11 ingineri, 29 maeștrii de diverse profesii, 7 auxiliari și 35 functionari administrativi.

În clădirea dată în folosință în anul 1901 se mijlocesc cunoștințe de medicină veterinară cât și cunoștințe de drept alimentar.

Într-o aripă nouă a clădirii se află pe lângă sălile de clasă, direcțiunea școlii, camera profesorilor cât și un internat pentru 80 elevi. Într-o altă aripă se găsește ateliere pentru construcția de mașini

Gebäudetrakt befinden sich die Einrichtungen für den landwirtschaftlichen Maschinenbau und eine Fahrschule für allgemeinen Straßenverkehr. Die Schule hat eine Kantine, in der bis zu 150 Personen verpflegt werden können. Ebenso verfügt sie über eine umfassende Bibliothek mit Fachbüchern und Belletristik, in der aber leider keine Bücher aus dem Bestand vor 1944 zu finden sind.

Seit einigen Jahren gehört zu diesem Schulkomplex auch eine moderne Zweifachturnhalle, in der erfolgreiche Schülermannschaften nach dem Schulunterricht Sport in verschiedenen Disziplinen nachgehen.

Der praktische Unterricht erfolgt auf den zur Schule gehörenden Flächen. Der Tierbestand ist deutlich geschrumpft, da die Unterbringung und Pflege der Nutztiere nicht den fachgerechten, modernen Anforderungen genügen. Nur noch zwei Rinder dienen dem Schulunterricht.

Sehr engagiert sind Schüler und Schulleitung im Bereich des Umweltschutzes, des ökologischen Anbaus sowie des Tierschutzes.

Die Schulleitung und die Schüler sind zu recht stolz auf diese Schule, in der nicht nur Wissen vermittelt wird, sondern junge Menschen zu mündigen Bürgern erzogen werden. Bürger die zusammen mit vielen anderen, die sozialen und wirtschaftlichen Verhältnisse in Siebenbürgen, in ihrer Heimat, verändern und verbessern wollen.

Der lange Weg von der deutschen 1870 gegründeten Ackerbauschule zu dem heutigen rumänischen landwirtschaftlich geprägten Gymnasium „Grupul Scolar Agricol Bistrita“ ist ein Teil der siebenbürgischen Geschichte. Eine Geschichte, in der deutsche Bürger der Stadt und des Nösnerlandes den Grundstein für eine erfolgreiche, nachhaltige Nutzung der ländlichen Ressourcen in der Region gelegt haben.

agricole și o școală de șoferi pentru circulația rutieră generală. Școala are o cantină, în care pot lua mesele până la 150 persoane. De asemenea, dispune de o bibliotecă voluminoasă cu cărți de specialitate și beletristică, în care însă din păcate nu mai există cărți din inventarul premergator anului 1944.

De câțiva ani face parte din acest complex școlar și o sală dublă de sport, în care echipe de elevi practică cu succes diverse discipline sportive după orele de curs.

Cursurile practice se desfășoară pe suprafețele aparținătoare școlii. Numărul animalelor s-a redus semnificativ, deoarece adăpostirea și îngrijirea animalelor de folosință nu corespund cerințelor moderne.

Deosebit de angajați sunt elevii și conducerea școlii în domeniul protecției mediului, al culturilor ecologice cât și al protecției animalelor.

Conducerea școlii și elevii sunt mândrii de această școală, în care se mijlocesc nu numai cunoștințe, ci elevii sunt educați pentru a deveni cetățeni responsabili.

Calea lungă de la școala agricolă germană (Ackerbauschule), înființată în 1870, la gimnaziul cu profil agrar „Grupul Școlar Agricol Bistrița” constituie o parte a istoriei Transilvaniei. O istorie, prin care cetățenii germani ai orașului au pus piatra de temelie pentru o utilizare plină de succes și pe termen lung a resurselor rurale din regiune.

Conducerea școlii agricole germane (Ackerbauschule) și a instituțiilor înființate ulterior din 1870 până 2010:

Mulțumirile autorului se îndreaptă în mod special spre actuala directoare a școlii, doamna Maria Simona Belea, cât și spre profesoara de istorie, doamna Damian.

Drabenderhöhe, 22.07.2010

*Traducere din limba germană:
Christine Săvescu, Sibiu*

Der Dank des Verfassers geht ausdrücklich an die jetzige Schulleiterin, Frau Maria Simona Belea, sowie an die Geschichtslehrerin Frau Monica Damian die zur Geschichte der Schule nach 1944 recherchiert haben.

Drabenderhöhe, 22.07.2010

*Unterrichtsraum Technik - Laboratorul tehnic
März /martie 2010 / Dr. Hans Franchy, Michael
Anders-Kraus - Foto Horst Göbbel*

**Die Schulleiter der Ackerbauschule und deren Nachfolgeeinrichtungen von 1870 bis 2010: /
Directorii Școlii Agricole din 1870 până în 2010:**

1.	Ferdinand Krcek	1870 – 1871
2.	Alois Foramitti	1871 – 1882
3.	Heinrich Gräser	1882 – 1887
4.	Wilhelm Bock	1887 – 1917
5.	Michael Englisch	1917 – 1940
6.	Erich Szegedi	1940 – 1944
7.	Leon Nistor	1944 – 1945
8.	Andrei Dionisie	1945 – 1948
9.	Alexandru Arsinievici	1948 – 1950
10.	Alexandru Podani	1950 – 1956
11.	Alexandru Pertrinjel	1956 – 1978
12.	Ioan Ignat	1978 – 1982
13.	Alexandru Petrinjel	1982 – 1986
14.	Dorel Stefan Coros	1986 – 1990
15.	Adriana Jigmond	1990 – 1990
16.	Ilie Sichim	1990 – 1999
17.	Teodora Albinita Ardelean	1999 – 2008
18.	Maria Simona Belea	2008 – 2010

Horst Göbbel / Hans-Werner Schuster: Siebenbürger Sachsen: Kurzgeschichte

Im 12. Jahrhundert folgten Siedler aus dem deutschen Reich dem Ruf des ungarischen Königs Geisa II. (1141-1161) nach Siebenbürgen. Durch die Anpassung an die Verhältnisse vor Ort und im stetigen Austausch mit dem Herkunftsraum konnten sie ihre Kultur bewahren und weiterentwickeln: wirtschaftliche und technische Erfahrungen, religiöse Überzeugungen und tradierte Sitten, deutsche Sprache und Kultur sowie ausgeprägte Freiheitsliebe. Ihr Siedlungsgebiet mit Territorialautonomie haben sie als Kulturlandschaft geprägt und ein Gemeinwesen entwickelt, dessen Einrichtungen das Wohl des Einzelnen als auch das der Gemeinschaft förderte. Als staatstragende Nation haben sie die Geschicke Siebenbürgens mitbestimmt und ihren Beitrag zur Entwicklung Ungarns sowie des Habsburger-Reiches geleistet. Die Kriege und Wirren des 20. Jahrhunderts haben die Siebenbürger Sachsen dezimiert und auseinander gerissen. Die Mehrzahl von ihnen lebt heute in Deutschland.

12. Jahrhundert

Der ungarische König GEISA II. (1141-1162) rief Kolonisten „zum Schutz der Krone“ nach Siebenbürgen und stattete sie mit weitreichenden Autonomie-rechten aus. Sie kamen aus allen Gebieten des deutschen Reiches, besonders aus dem Raum Rhein-Mosel-Luxemburg, und verschmolzen in Siebenbürgen zu einem neuen deutschen Volksstamm, für den sich die Bezeichnung „Saxones“ einbürgerte.

13. Jahrhundert

König ANDREAS II. bekräftigte im „Goldenen Freibrief“ (1224) die von GEISA II. verliehenen Rechte: Territorialau-

Horst Göbbel / Hans-Werner Schuster: Scurt istoric al sașilor ardeleni

În secolul al XII-lea, coloniști din Imperiul german urmează chemării regelui ungar Geza al II-lea (1141-1161) și vin în Transilvania. Prin adaptarea la condițiile locale și prin legăturile continue cu patria de origine, ei și-au păstrat cultura, dezvoltând-o permanent: experiența economică și tehnică, obiceiurile tradiționale și convingerile religioase, limba și cultura germană, la fel și dragostea profundă pentru libertate. Din teritoriul colonizat, teritoriul cu autonomie politică, au format un ținut cultural deosebit și au constituit o comunitate socială, care a fost de folos atât persoanei individuale cât și întregului grup. Ca o națiune cu drepturi politice, sașii și-au adus aportul la dezvoltarea Transilvaniei, apoi a Ungariei și a Imperiului habsburgic. Războaiele și tulburările din secolul XX au decimat și i-au separat pe sașii ardeleni. Majoritatea lor locuiesc astăzi în Germania.

Secolul XII

Regele ungar Geza al II-lea (1141-1161) cheamă coloniști în Transilvania „pentru apărarea coroanei” și le acordă drepturi autonome largi. Aceștia au venit din toate ținuturile Imperiului german, dar mai ales din zona Rhin-Mosella-Luxemburg, contopindu-se într-un nou neam german, sub numele de „saxones = sași” (așa au fost numiți de către maghiari).

Secolul XIII

Regele Andrei al II-lea a confirmat prin „Bula de Aur” (1224) drepturile acordate de către Geza al II-lea: autonomie parțială pe „pământul regesc” (cca. 20.000 qkm) oferit „oaspeților fideli”, administrație și jurisdicție proprie. Comunitatea sașilor ardeleni a constituit în cadrul regatului ungar, în majoritatea ei,

tonomie auf dem den „treuen Gästen“ überantworteten „Königsboden“ (ca. 20.000 qkm), Selbstverwaltung und eigenständige Gerichtsbarkeit. Die Gemeinschaft der Siebenbürger Sachsen bildete im Rahmen des ungarischen Reiches größtenteils eine von Adels Herrschaft und Leibeigenschaft freie, nur dem König unterstellte Enklave. Die Siebenbürger Sachsen bauten befestigte Städte (Hermannstadt, Kronstadt, Klausenburg, Mediasch, Schäßburg, Bistritz) und mehr als 250 mit Kirchenburgen ausgestattete Dörfer. Der deutsche Ritterorden, vom König 1211 nach Siebenbürgen (Burzenland) gerufen, musste 1225 nach Ostpreußen ausweichen. Der Mongolen(=Tataren)einfall 1241 bringt auch Siebenbürgen riesige Verluste und Zerstörungen.

14. Jahrhundert

In den Städten entwickelte sich ein bemerkenswertes deutsches Zunftwesen – z.B. in Hermannstadt 19 Zünfte. Siebenbürgisch-sächsische Kaufleute dehnten ihren Handel bis Vorderasien und Westeuropa aus. Früh entstand bei den Siebenbürger Sachsen auch ein eigenständiges Schulwesen.

15. Jahrhundert

Die frühe Bedrohung durch Reitervölker aus dem Osten wurde durch die Ausdehnung des Osmanischen Reiches bis an die Karpaten zur ständigen Gefahr. Als „Bollwerk der Christenheit“ (Papst EUGEN IV.) kann Siebenbürgen Abwehrerfolge erzielen: Hermannstadt widersteht einer achtjährigen Belagerung und 1479 wird auf dem Brodfeld das bis dahin größte türkische Heer vernichtet. Siebenbürgen erleidet allerdings auch viele Verwüstungen. Gegen diese Gefahren und zur inneren Stabilisierung bildet sich die „Union“ der drei Nationen: Ungarischer Adel, Szekler und Sachsen. Die

o enclavă liberă de dominația nobiliară și fără iobăgie, supusă direct doar regelui. Sașii au construit orașe fortificate (Sibiu, Brașov, Cluj, Mediaș, Sighișoara, Bistrița) și peste 250 de sate cu cetăți bisericești. Ordinul cavalerilor teutoni, care a fost chemat de către regele Andrei al II-lea în Țara Bârsei, a fost nevoit să părăsească țara în 1225 și s-a stabilit în Prusia Orientală. Atacul mongolilor (tătarilor) din 1241 a produs și în Transilvania victime numeroase și distrugerii imense.

Secolul XIV

În orașele săsești se dezvoltă bresle renumite (de exemplu, în Sibiu erau 19 bresle). Negustorii sași fac comerț cu multe orașe, din Europa apuseană până în Asia Mică. Sașii își constituie un sistem școlar propriu.

Secolul XV

Crește tot mai mult pericolul din partea Imperiului otoman care domină până la Carpați. Transilvania se dovedește un „bastion al creștinătății” (papa Eugen al IV-lea) în lupta împotriva turcilor: Sibiu rezistă unui asediu de opt ani, iar în 1479 în lupta de la Brodfeld este nimicită cea mai mare armată turcească de atunci. Transilvania însă trebuie să suporte și multe distrugerii. Împotriva acestor pericole din afară, ca și pentru stabilizarea țării în interior, se constituie uniunea celor trei națiuni („Unio trium nationum”): nobilimea maghiară, secuii și sașii. Timp de multe decenii bisericile fortificate au oferit refugiu și protecție locuitorilor împotriva turcilor care năvăleau mereu în localitățile săsești.

Secolul XVI

După bătălia de la Mohács (1526), turcii ocupă părți mari ale Ungariei și asediază pentru prima dată și Viena (1529). Transilvania se apără cu succes, fiind un prin-

Kirchenburgen boten jahrzehntelang Schutz gegen die immer wieder in sächsische Orte einfallenden Türken.

16. Jahrhundert

Nach der Schlacht von Mohács (1526) besetzten die Türken weite Teile Ungarns und drangen sogar erstmals bis Wien vor (1529). Siebenbürgen behauptete sich als selbstständiges, freilich tributpflichtiges Fürstentum, in dem religiöse Toleranz herrschte. 1547 traten die Siebenbürger Sachsen geschlossen zum Luthertum über (Reformator: JOHANNES HONTERUS). Sie schlossen sich politisch in der „Nationsuniversität“ und kirchlich in der „Ecclesia Dei Nationis Saxonum“ zusammen. Die Siebenbürger Sachsen erfuhren eine Hochblüte des Wirtschafts- und Kulturlebens.

17. Jahrhundert

Siebenbürgen wurde schwer durch Seuchen und Kriege auch nach dem Ende der Türkenzeit (1688, PRINZ EUGEN) und der Einbeziehung Siebenbürgens in das Habsburgerreich. Kaiser LEOPOLD I. bekräftigte 1691 die sächsischen Autonomierechte, der ungarische Adel verweigert ihre Anerkennung. Es beginnt ein hartes Ringen um die sächsischen Rechte.

18. Jahrhundert

Bilanz der Schreckenszeit: 1711 wurden nur noch ca. 100.000 der vorher ca. 200.000 Siebenbürger Sachsen und nur noch 228 ihrer Siedlungen gezählt. Erst mit dem Sachsen Samuel Freiherr von Brukenthal, den Maria Theresia 1769 zum Gubernator von Siebenbürgen bestellte, keimt neue Hoffnung. Der Sohn eines sächsischen Dorfrichters, der die Siebenbürgische Kanzlei am Wiener Hof geleitet hatte, sorgte für den Ausbau des Kultur- und Bildungswesens und verteidigte zunächst mit Erfolg sächsische

cipat autonom, însă tributar turcilor, în care domnește toleranța religioasă. În 1547 sașii adoptă concesiunea luterană (reformatorul a fost Johannes Honterus). Din punct de vedere politic ei constituie „Universitatea națiunii săsești”, iar din punct de vedere ecleziastic „Biserica națiunii săsești” („Ecclesia Dei Nationis Saxonum”). Sașii cunosc o epocă de puternică dezvoltare a vieții economice și culturale.

Secolul XVII

În Transilvania se înregistrează epidemii și războaie și după alungarea turcilor (1688, principele Eugen) și includerea ei în Imperiul habsburgic. Împăratul Leopold I confirmă drepturile de autonomie pentru sași, însă nobilimea maghiară nu le recunoaște. Începe o perioadă de luptă grea pentru apărarea acestor drepturi.

Secolul XVIII

Bilanț cutremurător: în 1711 sașii numără numai 100.000 de persoane în comparație cu cca. 200.000 în secolul precedent, precum și numai 228 de localități. După ce primul (și singurul) sas devine gubernator al Transilvaniei – SAMUEL BARON VON BRUKENTHAL, desemnat în această funcție de MARIA THERESIA în 1769 – începe o perioadă de speranță. Bruckenthal, fiul unui graf sas, care a condus cancelaria transilvăneană, a dezvoltat cultura și educația și a rezistat la început presiunilor privind limitarea drepturilor sașilor. Dar nici el nu a putut împiedica abolirea acestor drepturi seculare de către împăratul Iosif al II-lea. Epoca naționalismului începe să domine Europa.

Secolul XIX

Răscoala maghiarilor din 1848/49 contra Habsburgilor a fost îndreptată și împotriva sașilor și a românilor fideli împăratului. Marele luptător sas, STE-

Rechtspositionen. Aber auch er konnte nicht verhindern, dass Kaiser JOSEPH II. die verbrieften Rechte der Sachsen aufhob. Das Zeitalter des Nationalismus begann Europa in seinen Bann zu ziehen.

19. Jahrhundert

Der Aufstand der Ungarn gegen Habsburg 1848/1849 richtete sich auch gegen die kaisertreuen Sachsen und Rumänen. Deren Vorkämpfer, STEPHAN LUDWIG ROTH, wurde 1849 in Klausenburg hingerichtet. Österreich musste nach dem 1866 verlorenen Krieg gegen Preußen 1867 in den „Ausgleich“ einwilligen und im Rahmen der Doppelmonarchie Österreich-Ungarn die östliche Reichshälfte mit Siebenbürgen an Ungarn abtreten. Im Zuge der Magyarisierungspolitik wurden der Königsboden und die sächsische Nationsuniversität 1876 aufgelöst. Die Sachsen verloren einen wesentlichen Teil ihres Kollektivvermögens, mussten den Status einer staatstragenden Nation abgeben und wurden eine bedrohte nationale Minderheit. Die Evangelische Landeskirche A.B. übernahm die sächsischen Bildungs- und Kultureinrichtungen und entzog sie dadurch dem Zugriff des ungarischen Staates.

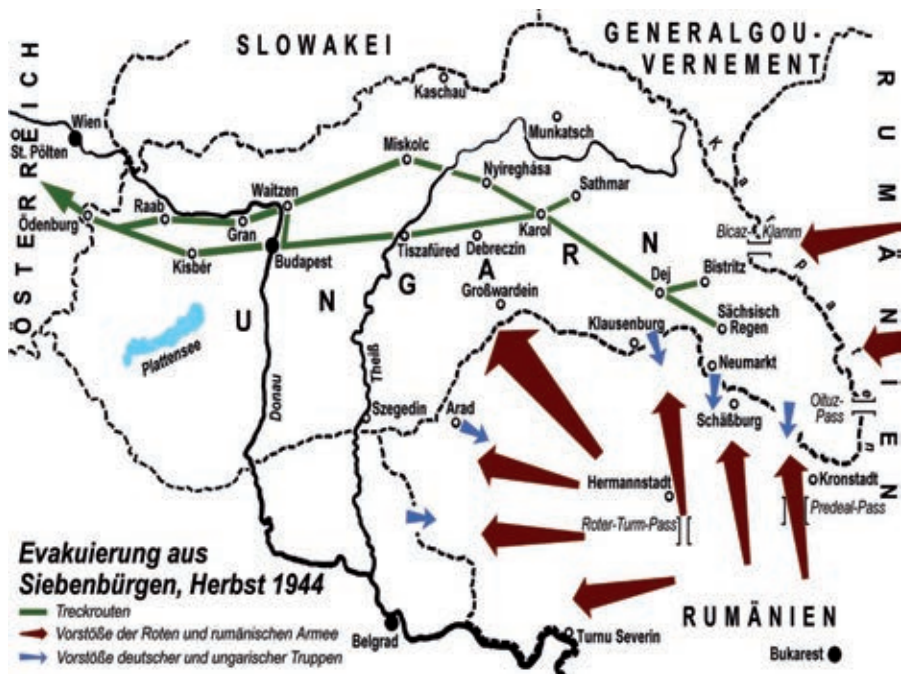
20. Jahrhundert

Nach dem Ersten Weltkrieg (1914-1918) wurde Siebenbürgen Teil Rumäniens. Die Rumänisierungsbestrebungen des Bukarester zentralistischen Regimes sowie interne Richtungskämpfe und Rivalitäten führten die deutsche Minderheit in die Arme Berlins, mit dessen Beistand Schutzgarantien und die Anerkennung der deutschen Volksgruppe als Rechtspersönlichkeit erwirkt wurden, dessen Wiener Schiedsspruch 1940 aber auch Nordsiebenbürgen und die dortigen Siebenbürger Sachsen Ungarn zusprach. Der Frontwechsel Rumäniens im August 1944 markierte den An-

PHAN LUDWIG ROTH, a fost executat în 1849 la Cluj. În 1866 Austria pierde războiul cu Prusia lui Bismarck și trebuie să împartă puterea cu maghiarii. În 1867 se constituie dualismul austro-ungar, iar Transilvania devine provincie a părții maghiare a monarhiei austro-ungare. Urmărind o politică de maghiarizare, guvernul maghiar a desființat în 1876 „teritoriul regal” și „Universitatea națiunii săsești”. Sașii au pierdut o mare parte a bunurilor comune, au fost nevoiți să-și supună statutul unei națiuni privilegiate și au devenit o minoritate națională primejdioasă. În această situație dificilă, Biserica Evanghelică a preluat patronajul instituțiilor de învățământ și de cultură, așa că acestea nu au putut fi distruse de politica guvernului maghiar.

Secolul XX

După primul război mondial (1914-1918) Transilvania devine parte componentă a României. Încercările de românizare întreprinse de către guvernul centralist bucureștean au contribuit, împreună cu diferite rivalități și dispute interne, la atragerea multor germani înspre ideile național-socialiste ale guvernului de la Berlin. Acesta le-a promis germanilor protecția sa, precum și garanția constituirii unui grup etnic național ca persoană juridică; totodată, prin dictatul de la Viena din 1940 separă nordul Transilvaniei de la statul român și-l acordă Ungariei. Schimbarea de front de la 23 august 1944 marchează începutul unui calvar pentru sașii ardeleani, care au fost nevoiți să suporte în mod colectiv consecințele războiului – numai pentru că erau germani. Decimați prin război și evacuați, ei au trebuit să suporte în perioada imediată de după război numeroase persecuții și umiliri: deportarea la muncă silnică în Uniunea Sovietică, domiciliu forțat, privarea de drepturi civile, exproprierea totală, eliminarea principalelor personalități

Evacuarea saşilor din Nordul Transilvaniei în septembrie 1944

fang des Leidensweges der Siebenbürger Sachsen, die kollektiv die Kriegsfolgen zu erdulden hatten – bloß weil sie Deutsche waren. Durch Krieg und Flucht dezimiert, hatten sie insbesondere in der unmittelbaren Nachkriegszeit vielfältige Verfolgungen und Demütigungen zu erdulden: Deportation zur Zwangsarbeit in die Sowjetunion, Verhängung von Zwangsaufenthalt, Entzug der Bürgerrechte, Totalenteignung, Beseitigung der Führungsschicht durch Schauprozesse, Einkerkierung und Ermordung. Auch danach waren sie im kommunistischen Rumänien Opfer von Diskriminierung, Willkür, Unsicherheit und vielfältiger Schikane. Die Evangelische Landeskirche A.B. in Rumänien bleibt die einzige Instanz, die den Siebenbürger Sachsen einen geistigen Freiraum bietet. Der Sturz Ceauşescus am 22. Dezember 1989 leitete eine politische Wende ein,

prin procese publice, întemniţare şi ucidere. Şi după această perioadă germanii din România comunistă au fost victime ale nesiguranţei, ale discriminării, ale unor acte arbitrare şi multiple şicane. Biserica Evanghelică (lutherană) din România rămâne singura instituţie care oferă saşilor ardeleni un loc de libertate spirituală. Prăbuşirea dictaturii lui Nicolae Ceauşescu la 22 decembrie 1989 a produs o cotitură politică prin care România se dezvoltă ca un stat democratic, de drept, însă refacerea economică este înceată. Pentru saşii ardeleni (ca şi pentru şvabii bănăţeni) această nouă situaţie a venit prea târziu. Vrand să scape de presiunile statului, mulţi germani doresc să părăsească ţara deja imediat după război. La început are loc reunificarea familiilor separate de război, apoi după 1970 emigrarea (cca. 10.000 de persoane pe an au voie să plece în Ger-

wobei sich die Entwicklung Rumäniens hin zu einem demokratischen Rechtsstaat und zu wirtschaftlicher Gesundung nur langsam vollzieht. Für die Siebenbürger Sachsen kam diese Entwicklung zu spät: Im Bestreben, der Verfolgung und dem staatlichen Druck zu entgehen, wächst sich die schon kurz nach Kriegsende einsetzende Familienzusammenführung zur Aussiedlung und 1990 zum Massenexodus aus. Heute leben mehr als 200.000 Siebenbürger Sachsen in Deutschland, ca. 18.000 in Österreich, etwa 30.000 in den USA und rund 8.000 in Kanada. Nur noch knapp 16.000 Siebenbürger Sachsen leben in Siebenbürgen. Ihre politischen Interessen werden vom „Demokratischen Forum der Deutschen in Rumänien“ vertreten, das sich auch um die Wahrung der kulturellen Identität bemüht. Den völkerrechtlichen Rahmen dafür bieten der im April 1992 zwischen Rumänien und der Bundesrepublik Deutschland geschlossene Freundschaftsvertrag sowie das Kulturabkommen von 1995 mit ihren Bestimmungen zum Schutz der Minderheit und ihrer Kultur. Trotz ihrer geringen Zahl, ihrer Diasporasituation und ihrer Altersstruktur nimmt die siebenbürgisch-sächsische Minderheit eine völkerverbindende und friedenssichernde Brückenfunktion wahr, die auch von der Bundesregierung mit finanziellen Mitteln gefördert wird.

Die Siebenbürger Sachsen außerhalb Siebenbürgens

Bei Kriegsende und in der Nachkriegszeit gelangten viele Siebenbürger Sachsen nach Österreich und Deutschland und von hier in die USA und nach Kanada. Es waren ehemalige Soldaten und Kriegsdienstleistende, entlassene Kriegsgefangene, Flüchtlinge, die mit Trecks die nordsiebenbürgische Heimat verlassen hatten oder sich auf anderen Wegen nach Deutschland durchgeschlagen hat-

mania), iar după 1989 are loc exodul în masă. Astăzi trăiesc mai mult de 200.000 de sași ardeleni în Germania, cca. 18.000 în Austria, vreo 30.000 în SUA și cca. 8.000 în Canada. În România se mai află numai aproximativ 16.000. Interesele lor politice sunt reprezentate de Forumul Democratic al Germanilor din România, care se străduiește să păstreze identitatea culturală a tuturor etnicilor germani. Important în acest sens este și tratatul de prietenie și convenția culturală încheiată între România și Germania în 1995, cu articolele sale privind protecția minorității germane și a culturii ei. Cu toate că este tot mai redusă, într-o situație de diaspora, cu o structură de vârstă deficitară, comunitatea săsească ardeleană, sprijinită cu mijloace financiare și de către guvernul federal german, reprezintă o punte de legătură între cele două popoare.

Sașii ardeleni în afara Transilvaniei

La sfârșitul celui de-al doilea război mondial și în faza postbelică, mulți sași ardeleni se aflau în Austria și în Germania – foști soldați, prizonieri, evacuați din Ardealul de Nord, deportați în URSS care au fost puși în libertate și trimiși în Germania –, iar de acolo unii au emigrat în SUA și Canada. În anul 1945 aceștia au constituit la München „Comitetul de ajutorare al sașilor ardeleni și șvabilor bănățeni“, iar în 1949 „Asociația sașilor ardeleni și șvabilor bănățeni“, care a devenit „Asociația sașilor ardeleni“ în Germania, Austria și Canada („Landsmannschaft der Siebenbürger Sachsen“), iar în SUA „Association of Transilvanian Saxons“ (ATS). În timpul războiului rece, acești sași din Apus au ținut legătura nu numai între ei, ci au reprezentat și interesele compatrioților lor din România, cărora le-au oferit sprijin politic și umanitar. Ei au reclamat dreptul fiecărei persoane de a emigra și de a trăi unde vrea și, totodată, au cerut guvernelor german

ten, Deportierte, die aus der Sowjetunion nach Deutschland entlassen wurden. Ihre Bemühungen zur Sammlung und gegenseitigen Hilfe führten in Deutschland 1945 zur Entstehung des „Hilfskomitees der Siebenbürger Sachsen und Banater Schwaben“ und 1949 zur Gründung des „Verbandes der Siebenbürger Sachsen und Banater Schwaben“, der sich zur „Landsmannschaft der Siebenbürger Sachsen“ wandelte. Ebenso entstanden die „Landsmannschaft der Siebenbürger Sachsen in Österreich“ und die „Landsmannschaft der Siebenbürger Sachsen in Kanda“. In den USA existierte schon die „Association of Transilvanian Saxons“ (ATS).

Die im freien Westen lebenden Siebenbürger Sachsen vertraten nicht nur ihre eigenen Interessen, sondern verstanden sich in der Zeit des Kalten Krieges auch als Sachwalter für die in Rumänien verbliebenen Landsleute. Es wurde alles unternommen, ihnen humanitäre und politische Hilfe zu gewähren, und man setzte sich dafür ein, dass das Recht auf individuelle Freizügigkeit sowie auf Aufnahme und Eingliederung in Deutschland gewahrt blieb.

Die Eingliederung von inzwischen über 250.000 Siebenbürger Sachsen verlief erfolgreich. Ihre deutsche Sprache und Kultur, ihre Fähigkeiten und Kenntnisse sowie der Zusammenhalt untereinander ermöglichten es ihnen, ohne größere Schwierigkeiten ihren Platz im bundesdeutschen Wirtschafts- und Sozialgefüge zu finden und ließen ihren Wunsch „als freie Deutsche unter freien Deutschen zu leben“ Wirklichkeit werden.

Als Träger eines reichen kulturellen Erbes sind die Siebenbürger Sachsen in Deutschland bemüht, die traditionellen Werte zu erhalten und kreativ fortzuführen. Sie tun das als Einzelne und in losen Gruppen, im Rahmen allgemeiner sowie – am erfolgreichsten – darauf spezialisierter Institutionen, Ein-

și austriac sprijin pentru imigranții germani în vederea stabilirii acestora în condiții corespunzătoare. Integrarea lor în aceste țări a avut succes. În Germania și Austria limba lor maternă le-a fost de mare folos, la fel și cultura și aptitudinile lor, iar coeziunea le-a permis să ocupe poziții bune în sistemul social-economic al noii lor patrii. Mai ales în Germania și Austria, ei se văd ca „germani liberi care trăiesc împreună cu alți germani liberi” în patria comună.

Ca purtători ai unor tradiții culturale importante, sașii ardeleni doresc să perpetueze aceste tradiții în mod creativ. Acest lucru îl fac atât ca persoane individuale, cât și ca grupuri sau în cadrul asociațiilor și instituțiilor lor diverse: „Asociația sașilor ardeleni” din Germania, Austria și Canada, „Asociația comunităților localităților săsești din Transilvania”, „Consiliul cultural al sașilor ardeleni”, „Institutul Transilvaniei”, „Muzeul sașilor ardeleni” și „Biblioteca sașilor ardeleni” din Gundelsheim, „Comitetul de ajutorare al sașilor ardeleni și șvabilor bănățeni din cadrul Oficiului Diaconic al Bisericii Evanghelice din Germania”, „Tineretul sas ardelean din Germania” (SJD), „Asociația socială a sașilor ardeleni”, „Cercul științific pentru istoria Transilvaniei”, „Secțiunea «Carpați» din asociația alpină germană”, „Fundația sașilor ardeleni din München” „Federația (internațională) a sașilor ardeleni” (1983) și altele.

Kontakt:

www.siebenbuerger.de

Schloß Horneck, 74831 Gundelsheim/Neckar,

Tel.: 06269/4210-0, Fax: 06269/4210-10,

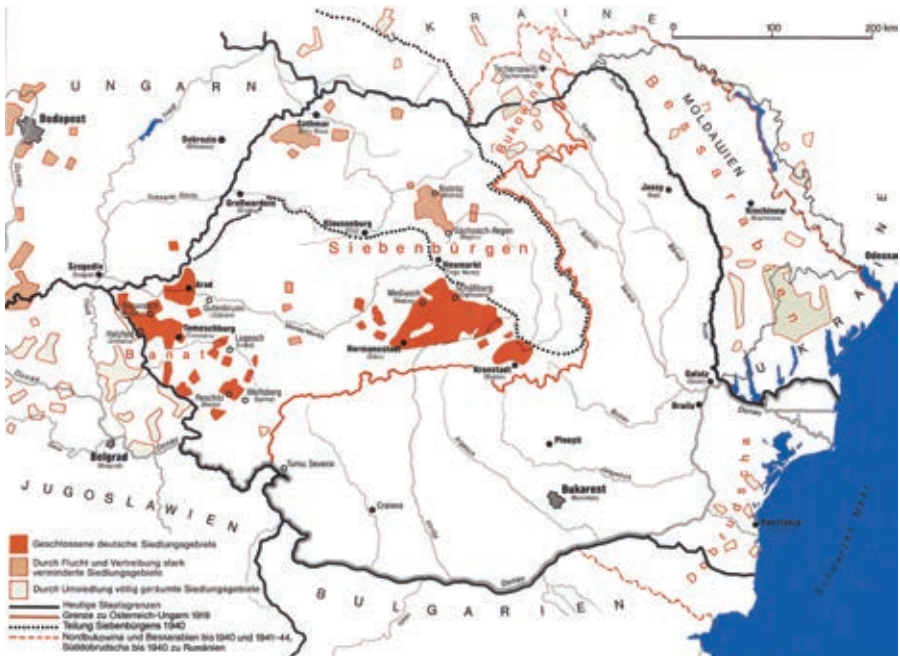
E-Mail: info@siebenbuerger-institut.de

<http://www.siebenbuerger-institut.de>

richtungen, Gremien und Vereinen (Verband der Siebenbürger Sachsen in Deutschland, in Österreich, in Kanada, ATS in den USA, Verband der siebenbürgisch-sächsischen Heimatortsgemeinschaften, Siebenbürgisch-Sächsischer Kulturrat, Siebenbürgen-Institut Gundelsheim, Siebenbürgisches Museum Gundelsheim, Siebenbürgische Bibliothek Gundelsheim, Hilfskomitee der Siebenbürger Sachsen und ev. Banater Schwaben im Diakonischen Werk der Ev. Kirche in Deutschland, Siebenbürgisch-Sächsische Jugend in Deutschland (SJD) Sozialwerk der Siebenbürger Sachsen e.V. Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde e.V. Sektion Karpaten im Deutschen Alpenverein, Siebenbürgisch-Sächsische Stiftung, München weltweite Föderation der Siebenbürger Sachsen u.v.a.).

Așezări germane în România în sec. al XX-lea

Dr. Michael Kroner:

Evakuierung und Flucht der Sachsen aus Nordsiebenbürgen 1944

Aufgrund eines von der nordsiebenbürgischen Kreisleitung der deutschen Volksgruppe rechtzeitig vorbereiteten Planes erfolgte beim Herannahen der Roten Armee im Sept. 1944 die Evakuierung der Sachsen aus dem Nösnergau und dem Reener Ländchen. Eine Evakuierung der Sachsen aus Südsiebenbürgen war nicht vorbereitet worden. Sie wäre nach dem *Frontwechsel Rumäniens* (23.

Dr. Michael Kroner:

Evacuarea și refugiul sașilor din Ardealul de Nord 1944

Pe baza unui plan de evacuare pregătit la timp de către conducerea teritorială a Grupului Etnic German (din Ungaria), în fața înaintării Armatei Roșii în septembrie 1944 a avut loc evacuarea sașilor din zona Bistriței și a Reghinului. O evacuare a sașilor din sudul Transilvaniei nu a fost pregătită, dar, totodată, după lovitura de stat din România, de la 23 august 1944, nici nu a mai fost posibilă.

Aug. 1944) auch nicht möglich gewesen. So ergriffen aus Südsiebenbürgen bloß Einzelpersonen oder kleinere Gruppen mit den abziehenden deutschen Truppen die Flucht. Panikartig wurden außerdem am 6. Sept. 1944 die im Kokelgebiet gelegenen Dörfer Felldorf, Katzendorf, Maniersch, Rode, Zendersch und Zuckmantel evakuiert, am 8. September die Gemeinde Draas.

Astfel, din sudul Transilvaniei numai unele persoane sau grupuri mici de sași au fugit împreună cu soldații germani în retragere. În panică, la 6 septembrie 1944 au fost evacuate satele Filitelnic, Cața, Măgheruș, Zagăr, Senereuș și Țigmandru de pe valea Târnavei Mici, iar la 8 septembrie satul Drăușeni. Coloane de căruțe din aproape 50 de localități au părăsit între 10 și 20 septem-

Die nordsiebenbürgischen Trecks aus fast 50 Gemeinden verließen zwischen dem 10. und 20. Sept. ihre Ortschaften. Die Stadtbevölkerung wurde mit Zügen und Lastkraftwagen der Wehrmacht evakuiert. Der letzte Eisenbahntransport mit deutschen Flüchtlingen verließ am 27. September 1944 Bistritz. Am 12. Oktober zogen die Russen/Sowjets in die Stadt ein. Etwa 95 % der sächsischen Bevölkerung hatten die Flucht ergriffen. Die Trecks kamen bei verstopften Straßen, meist auf Nebenstrecken, nur lang-

brie 1944 locurile lor natale. Populația germană din orașele Bistrița și Reghin a fost evacuată cu trenuri și cu camioane ale armatei germane. Ultimul transport pe calea ferată a părăsit Bistrița la 27 septembrie 1944. La 12 octombrie Armata Roșie a ocupat orașul. Circa 95% din populația germană s-a refugiat. Convoaiele de căruțe înaintau pe drumurile înfundate foarte greu și încet. La începutul lunii octombrie au trecut peste Tisa, iar între 25 octombrie și 10 noiembrie au traversat granița austro-

Zeichnung/Desen: Adolf Kroner

sam vorwärts. Anfang Oktober überschritten sie die Theiß und zwischen dem 25. Okt. und 10. Nov. die damalige Reichsgrenze. Sie wurden größtenteils in Nieder- und Oberösterreich untergebracht. Die mit der Eisenbahn Evakuierten landeten in Schlesien, im „Warthe-gau“, im Erzgebirge und im Sudetenland in Lagern der *Volksdeutschen Mittelstelle*. Doch schon einige Monate später, als die sowjetische Front sich näherte, erfolgte zum Teil eine zweite Flucht, die auch nach Kriegsende in westliche Richtung fortgesetzt wurde. So gelangte ein Teil der Evakuierten nach Niederbayern und von dort nach Mittelfranken.

Die bei Kriegsende in den sowjetischen Besatzungszonen Deutschlands und Österreichs sowie in der Tschechoslowakei befindlichen Sachsen wurden im Juni/Juli 1945 nach Siebenbürgen rückgeführt. Da ihr Besitz samt Häusern enteignet worden war, mussten die meisten außerhalb ihrer Heimatgemeinden

ungar. Majoritatea acestor evacuați au fost plasați în Austria Inferioară și în Austria Superioară. Cei evacuați cu trenul au ajuns în Silezia, în regiunea munților Tatra și în Regiunea Sudetă, fiind cazați în lagăre. Dar, deja după câteva luni, când frontul sovietic se apropia din nou, a avut loc un al doilea refugiu spre vest, care a continuat și după terminarea războiului. Așa a ajuns o parte a evacuaților în Bavaria de Sud, iar de acolo în Franconia.

Sașii care la sfârșitul războiului se aflau în Austria, în zona de ocupație sovietică, au fost trimiși de către autoritățile sovietice în iunie/iulie 1945 înapoi în Transilvania. Aici posesiunile lor au fost expropriate și majoritatea lor au fost nevoiți să-și găsească adăpost în afara satelor natale. Cei aflați în putere, bărbați și femei, au fost trimiși la muncă silnică în diferite locuri. Urmează represalii, persecuții, umiliri diferite și sustragerea drepturilor civile (până în 1950). Singura instituție

Unterkunft suchen. Die arbeitsfähigen Männer und Frauen wurden interniert und zu Zwangsarbeit an verschiedenen Stellen eingesetzt. Repressalien, Verfolgungen und Demütigungen kamen hinzu. Die Anerkennung der rumänischen Staatsbürgerschaft wurde zunächst verweigert. Die einzige Institution, die den Rückgeführten beistand, war die evangelische Kirche. Die deutsche Grundschule von Bistritz konnte erst 1947 mit zwei Klassen den Unterricht aufnehmen, um dann in den folgenden Jahren aufgestockt zu werden. Die Gemeinden erhielten erst später deutschsprachige Schulabteilungen. Es dauerte Jahre, bis sich die Heimkehrten von dem schweren Schicksalsschlag etwas erholten. Mittlerweile haben fast alle Sachsen Nordsiebenbürgens im Zuge der Familienzusammenführung und Aussiedlung dieses einst deutsche Gebiet verlassen.

care acordă celor reveniți sprijin a fost Biserica Evanghelică. Școala pri-mară germană s-a reconstituit la Bistrița în toamna anului 1947, cu două clase, la care s-au adăugat altele în anii următori. Mai târziu au fost deschise secții germane și la școlile de la sate. A trebuit să treacă mulți ani până cei reîntorși și-au revenit din această grea lovitură a sorții. Între timp, prin emigrare în Germania, în vederea reunificării familiilor, aproape toți sașii din Ardealul de Nord și-au părăsit fostele lor meleaguri.

Quellen/Izvoare:

Dokumentation der Vertreibung, Bd. 3, Das Schicksal der Deutschen in Rumänien, herausgegeben vom Bundesministerium für Vertriebene, Flüchtlinge und Kriegsgeschädigte, München² dtv 1984; Ernst Wagner: Nordsiebenbürgen in den Jahren 1940-1945, 1984; Gustav Zikeli: Bistritz zwischen 1880 und 1950, Erinnerungen, München 1988.

*So sahen die Fluchtwagen aus – Bistritz – Gewerbeverein – Sommer 2010
Așa arătau căruțele evacuațiilor – Bistrița – Casa de cultură – vara 2010*

Horst Göbbel:

Bildung ist Zukunft

**Festvortrag beim Bistritzer Sachsen-
treffen am 18. September 2010**

„Was man kennt, das schätzt man. Was man schätzt, das schützt man.“

»Ich hätte mir gewünscht, dass mein Land die entsprechenden Rahmenbedingungen geschaffen hätte, damit Sie dort geblieben wären, wo Ihre Vorfahren und Sie selbst über acht Jahrhunderte einen Raum des Wohlstands und der Toleranz geschaffen haben. Es trifft uns Rumänen empfindlich, dass Sie durch Ihre Ausreise eine Leere hinterlassen in den Regionen, in denen Sie früher gelebt haben.«

So der rumänische Innenminister Vasile Blaga in seiner bewegenden Rede in Dinkelsbühl am Pfingstsonntag dieses Jahres vor knapp 20.000 Siebenbürger Sachsen.

Als wir aus Siebenbürgen gingen - mit unserem schwerwiegenden Erinnerungsgepäck, heimgesucht von der Geschichte, entschlossen zu neuer Lebensgründung, da war uns allen klar: Wir müssen um-satteln.

Die allgemein vertraute siebenbürgisch-sächsische dörfliche oder kleinstädtische Lebensphilosophie war für uns – spätestens ab 1944/45 – Vergangenheit. Die Zukunft stand unbarmherzig vor uns und wir mussten unweigerlich umsatteln.

Unser Umsatteln, schon immer ein aufreibender Prozess, hatte schon im kommunistischen Rumänien begonnen.

Den grundlegenden Veränderungen der dem Volk aufgebürdeten und mit großem Nachdruck verfolgten sozialistischen Industrialisierung, ebenso der kommunistischen nationalistischen Politik konnten wir uns nicht entziehen.

Wir mussten Lösungen finden.

Und fanden sie.

Wir fanden sie im Rüstzeug, das uns im Laufe der Jahrhunderte zugewachsen und

Horst Göbbel:

Educație și cultură înseamnă viitor

**Discurs festiv rostit la întâlnirea sașilor
la Bistrița la 18 septembrie 2010**

“Ceea ce cunoaștem, prețuim: Ceea ce prețuim, ocrotim”

“Mi-aș fi dorit ca țara mea să fi creat condițiile de cadru adecvate, pentru ca dumneavoastră să fi rămas acolo, unde străbunii dumneavoastră și dumneavoastră înșivă ați creat un spațiu al bunăstării și toleranței timp de peste opt sute de ani. Pe noi, românii, ne atinge dureros faptul că prin emigrarea dumneavoastră ați lăsat un gol în regiunea, în care ați trăit înainte.”

Acestea fiind cuvintele Ministrului de Interne Vasile Blaga rostite cu ocazia discursului său emoționant la Dinkelsbühl în duminica Rusaliilor a acestui an în fața a aproape 20.000 sași transilvăneni.

Când din Transilvania am plecat – cu al nostru greu bagaj de amintiri, de istorie încercați, hotărâți o nouă viață să întemeiem, atunci noi toți am înțeles: Trebuie să schimbăm totul.

Filosofia vieții, cu care erau familiarizați sașii transilvăneni de la sate sau din micile orașe, a devenit pentru noi – cel târziu după 1944/45 – trecut. Viitorul se întindea nemilos în fața noastră iar noi trebuia să schimbăm totul necondiționat.

Schimbările noastre, din totdeauna un proces epuizant, începuseră deja în România comunistă.

Noi nu ne-am putut retrage din fața schimbărilor fundamentale ale industrializării socialiste, urmărite cu intensitate și puse ca o povară pe spina poporului și nici nu ne-am putut sustrage politicii naționaliste comuniste. Am fost nevoiți să găsim soluții.

Și le-am găsit.

Noi le-am găsit în echipamentul, care de-a lungul secolelor crescuse în noi și

wesentlicher Bestandteil unserer Lebensstrategie geworden war.
Nicht aufgeben!

Am geistigen Erbe, an der Gesinnung, an der Sprache unserer Väter und Mütter festhalten!

Immer wieder zum Neubeginn bereit sein!

Klar, der uns auferlegte gewaltsame Umbruch im kommunistischen Rumänien hat auch uns hart getroffen. In der Rückschau war er jedoch eine sehr wertvolle Erfahrung: Man kann ihn auch als eine Art erster Etappe auf dem Weg des Siebenbürger Sachsen von seinem vertrauten agrarisch bzw. kleingewerblich gearteten siebenbürgischen Kosmos in die industriell geprägte westliche Dienstleistungsgesellschaft sehen.

Dieses Umsatteln, diese Umorientierung, diese Anpassungsfähigkeit ist ja schließlich auch eine Tugend siebenbürgisch-sächsischen jahrhundertealten Daseins. Mit heutigen Vokabeln ausgedrückt: Wir waren in unserer Geschichte – auch wenn uns eine gewisse Beharrlichkeit (manchmal bis zum Starrsinn) zugesprochen wird – letztlich flexibel und kreativ.

Unser Wohlstand nach der Aussiedlung hat viel auch mit unserer Fähigkeit zu tun, vor unerwarteten Veränderungen nicht die Flinte ins Korn zu werfen, sondern anzupacken, die neuen Möglichkeiten gewinnbringend zu nutzen.

Wesentlicher Faktor dabei: Bildung.

Bildung hat unsere damalige Zukunft entscheidend mitgeprägt. Sie tut es auch heute.

Bildung war damals Zukunft, Bildung ist Zukunft, Bildung bleibt Zukunft.

Bildung eröffnete auch unserer Generation eine tragfähige Lebenschance, die Möglichkeit, unseren persönlichen Lebensweg, unsere Zukunft selbstbestimmt und eigenverantwortlich zu gestalten. Sie hat uns die Weltoffenheit und die Dimensionen der Kultur Siebenbürgens und un-

devenise o parte componentă esențială a strategiei noastre de viață.

Să nu renunțăm!

Să ținem strâns de moștenirea spirituală, de convingerile, de limba străbunilor noștri!

Să fim mereu pregătiți pentru un nou început!

Desigur, schimbarea impusă cu violență în România comunistă ne-a atins și pe noi cu aceeași violență. Privind înapoi, aceasta a fost totuși o experiență deosebit de valoroasă: Poate fi privită ca un fel de primă etapă pe drumul sasului transilvănean, din cosmosul său familial agrar, respectiv meșteșugăresc înspre o societatea apuseană marcată de industrie. Această schimbare, această reorientare, această adaptabilitate este în cele din urmă tot o virtute a existenței săsești din Transilvania veche de secole. Spus cu cuvinte din ziua de astăzi: Noi am fost în istoria noastră – chiar dacă ni se impută o oarecare perseverență (uneori chiar îndărătnicire) – în cele din urmă flexibili și creativi.

Bunăstarea de după emigrare are mult în comun și cu capacitatea noastră de a nu capitula în fața unor schimbări neașteptate, ci de a apuca vântos, de a folosi noile posibilități în mod profitabil.

Factorul esențial: educația și cultura.

Educația și cultura au marcat viitorul nostru din perspectiva de atunci în mod decisiv. Și o face și astăzi.

Pe atunci educația și cultura au fost viitorul, educația și cultura sunt viitorul, educația și cultura rămân viitorul.

Educația și cultura au deschis și generației noastre o șansă de viață deosebită, posibilitatea de a crea cu autodeterminare și responsabilitate drumul vieții noastre, viitorul nostru. Ea ne-a adus aproape deschiderea față de tot ce există în lume și dimensiunea culturii Transilvaniei și a continentului nostru european, a promovat competențele noastre interculturale

seres europäischen Kontinenten nahe gebracht, unsere interkulturellen Kompetenzen entscheidend gefördert, uns sozialen Aufstieg ermöglicht. Dabei ist unsere Welterfahrung unauslöschlich mit unserem siebenbürgischen Bildungsweg verbunden. Auch deswegen tragen wir Siebenbürgen in uns.

Was ist unter Bildung zu verstehen?

„Bildung ist ein unentzifferbarer Besitz“, behauptet schon im 4. Jh. vor Chr. der Grieche Menander, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, der große deutsche Philosoph, meint: „Der Mensch ist, was er als Mensch sein soll, erst durch Bildung“ und Nelson Mandela beschreibt die nachhaltige Wirkung von Bildung treffend mit den Worten: „Bildung ist der Zugang zu Freiheit, Demokratie und Entwicklung“.

în mod decisiv, ne-a înlesnit ascensiunea socială.

Experiența vieții noastre este indisolubil legată de educația și cultura noastră primită în Transilvania. Și acesta este motivul pentru care noi purtăm Transilvania în sufletul nostru.

Ce se înțețe prin educație și cultură?

„Educația și cultura sunt o avere, care nu poate fi luată“, a afirmat deja în secolul al IV-lea î.H. grecul Menander, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, marele filosof german spunea: „Omul este, ceea ce ar trebui să fie ca om, de abia prin cultură și educație“ iar Nelson Mandela descrie efectul de lungă durată a educației și culturii foarte plastic prin cuvintele: „Cultura și educația sunt accesul spre libertate, democrație și dezvoltare“.

Kreisbibliothek Bistritz - Biblioteca Județeană Bistrița - Biblia Sacra 1589 – Foto Michael Wehrauch

Bildung ist ein überaus anspruchsvoller Prozess, in dem nicht nur Wissen und Kenntnisse vermittelt, sondern auch Geist, Seele und Leib vervollkommen, zu harmonischer Ganzheit verschmolzen werden sollen (sagen etwa Reformpädagogin).

Bildung ist zunächst ein eigenständiges Menschenrecht, das die Fähigkeit des Individuums zur Selbstbestimmung in sozialer Verantwortung schützt.

Bildung verstehe ich als Freiheitsvollzug, als unabdingbare Grundlage, als Voraussetzung einer freien Gesellschaft, als wichtige Bereicherung der menschlichen Existenz.

Bildung ist gleichzeitig eine Domäne, die sich der heutigen Kurzlebigkeit von Konjunkturen der medialen Aufmerksamkeitswellen entzieht: Bildung bleibt aktuell, Bildung war und ist ständig Zukunft.

Das Recht auf Bildung verpflichtet den Staat, für eine hinreichende Beteiligung an Bildung, also für Teilhabe an Bildung zu sorgen und dem Einzelnen ein hinreichendes Maß an Beteiligung durch Bildung zu sichern.

Bildung (von ahd. bildunga, „Schöpfung; Bildnis, Gestalt“) bezeichnet das Lernen als Formung des Menschen im Hinblick auf sein „Menschsein“.

Der moderne dynamische und ganzheitliche Bildungsbegriff steht für den lebensbegleitenden Entwicklungsprozess des Menschen, bei dem er seine geistigen, kulturellen und lebenspraktischen Fähigkeiten und seine personalen und sozialen Kompetenzen erweitert.

Bildung wird als die Entfaltung und Entwicklung der geistig-seelischen Werte und Anlagen eines Menschen durch Formung und Erziehung verstanden.

Bildung ist „ein aktiver, komplexer und nie abgeschlossener Prozess und kann nicht auf Aneignung von Wissen reduziert werden: Wissen ist lediglich ein Hilfsmittel und kein Ziel von Bildung. „Bildung ist das, was übrig bleibt, nachdem man das Gelernte vergessen hat.“ (Kerschensteiner)

Cultura și educația reprezintă totodată un proces pretențios, prin care nu se mijlocește doar cunoștințe și știință, ci și spiritul, sufletul și trupul, atingând desăvârșirea, se contopesc într-un tot armonios (spun pedagogii reformatori).

Educația și cultura sunt înainte de toate un drept de sine stătător al omului, care protejează capacitatea individului la autodeterminare în responsabilitate socială.

Înțeleg educația și cultura ca atingere a libertății, ca bază indispensabilă, ca premisa unei societăți libere, ca îmbogățire importantă a existenței umane.

Educația și cultura sunt totodată un domeniu, care se sustrage efemerității conjuncturilor născute din valorile mediatică ale atenției: Educația și cultura rămân actuale, educația și cultura au fost și sunt veșnic viitor.

Dreptul la educație și cultură obligă statul să participe într-o măsură satisfăcătoare la educație și cultură, deci să asigure participarea la educație și cultură și să asigure individului o măsurură suficientă de participare prin educație și cultură.

Educația și cultura (din vechea germană de sus bildunga, „creație, imagine, figură“) definește procesul de învățare ca formare a omului în vederea atingerii statutului „de a fi om“.

Termenul modern, dinamic și unitar de educație și cultură stă pentru procesul de dezvoltare a omului, prin care el își lărgeste capacitatea spirituală, culturală și practică cât și competențele sociale și personale.

Prin educație și cultură se înțelege desfășurarea și dezvoltarea valorilor spiritual-sufletești și aptitudinile unui om prin formare și creștere.

Educația și cultura sunt „un proces activ, complex și niciodată încheiat și nu pot fi reduse la însușirea de cunoștințe: cunoștințele sunt doar un mijloc auxiliar și nu un țel al educației și culturii „ Educația și cultura sunt ceea ce rămâne, după ce a fost uitat ce s-a învățat” (Kerschensteiner)

Kann man „Bildung“ ins Rumänische übersetzen?

Das Wort Bildung, dieser sprachlich, kulturell und historisch bedingte Begriff mit einer sehr komplexen Bedeutung, das Wort Bildung selbst ist ein typisch deutsches Wort, es steht in spezifischer Beziehung zu „Erziehung“, kann kaum in seiner umfassenden Bedeutung übersetzt werden und wird im Englischen als „education“ zusammengefasst. Für „education“, rumänisch „educație“ haben wir den Begriff „Erziehung“, rumänisch nähert sich jedoch wohl die Umschreibung „educație și cultură“ dem deutschen Begriff am stärksten (Paul Philippi).

Aber Bildung meint eben doch mehr als nur eine Addition von Erziehung und Kultur.

Im Wörterbuch heißt es:

Bildung = cultură, instrucțiune, educație, civilizație bzw. dezvoltare, perfecțiune, cultivare, Învățământ și cultură

Allgemeine Bildung = cultură generală

Bildungsfortschritt = progres cultural

Bildungsgrad, Bildungsniveau = nivel de cultură, nivel cultural, nivel educativ

Bildungsstätte = lăcaș de cultură

Wofür ist Bildung nützlich?

Bildung als Menschheitsherausforderung, als lebensgestaltende Kraft für alle entscheidet letztlich über Einkommen, Position, Prestige, Aufstieg. Bildung ist nicht kostenlos, dafür ist sie zu kostbar. Früher die Kirche, heute vorwiegend der Staat und die Eltern, die Erziehungsberechtigten sind in dieser Hinsicht gefragt. In uns allen stecken grundsätzlich Begabungen, kreative Potenziale, jemand muss uns die Chance eröffnen, diese Potenziale zu fördern. Bildung als Neugier des Geistes kann fruchtbar werden, wenn sie richtig gefördert wird.

Für die Vorteile besserer Bildung muss man nicht groß werben. Studien belegen, dass Bildung nicht nur berufliche, sondern auch private Zufriedenheit fördert.

Poate fi tradus „Bildung“ în limba română?

Cuvântul „Bildung“, acest termen lingvistic, cultural și condiționat istoric cu o semnificație deosebit de complexă, cuvântul în sine „Bildung“ este un cuvânt tipic german, el fiind într-o relație specifică cu „Erziehung“, care nu poate fi tradus decât cu dificultate cu semnificația sa amplă și se rezumă în limba engleză la „education“. Pentru „education“, în română „educație“, avem termenul de „Erziehung“, în limba română termenul apropiindu-se prin parafraza „educație și cultură“ cel mai mult de termenul german Bildung (Paul Philippi).

Însă prin „Bildung“ se înțelege mai mult decât doar adunarea între educație și cultură.

În dicționar apare:

Bildung = cultură, instrucțiune, educație, civilizație bzw. dezvoltare, perfecțiune, cultivare, Învățământ și cultură

Allgemeine Bildung = cultură generală

Bildungsfortschritt = progres cultural

Bildungsgrad, Bildungsniveau = nivel de cultură, nivel cultural, nivel educativ

Bildungsstätte = lăcaș de cultură

La ce folosește educația și cultura?

Educația și cultura ca provocare a umanității, ca putere de aranjare a vieții, decide în cele din urmă peste venit, poziție, prestigiu, carieră. Educația și cultura nu sunt gratuite, pentru aceasta sunt prea prețioase. În această privință au fost căutate, în trecut biserica, astăzi în mod special statul și părinții, tutorii. În principiu, în noi toți stau ascunse aptitudini, potențiale creative, iar cineva trebuie să ne ofere șansa de a promova aceste potențiale. Educația și cultura precum curiozitatea spiritului pot da roade, atunci când sunt corect promovate.

Pentru avantajele educației și culturii nu trebuie făcută publicitate. Studiile arată că educația și cultura nu crează doar mulțumire profesională, ci și particulară.

Außerdem steigt mit dem Bildungsniveau eines Landes nicht nur sein wirtschaftlicher Wohlstand.

Bildungserfolg hat etwas zu tun mit der Entfaltung des Menschen und mit dem Reichtum menschlicher Individualität. Längst gilt die Erkenntnis, dass Bildung das wirksamste Mittel gegen Armut und Unfreiheit ist. Bildung allein kann den Kreislauf von sozialer Schiefelage und Schlechterstellung durchbrechen. Aus der Perspektive des Lebens gesehen, ist Bildung alternativlos. Sozialer Aufstieg durch Bildung ist für mich ein Signum von Lebensfreiheit.

Welche Rolle spielte Bildung in der Geschichte der Siebenbürger Sachsen?

Bildung wurde bei den Siebenbürger Sachsen recht früh eine res publica, eine öffentliche Angelegenheit. Ihre Schulen entstehen sehr früh und sind ohne Kirche nicht denkbar. Die Kirche als Kulturträger ersten Ranges ist in Siebenbürgen auch heute wesentlicher Bildungsfaktor. Dass die sächsischen Schulen im vollen Sinn des Wortes „bilden“ wollten, das hat auch mit der Wirkung von Philipp Melanchthon (* 16. Februar 1497 in Bretten - † 19. April 1560 in Wittenberg) zu tun. „Kein Bollwerk und keine Festung kann eine Stadt so stark machen wie die Bildung ihrer Bürger“ – Das sagte vor fast 500 Jahren kein geringerer als eben dieser Philipp Melanchthon, „einer der größten Bildungsreformer unserer Geschichte“ (Angela Merkel in der Wittenberger Schlosskirche zum 450. Todestag des Humanisten und Reformators beim Festakt am 19. April 2010). Philipp Melanchthon, schreibt Dr. Wolfgang Knopp im März 2010 in der SBZ, sei – noch vor Martin Luther – der meistgelesene Autor im Siebenbürgen des 16. Jahrhunderts gewesen. Melanchthon, für den Bildung Voraussetzung für ein gelingendes Leben ist, förderte auch die Erneuerung des Schulwesens. „Die Jugend in den Schulen ver-

În plus, odată cu nivelul de educație și cultură a unei țări, nu crește numai bunăstarea ei economică.

Succesul educației și culturii are ceva în comun cu desfășurarea omului și cu bogăția individualității umane. De mult s-a ajuns la recunoașterea că educația și cultura sunt mijlocul eficace împotriva sărăciei și a non-libertății. Doar educația și cultura pot sparge circuitul declinului social. Văzut din perspectiva vieții, educația și cultura nu au alternative. Ascensiunea socială prin educație și cultură este pentru mine un semn al libertății vieții.

Ce rol a avut educația și cultura în istoria sașilor transilvăneni?

Educația și cultura au devenit la sașii transilvăneni destul de timpuriu o res publica, o chestiune publică. Școlile lor au fost înființate foarte devreme și sunt de neconceput fără biserică. Biserica în calitate de patron cultural de prim rang este și în Transilvania de astăzi un factor important de educație și cultură.

Faptul că școlile săsești au dorit să „educe” în adevăratul sens al cuvântului, are legătură și cu activitatea lui Philipp Melanchthon (* 16. Februar 1497 in Bretten - † 19. April 1560 in Wittenberg). „Nici un bastion și nici o fortăreață nu pot face un oraș atât de puternic așa cum o fac educația și cultura cetățenilor ei”. Aceasta a afirmat cu aproape 500 ani în urmă nimeni altul decât acest Philipp Melanchthon, „unul din cei mai mari reformatori ai educației și culturii istoriei noastre” (Angela Merkel în Biserica castelului din Wittenberg cu ocazia celebrării a 450 ani de la moartea umanistului și reformatorului, în cadrul ceremoniei festive din 19 aprilie 2010). Philipp Melanchthon, scrie Dr. Wolfgang Knopp în martie 2010 în ziarul Siebenbürgische Zeitung, ar fi fost – chiar înainte de Martin Luther – cel mai citit autor în Transilvania secolului al XVI-lea.

Philipp Melancthon – Bild / Imagine Internet

nachlässigen, heißt nichts anderes, als den Frühling aus dem Jahr hinweg zu nehmen. Wahrhaftig, die nehmen den Frühling aus dem Jahr hinweg, welche die Schulen verfallen lassen. Und schreckliche Finsternisse werden in der ganzen bürgerlichen Gesellschaft die Folge sein, wenn man das Studium der Wissenschaften vernachlässigt.“

Melancthon ging es nicht nur um Eliten, sondern um Bildung der breiten Masse, auch um Bildung der Mädchen – um Bildung und Kultur im umfassenden Sinn – damals wie heute ein revolutionärer Gedanke. Außerdem: Glaube und Bildung wurden durch Melancthon zu einer unaufgebbaren Einheit. Diese Gedanken sind im Bildungswesen der Siebenbürger Sachsen über Jahrhunderte hinweg wesentlich.

Laut Michael Schneider, Landsmann und langjähriger Leiter des Schulmuseums Nürnberg, stammen die ersten dokumentarischen Hinweise auf siebenbürgische Schulen aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts. 1334 werden urkund-

Melancthon, pentru care educația și cultura sunt premisa pentru o viață reușită, a promovat și înnoirea sistemului de învățământ. “A neglija tineretul în școli nu înseamnă altceva decât a scoate primăvara din an. Este adevărat, doar acei scot primăvara din an, care lasă să decadă școlile. Și ca urmare se va așterne întunericul înflorător peste întreaga societate civilă, dacă se neglijează studiul științelor”.

La Melancthon nu era vorba de elite, ci de educația și cultura maselor largi, totodată de educația și cultura fetelor – de cultură și educație în sens larg – atunci ca și acum un gând revoluționar. În plus, credința cât și educația și cultura au ajuns prin Melancthon la o unitate de nerenunțat. Aceste gânduri sunt esențiale pentru învățământul sașilor transilvăneni de-a lungul secolelor.

După Michael Schneider, conațional și directorul îndelungat al muzeului școlar din Nürnberg, primele atestări documentare ale școlilor transilvănene provin din prima jumătate a secolului al XIV-lea. În 1334 sunt atestate documentar școli (“domus scholaris”) pentru capitulul Orăștie. Pe la 1500 deja 85 % din localitățile săsești din Transilvania documentează școli. La fel ca în întreaga Europă centrală limba de predare din cele timpuri era latină.

În Transilvania de Nord – scrie dr. Michael Kroner – este atestat documentar un “rector scholaris” pentru prima dată în anul 1388 la Bistrița. În secolul al XV-lea se înmulțesc apoi știrile despre învățători și școli. Trebuie plecat de la premisa că la fel ca și în Țara Sașilor și în Transilvania de Nord înainte de Reformă nu a existat aproape nici un sat săsesc care să nu fi avut școli un timp mai îndelungat. Astfel, sistemul de învățământ al sașilor în comparație cu cel european ocupă un loc de frunte. Însă sașii nu au avut, așa cum se afirmă uneori, primul sistem de învățământ din Europa cu acoperire teritorială completă. În comparație cu

Hermannstadt/Sibiu, 1666, Kupferstich / Gravură von H. J. Scholtenberger

lich für Gemeinden des Brooser Kapitels Schulhäuser („domus scholaris“) bezeugt. Um 1500 werden schon in 85 Prozent der siebenbürgisch-sächsischen Orte Schulen nachgewiesen. Wie überall in Mitteleuropa war die damalige Unterrichtssprache Latein.

In Nordsiebenbürgen – schreibt Dr. Michael Kroner – ist urkundlich erstmals ein „rector scholaris“ im Jahre 1388 in Bistritz erwähnt. Im 15. Jahrhundert mehrten sich dann die Nachrichten über Lehrer und Schulhäuser. Es ist davon auszugehen, dass es, wie sonst im Sachsenland, auch in Nordsiebenbürgen vor der Reformation kaum ein sächsisches Dorf gegeben hat, das längere Zeit keine Schule hatte. Damit schneidet das Schulwesen der Sachsen im europäischen Vergleich ganz gut ab. Die Sachsen hatten aber nicht, wie gelegentlich behauptet wird, das er-

celelalte ținuturi ale României, unde de facto învățământul obligatoriu a fost introdus treptat de abia pe la 1900, în Transilvania, respectiv în Banat existând un avans considerabil.

O educație superioară se obținea în gimnaziile și universitățile Europei apusene. Din secolul al XII-lea până în anul 1520 există dovada că au studiat la asemenea instituții 2496 transilvăneni, cei mai mulți fiind sași. Ei au studiat la Universitățile din Viena, Bologna, Padua, Cracovia, Dorpat, Heidelberg, Frankfurt, Leipzig, Wittenberg, Jena, Praga ș.a. Din Bistrița au fost 25 studenți. Până în 1530 doar la Universitatea din Viena au studiat 1019 tineri sași, 55% din cei 4500 studenți transilvăneni înscriși la universitățile Europei centrale ale secolului al XVI-lea și al XVII-lea provenind din cinci orașe săsești.

ste flächendeckende Volksschulwesen Europas. Im Vergleich zu den anderen rumänischen Landesteilen, wo de facto die allgemeine Schulpflicht erst um 1900 schrittweise eingeführt wurde, war man in Siebenbürgen bzw. im Banat längst erheblich weiter.

Höhere Bildung erwarb man an westeuropäischen Gymnasien und Universitäten. Vom 12. Jahrhundert bis zum Jahre 1520 haben nachweislich 2496 Siebenbürger solche Anstalten besucht, die meisten davon waren Sachsen. Sie studierten an den Universitäten von Wien, Bologna, Padua, Krakau, Dorpat, Heidelberg, Frankfurt, Leipzig, Wittenberg, Jena, Prag u. a. Aus Bistritz waren es 25 Studierende. Bis 1530 haben allein an der Uni Wien 1019 junge Sachsen studiert, 55% der ca. 4500 siebenbürgischen Studenten an mitteleuropäischen Universitäten des 16. und 17. Jahrhunderts kamen aus fünf sächsischen Städten.

Johannes Honterus (* um 1498 in Kronstadt, Siebenbürgen - † 23. Januar 1549 in Kronstadt), wandelte 1541 die Kronstädter Stadtschule in ein „Humanistisches Gymnasium“ im Sinne Melanchthons um. Es war die erste Schule dieses Typs in Südosteuropa. Von 1544-1570 haben aus Bistritz 26, aus den Bistritzer Kapitelsgemeinden 41, aus Tekendorf 6 und aus Reen 12 Schüler die Kronstädter Bildungsanstalt besucht. Nach diesem Vorbild entstanden dann auch in Hermannstadt und Bistritz, später in Schäßburg und Mediasch humanistische Gymnasien. Diese wurden von der geistlichen und von der weltlichen Obrigkeit getragen, ein System, das sich bis nach dem Zweiten Weltkrieg glänzend bewährt hat. Im Jahre 1763 besaßen die Sachsen 5 städtische Gymnasien in Kronstadt, Hermannstadt, Schäßburg, Mediasch und Bistritz, 236 gewöhnliche Volksschulen und 16 höhere Volksschulen in Mühlbach, Klausenburg, Birtihalm, Heltau, Zeiden, Mettersdorf, Reußmarkt, Broos, Keisd, Reps, Groß-

Johannes Honterus (* pe la 1498 în Braşov, Transilvania - † 23 ianuarie 1549 în Braşov), a transformat în 1541 şcoala orăşenească din Braşov într-un „gimnaziu umanist” în sensul lui Melanchton. A fost prima şcoală de acest tip din Europa de sudest. În anii 1544-1570 au frecventat instituţia de învăţământ din Braşov 26 elevi din Bistriţa, 41 din comunele capitelor Bistriţa, 6 din Teaca şi 12 din Reghin. După acest model au fost înfiinţate mai târziu gimnaziile umaniste şi la Sibiu şi Bistriţa, apoi la Sighişoara şi Mediaş. Acestea au fost patronate de vârfurile clericale şi lumeşti, un sistem care s-a dovedit a fi excelent până după cel de-al Doilea Război Mondial. În anul 1763 saşii deţineau 5 gimnaziile orăşeneşti la Braşov, Sibiu, Sighişoara, Mediaş şi Bistriţa, 236 de şcoli elementare generale şi 16 şcoli elementare înalte la Sebeş, Cluj, Biertan, Cisnădie, Codlea, Dumitra, Miercurea Sibiului, Orăştie, Saschiz,

VIGILATE ET ORATE
- IOHANNES - HONTI

Johannes Honterus - Gavură Internet

Kronstadt/Braşov, 1666, Kupferstich / Gravură von H. J. Scholtenberger

schenk, Agnetheln, Leschkirch, Bulkesch, Reen und Tekendorf.

Im Jahre 1565 und dann 1833 wurde neben der Stadtpfarrkirche in Bistritz ein neues Gebäude für das Gymnasium errichtet. Die Inschrift an der Fassade des Gebäudes lautete in lateinischer Sprache: „Docili juventuti largitio civium“ („Der auszubildenden Jugend eine Spende der Bürger“). Im Jahre 1892 beschloss das evangelische Presbyterium von Bistritz die Errichtung eines modernen Schulneubaus. 1908 wurde in Anwesenheit des evangelischen Bischofs Friedrich Teutsch der Grundstein zum Neubau gelegt, dessen Errichtung durch freiwillige Spenden vorwiegend der sächsischen Bürger und der sächsischen Geldinstitute sowie durch nicht geringe Zuschüsse der ungarischen Regierung möglich geworden war.

Rupea, Cincu, Agnita, Nocrich, Bălcaciu, Reghin și Teaca.

În anul 1565 iar apoi în 1833, lângă biserica orășenească din Bistrița, a fost edificată o nouă clădire pentru gimnaziu. Pe inscripția de pe fațada clădirii scrie în limba latină: „Docili juventuti largitio civium“ („Pentru tineretul de educat, o donație din partea cetățenilor“). În anul 1892 presbiteriul evanghelic din Bistrița a decis edificarea unei construcții moderne pentru o școală. În 1908, în prezența Episcopului evanghelic Friedrich Teutsch, a fost pusă piatra de temelie pentru noua construcție, a cărei edificare a devenit posibilă datorită donațiilor voluntare, în special ale cetățenilor sași dar și ale institutelor bancare săsești cât și subvențiilor deloc nesemnificative ale guvernului maghiar.

În vara anului 1910 a fost terminată noua

Im Sommer 1910 war das Gebäude bezugsfertig, so dass am 8. September desselben Jahres der Umzug ins neue Schulhaus erfolgte. Also vor genau 100 Jahren, wenn auch die feierliche Einweihung erst am 7. Oktober 1911 durch Bischof Friedrich Teutsch vorgenommen wurde. Das im Neorenaissance-Stil errichtete ev. Gymnasialgebäude von Bistritz gehört zu den imposantesten Gebäuden der damals in siebenbürgisch-sächsischen Städten errichteten Schulen und ist bis heute ein wahrer Hort der Bildung geblieben. Die deutschen Schulen waren gemeinsam mit der Kirche die Träger des geistigen und kulturellen Gemeinschaftslebens. Das Jubiläum des Schulneubaus vor 100 Jahren feiern wir heuer zusammen mit dem Jubiläum des Bistritzer Landwirtschaftlichen Berufsbildungszentrums, denn im Jahre 1870 wurde auf Initiative des Landwirtschaftsvereins und mit

clădire, astfel încât la 8 septembrie a aceluiași an s-a realizat mutarea în noua școală. Deci, exact acum 100 ani, chiar dacă ceremonia de sfințire a fost făcută de abia la 7 octombrie 1911 de Episcopul Friedrich Teutsch. Clădirea Gimnaziului evanghelic din Bistrița edificată în stilul neo-renașcentist face parte din cele mai impunătoare clădiri ale orașelor săsești din Transilvania ale timpului și a rămas până în ziua de astăzi un adevărat lăcaș al culturii. Școlile germane au fost împreună cu biserica centrele vieții spirituale și culturale ale comunității.

Astăzi celebrăm jubileul de 100 ani de la edificarea noii clădiri a școlii împreună cu jubileul Centrului de pregătire profesională agricolă din Bistrița, pentru că în anul 1870, la inițiativa Asociației agricole și cu sprijinul Universității Națiunii Săsești, a fost întemeiată prima Școală agricolă (Ackerbauschule).

Gymnasium Bistritz / Colegiul Național "Liviu Rebreanu" Bistrița – Foto Michael Weihrauch Juli 2010

Unterstützung der Sächsischen Nationsuniversität in Bistritz die erste siebenbürgische Landwirtschaftsschule (Ackerbauschule) gegründet.

Ist Zukunft das, was auf uns zukommt oder das, was wir bewusst gestalten können?

Heutige Modeslogans lauten: „Zukunft gestalten“ oder „Gegen die Zukunft ist kein Kraut gewachsen.“ Gorch Fock meint: „Du kannst dein Leben nicht verlängern, noch verbreitern, nur vertiefen.“ Etwa durch Bildung. Und Robert Jungk Zukunftsdenker und Erfinder von sog. Zukunftswerkstätten, behauptet 1952: „Die Welt kann verändert werden. Zukunft ist kein Schicksal“ und fügt hinzu: „Das Morgen ist schon im Heute vorhanden, aber es maskiert sich noch als harmlos, es tarnt und entlarvt sich hinter dem Gewohnten. Die Zukunft ist keine sauber von der jeweiligen Gegenwart abgelöste Utopie: die Zukunft hat schon begonnen. Aber noch kann sie, wenn rechtzeitig erkannt, verändert werden.“ Wir überlassen unser Leben nicht dem Zufall. Uns ist es nicht gleichgültig, wie unser morgen aussieht. Individuell und gesellschaftlich. Aus der Vergangenheit schöpfend sind wir daran interessiert, Zukunft zu gestalten. Uns ist daran gelegen, nicht nur dem Leben Jahre, sondern den Jahren Leben zu geben. Kompetenz, Erfahrung, Bildung sind dabei unschätzbare Güter. „Fortschritt“ ist für Zukunftsgestalter ein Schlüsselbegriff. Die gegenwärtige atemberaubende technologische Entwicklung ist dabei, immer größere Bereiche unserer Kultur in immer rasenderer Geschwindigkeit umzuwälzen; fast alles scheint machbar, zukunftsfähig erscheint jedoch nur der, der das Tempo mithält. „Die Wissenschaft von heute bestimmt unsere Lebensqualität von morgen“, fasst der deutsche Nobelpreisträger für Physik 2005, Prof. Theodor W. Hänsch die Problematik treffend zusammen.

Titelblatt Jahresbericht 2010 der Ackerbauschule Bistritz / Titlul broșurii Școlii Agricole 2010

Viitorul este ceea ce vine înspre noi sau ceea ce putem crea în mod conștient?

Sloganurile la modă spun: “Să creăm viitorul” sau “Împotriva viitorului nu există leac” Gorch Fock este de părere: “Nu poți nici prelunji, nici lăți doar adânci viața ta”. Precum se întâmplă prin educație și cultură. Iar Robert Jungk, futurolog și descoperitorul așa-numitor Ateliere ale viitorului (Zukunftswerkstätten) afirmă în 1952: “Lumea poate fi schimbată. Viitorul nu este un destin.” și mai adaugă: “Ziua de mâine există deja în ziua de astăzi, însă se maschează încă inofensiv, se deghizează și se dezvăluie în spatele cotidianului. Viitorul nu este o utopie desprinsă din prezent: viitorul a început deja. Însă el poate fi, dacă recunoscut la timp, schimbat.” Noi nu lăsăm viața noastră la voia întâmplării. Noi nu rămânem indiferenți față de cum va arăta ziua de mâine. Ca indivizi și societate. Învățând din trecut, suntem interesați să creăm viitorul. Suntem interesați să conferim vieții ani dar și anilor viață. Competența, experiența, educația și cultura sunt astfel bunuri de neprețuit. “Progresul” este

Bildung ist per se zukunftsorientiert. Zukunft entsteht durch Bildung. Am 7. Juni 2010 bei der Präsentation des Sparpakets der Bundesregierung (Titel: „Die Grundpfeiler unserer Zukunft stärken“) sagte Bundeskanzlerin Angela Merkel: „Bildung und Forschung sind die zentralen Säulen für die Zukunftsfähigkeit unserer Gesellschaft.“...

Unser siebenbürgisches Volk hat den Sinn des Wandels, von Ende und Neubeginn immer wieder erkannt und gemeistert. Es hat die Herausforderungen der Zukunft immer wieder angenommen und mit jahrhundertaltem erprobtem Lebenswilen, mit unerschütterlichem Glauben, mit Bildung auf hohem Niveau die Zukunft zu sichern versucht.

Kann Bildung Zukunftssicherung bedeuten?

Die Siebenbürger Sachsen waren Pioniere des allgemeinen Bildungswesens in Europa.

Ein überzeugendes Argument für den guten Ruf ihres Schulwesens ist u.a. die Tatsache, dass auch viele Nichtdeutsche an ihren Schulen unterrichtet wurden. Vor allem im 19. Jahrhundert haben viele rumänische Jugendliche, aber auch Ungarn, Juden, Armenier und Griechen die sächsischen Schulen besucht. Der Anteil nichtsächsischer, vor allem rumänischer Schüler betrug zeitweise an einigen sächsischen Gymnasien vor 1918 ein Viertel der Schülerzahl. In Nordsevenbürgen waren die Bistritzer und die Reener deutschen Schulen sehr gefragt. Im Schuljahr 1851/52 z.B. besuchten 8 rumänische Schüler das deutsche Gymnasium von Bistritz. Deren Zahl erreichte 1856/57 14, im Schuljahr 1860/61 53 und danach nie weniger als 10, im Schuljahr 1916/17 sogar die Höchstzahl von 72. Zudem frequentierten jüdische und ungarische Schüler das deutsche Gymnasium. Seine prominentesten rumänischen Schüler sind Miron Cristea (*1868 - † 1939), ru-

pentru futurologi un termen cheie. Dezvoltarea tehnologică rapidă prezentă este gata să calce în picioare cu o viteză tot mai mare domenii tot mai vaste ale culturii și educației; aproape totul este posibil, capabil de viitor este doar cel care poate ține ritmul: „Știința de astăzi determină calitatea vieții de mâine” rezumă foarte potrivit deținătorul premiului Nobel pentru fizică în anul 2005 prof. Theodor W. Hänsch.

Educația și cultura sunt per se orientate spre viitor. Viitorul se naște din cultură și educație. În data de 7 iunie 2010 la prezentarea parchetului de economii a Guvernului federal (Titlul: “Să consolidăm pilonii de bază ale viitorului nostru”) spune cancelara Angela Merkel: “Educația, cultura și cercetarea sunt coloanele principale ale capacității societății noastre de a crea viitorul.” ...

Poporul nostru transilvănean a recunoscut semnificația schimbării, tot mereu, de la sfârșit până la noul început, și a învins. A acceptat tot mereu provocările viitorului și a încercat să asigure viitorul prin voința de viață dovedită de-a lungul secolelor, cu credința de nestrămutat, cu educația și cultura la nivel înalt.

Educația și cultura pot însemna asigurarea viitorului?

Sașii transilvăneni au fost pioneri a învățământului general din Europa. Un argument convingător pentru bunul renume al sistemul educațional este, printre altele, faptul că mulți ne-germani au fost instruiți în școlile sașilor. Mai ales în secolul al XIX-lea mulți tineri români, dar și unguri, evrei, armeni și greci au frecventat școlile săsești. Temporar partea de elevi ne-sași, și în special partea de români, reprezenta în unele gimnazii săsești până în 1918 un sfert din numărul total al elevilor. În Transilvania de Nord au fost căutate mai ales școlile germane din Bistrița și Reghin. În anul școlar 1851/52 de exemplu, au frecventat 8 elevi români

mänisch-orthodoxer Patriarch und kurzzeitig Premierminister in der Zwischenkriegszeit, (Liviu Rebreanu – 1885-1944, der große Romanautor und heutiger Namenspatron der Schule war hier nicht Schüler) sowie Alexandru Vaida-Voievod (1872-1950), Publizist, Arzt, Politiker (öfters Minister und Ministerpräsident Rumäniens ebenfalls in der Zwischenkriegszeit).

Es gibt auch heute noch ein deutschsprachiges Schulwesen in Siebenbürgen, das in der Tradition des siebenbürgisch-sächsischen Bildungswesens steht. Allerdings werden etwa die Schulen in Hermannstadt, Kronstadt, Mediasch, Schäßburg, Neumarkt, Bistritz, Sächsisch Reen (die größtenteils der ev. –lutherischen Kirche restituiert wurden) zu über 90% von nichtdeutschen Schülern besucht. An der Deutschen Abteilung am Nationalkolleg „Liviu Rebreanu“ erhalten derzeit ca. 300 Schüler von der 1. Bis zur 12. Klasse Fachunterricht in deutscher Sprache.

Breite Akzeptanz, ja Wertschätzung in der Elternschaft, Mehrsprachigkeit, traditionelle Offenheit und Toleranz, Identitätserhaltung im Kontext einer multiethnischen und multikonfessionellen Gesellschaft, nach wie vor hoher Qualitätsanspruch, der auch heute vielen Schülern beste Bildungsperspektiven eröffnet, das sind Pluspunkte des deutschen Bildungswesens in Siebenbürgen und darüber hinaus.

Prof. Dr. h.c. Walter König, der wohl beste Kenner des deutschsprachigen Bildungssystems in Rumänien (er hat laut Dr. Günther Tontsch die Siebenbürgenforschung als ein „Forschungsobjekt multiethnischen und plurikonfessionellen Zusammenlebens“ gesehen) meint trotz einiger kritischer Hinweise auf die Reformbedürftigkeit des aktuellen Schulwesens: „Eine der Tugenden, die man den Siebenbürger Sachsen nachsagt, ist die Gemeinschaftsverantwortung, die Orientierung am Gemeinwohl. Die besonderen

Gimnaziul german din Bistrița. Numărul lor a atins cifra 14 în 1856/57, 53 în anul școlar 1860/61 iar ulterior niciodată mai puțin de 10 iar în anul școlar 1916/17 chiar cifra maximă de 72. În plus, au frecventat și elevi evrei și maghiari Gimnaziul german. Printre elevii ajunși celebrii se numără Miron Cristea (*1868 - † 1939), Patriarhul româno-ortodox și pentru scurt timp premier în perioada interbelică, (Liviu Rebreanu –1885-1944, marele Romancier și cel care dă numele școlii nu a fost elevul ei) cât și Alexandru Vaida-Voievod (1872-1950), publicist, medic, politician (de câteva ori ministru și premier al României, tot în perioada interbelică).

Există și astăzi un sistem de învățământ de limbă germană în Transilvania, care continuă tradiția celui săsesc transilvănean. Într-adevăr, școlile din Sibiu, Brașov, Mediasch, Sighișoara, Târgu-Mureș, Bistrița, Reghin (retrocedate în mare parte Bisericii evanghelic-luterane) sunt frecventate într-un procentaj de peste 90% de elevi germani. La secția germană a Colegiului Național „Liviu Rebreanu“ ca. 300 elevi ai claselor I-XII beneficiază actualmente de o educație de specialitate în limba germană. Acceptarea largă, ba chiar aprecierea în rândul părinților, poliglotismul, deschiderea și toleranța tradițională, păstrarea identității în contextul unei societăți multiethnice și multiconfesionale, acum ca și înainte, pretenții înalte de calitate, care deschid și astăzi multor elevi cele mai bune perspective educaționale, sunt avantajele sistemului de învățământ din Transilvania și dincolo de granițele aceasta.

Prof. Dr. h.c. Walter König, poate cel mai bun cunoscător al sistemului de învățământ în limba germană din România (după cum afirmă Dr. Günther Tontsch, Prof. Dr. h.c. Walter König a văzut în cercetarea Transilvaniei un “Obiect de cercetare al conviețuirii multiethnice și pluriconfesionale”) este de părere – în polida unor remarcări critice asupra necesității reformării

Leistungen erbrachten die Siebenbürger Sachsen nicht als einzelne, sondern als Gruppe.“ Bildung als Grundnahrungsmittel des Lebens hat Siebenbürgen jahrhundertlang an den wissenschaftlich-kulturellen Fortschritt Mittel- und Westeuropas gebunden.

Die Abschlusszeugnisse dieser Schulen boten ehedem und bieten auch heute die Gewähr, den Anschluss an europäische Standards sowie den Zugang zu europäischen Universitäten zu finden. Prof. Dr. Andrei Marga, langjähriger Direktor der Universität Klausenburg und ehemaliger Kultusminister Rumäniens (1997–2000), behauptet, das Schulwesen der Siebenbürger Sachsen sei einzigartig gewesen und Siebenbürgen habe den Weg zur Zivilisation und Kultur Europas über die siebenbürgisch-sächsische Welt gefunden. Ebenso sagt er, es sei feststellbar, dass in ihrer ganzen Bildungsgeschichte die „Aufgaben der Schule nicht nur Aufgaben der persönlichen Bildung sind, sondern wahre Existenzprobleme für die Gruppe, für die Existenz der „sächsischen Nation“. (Pe toată lungimea istoriei învățământului săsesc se poate constata că „problemele școlii nu sunt doar probleme de formare individuală, ci probleme de existență a grupului, de existență pentru «națiunea săsească»” (p. 77).)

Mit anderen Worten: Bildung war nicht nur für die Siebenbürger Sachsen auch Zukunftssicherung als Volk. Ja noch mehr, für Siebenbürgen, dieses „Gelände nachdenklicher Betrachtung“ (Joachim Wittstock bei der Preisverleihung des Sieb.-sächs. Kulturpreises 2010 in Dinkelsbühl am 23. Mai 2010) war und bleibt Bildung ein Segen ...

War Siebenbürgen auch ein Bildungstiegel?

Auch die Siebenbürger Sachsen standen in ihrer nunmehr fast 900jährigen Geschichte öfters am existenziellen Scheideweg. Sie mussten harte Schläge einste-

actualui sistem școlar: “Una din virtuțile sașilor transilvăneni este responsabilitatea comună, orientarea spre bunăstarea obștească. Cele mai bune performanțe le-au obținut sașii transilvăneni nu ca indivizi, ci în grup.” Educația și cultura ca și un aliment de bază al vieții a legat Transilvania timp de secole de progresul științific și cultural al Europei centrale și de vest.

Diplomele de absolvire ale acestor școli au oferit și oferă și astăzi garanția găsirii unor legături cu standardele europene și accesului la universitățile europene. Prof. Dr. Andrei Marga, rectorul pe timp îndelungat al Universității din Cluj și fostul Ministru al Culturii al României (1997–2000), afirmă, sistemul de învățământ al sașilor transilvăneni a fost unic iar Transilvania a găsit calea spre civilizația și cultura Europei via lumea sașilor transilvăneni. De asemenea, spune că pe toată lungimea istoriei învățământului săsesc se poate constata că “problemele școlii nu sunt doar probleme de formare individuală, ci probleme de existență a grupului, de existență pentru «națiunea săsească»” (p. 77)

Cu alte cuvinte: Educația și cultura – nu numai pentru sașii transilvăneni –

Prof. Dr. Andrei Marga – Foto Internet

Evangelische Stadtpfarrkirche Hermannstadt / Biserica Evanghelică Sibiu – Foto: Horst Göbbel 2007

cken und um ihre Existenz als Volk bangen. Zuletzt im 20. Jh. am Ende des Zweiten Weltkrieges oder in der argen Zeit der Ceausescu-Diktatur.

Was hat ihnen immer wieder Kraft und Fähigkeiten zum Neuanfang verliehen?

Gesellschaftliche Geschlossenheit ist nur eine der Erklärungen für das „Mirakel ihres fast tausendjährigen geschichtlichen Bestehens inmitten ungleich größerer Völker und Völkerschaften“ (Hans Bergel). Es waren auch andere Faktoren, die für ihr und das Bestehen Siebenbürgens als fruchtbare europäische Kulturlandschaft sprechen.

Siebenbürgen war zwar Jahrhunderte hindurch ein Ort gelebter interreligiöser Konkurrenz, zugleich jedoch auch ein wahrhaft idealer bildungsfördernder Kommunikationsraum diverser ethnisch und religiös verankerter Kulturen und Wertesysteme, ein wahrer auf Zukunft setzender Bildungstiegel.

Neben der Zähigkeit ihrer Bewahrungskraft lebten die Deutschen eben auch von der schöpferischen Kraft dieser vielfältigen interethnischen Wechselwirkungen. Hans Bergel schreibt 1986 sehr treffend: „Wir Siebenbürger Sachsen sind nie und nimmer allein das Produkt unserer Treue zum abendländisch-germanischen Grundmuster unserer Anlage, sondern ebenso das Produkt eines historischen Weges der tief in uns hineinwirkenden Berührung mit Völkern und Kulturen des südosteuropäischen Kulturraums. (...) In Siebenbürgen floss aus Glaubensgründen niemals ein Tropfen Blut, niemals wurde dort aus konfessionellem Fanatismus jemandes Kopf eingeschlagen; man denke zum Vergleich an den Dreißigjährigen Krieg in Deutschland. Mehr noch. Die kulturelle, die geistige inner-siebenbürgische Kommunikation blühte gerade im 16. und 17. Jahrhundert über alle religiösen wie nationalen Grenzen hinweg, und sie tat dies sogar trotz der ununterbrochenen Bedrohung durch die

inseamnă asigurarea viitorului ca popor. Ba, chiar mai mult, pentru Transilvania, acest „teren al introspecției meditative“ (Joachim Wittstock la decernarea Premiului de cultură pentru sașii transilvăneni 2010 la Dinkelsbühl la 23 mai 2010) a fost și rămâne o binecuvântare.

A fost Transilvania și un creuzet al educației și culturii?

De-a lungul istoriei lor de aproape 900 ani, sașii transilvăneni s-au aflat adesea la răscrucea existenței lor. Au primit lovituri grele și s-au temut pentru existența lor ca popor. În cele din urmă, în secolul al XX-lea, la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial sau în timpurile grele ale dictaturii lui Ceaușescu.

Ce le-a dat tot mereu putere și capacitatea de a face un nou început? Unitatea socială este doar una din explicațiile pentru „miracolul existenței sale istorice de aproape o mie de ani în mijlocul unor popoare diferite ca mărime“ (Hans Bergel). Au fost și alți factori, care vorbesc de existența Transilvaniei ca peisaj cultural european. Transilvania a fost timp de secole un loc al concurenței interreligioase, trăite intens și totodată un spațiu ideal de comunicare stimulând educația și cultura a diverselor culturi și sisteme de valori etnice și religioase, un adevărat creuzet orientat spre viitor.

Pe lângă tenacitatea capacității lor de păstrare a identității lor, germanii au trăit și din puterea creatoare a acestei interacțiuni interetnice diversificate. Hans Bergel descrie plastic în 1986: „Noi, sașii transilvăneni nu suntem nicicând doar produsul fidelității noastre față de tiparul germano-apusean al firii noastre, ci produsul unui drum istoric, al tangenței depline cu popoarele și culturile spațiului cultural sudest-european. (...). În Transilvania nu a curs niciodată nici o picătură de sânge pe motive de credință, niciodată nu a fost spart capul cuiva din fanaticism confesional; spre deosebire de Războiul de treize-

Türken. (...) Deutsche lutherische Humanisten dieser Landschaft standen in all dieser Zeit in freundschaftlichem Verkehr mit gelehrten rumänischen griechisch-orthodoxen Geistlichen Siebenbürgens, ja sie suchten diese sogar in ihren moldauischen Klöstern auf oder empfangen sie in ihren Druckereien als lernbegierige Gäste. Die Gebildeten der ungarischen calvinistisch-reformierten Adligen gehörten ebenso in diesen Kreis innersiebenbürgischer Kommunikation wie die szeklerischen römisch-katholischen Kaufleute, sei es, indem das kultivierte Gespräch über Kartographie, Mathematik, Astronomie oder Theologie geführt wurde, sei es, indem Fragen des Druckereiwesens, des weltlichen und kirchlichen Rechts oder des Handels erörtert wurden. Die permanente wechselseitige Anregung mithin, ungeachtet des nationalen oder konfessionellen Lagers, in dem einer herkunftsbedingt stand, prägt das Bild der innersiebenbürgischen Kommunikation jener Epochen. ...“ Und was hier über das 16., 17. Jahrhundert gesagt wurde, ließe sich an vergleichbaren Vorgängen auch in anderen Epochen deutlich machen. Siebenbürgen ist bis heute ein Forum der übernationalen, überkonfessionellen, überreligiösen und überethnischen Begegnung der Rumänen, Ungarn, Juden, Szekler, Ruthenen, Ukrainer, Zigeuner geblieben. Und hier nochmals Hans Bergel: „Die ineinander verwoben lebenden Völkerschaften Siebenbürgens konnten auf die Dauer in ihrer Eigenart im Grunde nur deshalb überleben und miteinander leben, weil sie nicht zur Angleichung aneinander bereit waren. Dies erst machte das übernationale Gespräch unter ihnen“, also den Bildungsdiskurs, „den Umgang, den sie miteinander Tag für Tag pflegten, interessant, anregend, bereichernd, gab ihm Dynamik, Erkenntnisweite, die Möglichkeit des Einblicks in spezifisch fremdes Kulturverständnis, machte es vor allem ehrlich und glaubwürdig.“

ci ani din Germania. Mai mult. Comunicarea spirituală intratransilvăneană a atins apogeul chiar în secolul al XVI-lea și al XVII-lea, dincolo de granițele naționale, și a reușit aceasta în pofida amenințării turcești neîntrerupte (...) Umaniștii luterani germani din acest peisaj au cultivat relații prietenești cu clericii erudiți români greco-ortodocși din Transilvania, ba chiar îi vizitau la mănăstirile lor din Moldova sau îi primeau în tipografiile lor în calitate de oaspeți dornici de învățatură. Erudiții aristocrației maghiare reformat-calvinistă făceau de asemenea parte din cercul de comunicare intertransilvănean precum și comercianții secui romano-catolici; fie că se purtau discuții cultivate despre cartografie, matematică, astronomie sau teologie, fie pe teme de tipografie, de drept canonic sau lumesc sau comerț. Permanentă stimulare reciprocă, - indiferent de tabăra națională sau confesională, în care fiecare își avea locul său în funcție de origine, marchează tabloul comunicării intratransilvănene al acelor epoci. ...” Iar ceea ce s-a spus aici despre secolul al XVI-lea și secolul al XVII-lea, s-ar putea exemplifica comparativ și cu alte epoci. Transilvania a rămas până în ziua de astăzi un for al întâlnirilor supranaționale, supraconfesionale, suprareligioase și supraetnice a românilor, maghiarilor, evreilor, secuilor, rutenilor, ucrainenilor, țiganilor. Iar aici, din nou Hans Bergel: “Popoarele întretesute, care traiesc în Transilvania, au putut să supraviețuiască și să conviețuiască pe termen lung doar pentru că nu au fost dispuși să se asimileze. De abia acest dialog supranațional”, deci discursul de educare și cultivare “a făcut ca relația, pe care o cultivau zi de zi unul cu celălalt, să devină interesantă, incitantă, fertilă, conferind dinamică, orizont de cunoaștere, posibilitatea introspecției în înțelegerea unei culturi specifice, străine, și totodată un caracter cinstit și credibil”.

Nu este de mirare că un asemenea crezută a produs numeroși pioneri, învățați, minți

Dass ein solcher Bildungstiegel zahlreiche Pioniere, Gelehrte, kreative Köpfe hervorbrachte, darf nicht verwundern. Hier einige wenige Namen:

Johannes Honterus (Johannes Honterus (* um 1498-† 1549) unser schon erwähnter siebenbürgischer Kirchen- und Bildungsreformer, Grudausbildung in Kronstadt, Studien in Wien, Krakau, Basel

Conrad Haas (1509 -1576), Militärtechniker und Raketepionier kommt aus Wien und wirkt in Hermannstadt.

Baron Samuel von Brukenthal (1721-1803), in Leschkirch geboren, studiert in Halle, ist politisch tätig in Wien und in Siebenbürgen (als Gouverneur) und hinterläßt u.a. das erste Museum Südosteuropas, heute ein Kleinod in Hermannstadt

Gheorghe Lazăr (1779 -1823) war ein berühmter rumänischer Pädagoge, Schriftsteller und Theologe, wahrer Bildungspionier, geboren ebenfalls in Freck, Avrig, Gymnasium in Hermannstadt und Klausenburg, Studium in Wien

János Bolyai (1802-1860), ungarischer Mathematiker (er fand als einer der ersten eine nichteuclidische Geometrie) war Kollegschüler in Neumarkt und Student in Wien

Aurel Vlaicu (1882-1913), rumänischer Ingenieur und Flugzeugpionier aus Siebenbürgen von Weltrang, besuchte das Calvinistische Lyzeum in Broos, maturiert in Hermannstadt, studiert in Budapest und an der Ludwig-Maximilians-Universität München

Iuliu Hațieganu (1885-1959), berühmter Klausenburger Mediziner, genannt auch der „Hippokrates der Rumänen“, war Schüler der damaligen Kapazität, des Internisten Zsigmond Puryesz - Ion Goia, sein Freund, meint: „Er war ein großer Arzt, ein großer Professor und ein großer Wissenschaftler; ein hochtalentierter Organist und Erzieher .. er war wirklich eine unübertroffene Persönlichkeit“ Ion Goia, spunea despre amicul său: „A fost un mare medic, un mare profesor și

creative. Aici doar câteva nume:

Johannes Honterus (Johannes Honterus (* pe la 1498-† 1549) reformatorul nostru transilvănean al educației și culturii și religiei, educația de bază la Brașov, studii la Viena, Cracovia și Basel ...

Conrad Haas (1509 -1576), tehician militar și pionier în construcții de rachete, vine din Viena și activează la Sibiu ...

Baronul Samuel von Brukenthal (1721-1803), născut la Nocrich, studiază la Halle, este activ politic la Viena și în Transilvania (ca guvernator) și lasă moștenire printre altele primul muzeu din Europa de Suedest, astăzi un tezaur în Sibiu ...

Gheorghe Lazăr (1779 -1823) a fost un pedagog, scriitor și teolog român celebru, a fost un adevărat al pionier al învățământului, născut la Avrig, gimnaziul la Sibiu și Cluj, studiu la Viena ...

János Bolyai (1802-1860), matematician maghiar (el a inventat printre primii o geometrie ne-euclidiană), a fost elev al colegiului din Târgu Mureș și student la Viena ...

Aurel Vlaicu (1882-1913), inginer român și pionier al aviației din Transilvania de renume mondial, a frecventat liceul calvin din Orăștie, și-a luat diploma de maturitate la Sibiu, a studiat la Budapesta și la Universitatea Ludwig-Maximilians-din München

Iuliu Hațieganu (1885-1959), medic clujan renumit, numit și „Hippocrate al românilor“, a fost elevul capacității de atunci, al internistului Zsigmond Puryesz - Ion Goia, spunea despre amicul său: „A fost un mare medic, un mare profesor și un mare om de știință; un organizator și educator de imens talent... a fost pe drept cuvânt o personalitate covârșitoare“.

Stefan H. Hedrich (1919-2009), gimnazist din Bistrița, inventatorul și unul din părinții transrapidului modern, frecventează printre altele Gimnaziul din Bistrița și studiază la Berlin și München ...

Cealaltă trăsătură caracteristică a acestui

un mare om de știință; un organizator și educator de imens talent... a fost pe drept cuvânt o personalitate covârșitoare“.

Stefan H. Hedrich (1919-2009), Bistritzer Gymnasiast, Erfinder und einer der Väter des modernen Transrapid, besucht u.a. das Bistritzer Gymnasium und studiert in Berlin und München ...

Das andere Wesensmerkmal dieses kulturellen Mikrokosmos im Südosten bestand und besteht – wie schon erwähnt – im geradezu unbändigen Willen dieser Handvoll Deutscher, die Bindung an das Mutterland – wie sie Deutschland über all die Jahrhunderte hinweg bis heute nennen – nicht zerreißen zu lassen, gleichsam die Nabelschnur lebendig zu erhalten. Die Leistung eines **Prof. Dr. Hermann Oberth** (geb. 1894 in Hermannstadt – gest. 1989 in Nürnberg), mit seinen bahnbrechenden Erkenntnissen einer der Begründer der wissenschaftlichen Raketentechnik und Astronautik sowie prophetischer Initiator der Raumfahrt und der Weltraummedizin, der wohl markanteste unter den siebenbürgischen Wissenschaftlern (auch „Vater der Weltraumfahrt“ bezeichnet), ist ohne seine enge Bildungsbeziehung zu Siebenbürgen, (am

microcosm cultural din sudest a constat și constă – precum amintit – din voința de nestrămutat a acestei mâini de germani, care nu rup legătura cu țara mamă – așa cum ei au numit Germania de-a lungul secolelor și o numesc și astăzi – aidoma cordonului ombilical, care asigură viața. Performanțele unui **prof. dr. Hermann Oberth** (născut în 1894 la Sibiu – decedat 1989 la Nürnberg), cu descoperirile sale deschizătoare de drumuri, unul din fondatorii tehnicii rachetelor și astronauticii științifice cât și inițiatorul profetic al zborurilor spațiale și medicinei spațiale, probabil cel mai celebru printre oamenii de știință transilvăveni (numit și “tatăl zborurilor spațiale”), nu pot fi explicate fără relațiile culturale strânse cu Transilvania (elev al Gimnaziului din Sighișoara, student al Universității din Cluj, profesor al Gimnaziului din Mediaș) și cu Europa centrală (el a studiat la München, Budapesta, Göttingen și Heidelberg).

Este permis să fie lăudat sistemul de învățământ comunist din România?

Înainte de toate, atât bărbații cât și femeile, au avut în principiu acces gratuit

Conrad Haas – Bild / Imagine Internet

Baron Samuel von Brukenthal – Foto Internet

Gheorghe Lazăr – Bild / Imagine Internet

Janos Bolyai – Bild / Imagine Internet

Renumitul inginer și pionier al aviației Aurel Vlaicu – der berühmte Ingenieur und Flugzeugpionier - Bild aktuelle Banknote / Imagine: bancnotă actuală

Schäßburger Gymnasium Schüler, an der Klausenburger Uni Student, am Media-scher Gymnasium Lehrer) und zu Mitteleuropa (er studierte in München, Budapest, Göttingen und Heidelberg) nicht zu erklären.

la educație în statele socialiste. Indiferent de motive, România comunistă, în pofida tentativelor de romanizare, în comparație cu alte state frățești (precum Polonia sau Uniunea Sovietică), unde au trăit sute de mii de germani, nu a făcut un lucru:

Iuliu Hațieganu – Bild / Imagine Internet

Stefan Hedrich – Bild / Imagine Archiv Familie

Hermann Oberth – Bild / Imagine Internet

Hannah Monyer – Bild / Imagine Internet

Darf das kommunistische Bildungssystem Rumäniens gelobt werden?

Zunächst stand in den sozialistischen Staaten kostenlose Bildung grundsätzlich sowohl Männern als auch Frauen gleichermaßen offen. Aus welchen Gründen

să interzică limba maternă, germana, în instituțiile culturale și de învățământ. “Din perspectiva de astăzi se poate constata că școlile și facultățile din România” așa scrie dr. Michael Kroner “în pofida îngrădirilor ideologice, tendințelor naționaliste și altor

auch immer hat das kommunistische Rumänien trotz massiver Romanisierungsversuche im Vergleich zu den anderen sozialistischen „Bruderstaaten“ (etwa Polen oder die Sowjetunion), wo auch hunderttausende Deutsche beheimatet waren, zumindest eines nicht getan: nämlich die deutsche Muttersprache in Bildungs- und Kultureinrichtungen zu verbieten. „Aus der Perspektive von heute kann man feststellen, dass die Schulen und Hochschulen Rumäniens“ schreibt Dr. Michael Kroner, „trotz ideologischer Einschränkungen, nationalistischen Tendenzen und anderer belastender Bedingungen doch Beachtliches geleistet und den Schülern und Studenten eine gute berufliche Ausbildung gegeben haben. Wichtig für die Deutschen war der muttersprachliche Unterricht auf allen Stufen bis zum Abitur.“ Wir, die Generationen der in Rumänien sozialisierten Deutschen nach dem Zweiten Weltkrieg, wir, die wir etwa nach Deutschland ausgesiedelt sind mit deutschen Sprachkenntnissen, generell mit solider Ausbildung, wir befanden uns auch deswegen von Anfang an auf der Siegerstraße. Unsere Integration in Deutschland, in Österreich wurde dadurch vergleichsweise ein eindrucksvoller Erfolg.

„Nimm einem Volk seine Muttersprache, so wirst du ihm seine Individualität nehmen“, stellte schon Stephan Ludwig Roth weitblickend fest. Als wir in der Ceușescu-Ära – enteignet, entrechtet, mit der Aussicht auf Identitätsverlust lebend – fühlten, dass uns diese Zukunft bevorstand, war auch deswegen unser Wunsch, das Land in Richtung Deutschland zu verlassen, in der Masse unaufhaltbar. Unsere Kraft der Bewahrung und unsere Fähigkeit der Treue zu den Wurzeln, zum muttersprachlichen Raum der Herkunft, der uns all die Jahrhunderte beseelte und auch für Siebenbürgen hohen Bildungsprofit abwarf, diese starke Herkunftsbindung hat uns auf Freiheit setzende Bürger zwar (zurück) nach Deutschland geführt,

condiții împovărătoare, au realizat ceva semnificativ, oferind elevilor și studenților o bună pregătire profesională. Pentru germani a fost important învățământul în limba maternă pe toate treptele până la bacalaureat.” Noi, generația germanilor socializați în România după cel de-al Doilea Război Mondial, noi care am emigrat în Germania cu cunoștințe de limba germană, în general cu o pregătire solidă, ne-am aflat și din acest motiv de la bun început pe calea succesului. Astfel integrarea noastră în Germania, în Austria a fost - văzut comparativ-, un succes impresionant. “Dacă îi vei unui popor limba maternă, atunci îi vei lua individualitatea sa”, a constatat deja Stephan Ludwig Roth. Când în era lui Ceaușescu - expropriați, deposedați de drepturi, trăind cu perspectiva pierderii identității - am simțit că ne asteaptă acest viitor, a apărut și din această cauză dorința de a părăsi țara în direcția Germaniei, dorința care în masă nu a mai putea fi oprită. Puterea noastră de păstrare și abilitatea noastră de fidelitate față de rădăcini, de spațiul limbii materne a originii, care ne-a însulflețit de-a lungul secolelor, și care a îmbogățit cultural și Transilvania, această legătură puternică cu originea ne-a dus pe noi, cetățeni iubitori de libertate, înapoi în Germania, însă patria noastră de suflet a rămas Transilvania.

Eu voi încheia cu o mărturisire a lui Hannah Monyer: neurobiologul prof. Dr. Hannah Monyer. Hannah Monyer este din 1999 directoarea secției de neurobiologie clinică a Clinicii Universitare pentru Neurobiologie Heidelberg. Omul de știință, născut în 1957 în Laslea, cercetează bazele moleculare ale activității cerebrale. În 2004 i se acordă cel mai înalt premiu de cercetare german, dotat cu 1,55 milioane Euro, premiul Gottfried Wilhelm Leibniz. Ca elevă supradotată Hannah Monyer a fugit în 1975 din dictatura lui Ceaușescu în Germania:

“Eu sunt o săsoaică din România. La Cluj am frecvat Gimnaziul englez Ady-

jedoch unsere Heimat Siebenbürgen in unserer Seele nicht abgeschlossen.

Ich schließe mit einem Bekenntnis von Hannah Monyer*: Die Neurobiologin Prof. Dr. Hannah Monyer. Hannah Monyer ist seit 1999 Direktorin der Abteilung Klinische Neurobiologie der Neurologischen Universitätsklinik Heidelberg. Die 1957 in Großlássaln geborene Wissenschaftlerin erforscht die molekularen Grundlagen der Gehirnaktivitäten. 2004 erhielt sie den mit 1,55 Millionen Euro am höchsten dotierten deutschen Forschungspreis, den Gottfried-Wilhelm-Leibniz-Preis. Als hochbegabte Schülerin floh Hannah Monyer aus Ceaușescus Diktatur 1975 nach Deutschland.: „Ich bin eine Sächsin aus Rumänien. In Klausenburg besuchte ich das englische Gymnasium Ady-Sincai. Es war ein sehr intensiver Unterricht, eine exzellente Schule mit großartigen Lehrern. Das erworbene Wissen hat locker ausgereicht, um in Heidelberg ein gutes Abitur hinzulegen. Vieles von dem, was ich später erreicht habe, führe ich nicht nur darauf zurück, dass ich leicht gelernt habe, diszipliniert und fokussiert bin. Ich hatte auch wahn-sinnig Glück mit meinen Lehrern ... (...) Sehr typisch und wichtig finde ich, in diesen zwei Kulturen groß geworden zu sein. Einerseits in der Familie das Sächsische: Wir sprechen bis heute Mundart. Es hat mich geprägt, in der deutschen Schule in Hunedoara (Eisenmarkt) gewesen zu sein und damit den ersten Zugang zu deutscher Kultur erhalten zu haben. Die Gründlichkeit, die Fokussiertheit bei meiner Arbeit schreibe ich der deutschen Kultur zu. Genauso wichtig ist mir, dass sich das alles in Rumänien abgespielt hat. Das Rumänische hat mich gerade in Klausenburg sehr geprägt. (...)“

Also bleibt es dabei, wie bei Oberth, wie bei Monyer, wie bei Bolayi oder Lazăr und vielen, vielen anderen...:

Bildung war, Bildung ist, Bildung bleibt unsere Zukunft.

Brukenthal-Museum Hermannstadt / Muzeul Brukenthal Sibiu – Foto Horst Göbbel 2010

Șincai. Aici a fost un învățământ deosebit de intens, o școală excelentă cu profesori minunați. Cunoștințele dobândite au fost arhisuficiente pentru a obține o notă bună la bacalaureatul susținut la Heidelberg. Mult din ceea ce am realizat mai târziu, nu datorez doar faptului că am învățat cu ușurință, că sunt disciplinată și am putere de concentrare. Eu am avut și noroc uriaș cu profesorii mei... (...) Consider foarte tipic și important faptul că am crescut în aceste două culturi. Pe de-o parte sășescul din familie: noi vorbim până în ziua de astăzi în dialect. M-a marcat faptul că am fost la școala germană din Hunedoara și astfel am avut pentru prima dată acces la cultura germană. Conștiinciozitatea, puterea de concentrare în munca mea o datorez culturii germane. La fel de important este pentru mine faptul că totul s-a desfășurat în România. Românescul m-a marcat foarte mult chiar la Cluj (...)”

Deci, rămâne cum am spus, ca la Oberth, ca la Monyer, ca la Bolayi sau Lazăr și mulți mulți alții:

Educația și cultura au fost, educația și cultura sunt, educația și cultura rămân viitorul nostru.

*Traducere din limba germană:
Christine Săvescu, Sibiu*

- * Aus der *Siebenbürgischen Zeitung* vom 8. August 2006: Hirnforscherin Hannah Monyer im Gespräch:

Mit dem Forschungspreis 2006 wurde eine Siebenbürgerin ausgezeichnet: die Neurobiologin Prof. Dr. Hannah Monyer. Hannah Monyer ist seit 1999 Direktorin der Abteilung Klinische Neurobiologie der Neurologischen Universitätsklinik Heidelberg. Die 1957 in Großlanseln geborene Wissenschaftlerin erforscht die molekularen Grundlagen der Gehirnaktivitäten. 2004 erhielt sie den mit 1,55 Millionen Euro höchst dotierten deutschen Forschungspreis, den Gottfried Wilhelm Leibniz-Preis. Die vielsprachige, hochmusikalische (Klavier) Elitewissenschaftlerin äußert sich in einem Gespräch, das Christian Schoger von der *Siebenbürgischen Zeitung* führte, auch zu ihrer Ausbildung in Siebenbürgen und ihre siebenbürgische Identität. (...)

SBZ:

Sie sind in Siebenbürgen aufgewachsen, besuchten in Klausenburg das Lyzeum. Als 17-jährige Gymnasiastin flüchteten Sie allein nach Deutschland und machten in Heidelberg Abitur. Reichte das Niveau Ihrer Schulausbildung aus, um den Übergang zu schaffen?

Prof. Monyer:

In Klausenburg besuchte ich das englische Gymnasium Ady-Sincai. Es war ein sehr intensiver Unterricht, eine exzellente Schule mit großartigen Lehrern. Das erworbene Wissen hat locker ausgereicht, um in Heidelberg ein gutes Abitur hinzulegen. Vieles von dem, was ich später erreicht habe, führe ich nicht nur darauf zurück, dass ich leicht gelernt habe, diszipliniert und fokussiert bin. Ich hatte auch wahnsinnig Glück mit meinen Lehrern und habe bis heute noch Kontakt zu ehemaligen Lehrern, auch aus Rumänien, ebenso zu einigen ehemaligen Mitschülern. Nächstes Jahr werde ich zum 30-jährigen Abiturtreffen nach Klausenburg fahren.

SBZ:

Was macht das Spezifische Ihrer sächsischen Identität aus?

Prof. Monyer:

Ich bin eine Sächsin aus Rumänien. Sehr typisch und wichtig finde ich, in diesen zwei Kulturen groß geworden zu sein. Einerseits in der Familie das Sächsische: Wir sprechen bis heute Mundart. Es hat mich geprägt, in der deutschen Schule in Hunedoara (Eisenmarkt) gewesen zu sein und damit den ersten Zugang zu deutscher Kultur erhalten zu haben. Die Gründlichkeit, die Fokussiertheit bei meiner Arbeit schreibe ich der deutschen Kultur zu. Genauso wichtig ist mir, dass sich das alles in Rumänien abgespielt hat. Das Rumänische hat mich gerade in Klausenburg sehr geprägt. .. Damit verbinde ich das Extrovertierte, den Humor...

- * Din ziarul *Siebenbürgischen Zeitung* din 8 august 2006: În dialog cu cercetătoarea în neurobiologie cerebrală Hannah Monyer:

Cu premiul de cercetare 2006 a fost distinsă o ardeleancă: neurobiologul prof. dr. Hannah Monyer. Hannah Monyer este din 1999 directoarea secției de neurobiologie clinică a Clinicii Universitare pentru Neurobiologie Heidelberg. Omul de știință, născut în 1957 în Laslea, cercetează bazele moleculare ale activității cerebrale. În 2004 i se acordă cel mai înalt premiu de cercetare german, dotat cu 1,55 milioane Euro, premiul Gottfried Wilhelm-Leibniz. Omul de știință de elită, poliglot, talent muzical (pian) face următoarele mărturisiri într-o discuție purtată cu Christian Schoger de la ziarul *Siebenbürgischen Zeitung* în legătură cu pregătirea din Transilvania și identitatea ei transilvană. (...)

SBZ:

Ați crescut în Transilvania, ați frecventat liceul la Cluj. Ca elevă de gimnaziu ați fugi la 17 ani singură în Germania și ați obținut bacalaureatul la Heidelberg. Nivelul pregătirii dumneavoastră școlar a fost suficient pentru a face trecerea?

Prof. Monyer:

La Cluj am frecvat Gimnaziul englez Ady-Sincai. A fost un învățământ deosebit de intens, o școală excelentă cu profesori minunați. Cunoștințele dobândite au fost arhificiente pentru a obține o notă bună la examenul de bacalaureat la Heidelberg. Mult din ceea ce am realizat mai târziu, nu datorez doar faptului că am învățat cu ușurință, că sunt disciplinată și am putere de concentrare. Eu am avut și un noroc enorm cu profesorii mei și păstrez și astăzi legătura cu foștii profesori, și din România, precum și cu unii din colegii mei. Anul viitor voi pleca la întâlnirea de 30 ani la Cluj.

SBZ:

Care este specificul identității dumneavoastră săsești?

Prof. Monyer:

Eu sunt o săsoaică din România. Consider foarte tipic și important faptul că am crescut în aceste două culturi. Pe de-o parte săseșul din familie: Noi vorbim până în ziua de astăzi în dialect. M-a marcat faptul că am fost la școala germană din Hunedoara și astfel am avut pentru prima dată acces la cultura germană. Conștiințiozitatea, puterea de concentrare în munca mea o datorez culturii germane. Este foarte important pentru mine că totul s-a desfășurat în Romania. Românescul m-a marcat foarte mult chiar la Cluj .. de aici extravertirea, umorul...

Die Autoren / Autorii

Arcălean I. Ioan

bobbyarc@yahoo.com

Profesor – născut/geboren 1977 la Cluj-Napoca/Klausenburg, predă geografia la secția germană/an der deutschen Abteilung a/des Colegiului Național “Liviu Rebreanu” Bistrița din/seit 2002 - Studii/Studium Universitatea “Șefan cel Mare”, Suceava - coordinator al formației de dansuri săsești/Koordinator der sächsischen Tanzgruppe “Regenbogen” – referent al Forumului Democrat al Germanilor din România - Organizația Bistrița-Năsăud / Referent des Demokratischen Forums der Deutschen aus Rumänien, Kreis Bistritz-Nassod, angajament onorific multiplu/breites ehrenamtliches Engagement ...

Vasile Duda

vasileduda@yahoo.com

Historic de artă/Kunsthistoriker – născut/geboren 1976 in Alba Iulia, Universitatea “Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca/Klausenburg 1995-1999, Doctorand din/seit 2004, profesor titular de istoria artei/Kunstgeschichte la/am Liceul de Arte Plastice “Corneliu Baba” Bistrița, a publicat lucrări de specialitate legate de Bistrița/zahlreiche Veröffentlichungen zu Bistritz, activități de restaurare a monumentelor arhitecturale din zona Nösnerland/Restaurierungsaktivitäten von architektonischen Denkmälern des Nösnerlandes ...

Dr. Hans-Georg Franchy

hans.franchy@t-online.de

Veterinär-Mediziner/medic veterinar – geboren/născut 1944 in Klausenburg/Cluj-Napoca, Deutsches Gymnasium/Liceul German Bistritz/Bistrița, 1962 Abitur/bacalaureat – 1962-1968 Studium der Veterinärmedizin in Klausenburg/Cluj-Napoca, Tierarzt in Bistritz-Mettersdorf/Dumitra, 1979 Aussiedlung/emigrare nach Deutschland/in Germania, 1979-2007 Tierarzt und Amtsleiter/medic veterinar și director in/la Gummersbach – Freund/prieten von Bistritz/al Bistriței – ab 2004 sehr erfolgreich als Vorsitzender der HOG Bistritz-Nösen vielfältig ehrenamtlich tätig/cu mult succes președinte al Asociației Sașilor Bistrițeni ...

Dr. Corneliu Gaiu

complexuluzeal@yahoo.com

Historic/Historiker – născut/geboren 1950 la Dîpșa/Dürnbach – Studii/Studium la Universitatea “Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca/Klausenburg – arheolog/Archäologe, cercetător științific principal la Muzeul Județean Bistrița/erster wissenschaftlicher Forscher am Kreismuseum Bistritz – specialist pentru istoria Bistriței și a Ardealului de Nord/Fachmann für die Geschichte von Bistritz und Nordsiebenbürgen/ autor și coautor la mai multe apariții de specialitate/Autor und Mitautor zahlreicher Facharbeiten – redactor șef/Chefredakteur al anuarului „Revista Bistriței”...

Horst Göbbel

horstgoebbel@gmx.de

Studiendirektor a.D./profesor gimnaziu – geboren/născut 1944 Ofehertó/Ungarn – Gymnasium Bistritz, Abitur 1962, 1973 Aussiedlung/ emigrație nach Deutschland – Studium der Geschichte/istoria an der Universität „Babeş-Bolyai“ Klausenburg, Germanistik in Erlangen – Gymnasiallehrer/profesor in Bistritz und Nürnberg bis 2009, vielseitig ehrenamtlich tätig/activități onorifice (u.a. HOG Bistritz-Nösen) – Rege Vortragstätigkeit/conferințe, Veröffentlichungen/Autor zur Geschichte Siebenbürgens/istoria Ardealului und zur Internationalen Politik - 2008 Bundesverdienstkreuz/ 2008 Crucea de merit a Republicii Federale a Germaniei...

Günter Klein

Klein-Noesen@t-online.de

Historiker/Istoric und Journalist – geboren/născut 1961 in Bistritz, Aussiedlung/emigrare 1976 nach Deutschland, Gymnasium in Bistritz und Deutschland, Studium/Studiu Geschichte/istoria „Albert-Ludwig-Universität“ Freiburg (bis 1991), 1991-1992 Stipendiat des/al DAAD am Institut „Nicolae Iorga“ in Bukarest – Autor verschiedener/diferite Studien/studii über die Rumänische Armee/armata română im I. und II. Weltkrieg, wissenschaftlicher Berater/consultant stințific, vielgefragter Kenner/cunoscător der Geschichte/a istoriei von Bistritz und des Nösnerlandes, ehrenamtliche Aktivitäten der HOG Bistritz-Nösen/angajament onorific la multiple activitati ale Asociației Sașilor Bistrițeni ...

Dr. Michael Kroner

Michael.Kroner@gmx.de

Historiker/istoric und Geschichtslehrer/profesor - geb./născ. 1934 Weißkirch bei Schäßburg. Studium der Geschichte in Klausenburg bis 1958, Promotion zum Dr. phil. 1972 in Bukarest (Dissertation zu Stephan Ludwig Roth) – 1958-1968 Geschichtslehrer und Direktor Lyzeum Bistritz, deutsche Abteilung, 1968-1979 Redakteur und Museologe Kronstadt/Braşov, 1979 Aussiedlung/emigrare, ab 1980 wissenschaftlicher Mitarbeiter Forscher, Archivpfleger, 2006 Kulturpreis der Siebenbürger Sachsen – etwa 1700 publizistische und wissenschaftliche Beiträge zur Geschichte der Siebenbürger Sachsen, Rumäniens und Mittelfrankens - Umfangreiche Vortragstätigkeit, ehrenamtlich aktiv ...

Michael Wehrauch

mwehrauch@fbs-gmbh.de

EDV-Kaufmann/funcționar economic PED – geboren/născut 1960 in Bistritz, getauft und konfirmiert in der Ev. Stadtpfarrkirche in Bistritz/botezat și confirmat la Biserica evanghelică din Bistrița – 1978 Ausreise/emigrare nach/ la Nürnberg – Abitur/bacalaureat 1981 am/la Hans-Sachs-Gymnasium Nürnberg – ab/din 2001 Firmeninhaber/patron (FSB-Franconia) – ehrenamtlich engagiert zuerst im Verband der Siebenbürger Sachsen/angajament onorific la Asociația Sașilor Transilvăneni, seit/din 2004 intensiv im Rahmen der HOG-Bistritz-Nösen/in cadrul Asociației Sașilor Bistrițeni - großzügiger Förderer/sponsor generos ...

HOG Bistritz- Nösen e.V.

Vorstand /Conducerea
Asociației Sașilor Bistrițeni

Dr. Hans Georg Franchy
Vorsitzender / Președinte
Zur Königsbitze 9
51674 Wiehl-Drabenderhöhe
Tel. 0049 (0) 2262 4408
hans.franchy@t-online.de

Horst Göbbel
Stellv. Vorsitzender / Vicepr.
Webersplatz 6
90403 Nürnberg
Tel. 0049 (0) 911 55 87 49
horstgoebbel@gmx.de

Heide Wellmann
Stellv. Vorsitzende / Vicepr.
Mozart Str. 1A
A 4663 Laakirchen
Tel. 0043 (0) 7613 3674

Annemarie Wagner
Schriftführerin / Secretară
Kepler Str. 24
90766 Fürth
Tel. 0049 (0) 911 73 92 66
annywagner@t-online.de

Werner Reschner
Kassenwart / Casier
Isolde Str. 15
51674 Wiehl
Tel. 0049 (0) 2262 932 29
werner.reschner@t-online.de

Zuwendungen für die Heimatortsgemeinschaft Bistritz-Nösen e.V. sind steuerlich absetzbar, da die HOG als gemeinnütziger Verein u.a. die Förderung von Heimatpflege und Heimatkunde vorantreibt.

Spendenkonto der HOG Bistritz-Nösen: Deutschland

Sparkasse Wiehl, Kto. Nr.: 1003656, BLZ: 38452490
IBAN SPK Wiehl: DE 97 3845 2490 0001 0036 56
SWIFT - BIC: WELADED1WIE

Österreich

Raiffeisenbank Salzkammergut Nord
Kto. Nr.: 8133555, BLZ: 34510
IBAN RAIFFEISENBANK SALZKAMMERGUT
IBAN: AT 56 3451 0000 0813 3555
SWIFT - BIC: RZOOAT2L510

Das Nösnerland und das Reiner Ländchen mit ihren städtischen Zentren Bistritz (Nösen) und Sächsisch Regen haben jahrhundertlang als wesentliche Teile des Kulturraumes Siebenbürgen siebenbürgisch-sächsische Zivilisation mitgeprägt.

Regiunea Ardealului de Nord cu centrele sale urbane Bistrița și Reghin ca părți esențiale a zonei culturale Transilvania au contribuit în mod substanțial la dezvoltarea civilizației săsești.

Zum Titelbild

100 Jahre seit dem Neubau des ev. Gymnasial-, Bürger- und Elementarschulgebäudes A. B. in Bistritz im Jahre 1910
(Zeichnung: Architekturbüro Paul Brang,
Wien 1908)

Vertrieb von WIR NÖSNER

Annemarie Wagner - Kepler Str. 24
90766 Fürth - Tel. 0049 (0) 911 73 92 66
annywagner@t-online.de